

**UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET**

DRAGIŠA B. VUKOTIĆ

**CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE
NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA U
FORMALNIM OBRAZOVNIM SISTEMIMA**

doktorska disertacija

Beograd, 2018.

**UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY**

DRAGIŠA B. VUKOTIĆ

**LIFELONG EDUCATION OF FOREIGN
LANGUAGE TEACHERS IN FORMAL
EDUCATIONAL SYSTEMS**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018.

**БЕЛГРАДСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Драгиша Б. Вукотич

**НЕПРЕРЫВНОЕ ОБУЧЕНИЕ
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО
ЯЗЫКА В ФОРМАЛЬНЫХ СИСТЕМАХ
ОБРАЗОВАНИЯ**

Докторская диссертация

Белград, 2018.

INFORMACIJE O MENTORU I ČLANOVIMA KOMISIJE:

Mentor:

Prof. dr Julijana Vučo, redovni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Članovi komisije:

Prof. dr Jelena Filipović, redovni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Prof. dr Olivera Durbaba, redovni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Prof. dr Tatjana Paunović, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu

Datum odbrane: _____

Svom mentoru, prof. dr Julijani Vučo, dugujem najveću zahvalnost za neizmjeran podstrek u bavljenju naučnim radom i za krajnje nesebično zalaganje, podršku i pomoć u svim fazama izrade rada. Svojim izuzetnim stručnim, profesionalnim i ljudskim kvalitetima omogućila je i uticala na razvojni proces ne samo ovog rada, već i samog autora.

CJELOŽIVOTNO OBRAZOVANJE NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA U FORMALNIM OBRAZOVNIM SISTEMIMA

REZIME

Disertacija ima za cilj da istraži oblast cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika u sistemima formalnog obrazovanja.

Prvi dio se bavi teorijskim postavkama ovog problema, definiše pojam *cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika* i pojašnjava njegove brojne aspekte. Tako, u ovom dijelu se objašnjavaju sljedeće kategorije: *praksa, mentorstvo, nadzor, reflektivna nastava, kolaborativni i formalni profesionalni razvoj nastavnika stranih jezika, obrazovne politike, evropska dimenzija obrazovanja nastavnika*, i, konačno, *koncept kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u obrazovnom sistemu Crne Gore*.

Drugi dio rada ima istraživački karakter i sadrži dvije različite ankete. Jedna se odnosi na studente stranih jezika specijalističkih studija nastavničkog smjera na Filozofskom fakultetu u Nikšiću (odsjeci za engleski, italijanski, francuski, ruski i njemački jezik), dok ciljnu grupu za drugo istraživanje čine nastavnici praktičari koji predaju strane jezike u osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnazijama u Crnoj Gori (nastavnici engleskog, ruskog, italijanskog, francuskog, njemačkog i španskog jezika). Ankete su imale za cilj ne samo prikaz trenutnog stanja kada je u pitanju oblast cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori, već takođe identifikaciju potreba i davanje moguće projekcije perspektiva ove oblasti u okviru crnogorskog obrazovnog sistema.

Rezultati anketa ukazuju na to da su studenti uglavnom zadovoljni obukom koju dobijaju na fakultetu. Pa ipak, trebalo bi naći prostora i za izvjesna poboljšanja. Tako, studenti pokazuju nezadovoljstvo organizacijom nastave kada su u pitanju određeni kursevi. Takođe, smatraju da za praktičnu obuku treba izdvojiti više časova, budući da nastavnu praksu smatraju najkorisnijim vidom obuke na fakultetu.

Iako su entuzijasti posvećeni svom poslu i svjesni neophodnosti i potrebe za profesionalnim usavršavanjem, nastavnici ne pokazuju visok stepen motivacije za kontinuiranim profesionalnim razvojem.

Ključne riječi: cjeloživotno obrazovanje, nastavnici stranih jezika, profesionalni razvoj, istraživanje

Naučna oblast: Primijenjena lingvistika

Uža naučna oblast: Obrazovna lingvistika

UDK broj: _____

LIFELONG EDUCATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN FORMAL EDUCATIONAL SYSTEMS

SUMMARY

The main purpose of the dissertation is to explore the area of lifelong education of foreign language teachers in systems of formal education.

Part ONE deals with theoretical issues, and attempts to shed light on defining the term *lifelong education for foreign language teachers* and clarifying its numerous aspects. Hence, the following categories have been explained: *practicum, mentoring, language teacher supervision, reflective teaching, collaborative and formal professional development for foreign language teachers, educational policies, European dimension of teacher education*, and, finally, *the concept of continuing professional development in the Montenegrin system of formal education*.

Part TWO deals with research, containing two different surveys. One is related to student teachers of foreign language studies at the Faculty of Philosophy, Niksic (English, Italian, French, Russian and German teaching departments). The target group for the other survey were English, Russian, Italian, French, German and Spanish in-service language teachers, teaching in primary, elementary, secondary and high schools in Montenegro. The surveys aimed not only to show the present situation in the area of lifelong education of foreign language teachers in Montenegro, but also to help us identify the needs and give a possible projection of perspectives in the Montenegrin educational system, when foreign language teacher education is concerned.

The results have shown that the students are generally satisfied with their training. Still, there should be some more space for improvement. The students show dissatisfaction with the organization of certain courses, as well as with the insufficient number of hours for practicum, which they consider the most valuable form of their training at the Faculty.

Although enthusiastic and dedicated to the job they do, and aware of the importance and necessity for continuing professional development, the teachers do not show a considerable amount of motivation for this kind of teacher education.

Key words: lifelong education, foreign language teachers, professional development, research

Scientific field: Applied Linguistics

Narrow scientific field: Educational Linguistics

UDC number: _____

SADRŽAJ

UVOD	1
I DIO	6
PRIČA O DVIJE NASTAVNICE	7
1. POJAM CJELOŽIVOTNOG OBRAZOVANJA NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA	9
2. PRAKSA	24
3. MENTORSTVO	26
3.1. Uslovi za efikasno mentorstvo	27
3.2. Neka pitanja u vezi sa mentorstvom nastavnika stranih jezika	28
3.3. Priprema mentora i mogućnosti za razvoj	28
3.4. Benefiti mentorstva	32
3.5. Šta mentori jesu, šta nijesu, i šta njihov posao podrazumijeva?	32
4. ŠKOLSKI NADZOR	34
4.1. Definicija nadzora	35
4.2. Uloga nadzornika	36
4.2.1. Uloga nadzornika u opštem obrazovanju	36
4.2.2. Uloga nadzornika u kontekstu nastave jezika	37
4.3. Nadzorničke vještine	39
4.3.1. Nadzorničke vještine u opštem obrazovanju	40
4.3.2. Nadzorničke vještine u kontekstu nastave jezika	41
5. REFLEKSIVNA NASTAVA	42
5.1. Akciono istraživanje	46
6. KORIŠTENJE STRUČNE LITERATURE	50
7. KOLABORATIVNI PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA	50
7.1. Opservacije časova	52
7.2. Timski rad sa nastavnicima	57
7.2.1. Priroda timskog rada	57
7.2.2. Svrha i benefiti timskog rada sa nastavnicima	57
7.2.3. Uloge u timskom radu sa nastavnicima	59
7.2.4. Držanje časa u timskom radu sa nastavnicima	60
7.2.5. Implementacija timskog rada sa nastavnicima	60
8. FORMALNI RAZVOJ NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA	63
8.1. Radionice (seminari)	63
8.1.1. Šta su radionice?	63
8.1.2. Benefiti radionica	64
8.1.3. Procedure za planiranje efektivnih radionica	65
8.2. Učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima	66

9. OBRAZOVNE POLITIKE I NJIHOVA VAŽNOST	68
9.1. Zajednički ciljevi politika	69
9.2. Razvoj i primjena obrazovnih politika	71
9.3. Početno obrazovanje nastavnika	71
9.3.1. Upis na studije za obrazovanje nastavnika	71
9.3.2. Sadržaji i fokus pri obrazovanju nastavnika	72
9.3.2.1. Praktična iskustva tokom početnog obrazovanja nastavnika	73
9.4. Certifikacija nastavnika	74
9.4.1. Certifikacija novih nastavnika	74
9.4.2. Ponovno dobijanje certifikata	75
10. PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA – EVROPSKA DIMENZIJA	75
10.1. Istraživanje TALIS	76
10.2. Evropski portfolio za studente buduće nastavnike jezika	82
10.3. Evropski profil za obrazovanje nastavnika jezika	83
10.4. Okvir Britanskog Savjeta za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika engleskog jezika	87
11. OBRAZOVANJE NASTAVNIKA U CRNOJ GORI	90
11.1. Zavod za školstvo Crne Gore	90
11.2. Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj	93
11.2.1. Profesionalni razvoj na nivou škole	96
11.2.1.1. Kako se odvija proces PRNŠ-a?	96
11.2.2. Standardi kompetencija za nastavnike o obrazovno-vaspitnim ustanovama	99
11.2.2.1. Nivoi ostvarenosti standarda kompetencija za nastavnike	100
11.3. Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori	101
11.3.1. Analiza postojećeg stanja u oblasti obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori	103
11.3.2. Ključni problemi u postojećem modelu inicijalnog obrazovanja nastavnika i preporuke za njihovo rješavanje	105
II DIO	108
12. ISTRAŽIVANJE	109
12.1. Cilj istraživanja	109
12.2. Hipoteze	109
12.3. Metodologija istraživanja	112
12.4. Rezultati istraživanja sprovedenog među studentima stranih jezika nastavničkog smjera	112
12.4.1. Opis i osnovne odlike ispitanika	113
12.4.2. Pitanja vezana za obrazovanje studenata na fakultetu	117
12.4.3. Pitanja koja se odnose na budući nastavnički poziv i kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika	129
12.4.4. Zaključak istraživanja	133
12.5. Rezultati istraživanja sprovedenog među nastavnicima stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija u Crnoj Gori	134
12.5.1. Opis i osnovne odlike ispitanika	136

12.5.2. Pitanja u vezi sa pojmom <i>kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika i iskustvom nastavnika u toj oblasti</i>	140
12.5.3. Pitanja vezana za razumijevanje koncepta Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika Zavoda za školstvo, razvoja na nivou škole, kao i za motivaciju nastavnika za usavršavanjem.....	149
12.5.4. Pitanja koja se odnose na identifikaciju i evaluaciju najkorisnijih vidova profesionalnog usavršavanja i ocjenu trenutnog stanja u našem obrazovnom sistemu, davanje predloga, pohvala, kritika i preporuka za budućnost.....	155
12.5.5. Zaključak istraživanja.....	158
13. ZAKLJUČAK.....	161
PRAVO ZNANJE	167

BIBLIOGRAFIJA	168
----------------------------	------------

PRILOG 1 (<i>Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno-vaspitne ustanove</i>)	176
--	------------

PRILOG 2 (<i>Akreditovani programi stručnog usavršavanja namijenjeni nastavnicima stranih jezika iz Kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika Zavoda za školstvo Crne Gore</i>).....	181
--	------------

PRILOG 3 (<i>Standardi kompetencija za nastavnike</i>)	250
---	------------

PRILOG 4 (<i>Upitnik za studente buduće nastavnike stranih jezika</i>).....	262
--	------------

PRILOG 5 (<i>Upitnik za nastavnike stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija</i>).....	266
--	------------

PRILOG 6 (<i>Biografija</i>).....	272
--	------------

Izjava o autorstvu

Izjava o istovjernosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Izjava o korišćenju

*“He who dares to teach
must never cease to learn”*

Anonymous

*„Onaj koji se usudi da podučava
nikada ne smije prestati da uči“*

Nepoznat autor

UVOD

Savremene tendencije u nastavi uopšte podrazumijevaju novi koncept koji se bazira na novim istraživanjima i saznanjima iz oblasti teorije učenja i nastave. Moderna nastava podrazumijeva raskid sa tradicionalnim metodama i oblicima rada, koji su bili karakteristični i dominantni u određenim epohama kroz istoriju, i ustupa mjesto novim pristupima i tehnikama, za koje se smatra da su efikasniji, produktivniji i da daju bolje rezultate. Potrebe modernog društva se konstantno mijenjaju, a da bi se udovoljilo rastućim društvenim potrebama za što obrazovanim i kvalitetnijim kadrovima, neophodno je unaprijediti obrazovni sistem koji će izaći u susret ovakvim zahtjevima. Tako se uloga nastavnika danas umnogome razlikuje od one koju je on nekada imao: od orijentacije ka samom nastavniku, gdje je on nekada bio u središtu nastavnog procesa, danas se orijentacija pomjera na učenika, njegove specifičnosti i, prije svega, potrebe. Kada se zahtjevi koje društvo postavlja učenicima i nastavnicima izdefinišu, dobijaju se potrebe kojima treba izaći u susret, kako bi se došlo do sticanja adekvatnih znanja i vještina iz određenih oblasti. Da bi se sve ovo sprovelo u djelo na odgovarajući način, postavljaju se ciljevi koje moraju ispuniti nastavnici s jedne, i učenici s druge strane. Tu nastavnik stupa na scenu sa svojim vještinama i umijećima kako bi na najbolji način motivisao i obrazovao učenike – oni više nijesu i ne treba da budu samo pasivni recipijenti onoga što im se govori, već aktivni učesnici u nastavnim procesu, a nastavnik je tu da im olakša, pomogne i omogući sticanje novih znanja koja će biti primjenjiva u praksi.

U svijetu danas, više nego ikad prije, postoji sveprisutna rastuća potreba za komunikacijom i razmjenom informacija na svim nivoima i u svim oblastima, te je jedan od najvažnijih imperativa savremenog društva dobro znanje stranih jezika, bez kojih bi bilo nemoguće komunicirati sa ostatkom svijeta. Stoga se i javila svijest o neophodnosti dobrog poznavanja stranih jezika, a obrazovne vlasti su, vođene tom potrebom, stavile strani jezik u srž obrazovnog procesa na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do univerzitetskog. Insistira se na većem sedmičnom broju časova izučavanja stranog jezika, kao i na što kvalitetnijoj nastavi. Tako se nastavnici stranih jezika danas, možda više od bilo koje druge profesije, nalaze pred velikim izazovom – kako izaći u susret zahtjevima moderne nastave i zadovoljiti ako ne sve, a ono veći dio

onoga što od njih očekuje društvo, učenici i njihovi roditelji. Stiče se utisak da se nastavnicima stranih jezika u posljednje vrijeme konstantno nameću razne obaveze, uputstva, savjeti, predlozi, inovacije i rezultati istraživanja iz oblasti metodike nastave stranih jezika, jezičke pedagogije i njima srodnih disciplina.

Da bi pravilno sproveli koncept savremene nastave i ispunili zahtjeve koje ona pretpostavlja, podrazumijeva se da nastavnici stranih jezika moraju biti dobro obučeni, kako teorijski, tako i praktično, za složeni posao koji obavljaju. Oni, tako, bez sumnje, moraju biti dobri poznavaoци stranog jezika koji predaju, ali istovremeno i posjedovati solidna teorijska znanja iz oblasti koje se tiču nastave – metodike nastave, pedagogije, didaktike, psihologije, teorije usvajanja stranog jezika i slično¹. Nastava stranog jezika, dakle, ima interdisciplinarni karakter, te samim tim i zahtijeva veću informisanost, znanje i umješnost samog nastavnika. Budući da nastava sama po sebi ima praktičan karakter, podrazumijeva se da nastavnik mora biti i dobro praktično osposobljen za posao koji obavlja. Na osnovu svega ovoga postavlja se pitanje da li je logično zahtijevati od nastavnika stranog jezika da ispuni sve ili većinu ovih kriterijuma, i ako jeste, na koji način mu omogućiti da bude što bolji i da lakše savlada prepreke koje mu neumitno predstoje na ovom putu.

Istovremeno sa postavljanjem viših standarda u oblasti obrazovanja, javlja se i potreba za mehanizmom obuke nastavnika, kako bi se obezbijedio bolji kvalitet nastave. Uviđa se da znanje stečeno na fakultetu za obrazovanje nastavnika nije dovoljno, jer ukoliko se nastavnik ne bi razvijao, ostao bi gotovo na istom nivou kao što je bio na početku karijere. Stoga se počelo razmišljati o razvijanju koncepta doživotnog učenja, što bi nastavnicima omogućilo da se i dalje tokom svoje karijere permanentno usavršavaju i budu upoznati sa tokovima savremene nauke i nastavne teorije i prakse.

Upravo ovaj aspekt cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika predstavlja predmet našeg interesovanja. Rad sagledava ovu problematiku kako iz globalnog, tako i iz lokalnog ugla, i pokušava da rasvijetli jednu još uvijek neistraženu oblast koja predstavlja svojevrsnu novinu, naročito na našim prostorima. Ova činjenica

---

¹ Šulman nabroja sedam tipova osnovnih znanja koja su važna za nastavnike – znanje o predmetu, opšte pedagoško znanje, znanje o nastavnim planovima i programima, znanje o metodici nastave, znanje o učenicima i njihovim karakteristikama, znanje o obrazovnom kontekstu, i znanje o obrazovnim ciljevima i vrijednostima, kao i filozofskim i istorijskim pitanjima (Schulman u Randall, Thornton (2001: 27-29).

je i predstavljala izazov za dalje proučavanje ovog problema, pa smo se stoga i rukovodili upravo ovim motivom, u želji da istražimo pojam cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika u formalnim obrazovnim sistemima zemalja koje razvijaju ovaj specifičan vid edukacije, kao i u obrazovnom sistemu Crne Gore, sa osvrtom na postojeće stanje, potrebe i perspektive.

U radu ćemo se, na samom početku, baviti objašnjenjem pojma ***cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika*** kroz prizmu stavova eminentnih stručnjaka iz te oblasti, i navesti šta oni podrazumijevaju pod ovim terminom, koje su opcije za razvoj i koje modele profesionalnog razvoja oni predlažu.

U nastavku teorijskog dijela rada bavićemo se kategorijama kao što su ***praksa***, zatim ***mentorstvo*** u okviru koga će se odgovoriti na pitanja vezana za uslove za efikasno mentorstvo, kao i na pitanja u vezi sa mentorstvom nastavnika stranih jezika, biće riječi i o pripremi mentora i mogućnostima za razvoj, benefitima mentorstva, a odgovoriće se i na pitanje šta mentori jesu, šta nijesu, i šta njihov posao podrazumijeva. Nadalje, rad će se baviti teorijskim postavkama i praktičnim realizacijama vezanim za pojam ***školskog nadzora***. U ovo pitanje biće uključena sljedeća potpoglavlja: *Definicija nadzora, Uloga nadzornika, Uloga nadzornika u opštem obrazovanju, Uloga nadzornika u kontekstu nastave jezika, Nadzorničke veštine, Nadzorničke veštine u opštem obrazovanju, Nadzorničke veštine u kontekstu nastave jezika*.

Naredna poglavlja posvećena su ***refleksivnoj nastavi, akcionom istraživanju i korištenju stručne literature***, a potom slijedi poglavlje o ***kolaborativnom profesionalnom razvoju nastavnika stranih jezika***, gdje ćemo pažnju usredsrediti na tumačenje i analizu pojmova *opservacije časova* i *timski rad sa nastavnicima* (priroda timskog rada sa nastavnicima, svrha i benefiti timskog rada, uloge u timskom radu sa nastavnicima, držanje časova, kao i problemi implementacije timskog rada sa nastavnicima).

U nastavku rada bavićemo se kategorijom ***formalnog razvoja nastavnika stranih jezika***. U ovom poglavlju definisaćemo pojmom *radionica (seminar)*, odgovoriti na pitanja šta su radionice, koji su njihovi benefiti i kakve se procedure primenjuju za planiranje radionica. Razmatraćemo i potrebu za permanentnim usavršavanjem nastavnika kroz poglavlje o *Učešću i izlaganju na konferencijama i naučnim skupovima*.

Obrazovne politike i njihov značaj predstavljaju poglavlje gdje ćemo definisati zajedničke ciljeve obrazovnih politika, razvoj i primenu obrazovnih politika, početno obrazovanje nastavnika, analiziraćemo osnovne motivacione postavke prilikom upisa na studije za obrazovanje nastavnika, bavićemo se sadržajima i fokusom pri obrazovanju nastavnika, praktičnim iskustvima tokom početnog obrazovanja nastavnika, tretiraćemo probleme certifikacije nastavnika i ponovnog dobijanja sertifikata.

Rad će u nastavku pružiti podatke o Profesionalnom razvoju nastavnika u Evropskoj dimenziji. Predstavićemo i analizirati inostrana iskustva među kojima ćemo posebnu pažnju posvetiti *Istraživanju TALIS, Evropskom portfoliju za studente buduće nastavnike jezika, Evropskom profilu za obrazovanje nastavnika jezika, kao i Okviru Britanskog Savjeta za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika engleskog jezika.*

Na samom kraju teorijskog dijela rada bavićemo se istorijskim razvojem **kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori**, a u okviru ovog poglavlja analiziraćemo aktivnosti *Zavoda za školstvo Crne Gore i Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj.* Takođe, oslanjajući se na strateški dokument Ministarstva prosvjete Crne Gore, *Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori (2017-2024)*, daćemo prikaz trenutnog stanja i prioritetnih oblasti za unapređenje inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja nastavnika.

Empirijska komponenta rada ogleda se u studiji slučaja, koja će obuhvatiti dva istraživanja, i to: 1) **Anketiranje studenata budućih nastavnika stranih jezika**, i 2) **Anketiranje nastavnika stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija u Crnoj Gori.**

Cilj istraživanja jeste sagledavanje mišljenja i stavova studenata budućih nastavnika i iskusnih nastavnika o problematici cjeloživotnog obrazovanja. Kao nastavnik praktičar sa dugogodišnjim iskustvom u osnovnoj školi, autor je mišljenja da je ova tema veoma aktuelna, te da će ovakva vrsta istraživanja dati prikaz stanja, potreba i perspektiva u oblasti cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika u obrazovnom sistemu Crne Gore.

Kada je u pitanju anketiranje studenata stranih jezika nastavničkog smjera, rezultati ankete daće nam jasniju predstavu o motivacionim faktorima studenata za odabir nastavničkog smjera na fakultetu, zatim dobićemo povratne informacije o organizaciji teorijske i praktične nastave na specijalističkim studijama, njene dobre i

loše strane, i, na kraju, pružiće nam informacije o tome da li uopšte poznaju, i na koji način razumiju pojam *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika stranih jezika*. Pretpostavljamo da razlozi za upis specijalističkih studija nastavničkog smjera nijesu identični, te da se svi studenti po završetku studija neće baviti nastavničkim pozivom. Očekujemo da će studenti iznijeti svoja mišljenja po pitanju organizacije nastave na fakultetu, i imati pohvale, kao i kritike u vezi sa organizacijom iste. Na kraju, očekujemo da će studenti u većoj mjeri biti upoznati sa konceptom cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika i da će znati šta on podrazumijeva.

Anketa nastavnika stranih jezika koji predaju u osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnazijama u Crnoj Gori daće nam podatke o tome kakvo je njihovo mišljenje o obavezi za kontinuiranim profesionalnim razvojem nastavnika, kao i o njihovom ličnom iskustvu u toj oblasti. Takođe ćemo zasigurno dobiti dovoljno informacija koje se tiču pohvala i kritika postojećeg koncepta kontinuiranog razvoja nastavnika u obrazovnom sistemu Crne Gore, kao i predloge i sugestije za poboljšanje istog. Naša hipoteza je da su svi, ili barem velika većina nastavnika upoznati sa pojmom cjeloživotnog obrazovanja nastavnika i da znaju šta on pretpostavlja. Takođe očekujemo da je veći dio nastavnika sa solidnim radnim iskustvom do sada već učestvovao u brojnim aktivnostima za profesionalni razvoj i da su od toga imali svojevrsnu korist. Smatramo da nastavnici u velikoj mjeri neće podržati ideju „obaveze“ za razvojem, već će smatrati da to treba da bude rezultat dobre volje i lične potrebe za usavršavanjem. Na kraju, pretpostavljamo da, ako uzmemo u obzir sveukupnu situaciju u društvu i loš materijalni i društveni status nastavnika, naši nastavnici nijesu dovoljno motivisani za ovakav vid usavršavanja.

Detaljna analiza rezultata obje ankete potvrdiće ili opovrgnuti ove hipoteze, a isto tako dati i odgovore na mnoga druga pitanja koja su u najužoj sprezi sa inicijalnim i kontinuiranim profesionalnim razvojem nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori. Na osnovu jedne takve analize, biće moguće ponuditi i projekciju razvoja postojećeg koncepta cjeloživotnog obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori, koja bi podrazumijevala izmjene i dopune u smislu onoga što naši studenti i nastavnici smatraju da je dovoljno opravdano, svrsishodno i motivišuće za njih same.

I DIO

PRIČA O DVIJE NASTAVNICE

U vrijeme nezapamćene zamjene dominacije koja je sa istoka prešla na zapad, Rusija gubi nastavnike engleskog jezika. Pieta Monk izvještava iz Moskve.

„Nikad ne bih radila kao nastavnik pošto diplomiram – nikad!“ Čitavo Anjino lice je izražavalo gnušanje pri pomisli da će trajno biti zatočena u učionici prepunoj neotesanih đaka. „Čak me ni ne slušaju...“

Ona je mlada, vitka žena upečatljivog izgleda, student završne godine na moskovskom Pedagoškom Institutu, koji je sada prerastao u univerzitet. Veoma je vrijedna i sposobna. Trenutno obavlja nastavnu praksu, za koju smatra da je teška, naporna i neisplativa, finansijski i intelektualno.

Za svojih 21 godinu izgleda čak još i mlađe i mnoga djeca kojoj predaje su veća od nje, i neće da je slušaju. Takođe postoji i oskudica dobrih udžbenika za engleski jezik. Za ovaj posao potreban joj je jak stimulans, koji neće dobiti. Ruske škole vape za nastavnicima engleskog jezika, bilo kakvim nastavnicima engleskog jezika, da ne govorimo o onima Anjinog kalibra.

Govornici engleskog jezika mogu zaraditi pravo bogatstvo u privatnim preduzećima. Za nastavnu praksu Anja dobija 3000 rubalja mjesečno – malo više od osnovne nastavničke plate, zato što radi u posebnoj engleskoj školi. Krompir košta 80 rubalja po kilogramu. Par cipela 3000 rubalja. Ona se izdržava tako što živi kod kuće, i majka i otac rade.

Naravno, Anji novac ne predstavlja sve, ali prirodno je da želi da ima dovoljno sredstava za život, naročito ako smatra da njen posao nije odgovarajući.

Tokom raspusta uživala je radeći kao prevodilac, što joj je bilo plaćeno trostruko više od njene sadašnje plate.

Anjino odbijanje nastavničke profesije je tipično i za njene kolege na koledžu. Mnogi od njih, zapravo, se ni ne potrudu da završe studije, već ih napuste i pronadu neki profitabilan posao u biznisu, često zarađujući, nekvalifikovani, više od svojih roditelja.

Olga Vinogradova je živahna, sjajna nastavnica, u ranim tridesetim. Ona je akademik, kojoj se više dopadalo da radi u školi nego da nastavi sa istraživanjima. Predaje engleski jezik, ali se nije obučavala za nastavnika. Ona je diplomac Instituta za lingvistiku, gdje je radila na svojoj tezi, ali je smatrala da su profesori previše učmali.

Pošto je doktorirala, napustila je lingvistiku, i postala kompjuterski stručnjak, a zatim poljoprivredni istraživački naučnik. Njen engleski je izvanredan.

Na nagovor glavnog nastavnika engleskog jezika iz gradske škole br. 57, počela se baviti nastavničkim pozivom. Otkrila je da uživa da predaje, a izgledalo je da i njeni učenici uživaju da ih ona podučava.

Dopadaju joj se nove slobode koje joj dozvoljavaju da predaje na način na koji ona to želi, sve dok se u načelu pridržava određenih smjernica. Do prije nekoliko godina, njen raspored je bio strogo kontrolisan, čak i njen „volonterski“ rad poslije škole je bio strogo isplaniran.

Postoji nekoliko naročitih problema u njenoj školi. Ima puno tatarske djece kojima ruski nije maternji jezik, čiji su roditelji došli u Moskvu da rade, i koji žive u nezadovoljavajućim i stresnim uslovima. Teško je obratiti posebnu pažnju na ovu djecu u odjeljenjima koja broje oko 40 učenika.

Postoje takođe i neki opšti problemi koje dijeli sa Anjom: nedostatak udžbenika i ostalih nastavnih sredstava. Pa ipak, za Olgu su to izazovi koje može da prevaziđe.

Ali, hoće li ona ostati u nastavničkoj profesiji? Olga Vinogradova ima dvoje djece i majku koja pati od Alchajmerove bolesti. Ne može sebi priuštiti da nastavi da radi kao nastavnik ako joj se plata ne poveća.

Njen muž zarađuje duplo više od nje, ali u današnjoj inflatornoj Rusiji, oni veoma teško sastavljaju kraj s krajem. Ako se prije nekoliko godina na hranu trošilo oko 20 % njihovog ukupnog prihoda, danas se troši 80%, a ostatak nije dovoljan za odjeću i ostale neophodne stvari.

Anja i Olga su dvije tipične žene današnjice: Anju je privukao privatni biznis koji je, nekoliko godina ranije nije mogao namamiti i baciti u iskušenje da se njime počne baviti, a sa druge strane Olgu je privukla nastava u kojoj je sada dominantna bila sloboda i obilje novih ideja. Obje žene sada mogu odbaciti karijere za koje su se obučavale. Ali hoće li ruski nastavnici dobiti platu koju zaslužuju i hoće li nastavnička profesija izgubiti Olgu? (*Spratt, 2009:81, prevod D.V.*)

1. POJAM CJELOŽIVOTNOG OBRAZOVANJA NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA

Prije nego što izložimo teorijske postavke našeg predmeta interesovanja i proučavanja, neophodno je dati pojašnjenje u vezi sa terminologijom. Naime, u literaturi se sriječemo sa različitim terminima i pojmovima koji se, sa neznatnom razlikom ili bez razlike u značenju koriste kako bi se referisali na kategoriju permanentnog usavršavanja nastavnika. Tako, u anglosaksonskoj literaturi (koja je dominantna u ovoj oblasti), kao i u domaćoj, najčešće nailazimo na pojmove kao što su:

- *(Kontinuirani) profesionalni razvoj – (Continuing) Professional Development* (Davidson, et al. 2011.; Head, Katie and Pauline Taylor. 1997.; Popović, Dušanka, i dr. 2017.; Richards, J. C. and Thomas S. C. Farrell. 2009.; Scheerens, Jaap, ed. 2010.);

- *Obuka nastavnika - Teacher Training* (Pavlovski, Tatjana i Dragana Pavlović Breneselović. 2000.; Wallace, M. J. 2001.), i

- *Obrazovanje nastavnika - Teacher Education* (Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009.; Durbaba, Olivera. 2018.; Kelly, Michael, et al. 2004.; Medgyes, Peter and Angi Malderez, eds. 1996.; MPCG. 2016.; Newby, David, et al. 2007.; Richards, J. C. and David Nunan (eds.). 1997.).

Međutim, uzimajući u obzir da se u radu bavimo kategorijama inicijalne obuke studenata budućih nastavnika (*pre-service teachers*), i kontinuiranog razvoja nastavnika koji rade u školama (*in-service teachers*), prilikom formulacije naslova disertacije opredijelili smo se za termin *cjeloživotno obrazovanje nastavnika*², iz dva razloga:

- Termin *obrazovanje nastavnika* predstavlja širi pojam, i obuhvata i inicijalnu obuku studenata i profesionalni razvoj nastavnika praktičara³,

- Budući da se razvija koncept obrazovanja koje se odvija tokom čitave nastavničke karijere, ono poprima karakteristike cjeloživotnog učenja, te smo se stoga opredijelili za pridjev *cjeloživotni*⁴.

---

² Evropska Unija treba da za ključni prioritet ima ulogu nastavnika, njihovo cjeloživotno učenje i razvoj karijere (European Commission, 2005:1,2).

³ Nacionalne i regionalne politike treba da podrže visokokvalitetno obrazovanje nastavnika. Ove politike se moraju pozabaviti i inicijalnim obrazovanjem i kontinuiranim profesionalnim razvojem nastavnika, a takođe moraju biti smještene u širi kontekst obrazovnih politika uopšte (European Commission, 2005:2).

⁴ Rad nastavnika treba da bude ugrađen u profesionalni kontinuum cjeloživotnog učenja (European Commission, 2005:4).

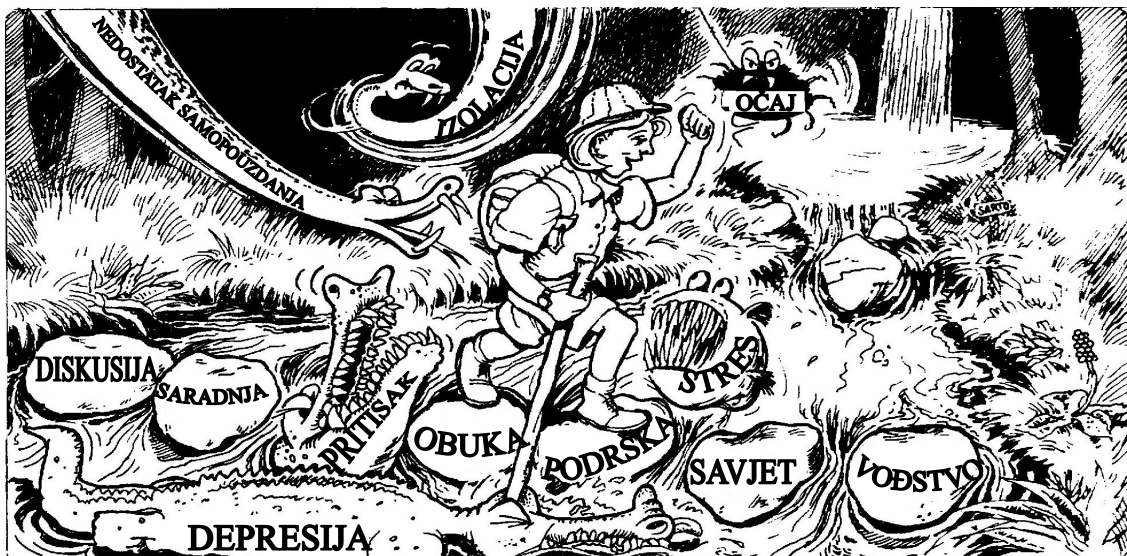
Ovo, naravno, ne znači da će se tokom rada koristiti isključivo ovaj termin, naprotiv. U upotrebi će biti i ostali termini koji u datom momentu budu najprikladniji za određeni kontekst.

Nastavnici stranih jezika se danas više nego ikada suočavaju sa konstantnom potrebom (i obavezom) za permanentnim usavršavanjem u struci (ZZŠCG, 2009:4). Razlozi za to su mnogobrojni, od kojih ćemo istaći nekoliko njih:

- ✧ promjena stavova i načela u metodici nastave stranih jezika s kraja dvadesetog vijeka, a koje se tiču novog koncepta nastave stranih jezika – tradicionalni vid nastave se zamjenjuje novim metodama, pristupima i tehnikama, i postavlja se glavni cilj izučavanja stranog jezika – sticanje komunikativne kompetencije kod učenika (Celce-Murcia, 2001:13; Cook, 2003:35-37; Davies, Pearse, 2000:5,6; Hedge, 2000:44; Kitić, 2007: 39; Larsen-Freeman, 2001:121; Lindsay, Knight, 2006:20; Thornbury, 2006:36,37),
- ✧ rastuća potreba za izučavanjem stranih jezika (naročito engleskog) na svim nivoima obrazovanja, od ranog školskog do univerzitetskog,
- ✧ reforme obrazovnog sistema, kako na globalnom, tako i na nacionalnom nivou (reformе u obrazovanju su trenutno jedna od važnijih tema o kojima se raspravlja u okviru sistema obrazovnih politika zemalja Evropske unije, kao i kod nas).
- ✧ razvitak i postavljanje novih standarda za nastavu i učenje stranih jezika.

Svi ovi razlozi, naravno, rezultiraju potrebom društva i obrazovnih vlasti za kvalitetnim, kompetentnim i dobro obučanim nastavnim kadrom koji će odgovoriti novim zahtjevima savremene nastave, implementirati nova saznanja, i sa uspjehom obavljati složeni posao nastavnika stranog jezika. Tako nastavnici, koji smatraju da su ionako već dovoljno opterećeni, dobijaju nova zaduženja, a nastavnička profesija dobija još više na značaju, ali, čini se, u smislu većih obaveza i odgovornosti. Ilustrativan primjer koji objašnjava sa čim se sve srijeću nastavnici, i kakve prepreke treba da savladaju na svom profesionalnom putu daje nam slika br.1:

Slika broj 1: *Razvoj nastavnika* (Spratt, 2009: 53)

Durbaba (*Durbaba, 2018*) smatra da je dugoročno i kvalitetno obrazovanje što većeg broja pojedinaca društvena potreba. Za nastavnike predmetne nastave je važno da budu visokokvalifikovani ne samo u smislu dobrog poznavanja uže struke, već da posjeduju i široko opšte obrazovanje, zatim da budu motivisani i posvećeni poslu koji obavljaju, i da uživaju društveni ugled. Kada govorimo o sposobnostima nastavnika stranih jezika, neophodno je posjedovati sljedeće vrste kompetencija: filološku kompetenciju, zatim pedagošku, didaktičko-metodičku, socijalnu, organizaciono-tehničku i moderatorsku kompetenciju, kao i medijsku i opštu tehničku pismenost.

Nastavnici stranih jezika se još u toku studija obučavaju za nastavnički poziv pohađajući kurseve iz metodike nastave, gdje se upoznaju sa osnovnim teorijama, pristupima, metodama i tehnikama koje predstavljaju osnovu za rad sa učenicima, a takođe stiču i određenu praksu, kroz hospitovanje i samostalno izvođenje nastave prilikom polaganja praktičnog dijela ispita u okviru kursa iz metodike nastave određenog stranog jezika. Smatra se da je ovo osnova i polazna tačka od koje nastavnik-početnik može početi sa izvođenjem nastave, a, naravno, od njega se očekuje da se profesionalno usavršava tokom čitavog svog radnog vijeka (*Richards, Farrell, 2009:1; ZZŠCG, 2009:4*).

Područje nastave jezika podložno stalnim promjenama u smislu odgovora nastavničke profesije na nova kretanja i tendencije u nastavi jezika, kao i rastuće potrebe za kvalitetnim jezičkim programima i nastavnicima jezika. Kao posljedica

ovoga, nastavnicima treba pružiti mogućnost da nadgrade svoje profesionalno znanje i vještine tojest mogućnost da učestvuju u profesionalnom razvoju. Ričards smatra da termini *razvoj nastavnika* i *obuka (treening) nastavnika* predstavljaju užu pojam u odnosu na kategoriju pojma *obrazovanje nastavnika*, koji pretpostavlja pripremu i profesionalni razvoj nastavnika (Richards, 2015:695,696).

Isti autor daje pojašnjenja termina *obuka (treening) nastavnika*, *razvoj nastavnika* i *profesionalni razvoj*. Tako, prvi termin podrazumijeva nastavnike početnike kojima treba omogućiti sticanje praktičnih vještina i znanja koja su esencijalna za njihovu inicijalnu nastavnu ekspertizu. Ovaj termin uključuje sljedeće procese: 1) razumijevanje osnovnih koncepata i principa nastave kao preduslov za njihovu primjenu u nastavnom procesu, 2) razvitak repertoara nastavnih tehnika, rutina, vještina i strategija, 3) omogućavanje isprobavanja različitih strategija u učionici, 4) razvoj sposobnosti da izvode nastavu korištenjem udžbenika i obrazovne tehnologije, i 5) nadgledanje i dobijanje fidbeka od strane drugih. Obuka nastavnika se postiže opservacijom drugih iskusnijih nastavnika, uključivanjem u nastavu u kontrolisanim uslovima (micro i peer teaching), kao i dobijanjem kvalifikacija za nastavu engleskog jezika putem pohađanja određenih kurseva (CELTA, ili TKT, na primjer).

Pojam *razvoj nastavnika* ima dugoročan cilj i teži da olakša nastavnikovo opšte razumijevanje nastave, nastavnog konteksta i njegove performanse u učionici. Nadograđuje se na inicijalno znanje i nastavnu praksu stečenu tokom *obuke (treeninga) nastavnika*. Fokus u razvoju nastavnika jeste ispitivanje mentalnih procesa uključenih u proces nastavnikovog učenja (*teacher learning*) što pretpostavlja situacionu i socijalnu prirodu učenja. Termin *teacher learning* se odnosi na znanje koje rezultira iz procesa razvoja nastavnika. Iz ove perspektive, učenje se dešava u kontekstu i evoluiru kroz interakciju i učešće učesnika u kontekstu. Ovo odražava skretanje na sociokulturnu komponentu učenja. Obrazovanje nastavnika se ne vidi kao prevođenje znanja i teorija u praksu, već kao sticanje novih saznanja i teorija kroz učešće i djelovanje u specifičnim društvenim kontekstima i angažovanje u određenim tipovima nastavnih aktivnosti i procesa.

Profesionalni razvoj je pojam koji obuhvata obje prethodne kategorije i odnosi se kako na formalne, tako i na neformalne aktivnosti sa ciljem promovisanja različitih dimenzija učenja nastavnika. Dok neki formalni program za sticanje nastavničke

kvalifikacije može inicirati proces profesionalnog razvoja za nastavnike stranih jezika, profesionalni razvoj se nastavlja onda kada nastavnik započne svoju karijeru nastavnika jezika. Škola, kao i učionica sada postaju glavni kontekst za kontinuirani profesionalni razvoj. Pristupi kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika stranih jezika se baziraju na sljedećim pretpostavkama:

- ✧ U bilo kojoj školi ili instituciji postoje nastavnici sa različitim iskustvom, znanjem, vještinama i sposobnostima. Zajedničko dijeljenje znanja i iskustva je dragocjen izvor profesionalnog razvoja,
- ✧ Kada otpočnu svoju karijeru, nastavnici su generalno motivisani da nastave sa svojim profesionalnim razvojem,
- ✧ Znanje o nastavi i učenju jezika je nesigurno i nepotpuno, te nastavnicima treba omogućiti da nadgrade svoje profesionalno saznanje,
- ✧ Učionica nije jedino mjesto gdje učenici uče, to je mjesto gdje nastavnici takođe mogu da uče,
- ✧ Nastavnici mogu da uzmu aktivno učešće u svom profesionalnom razvoju,
- ✧ Škole i administratori su odgovorni za obezbjeđivanje mogućnosti za profesionalni razvoj, i za podsticanje nastavnika da učestvuju u istom,
- ✧ Da bi se ostvarile, ove mogućnosti moraju biti planirane, podržane i nagrađene,
- ✧ Od profesionalnog razvoja imaju dobiti i institucije i nastavnici koji u njima rade. (*Richards, 2015:697-701*).

Kada govorimo o implementaciji profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika, ona se može sagledati kroz *institucionalnu* i *personalnu* perspektivu.

Institucionalna perspektiva podrazumijeva korake koje treba preduzeti u okviru institucije kako bi se implementirao program profesionalnog razvoja nastavnika stranog jezika. Neki od tih koraka su sljedeći:

- ✧ *Odrediti potrebe institucije i nastavnika u njoj* – otpočeti proces analizom potreba, pri čemu treba voditi računa kako o potrebama institucije, tako i o potrebama nastavnika,
- ✧ *Postaviti ciljeve za profesionalni razvoj* – informacije dobijene analizom potreba formiraju osnovu za institucionalni i personalni profesionalni razvoj,

- ✧ *Odabrati učesnike* – aktivnosti za profesionalnog razvoj mogu biti individualni ili kolaborativni projekti (trebalo bi ih kombinovati). U okviru škole, postoje nastavnici jezika sa različitom nivoom ekspertize, i neki od njih mogu preuzeti vodeću ulogu u iniciranju ili sprovođenju aktivnosti za profesionalni razvoj,
- ✧ *Obezbijediti podršku* – kako bi se sprovele aktivnossti za profesionalni razvoj, neophodna je institucionalna podrška i podrška kolega,
- ✧ *Uraditi evaluaciju naučenog* – po sprovedenoj aktivnosti, važno je preispitati da li je bila uspješna i šta je naučeno i podijeliti saznanja sa ostalima.

Personalna perspektiva pretpostavlja da sami nastavnici mogu planirati mnoge aspekte za svoj profesionalni razvoj. Sljedeće smjernice odražavaju perspektive nastavnika:

- ✧ Odlučiti šta biste voljeli da saznate u vezi sa nastavom stranih jezika,
- ✧ Preduzeti korake za implementaciju plana profesionalnog razvoja (identifikovati strategije u cilju istraživanja teme za koju ste zainteresovani, razgovarati sa ljudima koji su već učestvovali u aktivnostima profesionaalnog razvoja, saznati kakva vrsta pomoći vam je potrebna, odabrati kolegu/kolege sa kojima ćete raditi, postavite realne ciljeve i vremensku granicu, uraditi evaluaciju naučenog i podijeliti rezultate sa drugima.

Postoji više strategija koje se koriste u cilju iniciranja profesionalnog razvoja, od kojih ćemo istaći sljedeće:

1. *Saznajte više o vašoj nastavi* – polazna tačka za profesionalni razvoj jeste samosvjesnost o našem stilu predavanja i dobrim i lošim stranama i ograničenijma koje imamo kao nastavnici. Iako obično imamo osjećaj o tome kako izvodimo nastavu, kada vidimo sebe objektivno, nekada se iznenadimo onim što otkrijemo o nama kao nastavnicima. U tom smislu, postoji par procedura koje nam mogu pomoći da saznamo više o našoj nastavi – snimanje naših časova i pozivanje kolega da nam opserviraju čas;

2. *Proširite vaše razumijevanje nastave stranih jezika* – iako je nemoguće (i nepotrebno) biti upoznat sa svim tokovima u nastavi jezika, važno je biti dobro informisan u vezi sa pitanjima iz oblasti nastave koja se direktno tiču vašeg nastavnog konteksta. Ovo se može postići traženjem informacija na Internet sajtovima, čitanjem stručnih časopisa, formiranjem grupa gdje će se čitati i diskutovati stručne knjige i članci i razmatrati primjena pročitano u učionici, pripremanjem i polaganjem kurseva za sticanje kvalifikacije iz oblasti nastave jezika, pohađanjem seminara, radionica i konferencija;
3. *Proširite svoje nastavničke vještine* – izvodite nastavu na različitim nivoima (djeca, tinejdžeri, odrasli), eksperimentišite (s vremena na vrijeme, izvodite nastavu drugačije, isprobavajte različite tehnike i pristupe u nastavi), podučavajte tipove časa koje do sada nijeste podučavali (nastava izgovora, na primjer) i otkrijte šta je dobro u vezi sa ovakvim tipom časa, opservirajte časove vaših kolega, izvodite timsku nastavu sa kolegom, posjećujte radionice;
4. *Preispitajte i razmišljajte o vašoj nastavi* – jedan od ciljeva profesionalnog razvoja jeste produbljivanje razumijevanja našeg ličnog pristupa nastavi tako što ćemo razmišljati o našem nastavničkom iskustvu i praksi, tojest razvijanje refleksivnog pristupa;
5. *Sarađujte sa ostalim kolegama* – jedan od najvećih resursa koje škola ima jesu nastavnici koji u njoj rade, sa različitim iskustvom, znanjem i vještinama. Različiti oblici saradnje sa kolegama stvaraju zajednicu u kojoj se uči, a od koje bobrobit imaju kako nastavnici, tako i škola;
6. *Dogovorite sa kolegama uzajamne opservacije časova* – opservacije časova pružaju mogućnost da vidimo kako neko drugi drži čas, i izlazi na kraj sa problemima. Možemo takođe otkriti da naš kolega koristi strategije u nastavi koje nikad nijesmo isprobali. Posmatrač na kraju daje objektivni osvrt na čas, prikupivši informacije o času koje opservirani nastavnik drugačije ne bi mogao da dobije. Na osnovu ovoga jasno se vidi da od ove aktivnosti imaju benefite i nastavnik-posmatrač i nastavnik koga posmatraju;

7. *Dokumentujte vašu nastavu* – mnogi nastavnici smatraju korisnim prikupljanje informacija koje im daje sliku o njihovom pristupu nastavnom procesu, a na ovaj način takođe obezbjeđujemo i evidencija o različitim aspektima njihovog rada i možemo olakšati proces profesionalnog razvoja. Jedan od uspješnih načina prikupljanja i korištenja ovakvih informacija jeste *portfolio nastavnika*. On se sastoji od seta različitih tipova dokumenata i ostalog sakupljenog materijala koji je organizovan da ispriča priču. Ova kolekcija se, kada je potrebno, ažurira i revidira, predstavlja demonstraciju onoga kako nastavnik prilazi svom poslu i služi kao dokaz promišljanja, kreativnosti, domišljatosti i efektivnosti nastavnika (Richards, 2015:708-719).

Tornberi (Thornbury, 2006:224) smatra da profesionalni razvoj nastavnika može biti formalne prirode (tokom radnog staža nastavnika, i karakteriše ga pohađanje kraćih ili dužih kurseva, ili profesionalnih konferencija). Međutim, više se vezuje za neformalne, školske i programe vezane za nastavu koji inkorporiraju cikluse nastavne prakse i refleksiju (razmišljanje o sopstvenoj nastavi). Oni mogu uključivati sljedeće aktivnosti:

- ✧ sistem mentorstva, gdje iskusni nastavnici rade sa nastavnikom-početnikom, što podrazumijeva učešće u timskoj nastavi,
- ✧ opservacije časova od strane kolega, mentora ili nadzornika, uz davanje povratne informacije (fidbeka),
- ✧ vođenje dnevnika nastave,
- ✧ radionice i seminari lokalnog karaktera,
- ✧ vođeno čitanje i diskusija.

Isti autor (2006:225) ističe da se pojam *razvoj nastavnika* vrlo često suprostavlja pojmu *obuka (trening) nastavnika*, pri čemu drugopomenuti termin ima više tehnički cilj, kao što je usvajanje osnovnih učioničkih vještina i znanja iz predmetne oblasti. S druge strane, razvoj nastavnika ima orijentaciju na nastavnika kao cjelokupnu ličnost, sa ciljem razvijanja nastavnikovog kapaciteta za samorukovodeći razvoj i profesionalnu

dobrobit. Oba ova pojma potpadaju pod šire polje koje se naziva *obrazovanje nastavnika*.

Dejvis i Pirs (*Davies, Pearse, 2000:197-202*) smatraju da ja veoma važno proći inicijalnu nastavničku obuku na početku, ali da je to samo početak profesionalnog razvoja nastavnika. Program profesionalnog razvoja može olakšati kontakt sa novim idejama i njihovom primjenom u učionici. Po njihovom mišljenju, opcije za razvoj se mogu svrstati u tri široke kategorije: samorazvoj, kooperativni razvoj i formalni razvoj. *Samorazvoj* podrazumijeva neprekidno razmišljanje o sopstvenoj nastavi, vođenje dnevnika nastave, snimanje časova i čitanje stručne literature, *kooperativni razvoj* uključuje rad sa kolegama (razmjena iskustava i ideja) i opservacije časova od strane kolega, dok *formalni razvoj* obuhvata programe za obuku tokom nastavnikovog rada u školi, i pohađanje seminara, konferencija i kraćih kurseva.

Edž i Garton (*Edge, Garton, 2009:173-180*) predlažu uključivanje nastavnika engleskog jezika u proces kontinuiranog ličnog i profesionalnog razvoja. Poenta nije u kom pravcu će se odvijati proces razvoja – možda će neko od nastavnika poželjeti da se fokusira na rad u učionici, neko će možda više voljeti da napreduje u oblastima poput pripremanja materijala ili dizajniranja kurseva, testiranja u nastavi jezika ili obuke nastavnika ili bilo kom drugom aspektu nastave engleskog jezika u različitim periodima svoje karijere. Mogući putevi koji vode profesionalnom razvoju nastavnika, po mišljenju ova dva autora su:

- ✧ *čitanje* (čitanje stručnih časopisa vezanih za nastavu engleskog jezika, kao i konsultovanje sajtova koji nude obilje članaka sa praktičnim idejama),
- ✧ *kooperacija* (saradnja sa kolegama – opservacije časova, kao i pridruživanje profesionalnim udruženjima nastavnika),
- ✧ *istraživanje* (proširivanje saradnje sa kolegama koja vodi u ozbiljnije istraživanje sopstvene nastave), i
- ✧ *kvalifikacije* (certifikati, diplome, TKT - Teacher Knowledge Test, master studije).

Harmer (*Harmer, 2003:344-350*) iznosi stav da razvoj nastavnika može biti korak od „nesvjesne nekompetencije“ (kada nijesmo svjesni da radimo nešto loše) ka

„nesvjesnoj kompetenciji“ (kada radimo nešto dobro, a ne moramo da razmišljamo o tome). Da bi se ovo postiglo, moramo biti svjesni naše nekompetencije (svjesna nekompetencija), i znati da smo je poboljšali (svjesna kompetencija) (*Underhill u Harmer, 2003:344*). Harmer u nastavku nabraja i objašnjava vidove profesionalnog usavršavanja - akciono istraživanje, korištenje stručne literature i razvoj sa kolegama, u okviru koga se izdvajaju kooperativni/kolaborativni razvoj, opservacije od strane kolega, grupe nastavnika, udruženja nastavnika i virtuelna društva.

Pitanjem obrazovanja nastavnika stranog jezika bavi se Džim Skrivener (*Jim Scrivener, 2005: 370-380*) iznoseći stav da je nastava proces koji je u stvari učenje. Dakle, nijesu samo učenici ti koji uče, već i nastavnici. Nastavnici predaju i uče istovremeno, nastava i učenje se prepliću. Autor nadalje ističe da se ovdje ne radi samo o inicijalnoj obuci ili početnim godinama nastavnikovog staža, već da se proces učenja nastavlja tokom čitave karijere nastavnika, a neke od predloženih aktivnosti za razvoj su sljedeće:

- ✧ čitanje stručnih časopisa i isprobavanje ideja koje se nalaze u njima,
- ✧ pisanje članaka za stručne časopise,
- ✧ posjećivanje konferencija i seminara,
- ✧ izlaganje na konferencijama (lična iskustva),
- ✧ razmjena ideja sa ostalim kolegama nastavnicima,
- ✧ dogovor sa kolegama o uzajamnim opservacijama časova,
- ✧ organizovanje seminara za kolege,
- ✧ rukovođenje stručnim aktivom,
- ✧ osnivanje sopstvene škole,
- ✧ davanje privatnih časova,
- ✧ pisanje članaka za novine, pisanje knjiga, itd.

Skrivener predlaže i neke od načina usavršavanja nastavnika stranih jezika: grupe i udruženja nastavnika na nivou škole, lokalnom, regionalnom, nacionalnom i internacionalnom nivou, opservacije, fidbek, razmišljanje o nastavi koju nastavnik izvodi i akciono istraživanje (ovi i prethodno pomenuti načini profesionalnog usavršavanja nastavnika stranih jezika biće detaljno elaborirani u nastavku rada).

Ričards i Farel (*Richards, Farrell, 2009:ix*) objašnjavaju razloge za usavršavanjem nastavnika stranih jezika, ističući da se danas od nastavnika očekuje da budu u toku sa novim dešavanjima iz struke i da redovno preispituju svoje vještine. Nadalje, od nekih nastavnika se očekuje da budu mentori nastavnicima-početnicima, da planiraju radionice i druge aktivnosti koje se tiču struke, da prezentuju radove na seminarima konferencijama, i da pišu za stručne časopise. Isto tako, od obrazovnih institucija se očekuje održavanje visokog profesionalnog standarda koji će obezbijediti nastavnicima da se profesionalno usavršavaju, i koji će obezbijediti uslove u kojima će nastavnici sarađivati u cilju postizanja višeg nivoa učenja kod njihovih učenika. Autori nadalje u knjizi ispituju jedanaest različitih procedura koje se mogu koristiti u cilju olakšavanja profesionalnog razvoja u nastavi stranih jezika: radionice, samonadgledanje, grupe nastavnika, vođenje dnevnika nastave, opservacije od strane kolega, nastavni portfolio, analiza kritičkog incidenta, analiza slučaja, saradnja sa kolegom nastavnikom, timski rad sa nastavnicima i akciono istraživanje.

Hedova i Tejlorova (*Head, Taylor, 1997:1*) su mišljenja da se razvoj nastavnika koncentriše na nastavnikov sopstveni unutrašnji potencijal za promjenu. Usredsređuje se na ličnu svijest o mogućnostima za promjenu i na ono što utiče na proces promjene. Nadograđuje se na prošlost, jer prepoznavanje prošlih iskustava kao progresivnih ili neprogresivnih pomaže nam da identifikujemo mogućnosti za promjenu u sadašnjosti i budućnosti. Takođe se oslanja na sadašnjost, u smislu podsticanja potpune svijesti o tome kakvi smo nastavnici sada i o tome kako nas drugi doživljavaju. To je proces samoposmatranja, jer preispitivanjem starih navika može doći do alternativnih načina onoga što jesmo i što radimo.

Globalizacija i potreba za engleskim kao jezikom internacionalne trgovine i komunikacije rezultirali su potrebom nacionalnih obrazovnih vlasti za novom politikom izučavanja stranih jezika, većom kontrolom nad nastavom i, samim tim obrazovanjem nastavnika stranih jezika. Danas postoji znatno veći nivo profesionalizma u nastavi engleskog jezika, nego što je to bio slučaj ranije. Taj profesionalizam je posvećen obezbjeđivanju profesionalne obuke i kvalifikacija za nastavnike, razvitku standarda za nastavu i nastavnike engleskog jezika, ekspanziji profesionalnih i stručnih časopisa, konferencija i organizacija, i ostvarivanju višeg nivoa znanja o nastavi i usvajanju stranog jezika koji se zahtijeva od nastavnika engleskog jezika. Biti nastavnik engleskog

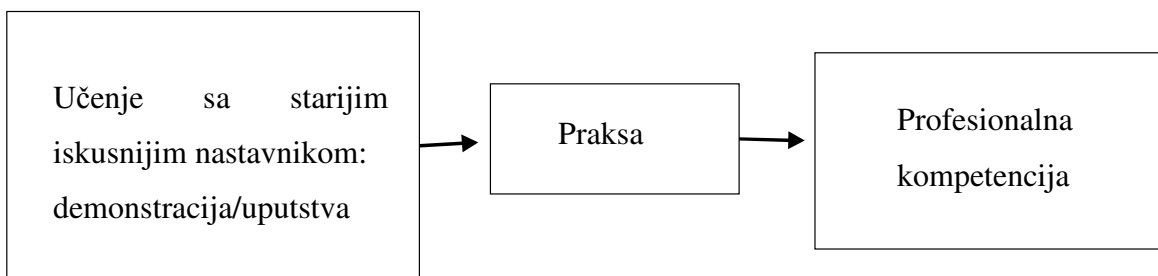
jezika znači biti dio svjetske zajednice profesionalaca sa zajedničkim ciljevima, vrijednostima i praksom, ali i imati samokritički pogled na svoju nastavnu praksu i obavezu za transformacioni pristup prema sopstvenoj ulozi nastavnika (*Burns, Richards, 2009:1-3*). Slično je i za nastavnike ostalih jezika.

Bouen i Marks (*Bowen, Marx, 1994:2*) smatraju da je nastava stranih jezika izuzetno praktična aktivnost. Mnogi nastavnici vjeruju ili pretpostavljaju da nastavna praksa jeste, ili bi trebalo da bude bazirana na primjeni teorija koje su razradile discipline u prvom redu lingvistika i psihologija. Ovaj pristup profesionalnom obrazovanju tipa odozgo na dolje, gdje znanje praktičarima prenose stručnjaci koji su udaljeni od svakodnevne prakse i realnosti, je uobičajen ne samo u obrazovanju, već i u ostalim oblastima. Po ovom modelu „primijenjene nauke“ (o čemu će detaljnije biti riječi u nastavku rada), profesionalna kompetencija se razvija kroz praksu koja se bazira na rezultatima dobijenim od naučnog saznanja i istraživanja. Posvećeni nastavnici koji se interesuju za poboljšanje i razvoj svoje profesionalne kompetencije nastoje da se oslanjaju na organizatore seminara i programa obuke, autore materijala za nastavu i knjiga za nastavnike, kao na neposredne izvore najnovijih saznanja. Međutim, iako nastavnici zasigurno mogu imati koristi od inicijalne obuke i kasnije nadogradnje, prevelika zavisnost od ovog modela može dovesti do zanemarivanja nastavnikove ekspertize, resursa i potencijala za samorazvoj, do oslabljenja njegovog rada, i do nepotrebnog osjećaja krivice i srama. Na kraju krajeva, postavlja se pitanje ko je u boljoj poziciji da bude stručnjak za nastavu – onaj koji radi ili onaj koji teoretiše? Pa ipak, da bi postupili ispravno prema ovoj ulozi kao stručnjaci, nastavnici treba da budu što je više moguće svjesni znanja koje imaju o tome šta, kako i zašto rade, kako bi to mogli procijeniti, eksperimentisati i razviti.

Volis (*Wallace, 2001:2-17*) razmatra tri različita modela obrazovanja nastavnika stranih jezika, i predlaže „refleksivni model“ kao onaj koji kombinuje određene dobre strane koje se nalaze odvojeno u prethodna dva modela. Naime, autor se bavi utvrđivanjem prirode nastavničkog poziva kao profesionalne aktivnosti sa namjerom da otkrije kako se na najbolji način taj poziv može naučiti. On daje pregled tri različita modela:

- ✧ nastava kao zanat
- ✧ nastava kao primijenjena nauka
- ✧ refleksivni model obrazovanja nastavnika.

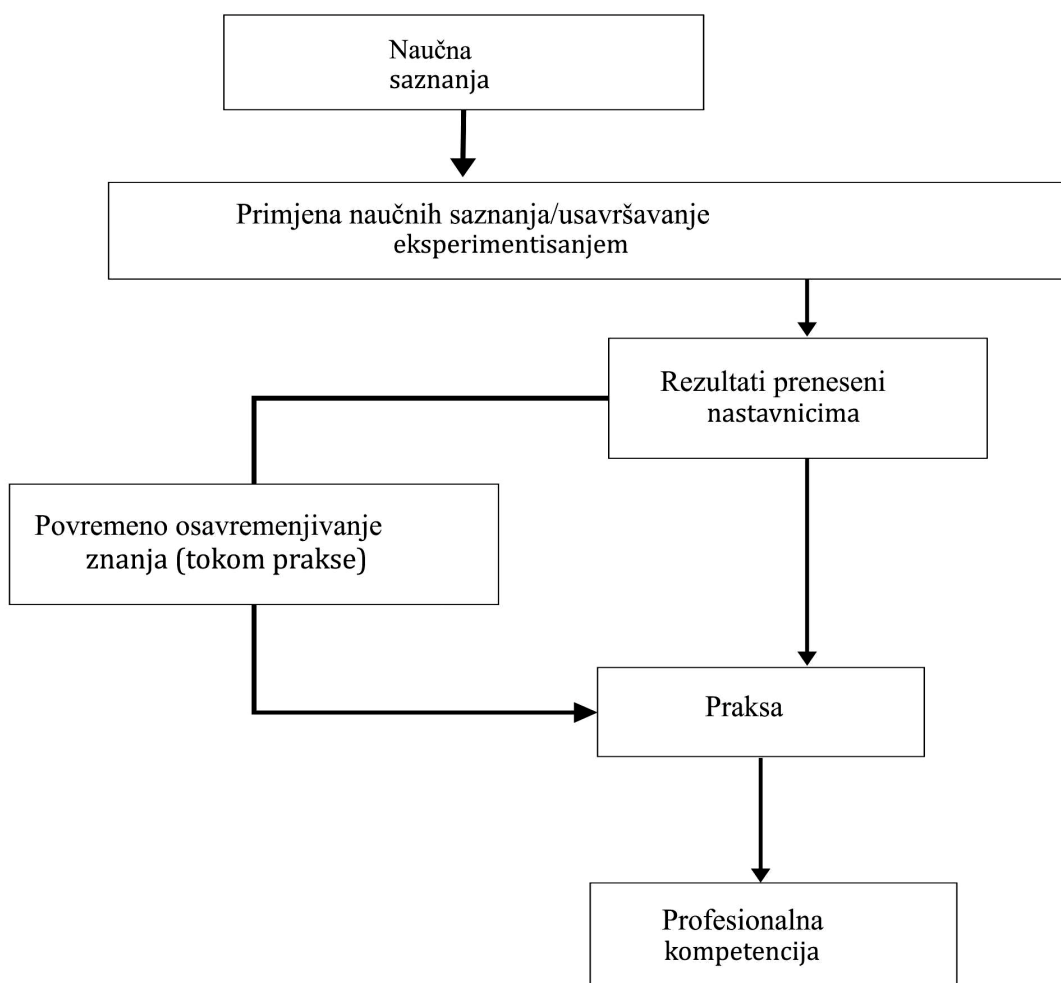
Nastava kao zanat – Ovaj model je tradicionalno bio prihvaćen model obrazovanja nastavnika sve do kraja drugog svjetskog rata. Po ovom modelu, mudrost profesije leži u iskusnom praktičaru, onome ko je stručnjak u zanatskoj praksi. Mladi nastavnik uči imitiranjem iskusnog starijeg nastavnika, slijedeći njegova uputstva i savjete. Na taj način, nastavnički zanat se prenosi sa generacije na generaciju. Ovaj model može se grafički predstaviti na sljedeći način:

Slika broj 2: Zanatski model profesionalnog obrazovanja (Wallace, 2001:6)

Dakle, stariji i iskusniji nastavnik bi govorio svojim učenicima šta da rade, pokazao bi im kako da nešto odrade, a oni bi ga imitirali. Ova tehnika je u osnovi konzervativna i statična, a danas, u savremenom društvu, ono što je izvjesno jeste da se stvari mijenjaju, i da, recimo, za deset godina od sada, one definitivno neće biti iste. Škole se danas razvijaju u dinamičnom društvu koje se prilagođava promjenama, tako da koncept poštovanog starog majstora nastavnika teško da se može održati u obrazovnom kontekstu novih metodologija i nastavnih planova i programa. Ovaj model je, kao što smo prije istakli, statičan, i stoga mu se zamjera što zanemaruje naučna saznanja, na primjer iz oblasti lingvistike, psiholingvistike i sociolingvistike.

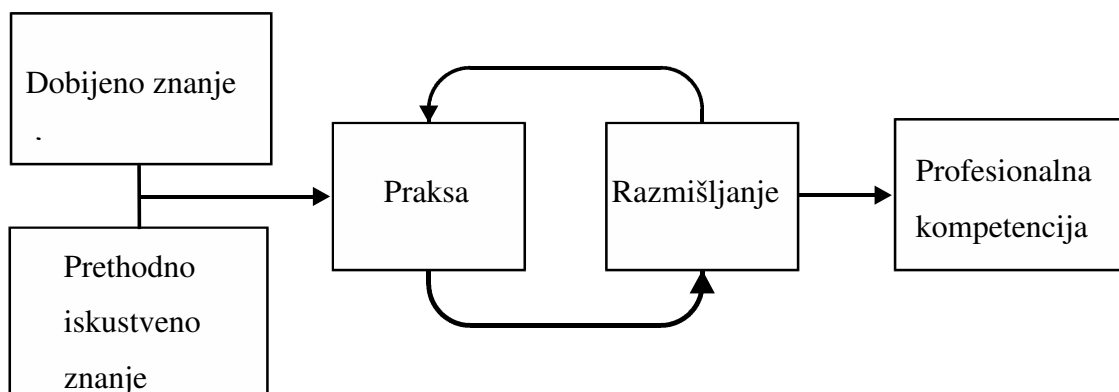
Nastava kao primijenjena nauka – ovaj model preovladava kod većine programa za obuku i obrazovanje nastavnika, a bazira se na dostignućima naučnih empirijskih istraživanja. Stručnjaci prenose naučna saznanja nastavnicima, a ovi ta saznanja primjenjuju u praksi. Ako se to u praksi ne pokaže uspješnim, smatra se da nastavnik nije razumio naučna saznanja na pravilan način, ili da ih nije primijenio u praksi na odgovarajući način. Ovaj model se može grafički predstaviti ovako:

Slika broj 3: Model nastave kao primijene nauke (Wallace, 2001:9)

Ovdje treba pomenuti sveprisutnu podjelu na teoretičare s jedne, i praktičare s druge strane. Oni koji se bave istraživanjem i oni koji sprovode teoriju u praksi su dvije potpuno suprotne struje, čime se naglašava razlika između teorije i prakse u nastavi stranih jezika. Istraživačkom i nastavnom djelatnošću bave se potpuno različiti ljudi, te djelatnosti se obavljaju na različitim mjestima, uz primjenu različitih metoda rada, te se ekspertiza naučnika umnogome razlikuje od ekspertize nastavnika praktičara. Ono što je bio problem kod „zanatskog“ modela (nedostatak naučnih saznanja), model nastave kao primijenjene nauke je uzeo u razmatranje, ali kao rezultat prijedpomenute podjele, dolazi do tendencije degradiranja vrijednosti ekspertize nastavnika praktičara koja nastaje na osnovu njegovog iskustva. Dodatni problem predstavlja i to što ovaj model nije još uvijek dao naučna rješenja za neke veoma kompleksne profesionalne dileme.

Refleksivni model – kada govorimo o profesionalnom znanju, možemo govoriti o dvijema vrstama saznanja – „dobijeno saznanje“ (koje je nastavnik dobio tokom formalnog obrazovanja ili na obuci), i kao kontrast ovome, druga vrsta saznanja, „iskustveno saznanje“ (koje se stiče praksom i razmišljanjem o praksi). Grafički predstavljen refleksivni model izgleda ovako:

Slika broj 4: Refleksivni model (Wallace, 2001:15)

Ovaj model predstavlja kompromisno rješenje koje podjednako vrednuje i iskustvo i naučna saznanja. Prema tome, obrazovanje nastavnika ima dvije glavne dimenzije:

- ✧ „dobijeno saznanje“, koje uključuje, između ostalog, neophodan i dragocjen elemenat naučnog istraživanja, i
- ✧ „iskustveno saznanje“, koje se odnosi na profesionalno iskustvo.

Načini obrazovanja nastavnika stranih jezika su mnogobrojni, a u nastavku rada ćemo, oslanjajući se na relevantnu literaturu, detaljnije obrazložiti područja koja se tiču ove oblasti – praksa, mentorstvo i pružanje podrške nastavnicima, školski nadzor, i refleksivna nastava (u okviru koje se izdvaja istraživačka procedura za refleksivnu nastavu pod nazivom *akciono istraživanje*), kao i korištenje stručne literature.

Na osnovu do sada proučene literature i savremenih trendova u ovoj oblasti, naša istraživanja će se usmjeriti i u pravcu kolaborativnog razvoja – rad sa kolegama - razmjena mišljenja i iskustava, opservacije časova kolega, timski rad sa nastavnicima, kao i formalnog razvoja – obuka nastavnika na radionicama (seminarima), učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima i slično.

2. PRAKSA

Da bismo uopšte uzeli u razmatranje kako se nastavnik profesionalno može usavršavati tokom karijere, neophodno je vratiti se na sami početak – na studije gdje se studenti edukuju za svoj budući nastavnički poziv. Na fakultetima za obrazovanje nastavnika pored kurseva vezanih za oblast (predmet) koji će predavati, u programu se nalaze i kursevi koji su u najužoj vezi sa nastavničkom profesijom. U tom smislu možemo govoriti o sticanju teorijskih znanja iz oblasti psihologije (opšte, pedagoške, dječije i slično), pedagogije, didaktike, i metodike nastave. Pored teorijske osnove, koja predstavlja bazu za dalji rad studenta (kasnije nastavnika), fakulteti u okviru studija organizuju i praktičnu obuku u okviru predmeta metodika nastave stranih jezika. Upravo ovaj praktični segment predstavlja prvi susret budućeg nastavnika sa nastavnim, školskim i učioničkim kontekstom, te ćemo se stoga u narednom dijelu pozabaviti ovom dimenzijom obrazovanja budućih nastavnika.

Ričards i Nunan (*Richards, Nunan, 1997:101*) ističu da u mnogim programima za obrazovanje nastavnika, praksa, ili iskustvo u nastavnoj praksi predstavlja centralnu komponentu. Upravo putem procesa izvođenja nastave stranog jezika i dobijanja povratne informacije, student nastavnik ima šansu da primijeni svoja znanja i vještine, ili da razvije strategije kojima će rješavati različite dimenzije nastavnog časa stranog jezika.

Gebhard (*Gebhard, 2009:250*) smatra da se praksa već duže vremena prepoznaje kao važan dio obrazovanja nastavnika engleskog jezika, i uključena je u većinu programa. Ona obično pretpostavlja nadgledano izvođenje nastave, iskustvo sa sistematskim posmatranjem, i upoznavanje sa određenim nastavnim kontekstom.

Ciljevi prakse omogućuju studentima nastavnicima da:

- ✧ steknu praktično iskustvo u učionici,
- ✧ primijene teoriju i ideje vezane za nastavu,
- ✧ otkrivaju posmatranjem iskusnih nastavnika,
- ✧ razvijaju vještine planiranja u nastavi,
- ✧ stiču vještine u vezi sa odabirom, prilagođavanjem i razvitkom originalnog materijala za kurs (*Richards i Crooks u Gebhard, 2009:251*).

Takođe, ciljevi prakse omogućavaju da studenti nastavnici:

- ✧ prošire svijest o tome kako da postave sebi ciljeve kada je u pitanju njihova nastava,
- ✧ preispituju, sistematizuju i razmišljaju o svojoj sopstvenoj nastavi, što uključuje pretpostavke, ubjeđenja, vrijednosti, obrazovna i životna iskustva,
- ✧ vide svoju praksu na drugačiji način, učeći kako da sami donose odluke putem sistematičnog posmatranja i ispitivanja sopstvene i nastave drugih (*Crooks, Gebhard i Oprandy, Johnson, Pennington, Richards, Fanselow u Gebhard, 2009:251*).

Aktivnosti za inicijalno obrazovanje nastavnika kojima se postiže ostvarivanje ovih ciljeva su držanje časova, samoposmatranje, posmatranje drugih nastavnika i vođenje dnevnika nastave. *Držanje časova* predstavlja srž prakse, zato što se jedino tako obezbjeđuje direktno iskustvo interakcije sa učenicima, a takođe i kontekst i sadržaj za druge aktivnosti, poput samoposmatranja, posmatranja drugih i diskusije. *Samoposmatranje* podrazumijeva snimanje sopstvenih časova i razmišljanje o nastavi (*Gebhard, 2009:252*). *Posmatranje drugih nastavnika* tojest razumijevanje štaiskusni nastavnici rade i koje profesionalne diskurse koriste, i predstavlja suštinski aspekt razvoja profesionalne ekspertize (*Hedgecock i Tsui u Gebhard, 2009:252*). Pa ipak, nije bitno da li je nastavnik koji se posmatra iskusan ili ne – cilj je isti – sagledati svoju sopstvenu nastavu drugačije (*Fanselow u Gebhard, 2009:253*). *Dnevnici nastave* obezbjeđuju mjesto za kritikovanje, izražavanje sumnji, frustracija i postavljanje pitanja, izražavanje i ispitivanje ubjeđenja vezanih za nastavu (*Bailey u Gebhard, 2009:253*). Oni mogu biti intrapersonalni ili dijaloški (*Burton i Carol u Gebhard, 2009:253*). Intrapersonalni dnevnici su privatni, i čita ih isključivo sam autor, što ima dobru stranu, jer privatnost stvara mogućnost studentu nastavniku da ispita ono što ne bi želio da podijeli sa drugima. Dijaloški (ili kolaborativni) dnevnik je onaj gdje studenti nastavnici mogu čitati i komentarisati unose jedni drugih. Ovaj način vođenja dnevnika takođe može biti koristan – omogućava da svi jasno vide da su osjećanja, pitanja, postignuća i problemi vezani za nastavu zajednički svima, a uklanja se i tipični osjećaj izolacije, što je slučaj sa držanjem časova (*Brock, Yu i Wong, Nagamine u Gebhard, 2009:253*).

3. MENTORSTVO

Na samom početku neophodno je razjasniti termine vezane za kategoriju mentorstva, budući da se različito upotrebljavaju u različitim kontekstima, i mogu imati različita značenja. Neke škole, na primjer, imaju nastavnika zvanog „mentor“ koji je odgovoran za studente sa fakulteta koji odrađuju svoju inicijalnu nastavnu praksu u školi. S druge strane, neka druga škola, ima nastavnika koji se naziva „nadzornik“, koji ima vrlo sličan opis posla. Druge škole, na primjer, imaju nastavnike sa zvanjem mentora, koji su odgovorni za studente nastavnike (nastavnike pripravnike)⁵ koji obavljaju praksu, a koji takođe imaju zaduženja vezana za različite svakodnevne aktivnosti na svojim radnim mjestima, a tiču se njihovih studenata nastavnika. Jedan obrazovni sistem ima „profesionalne mentore“ i „predmetne mentore“ i „koordinatora za inicijalnu obuku nastavnika“ koji je uključen u rad sa studentom nastavnikom u školi; u drugom obrazovnom sistemu postoji „mentor“ ili „nadzornik“. Dakle, nesumnjivo je da postoji izvjesna doza konfuzije kada je terminologija u pitanju (Malderez, 2009:259). Mnogi (Bailey u Malderez, 2009:259) primjećuju ovu terminološku zbrku. Čini se da ona dijelom nastaje iz različitih istorijskih pogleda na proces učenja nastavnika i na ulogu drugih u podršci ovom procesu.

Do sada, u pokušajima da se definišu termini, pojam *mentor* je bio suprostavljan pojmu *nadzornik*. Još jedan koristan kontrast jeste između termina *mentor* i termina *nastavnik koji podučava nastavnike*. Ovu drugu kategoriju nastavnika možemo nazvati „tutorima“, „trenerima“, ili „edukatorima nastavnika“, pa je vjerovatnije je da njihov identitet bude „treneri nastavnicima stranih jezika“, ili „univerzitetski predavači“ a ne „nastavnici stranog jezika“ (Wright, 2009:102). Nastavnici koji podučavaju nastavnike obično rade sa grupom studenata u posebnim prostorijama za učenje (vježbaonica, amfiteatar) i često u institucijama koje nijesu škole. Mentori, s druge strane, rade po principu „jedan na jedan“, obično na radnom mjestu nastavnika pripravnika, i

---

⁵ Naziv na engleskom jeziku je *student teacher* ili *mentee*, oba ova naziva se koriste za označavanje ili studenata završne godine studija koji obavljaju nastavnu praksu u školi, ili nastavnika pripravnika koji odrađuju pripravnički staž u školi pod nadzorom mentora. U nastavku teksta korišće se termini *student nastavnik* ili *nastavnik pripravnik* bez razlike u značenju. Pored ova dva termina, može se koristiti i termin *nastavnik-početnik* (engl. *novice teacher*).

punopravni su članovi zajednice nastavnika stranog jezika kojoj se nastavnik pripravnik pridružuje.

Malderezova (2009:260) iznosi stav u kome se mentorski proces shvata kao podrška u transformaciji i razvoju nastavnika pripravnika i njihovom prihvatanju u profesionalnu zajednicu. Na nadzorni proces, s druge strane, se više posmatra kao na proces koji je zadužen za održavanje standarda u okviru organizacije ili sistema. Mentorstvo je proces podrške nastavniku stranog jezika tokom njegovog profesionalnog prilagođavanja (ili integracije), učenja, razvoja i usavršavanja, po sistemu „jedan na jedan“, odigrava se na radnom mjestu i bavi se realnim situacijama u naročitom smislu – naročita škola, odjeljenje, učenik, nastavnik, u okviru naročitog konteksta.

3.1. Uslovi za efikasno mentorstvo

Mentorstvo treba da se odigrava u sistemima koji ga podržavaju, pa je tako obrazovni sistem koji podržava mentorstvo onaj koji mentorima obezbjeđuje dovoljno vremena da se bave mentorskim poslom, a takođe i da uče i da se usavršavaju u tom poslu (*Lee i Feng u Malderez, 2009:260,261*). Nadalje, takav sistem omogućava prepoznavanje takvih nastavnika u vidu većeg ličnog dohotka i/ili napredovanja u karijeri.

U inicijalnoj fazi pripreme studenta nastavnika za nastavnu praksu, mentorstvo se često javlja u okviru partnerstva između koledža ili univerziteta s jedne, i škole u kojoj radi nastavnik mentor, s druge strane. Između ove dvije institucije postoji potreba za jasnim preciziranjem različitih uloga sa obje strane. Ako nije preciziran partnerski odnos, i ako ove uloge nijesu definisane, podrška za studenta nastavnika će biti manje efektivna (*Brooks, Chapel, Bullough i Draper u Malderez, 2009:261*). Precizno definisanje uloga u ovom odnosu ukazuje na uzajamno razumijevanje vizije programa, principa i teorija procesa učenja od strane nastavnika stranog jezika, a takođe i vremena da se zajednički poboljšaju takva uzajamna razumijevanja (*Malderez, Hobson i dr. u Malderez, 2009:261*). Nijesu samo nastavnici mentori uključeni u program oni koji treba da imaju jasno definisanu ulogu. Studenti nastavnici takođe treba da razumiju i prihvate svoju ulogu „učenika“, često i u vrijeme kad se, u njihovim naporima da se

transformišu iz studenta u nastavnika, usredsređuju na razvijanje sopstvenog nastavničkog identiteta (*Edwards, Carver i Katz u Malderez, 2009:261*).

3.2. Neka pitanja u vezi sa mentorstvom nastavnika stranih jezika

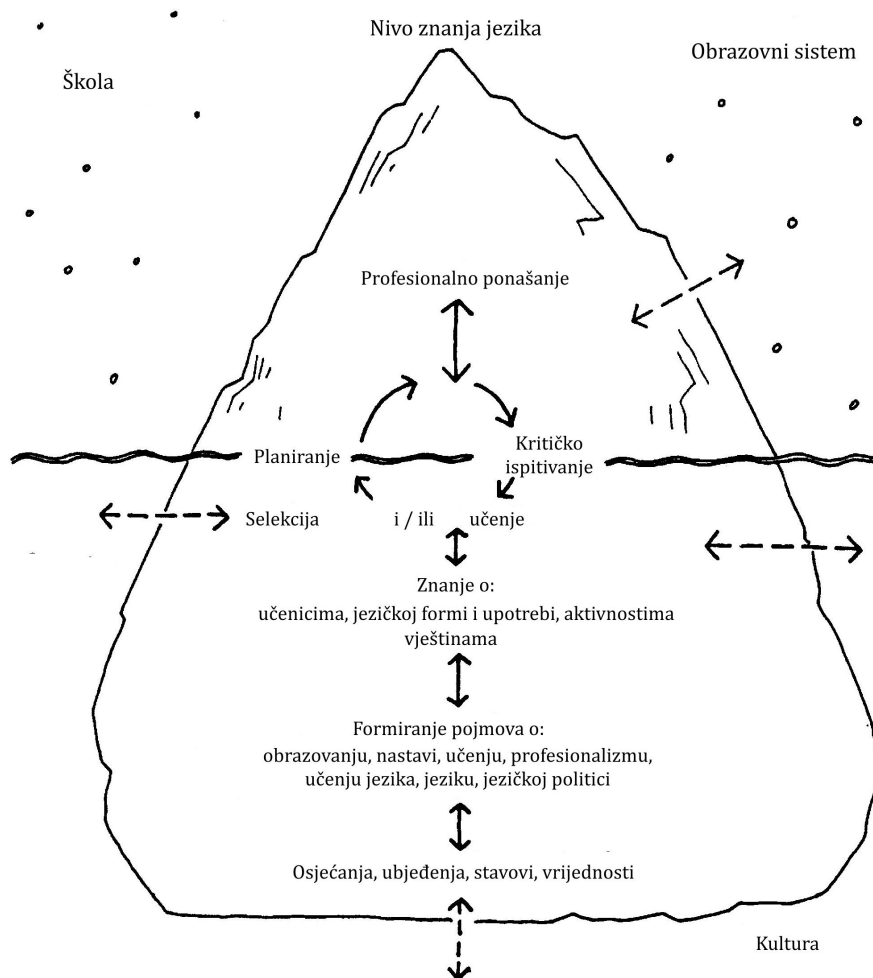
Do sada smo raspravljali o mentorskom radu sa studentima nastavnicima na opštem nivou, pa ipak, u skorije vrijeme se pojavljuju i posebna pitanja vezana za predmet i specifične faze mentorstva. Braunova (*Brown, 2001: 69-88*), na primjer, piše o mentorstvu nastavnika stranog jezika, i raspravlja o oprečnostima između mentora koji predaje jezik na „tradicionalan“ način, i studenta nastavnika, čiji je pristup nastavi više „komunikativan“. Ovo povlači sa sobom pitanje izbora mentora i/ili njegove pripreme, kao i pitanje obrazovne reforme: kada se zalažemo za promjene u pedagoškim pristupima, nije dovoljno pružiti novim nastavnicima obuku vezanu za taj segment. Sljedeće pitanje od naročite važnosti za mentorstvo nastavnicima stranih jezika jeste pitanje jezika koji će se koristiti u mentorskim diskusijama (strani ili maternji). Glavna prednost upotrebe stranog jezika se odnosi na mogućnost poboljšanja i održavanja nivoa znanja stranog jezika i kod nastavnika mentora i kod studenta nastavnika. Poteškoće koje su vezane za upotrebu stranog jezika u mentorskim diskusijama se koncentrišu na pitanja slabih i dobrih strana i kod mentora i kod studenta nastavnika, ili kod ostalog školskog osoblja, naročito u kontekstima gdje glavni, ili široko prihvaćen kriterijum dobrog nastavnika stranog jezika, predstavlja njegova jezička kompetencija (*Pasternak i Bailey u Kamshi-Stein, 2009:92*).

3.3. Priprema mentora i mogućnosti za razvoj

Mentorima treba omogućiti pripremu za njihovu novu ulogu. Kao što je slučaj i sa bilo kojim drugim vidom nastave, mentorstvo se mora bazirati na jasnom razumijevanju procesa učenja koje ono treba da podrži. Stoga je neophodna pomoć mentorima u cilju sticanja potrebnog znanja, vještina i stavova. Neki autori smatraju da priprema nastavnika budućih mentora treba da bude iskustvene prirode (*Malderez i Brodoczky, Garvey i Alred u Malderez 2009:262*), ili dijaloške (*Orland-Barack, Pitton u*

Malderez, 2009:262). Oblici pripreme budućih nastavnika mentora takođe treba da obezbijede uslove da se „mentorska ranjivost“ pretvori u „mentorsko samopouzdanje“. Da bi se mentor razvio, potrebno je dovoljno vremena, ne samo za razvoj vještina, već i za mentore da razviju „jezik kojim će razmišljati i razgovarati o nastavi“ (Malderez i Brodoczky, Hedgcock u Malderez, 2009:262), kao i jezik mentorstva (Orland-Barack u Malderez, 2009:262). Proces pretvaranja efikasnih nastavnika u efikasne mentore sam po sebi nije razumljiv. Neki nastavnik može znati kako dobro predavati određeno gradivo, što ne znači da će se dobro snaći u mentorskoj ulozi. (Kyriacou, 2001:18).

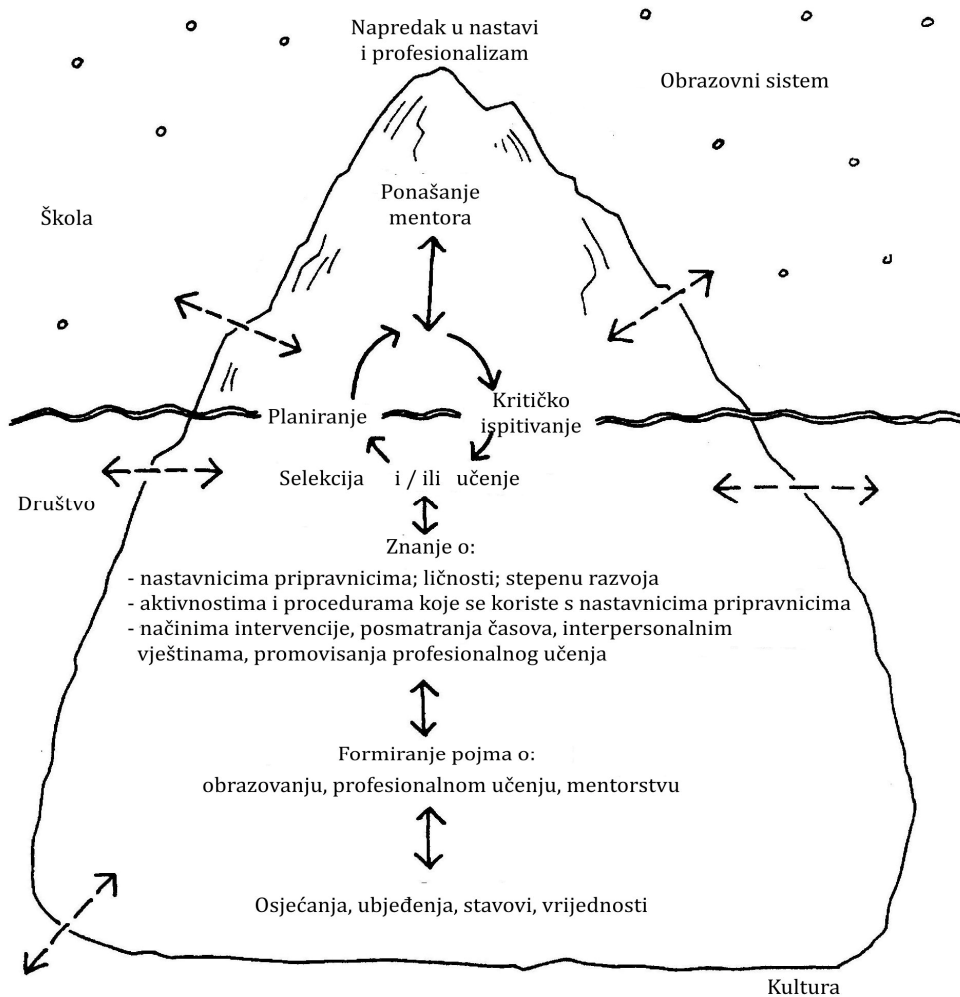
Ako učenje o nastavnom procesu ima za cilj stvaranje sposobnog nastavnika profesionalca, onda cilj učenja mentorskog procesa pretpostavlja stvaranje sposobnog mentora profesionalca. Jasna razlika između kompetencija nastavnika i kompetencija mentora očitava se na slikama 5 i 6:

Slika broj 5: *Nastavnički ledeni brijeg* (Malderez, 1999:15)

Tokom inicijalnog obrazovanja nastavnika, centralnu sponu predstavlja praksa u učionici, a od vitalne je važnosti pažljivo dizajnirana praktična nastava. Bez nje, budući nastavnici ili imaju znanje o nastavi koje je neprimjenjivo, ili mogu ispoljiti ponašanje nalik nastavničkom u jednom kontekstu, ali ne mogu učiti iz iskustva niti koristiti analitičke vještine kako bi postali svjesni novih situacija u nastavi, i shodno tome, djelovali na adekvatan način. Na vrhu nastavničkog ledenog brijega jeste znanje iz oblasti, predmeta, međutim, ni po koju cijenu se ne smije zanemariti velika masa brijega koja je ispod površine. Vidljivi dio ledenog brijega jeste nastavnikovo znanje predmeta i profesionalno ponašanje. Na njih će imati uticaj okolni „vazduh“, tojest kultura škole i naročito učionice u kojoj nastavnik predaje. Slično ovome, na masu ispod vodene površine uticaće „more“, tojest kultura i društvo u kojima nastavnik živi. Neposredno ispod površine vode su procesi kroz koje nastavnik prolazi prije ulaska u učionicu, a tiču se donošenja odluka, planiranja u nastavi i slično. Zauzvrat, ove odluke se oslanjaju na predmet, same učenike i na znanje koje pokriva niz mogućih akcija za učionicu i širi profesionalni svijet. Ovo znanje je ukorijenjeno u temeljnijem razumijevanju ljudi, učenja i nastave. Dvosmjerna strelica na slici 5. ukazuje da ovo nije jednosmjernan proces, uticaj se vrši u oba smjera. Kako nastavnik dalje preispituje i promišlja, počće da se oslanja na slojeve ispod, uzimajući u obzir moguće interpretacije, drugačije izbore koje je mogao napraviti i uticaje sa drugih nivoa o tome šta se dogodilo. Ovaj proces može dalje ukazati na potrebu da se otkriva još više: više dokaza, više perspektiva od saznanja drugih; drugim riječima, učenje od ledenih bregova drugih ljudi (*Malderez, 1999: 14*).

Kao što za dobrog nastavnika nije dovoljno samo poznavanje materije koju predaje, tako ni za dobrog mentora nije dovoljno da bude samo dobar nastavnik. Mentorski posao podrazumijeva dodatne vještine i znanja, koje su predstavljene slikom broj 6:

Slika broj 6: Mentorski ledeni brijeg (Malderez, 1999:18)

Mnoge stvari predstavljene na *Mentorskom ledenom brijegu*, a naročito one ispod površine, će se morati naučiti, pošto one nijesu neophodno dio obrazovanja nastavnika. Prema tome, veoma je očigledna potreba za kursevima za obrazovanje mentora, a za sticanje dodatnog znanja i vještina potrebno je vrijeme. Kao i na slici 5, i na slici 6 imamo ledeni brijeg, sa razlikom što ovdje vidljivi dio brijega predstavlja napredak u nastavi, profesionalizam i ponašanje mentora. Ovi su takođe pod uticajem okolnog „vazduha“ koji predstavlja školu i obrazovni sistem. Međutim, znanja koja mentor treba da posjeduje, a koja se nalaze ispod površine (i ona su pod uticajem „vode“ tojest društvenog i kulturnog okruženja) su drugačija od znanja koja treba da ima jedan nastavnik. Ovdje se ne govori o znanjima koja su vezana za nastavu, učenje i učenike, već koja imaju vezu sa studentima budućim nastavnicima, njihovom razvojnom stadijumu, aktivnostima i procedurama koje mentor treba koristiti u radu sa

njima, o načinima intervencije, opservacije, interpersonalnim vještinama i promovisanju profesionalnog učenja. Dvosmjerni proces vodi dalje ka formiranju stavova o obrazovanju, profesionalnom učenju i mentorstvu, i povezuje se dalje dvosmjernim uticajem sa našim osjećanjima, ubjeđenjima, stavovima i sistemom vrijednosti (Malderez, 1999:18,19).

3.4. Benefiti mentorstva

Od efikasnog mentorstva koristi imaju studenti nastavnici, mentori i obrazovni sistem. U sistemima gdje postoji pitanje zadržavanja nastavnika, mentorstvo može biti strategija od pomoći. Tako, na primjer, kada se nastavnicima početnicima dodijeli mentor iz iste struke, i kad oni saraduju sa ostalim nastavnicima, manje je vjerovatno da ti nastavnici pređu u drugu školu ili da napuste nastavnički poziv poslije prve godine rada u školi (Smith, Ingersoll, 2004:681). Mentorstvo nastavnicima početnicima se smatra dragocjenom strategijom u kontekstima obrazovne reforme (Wedell u Malderez, 2009:262). Ako mentorstvo treba da funkcioniše kao strategija reforme, ono mora biti povezano sa (podijeljenom) vizijom dobre nastave, vođeno razumijevanjem procesa učenja nastavnika, i podržano od strane profesionalne kulture koja favorizuje kolaboraciju i istraživanje (Feiman-Nemser u Malderez, 2009:262).

3.5. Šta mentori jesu, šta nijesu, i šta njihov posao podrazumijeva?

Mentori nastavnika stranih jezika imaju za cilj da obuče ili razvijaju profesionalne vještine razmišljanja kod svojih pripravnika, i da ih podrže u aspektima procesa profesionalnog donošenja odluka ili učenja. Mentori su **modeli** kako treba izvoditi nastavu, ali što je još važnije, modeli kako biti nastavnik u kontekstu; **akulturatori** koji omogućavaju pripravniku da se potpuno integriše u određeni kulturni kontekst i zajednicu; **podržavaoci** svojih nastavnika pripravnika tokom često emocionalno ispunjenog procesa transformacije koje može zahtijevati proces učenja; pobornici ili **pokrovitelji** svojim nastavnicima pripravicima u smislu obavljanja svega onoga što će obezbijediti pripravnikovo prihvatanje u profesionalnu zajednicu, kao i dostupnost optimalnih uslova za učenje; i, konačno, **edukatori** – u smislu podržavanja

procesa učenja nastavnika pripravnika koji će postati nastavnici, izvoditi nastavu i učiti kako se predaje (*Wood i dr. u Malderez, 2009:262,263*).

Prema tome, Malderezova (*Malderez, 2009:263*) smatra da mentori nijesu ocjenjivači⁶, savjetnici ili treneri u najčešće prihvaćenom smislu, iako će, naravno, ocjenjivati nastavu pripravnika u cilju dijagnostifikovanja problema i odluke kako ići dalje. Ove ocjene se ne iznose na vidjelo niti nastavniku pripravniku, niti bilo kome drugom. One radije služe kao okidači za mentorov način razmišljanja, donošenja odluka i planiranja. Tako, mentor neće dati savjet u smislu govorenja pripravniku šta treba raditi i kako treba razmišljati, niti će obučavati nastavnika pripravnika u vezi sa načinima ponašanja u učionici za koje mentor smatra da su „ispravni“ ili „dobri“.

Šta onda tačno podrazumijeva posao mentora? On obezbjeđuje dvije vrste pomoći. Prva je pomoć u najprostijem smislu te riječi – mentor se može ponuditi da nešto odradi za pripravnika (obezbijedi kopirani materijal, ili zamoli kolegu da nastavnik pripravnika opservira njegov čas, ili da bude dobar slušalac, što je često potrebno tokom procesa inicijalne pripreme (*Hobson i dr. u Malderez, 2009:263*). Druga vrsta pomoći jeste proces obrazovne podrške za sticanje vještina ključnih za profesionalno učenje, razmišljanje i akciju: primjećivanje, učenje iz iskustva i informisano planiranje i priprema. U ovoj vrsti pripreme, obično nije prikladno uraditi nešto za pripravnika (ocijeniti ili odlučiti), jer je pripravnik taj koji ne samo da mora da nauči kako da (bolje) predaje, već i da nauči da se nezavisno kritički analizira i ocijeni svoj rad. Mnogi pripravnici imaju problema sa praktičnom primjenom teorijskih saznanja. U tom smislu, mentor može pomoći da se premosti jaz između teorije i prakse. Prema tome, sljedeći cilj mentora je da pomogne pripravniku da poveže i uvidi relevantnost različitih vrsta saznanja dobijenih iz različitih izvora (na primjer znanje iz knjiga ili studija, intuitivno i vrlo često nepisano znanje stečeno iskustvom, znanje stečeno vještinama, koje može, a i ne mora biti svjesno), tokom procesa podrške razvoja vještina primjećivanja i profesionalnog učenja, mišljenja i planiranja (*Yost i dr. u Malderez, 2009: 263, 264*).

Ono što mentor radi kada primijeti nešto tokom posmatranja pripravnikovog časa je vidno drugačije od onoga što rade ocjenjivači. Tako, u diskusiji poslije održanog

---

⁶ U našem školskom kontekstu, kada govorimo o nastavniku mentoru koji je dodijeljen nastavniku pripravniku, možemo se djelimično složiti sa konstatacijom da mentori nijesu ocjenjivači. Naime, prilikom polaganja stručnog ispita nastavnika pripravnika, jedna od uloga nastavnika mentora jeste i ocjena nastavnog časa na stručnom ispitu, kao i stručnog rada nastavnika pripravnika.

časa, mentor će možda podržati i pripravnikovo prisjećanje na ono šta se dogodilo na času, nudeći dodatne deskriptivne opservacije da bu upotpunio sliku. On će takođe ponuditi deskriptivne opservacije (radije nego ocjenjivačke ili sudioničke) onda kada nastavnik pripravnik traži moguća tumačenja događaja ili detalja koje je mentor primijetio. Ono što mentor neće uraditi jeste davanje povratne informacije (fidbeka)⁷ u smislu govorenja pripravniku kako je on (mentor) protumačio ono što je primijetio, i neće donositi sudove i zaključke do kojih je došao kao rezultat ovih tumačenja. Strogo govoreći, fidbek može doći jedino od strane učenika koje je podučavao nastavnik pripravnik, te će stoga mentorov zadatak biti da mu pomogne da primijeti i postane što bolji u primjećivanju te povratne informacije. Mentor će takođe dati podršku nastavniku pripravniku za posmatranje drugih nastavnika, i primjećivanje aspekata njihove nastavne prakse (*Malderez, 2009:264*).

Ovim se završava teorijska diskusija o tome šta mentori jesu i šta rade. U stvarnosti, mentori se razlikuju po tome kako oni vide svoju ulogu i da li oni, zapravo, djeluju i razmišljaju na način koji smo prije opisali (*Wang i Odell u Malderez, 2009:264*).

4. ŠKOLSKI NADZOR

Tokom proteklih nekoliko decenija prošlog vijeka, nadzor nastavnika, kao pravac u karijeri, pojavljuje se u oblasti obrazovanja nastavnika jezika. Razlozi za razvojem ovakvog trenda možda leže u činjenici da nastava stranih jezika postaje komercijalni poduhvat, i da su nadzornici potrebni da bi obezbijedili da mušterija dobije ono za šta je platila. Ili možda, u težnji da ustanove nastavu stranih jezika kao profesiju, nastavnici biraju da kontrolišu nastavnu praksu svojih programa (*Nunan u Bailey, 2006:3*). S druge strane, širom svijeta nastavu stranih jezika izvode ljudi bez profesionalne pripreme, te se javlja potreba za kvalitetnim mehanizmima kontrole. A možda su edukatori koji se bave pitanjima nastave stranog jezika jednostavno usvojili opšte tradicionalne birokratske strukture obrazovanja, koje uključuju postojanje

---

⁷ Termin *fidbek* (engl. *feedback*) je odomaćen kod nas, i koristi se u različitim kontekstima. Pošto se ovdje govori o dobijanju povratne informacije po završenoj opservaciji časa, smatramo da je, zbog veoma česte upotrebe u ovom smislu, a i zbog odomaćenosti ovog termina među nastavnicima, potpuno opravdano koristiti ovaj termin za naše potrebe u nastavku rada.

određenih službenika koji će biti odgovorni za obezbjeđivanje kvaliteta rada drugih ljudi.

Bejljeva (*Bailey, 2006:3,4*) se osvrće na činjenicu da mnogi nastavnici stranih jezika u nekom trenutku profesionalne karijere zateknu sebe u ulozi nadzornika. Njihove obaveze podrazumijevaju posjetu i evaluaciju drugih nastavnika, uzajamnu diskusiju o njihovim časovima, i davanje preporuka kako dalje i šta promijeniti. Na nesreću, vrlo malo nastavnika stranih jezika ikada dobije ikakvu formalnu pripremu za nadzornički posao. Često se pretpostavlja da će unaprijeđeni nastavnici koji su dobili poziciju nadzornika automatski znati kako da vrše nadzor jer imaju godine staža, ili su pokazali svoje liderske kvalitete. Neki od nastavnika su imenovani za nadzornike zato što su stabilni, kooperativni radnici. Pa ipak, neki nastavnici dobijaju ovu poziciju jer se prepoznaju kao efektivni nastavnici. Ako još nastave da predaju uporedo sa obavljanjem dužnosti nadzornika, predstavljaće dobar uzor. A ukoliko njihova nova uloga nadzornika podrazumijeva da se više neće baviti izvođenjem nastave, onda se od njih očekuje da prenesu drugima, kroz opis i diskusiju, ono šta oni znaju o njoj.

4.1. Definicija nadzora

Definisati pojam *nadzor* nije jednostavan zadatak. Anderson (*Anderson u Bailey, 2006:4*) smatra da ovo područje ima „mnoštvo ponekad nekompatibilnih definicija, veoma nizak nivo popularne prihvatljivosti, i mnogo zbunjujućih i izazovnih problema“.

U nekim situacijama, nadzor se definiše za pravničke svrhe, na primjer, Hazi (*Hazi u Bailey, 2006:4*) definiše nadzornika kao „bilo kojeg sertifikovanog pojedinca koji je odgovoran za usmjeravanje i upravljanje radom članova nastavnog osoblja“. U tom kontekstu, nadzor se po administrativnom kodu definiše kao „pravno sinonimičan sa evaluacijom“ (ibid.).

Goldsberi (*Goldsberry u Bailey, 2006:5*) definiše nadzor kao „organizacionu sposobnost i funkciju sa fokusom na ocjenu i oplemenjivanje tekuće prakse“. Skoro svako ko je uključen u nastavu stranih jezika ima predstavu o tome šta to znači biti nadzornik, jer je gotovo svako od nas nekada bio nadzorisan. Gebhard (*Gebhard u Bailey, 2006:5*) ističe da je „nadzor nastavnika stranih jezika dugotrajan proces obrazovanja nastavnika u kojem nadzornik posmatra šta se dešava u učionici nastavnika, s namjerom unapređenja nastave“.

Volis (Wallace, 2001: 107) smatra da rasprava o kategoriji školskog nadzora može biti prilično zbunjujuća zbog široke raznolikosti termina kojima se opisuju osobe koje su uključene u proces nadzora, kao i zbog širokog opsega definicija samog termina. Po njegovom mišljenju, nadzornik je „bilo ko ko ima [...] dužnost praćenja i poboljšanja kvaliteta nastave koju izvode druge kolege u datoj obrazovnoj situaciji“. On nadalje daje prikaz osoba koje bi mogle imati ovakvu funkciju: inspektori, treneri nastavnika, edukatori, tutori, savjetnici, šefovi odsjeka, konsultanti, specijalisti za kurikulum, i naravno (iako svi vrlo rijetko), i sami nastavnici. Za sve ovdje pomenute, kao i one koje nijesmo pomenuli, možemo koristiti termin *nadzornik*, kada im se dodijeli ova naročita funkcija.

Pa ipak, nadzor nastavnika se ne bavi samo kreativnim i pozitivnim aspektima pomoći nastavnicima jezika da dostignu svoj puni potencijal. Da je tako, onda bi se umjesto termina *nadzornik* koristio termin *unapređivač nastavnika*⁸. Nadzor takođe uključuje i prilično neugodne obaveze, poput davanja negativnog feedbacka, obezbjeđivanja da nastavnici podržavaju programsku politiku, pa čak i davanja otkaza nastavnicima, ako je to neophodno⁹ (Bailey, 2006:5).

4.2. Uloga nadzornika

4.2.1. Uloga nadzornika u opštem obrazovanju

Uloge nadzornika u oblasti obrazovanja su veoma različite. Tako je, na primjer, Vajlz idealistički prikazao predstavnike ove profesije u sferi opšteg obrazovanja, gdje nadzornici, po njegovom mišljenju, imaju ulogu „onih koji podstiču ljude da dođu u kontakt sa osobama koje mogu da im pomognu“ (Wiles u Bailey, 2006:8).

---

⁸ Postoji dilema u vezi sa prevodom ovog termina (engl. *teacher developer*). Predložili smo termin *unapređivač nastavnika*, a kao jedno od mogućih rješenja može da bude i *formater*.

⁹ Nesumnjivo je postojanje tenzija u odnosima između nadzornika i nastavnika. Tako, na primjer, zbog te negativne strane školskog nadzora dolazi do davanja živopisnih nadimaka koji se odnose na pojam *nadzor*, na primjer, *nedragovoljna profesija* (Moscher i Purpel u Bailey, 2006:5), zatim *snupevizija* (igra riječi – umjesto termina *nadzor* (*supervizija*) – engl. *supervision*, koristi se u izgovoru sličan, ali po značenju potpuno različit termin se negativnom konotacijom *snupevizija* – engl. *snooper* – njuškalo) (Schön u Bailey, 2006:5). Taj odnos između nastavnika i nadzornika se još naziva i *privatni hladni rat* (Blumberg u Bailey, 2006:5).

Abrelov *humanistički nadzor* je postao trend u opštem obrazovanju. Humanistički nadzornik „posjeduje i razvija karakteristike koji mu/joj omogućavaju da dosledno afirmišu konstruktivnu akciju fokusiranu na druge, koja će voditi razvoju drugih, napretku nastave, kao i samorazvoju samog nadzornika“ (*Abrell u Bailey, 2006:8*).

Goldsberi (*Goldsberry u Bailey, 2006:9*) razlikuje tri važna modela nadzora u oblasti obrazovanja. Prvi, nominalni nadzor, ima „glavni cilj održavanja fasade da se nadzor sprovodi“. Drugi je preskriptivni model koji se „bazira na ideji da nadzornik treba da ispravi nedostatke u nastavi, i ima za primarni cilj iznošenje na vidjelo ovih nedostataka i njihovo ispravljanje“. Treći, reflektivni model, pretpostavlja da „nastavnicima treba umješna podrška da bi usavršili svoje sopstvene napore“.

Postoji šest širokih kategorija nadzora nastavnika u opštem obrazovanju: savjetnik, trener, konsultant, inspektor, mentor i kooperativni nastavnik (*Acheson i Gall u Bailey, 2006:12*). Sve prethodno pomenute uloge nadzornika autori su detaljno elaborirali, međutim, budući da bi nas detaljnija objašnjenja udaljila od teme našeg rada, zadržaćemo se samo na pominjanju istih.

4.2.2. Uloga nadzornika u kontekstu nastave jezika

Članci o nadzoru u nastavi jezika su se počeli pojavljivati osamdesetih godina prošlog vijeka. U jednoj ranoj publikaciji, Knop (*Knop u Bailey, 2006:13*) razmatra tri pristupa u nadzoru nastavnika jezika: naučni pristup, koji uključuje obrazovanje bazirano na kompetencijama i upotrebu interaktivne analize; demokratski pristup, koji posmatra nadzor kao terapiju i kao ego savjetovanje; i klinički nadzor gdje nadzornik i nastavnik određuju ciljeve opservacija. Koncepti svih ovih pristupa su korisni, iako klinički nadzor ima najveći uticaj.

Frimen opisuje tri pristupa u opservaciji nastavnika i davanju fidbeka: nadzorna opcija, nedirektivna opcija i alternativna opcija. Nadzorna opcija predstavlja tradicionalni direktivni model, gdje se na nadzornika gleda kao na eksperta koji daje propisane savjete. Nedirektivna opcija je potpuno suprotna – nadzornik sluša nekritički dok nastavnik opisuje svoj rad i tumači svoje postupke. U alternativnoj opciji, odgovornost nadzornika jeste da predloži, ili da pomogne nastavnicima da otkriju alternative za njihovu trenutnu praksu. Ključni faktor u razlikovanju ovih pristupa jeste

moć. U prvoj opciji, nastavnik ima najmanje moći da odredi pitanja u diskusiji. U drugoj opciji, nastavnik ima više mogućnosti da usmjeri diskusiju i donese odluke. Kod alternativne opcije, nastavnik i nadzornik zajednički pregovaraju o akcijama koje treba preduzeti (*Freeman u Bailey, 2006: 13*).

Postoje i dodatni opisi uloga nadzornika za nastavnike jezika. Tako, Gebhard opisuje pet modela nadzora: tradicionalni direktivni, alternativni, kolaborativni, nedirektivni i kreativni nadzor. Budući da smo prethodno objasnili tri opcije od ovih pet, preostale dvije zahtijevaju dodatno pojašnjenje. U kolaborativnom modelu, uloga nadzornika jeste da „radi sa nastavnicima, ali da ih ne usmjerava. Nadzornik aktivno učestvuje sa nastavnikom u bilo kojoj odluci koja se donese u pokušajima da se uspostavi zajednički odnos“. On izjednačava kolaborativni nadzor sa kliničkim nadzorom, ali ukazuje i na to da ovaj model možda i nije uvijek odgovarajući.¹⁰ Kreativni nadzor je selektivna kombinacija svih ostalih modela. On je koristan zato što će efektni nadzornik možda imati potrebu da promijeni uloge, u zavisnosti od nastavnikovih potreba. Na primjer, nadzornik može koristiti nedirektivnu opciju dok ne naiđe na pitanje gdje nastavnik nema iskustva i zahtijeva eksplicitno vođenje. Upravo tada, nadzornik može promijeniti pristup i okrenuti se alternativnoj opciji.

Gebhard nadalje kaže da je nadzornikova tradicionalna uloga da „propíše najbolji način predavanja i uzorne nastave; usmjerava i vodi nastavu nastavnika; da procijeni napredak“. On ističe da su sada glavne sljedeće odgovornosti nadzornika: „da obučí nove nastavnike da se kreću u smjeru od nastave kakva je trenutno, ka idealnoj nastavi; da obezbijedi da nastavnici razmišljaju i rade na problemima sa kojima se srijeću u svojoj praksi; da pruži šansu nastavnicima da istraže nove mogućnosti za nastavu; i da pruži nastavnicima šansu da usvoje znanje o nastavi i da razviju svoju sopstvenu teoriju nastave“ (*Gebhard u Bailey, 2006:15*).

Volis (*Wallace, 2001:107,108*) pravi razliku između *opšteg nadzora* i *kliničkog nadzora*. Opšti nadzor se odnosi se na ono što možemo nazvati administrativnim

---

¹⁰ Postoje dva razloga zašto se ovaj model ne može smatrati prikladnim. Prvo, iako jednakost i razmjena ideja u procesu rješavanja problema mogu biti dopadljivi, idealno i realno su ponekad dva suprotna svijeta. Drugo, ovo ne mora biti podesno za sve kulture. Na primjer, Gebhard kaže da je jedan kolega iz Srednjeg Istoka rekao da ne bi bio dobar nadzornik kada bi u svom kulturnom kontekstu koristio kolaborativni pristup (*Gebhart u Bailey, 2006:15*).

aspektima nadzora ili na nadzor van učionice. Bavi se pitanjima nastavnih planova i programa i cjelokupne upravljačke strukture obrazovanja van i unutar škole. Klinički nadzor, s druge strane, se bavi onim šta se dešava u učionici. Serđovani i Starat (*Sergiovanni i Staratt u Wallace, 2001:108*) smatraju da se ovaj vid nadzora odnosi na kontakt sa nastavnicima sa namjerom da se unaprijedi nastava i poboljša razvoj. Klinički nadzor je proces kojim se nastavni proces sistematski posmatra, analizira i ocjenjuje. Najopštije uzevši, klinički nadzor ima za cilj promovisanje „efektne“ nastave (*Gaies and Bowers u Richards, Nunan, 1997:167-169*). U okviru kliničkog razvoja razlikujemo dva pristupa - propisani i kolaborativni pristup. Prvi je onaj u kome se na nadzornika gleda kao na autoritet koji ima status eksperta, zna šta treba uraditi u odgovarajućoj situaciji, i u poziciji je da kaže nastavniku šta je bilo loše i šta ovaj može uraditi da to ispravi. Drugi pristup je onaj u kome se nadzornik i nastavnik posmatraju kao kolege, sa možda drugačijim funkcijama i odgovornostima. Obojica priznaju različite ekspertize onog drugog: možda je nastavnik više upoznat sa učioničkim i školskim kontekstom; možda nadzornik ima više iskustva u sagledavanju različitih pristupa nastavi. Nadzornik reaguje na čas tako što razmišlja o onome šta nastavnik želi da postigne. Glavni cilj jeste dozvoliti nastavniku da iskaže svoja razmišljanja i samoevaluaciju, kako bi mogao efikasnije da stremi svom profesionalnom razvoju (*Wallace, 2001:110,111*)

Čemberlenova (*Chamberlin u Bailey, 2006:15,16*) kaže da se vremenom uloga nadzornika promijenila. Od nekadašnjeg dalekog eksperta, nadzornik je sada angažovani kolega koji ohrabruje nastavnike da razgovaraju o svom poslu i razmišljaju o svojoj nastavnoj praksi. Ona zaključuje da ova izmijenjena uloga nadzornika „odražava nanovo zamišljenu viziju nastave“, a takođe ukazuje na to da odnos između nadzornika i nastavnika jezika zahtijeva stilove komunikacije koji stvaraju pozitivnu, kolaborativnu sredinu – ideja koja je u potpunoj suprotnosti sa poimanjem nadzora kao *snupervizije*.

4.3. Nadzorničke vještine

Kako se mijenjala uloga nadzora, tako su se mijenjale i vještine koje su karakterisale efektne nadzornike. U nastavku rada dajemo pregled vještina koje nadzornik treba da posjeduje, sa napomenom da ove vještine mogu varirati u zavisnosti od odabranog pristupa.

4.3.1. Nadzorničke vještine u opštem obrazovanju

Abrelov humanistički nadzor, o kome je ranije bilo riječi, podrazumijeva šest ključnih funkcija:

- ✧ *Funkcija procjene i dijagnostifikovanja;*
- ✧ *Funkcija planiranja;*
- ✧ *Funkcija motivacije;*
- ✧ *Funkcija strategije;*
- ✧ *Funkcija resursa;*
- ✧ *Funkcija procjenjivanja i izvještavanja o napretku.*

Abrel smatra da su ove funkcije centralne za ciljeve humanističkog nadzora (Abrell u Bailey, 2006:17).

Alfonso ističe da nadzornici treba da posjeduju tri tipa vještina: tehničke, vještine ljudskih odnosa i upravljačke (Alfonso u Bailey, 2006:18), dok Anderson tvrdi da nadzornici u oblasti obrazovanja treba da posjeduju „ izvrsnu i sveobuhvatnu teorijsku i praktičnu obuku sa jakim akcentom na klinički aspekt nadzora, plus pokazane nadzorničke vještine kojima nadzornik vlada na zavidnom nivou“ (Anderson u Bailey, 2006: 18).

Istraživači sa Univerziteta Džordžija identifikuju 12 varijabli koje se odnose na unapređenje nastave ili profesionalnog razvoja:

- ✧ *Komunikacija*
- ✧ *Razvoj nastavnog osoblja*
- ✧ *Nastavni program,*
- ✧ *Planiranje i promjena,*
- ✧ *Motivacija i organizacija,*
- ✧ *Opservacija i izvještavanje,*
- ✧ *Kurikulum,*
- ✧ *Rješavanje problema i donošenje odluka,*
- ✧ *Servis za nastavnike,*
- ✧ *Lični razvoj,*
- ✧ *Odnosi sa zajednicom,*
- ✧ *Istraživanje i evaluacija programa (Pajak u Bailey, 2006:18,19).*

Ovih dvanaest kvaliteta se baziraju na tome kako se nadzornici odnose prema nastavnicima i učenicima. Pajakova lista se više dovodi u vezu sa kolaborativnim pristupom, nego sa preskriptivnim pristupom u nadzoru.

4.3.2. Nadzorničke vještine u kontekstu nastave jezika

Gebhard ističe da se nadzornicima govori da treba da uspostave dobar odnos sa nastavnicima, ali rijetko kad im se daju smjernice kako to da ostvare. Odnos se izjednačava sa harmonijom, empatijom, stvaranjem „saosjećajne veze“. Da bi se stvorio taj odnos, nadzornik bi trebalo da uskladi svoj komunikativni sistem sa nastavnikovim, u smislu neverbalnog ponašanja i verbalnih predikata (poput glagola (*u*)*vidjeti*, *osjećati*, *osjetiti*). Odnos se može razviti „svjesnim i nesvjesnim poklapanjem verbalnog i neverbalnog ponašanja sa drugom osobom“ (*Gebhard u Bailey, 2006:21*).

Pa ipak, biti efektan nadzornik podrazumijeva mnogo više od samog uspostavljanja odnosa. Tako, Murdock (*Murdock u Bailey, 2006:21,22*) identifikuje sljedećih deset karakteristika efektnog nadzora u jezičkim programima:

- ✧ Ohrabruje nastavnika da identifikuje naročiti problem na koji će se fokusirati tokom opservacije časa,
- ✧ Prikuplja podatke sa časa koje će kasnije analizirati i nastavnik i nadzornik,
- ✧ Ograničava fidbek na dogovorena područja fokusa i na pažljivo odabrane obrasce nastave koje će ispitati tokom narednih opservacija,
- ✧ Povezuje događaje iz učionice sa širim pitanjima koji se tiču nastave stranog jezika i obrazovanja uopšte,
- ✧ Omogućava da nastavnik isproba svoje nastavne strategije i ograničava kritike ili predloge prije razgovora o času,
- ✧ Usvaja perspektivu o času tokom opserviranja, pri čemu uzima u obzir situaciju u kojoj se nalazi nastavnik i/ili učenici,
- ✧ Donosi sud o kvantitetu i iscrpnosti fidbeka u odnosu na to koliko je nastavnik iskusan, i koliko je sposoban da izvuče korist i/ili djeluje po završenoj analizi časa,
- ✧ Podržava efektanu praksu praćenu pozitivnim komentarima, kako bi ovakav vid prakse postao ustaljeni dio nastavnikovog repertoara,

- ✧ Koristi čas kao tekst da bi uključio nastavnika u dijalog o pedagoškim pitanjima i da istraži opcije za nastavu,
- ✧ Organizuje plan rada i analizira podatke u saradnji sa nastavnikom na svim stadijumuma, sa ciljem razvijanja samopouzdanja kod nastavnika i sposobnosti da razmišlja o svojoj sopstvenoj nastavnoj praksi.

Način na koji će nadzornici primijeniti ovakve vidove ponašanja zavisi od izabranog pristupa.

5. REFLEKSIVNA NASTAVA

Refleksija o sopstvenoj nastavi jeste kada nastavnik razmišlja o njoj ne bi li je bolje razumio i preduzeo određene korake u cilju njenog unapređivanja. Razmišljanje podrazumijeva mnogo više od pukog sjećanja – ovdje se misli na sposobnost da se kritički razmišlja o iskustvima, da se identifikuju problemi, da se oni uzimaju u razmatranje u jednom novom svjetlu, kako bi se mogla identifikovati određena rješenja kao plan akcije. Ideja o nastavnicima kao „refleksivnim praktičarima“ se često suprostavlja drugim modelima razvoja nastavnika, kao što su model *od teorije ka praksi*, ili *zanatski model* (Thornbury, 2006:194).

Posmatranje nastavnika kao refleksivnih praktičara podrazumijeva da nastavnici znaju i da postavljaju i da riješe problem koji se tiče njihove nastavne prakse. Način na koji oni rješavaju probleme uslovljen je time kako ga oni postavljaju ili „uobličavaju“. Refleksivna praksa pretpostavlja da nastavnici treba da budu aktivni u formulisanju svrhe i cilja njihove profesije, da ispituju svoje sopstvene vrijednosti i pretpostavke, i da treba da igraju vodeću ulogu u razvoju kurikuluma i reformi školstva. Refleksija takođe označava spoznaju da stvaranje novih saznanja o nastavi nije ekskluzivna svojina fakulteta, univerziteta i istraživačkih centara. To je spoznaja da nastavnici imaju ideje, ubjeđenja i teorije koje mogu doprinijeti dobrobiti nastave za sve nastavnike. Refleksija kao slogan za reformu obrazovanja označava i spoznaju da se proces učenja kako predavati nastavlja tokom čitave karijere nastavnika, i spoznaju da bez obzira na to koliko je dobar program za obrazovanje nastavnika, u najboljem slučaju može samo pripremiti nastavnike da otpočnu sa izvođenjem nastave. Kada se prihvata koncept

refleksivne nastave, često postoji i obavezivanje nastavnika da prouče svoju nastavu i da vremenom postanu sve bolji, i obavezivanje da preduzmu odgovornost za svoj sopstveni profesionalni razvoj. Ova pretpostavka o odgovornosti je centralna ideja refleksivnog nastavnika. Razumijevanje refleksivne nastave naglašava pet ključnih obilježja, tako da refleksivni nastavnik:

- ✧ ispituje, uobličava i pokušava da riješi dileme iz nastavne prakse,
- ✧ ima svijest o pretpostavkama i vrijednostima koje unosi u nastavu i preispituje ih,
- ✧ biva usredsređen na institucionalne i kulturne kontekste u kojima predaje,
- ✧ učestvuje u razvoju kurikuluma i uključen je u pokušaje da se škola mijenja, i
- ✧ prihvata odgovornost za svoj sopstveni profesionalni razvoj (*Zeichner, Liston, 1996:4-6*).

Unapređenje nastave može se ostvariti putem refleksije, koja je više od „razmišljanja“ i usredsređuje se na svakodnevnu nastavu nastavnika pojedinca isto kao i na institucionalne strukture u kojima rade nastavnici i učenici. Refleksija, prema tome, ima dvostruko značenje, i uključuje odnos između misli i akcije pojedinca, i odnos između nastavnika kao individue i njegove uloge u društvu. Prvi odnos uključuje subjektivna shvatanja nastavnika, a drugi svjesno ispituje odnos između pojedinačnih akcija u nastavi i svrhe obrazovanja u društvu. Ovo dvojno značenje refleksije se može opisati kao „kritičko kritičko“. Biti kritičan znači da, kao nastavnici, treba da se izdignemo iznad nastave i da razmišljamo šire, izvan potrebe da poboljšamo naše nastavne tehnike. Ovo znači da treba da skrenemo sa pitanja tipa „kako“, koja imaju ograničenu utilitarnu vrijednost, i da se okrenemo pitanjima tipa „šta“ i „zašto“, koja ne pretpostavljaju da su nastavne i upravljačke tehnike cilj same po sebi, već da su dio širih obrazovnih ciljeva. Treba istaći da pojam *kritički* ne znači „kritikovanje“ ili zauzimanje negativnog stava, on se odnosi na stav koji omogućava nastavnicima da posmatraju svoje akcije u vezi sa istorijskim, društvenim i kulturnim kontekstom u kojem se nastava sprovodi. Biti kritički refleksivni nastavnik omogućava nam da se razvijemo kako individualno, tako i kolektivno, da se nosimo sa savremenim događajima i

strukturama (na primjer, stavovi drugih ili birokratsko mišljenje administratora), i da ne uzimamo ove strukture zdravo za gotovo (*Bartlett, 1997:204,205*).

Ričards i Lokhart (*Richards, Lockhart, 2009:1-5*) ispituju prirodu nastave stranih jezika i upoznaju nastavnike i buduće nastavnike sa tehnikama koje se mogu koristiti za istraživanje nastavnog procesa. Razvijaju refleskivni pristup nastavi, gdje će nastavnici i budući nastavnici prikupljati podatke o nastavi, ispitivati svoje stavove, ubjeđenja, pretpostavke i nastavnu praksu, i koristiti dobijene informacije kao osnovu za kritičko razmišljanje u vezi sa nastavom.

Tehnike koje se uvode za ispitivanje nastave se baziraju na sljedećim pretpostavkama o prirodi razvoja nastavnika:

- ✧ informisani nastavnik ima proširenu bazu saznanja o nastavi – nastavnik koji ima veće znanje i svijest o različitim sadržajima i dimenzijama nastave je bolje pripremljen za donošenje odgovarajućih sudova i odluka,
- ✧ može se dosta naučiti o nastavi putem samoispitivanja – za neke nastavnike, posjeta nadzornika je glavni izvor povratnih informacija vezanih za njihovu nastavu. Iako komentari nadzornika ili drugog posjetioca sa strane mogu biti koristan izvor informacija, sam nastavnik je u najboljoj poziciji da preispita svoj sopstveni rad u učionici. Ovaj pristup uključuje nastavnike u proces sakupljanja informacija o sopstvenoj nastavi ili kroz saradnju sa kolegama, donošenja odluka u vezi sa nastavom, odlučivanja da li treba preduzeti određene inicijative i odabira strategija koje će se sprovesti,
- ✧ mnogo toga što se dešava u nastavi je nepoznato nastavniku – nastavnik je često nesvjestan kako predaje i kako se nosi sa određenim odlukama (o tome svjedoče komentari nastavnika po odgledanom video snimku sopstvenog časa),
- ✧ iskustvo je nedovoljno kao baza za razvoj – iako je iskustvo ključna komponenta za profesionalni razvoj nastavnika, ono samo po sebi nije dovoljno. Iskustvo je polazna tačka, ali da bi ono bilo produktivno, neophodno ga je sistematski proučiti. Zbog toga su potrebne posebne procedure o kojima će kasnije biti riječi,

- ✧ kritičko razmišljanje može dovesti do boljeg razumijevanja nastave – kritičko razmišljanje postavljanje pitanja o tome *kako* i *zašto* je nešto takvo kakvo jeste, koje alternative su dostupne, i kakva ograničenja postoje ako nešto radimo na jedan, a ne na drugi način. Kada se kritičko mišljenje sagleda kao trajni proces i kao rutinski dio sopstvene nastave, omogućuje nastavniku da bude sigurniji u isprobavanju različitih opcija i ocjenjivanju njihovih efekata na nastavu.

Ričards i Lokhart (2009:6) raspravljaju o postojanju nekoliko procedura koje se mogu koristiti kako bi pomogle nastavnicima da istraže nastavu. Svaka od njih ima svoje prednosti i ograničenja, i neke od njih su korisnije za ispitivanje određenih aspekata u odnosu na druge. Te procedure su sljedeće:

- ✧ dnevnik nastave – iskustva iz nastave u pisanoj ili snimljenoj verziji,
- ✧ izvještaji sa časova – pisani izvještaj o času koji opisuje njegove glavne karakteristike, i treba ga razlikovati od pismene pripreme časa, jer priprema se piše unaprijed, i sadrži ono što nastavnik namjerava da uradi na času, a izvještaj opisuje šta se zapravo desilo na času iz perspektive nastavnika,
- ✧ ankete i upitnici – služe za prikupljanje informacija o naročitim aspektima procesa nastave i učenja,
- ✧ audio i video snimci – mogu se odnositi na čitav čas, ili na jedan njegov dio,
- ✧ opservacije časova – posmatranje nastavnika od strane studenta koji se obučava ili od strane kolege. Opservacije bi trebalo da budu način prikupljanja informacija o nastavi, a ne način procjene nastave,
- ✧ akciono istraživanje – implementacija akcionog plana sačinjenog da dovede do promjene u nekim aspektima nastave sa kasnijim praćenjem efekata inovacije.

5.1. Akciono istraživanje

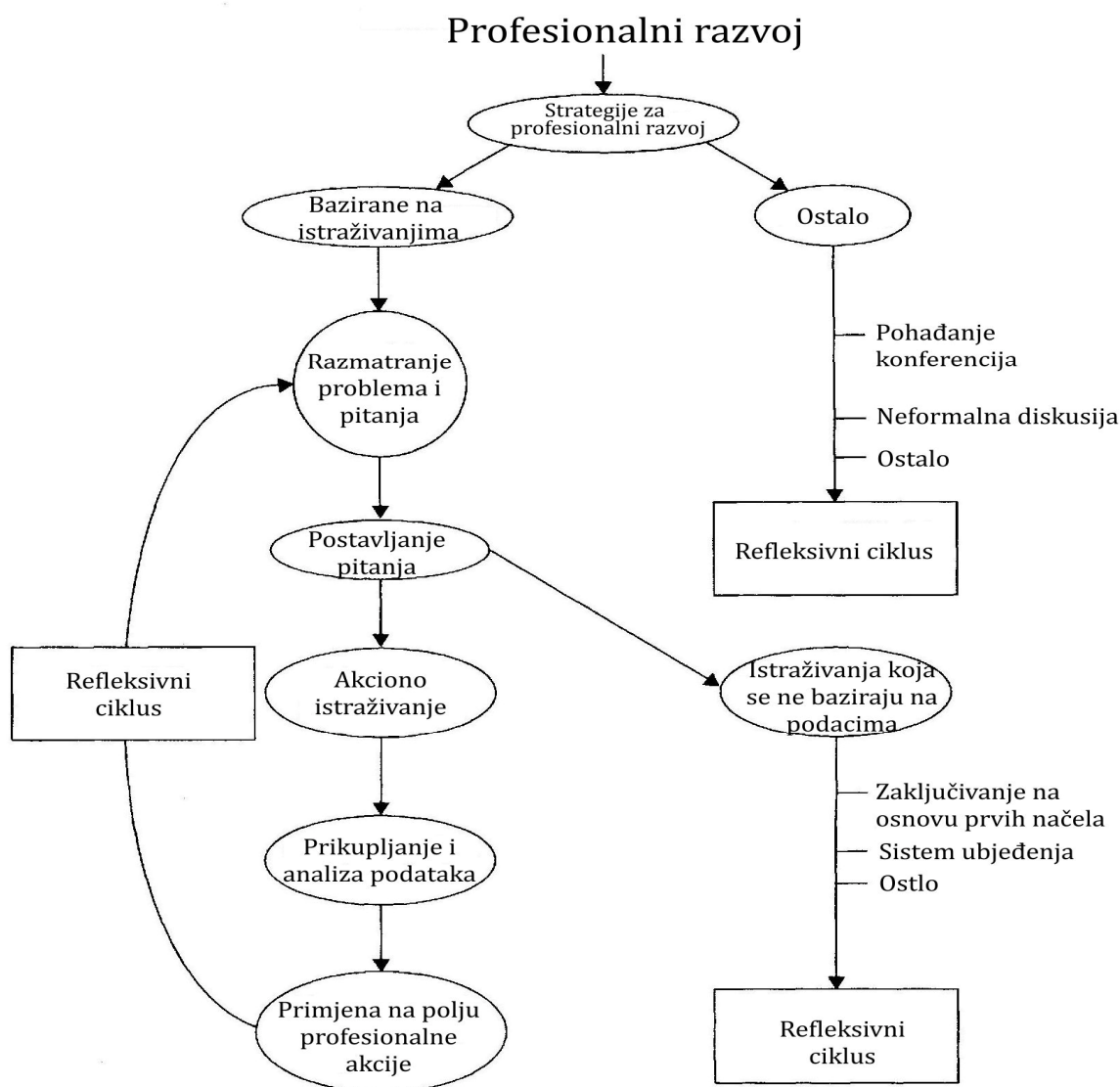
Akciono istraživanje je forma istraživanja koju sprovodi nastavnik, sa dvostrukim ciljem poboljšanja nastavne prakse i „osposobljavanja“ samih nastavnika, u smislu dobijanja veće kontrole kada je u pitanju njihov profesionalni život. Akciono istraživanje je manje motivisano željom da se nađu odgovori na neka krupna pitanja (na primjer *Kako ljudi uče?*), a više potrebom da se riješi pojedinačni nastavni problem u lokalnom kontekstu (*Zašto moji učenici imaju poteškoće sa ovakvom vrstom aktivnosti?*) Ono uključuje cikluse akcije i razmišljanja. Kada identifikuje problem, nastavnik, sam ili u saradnji sa kolegama, slijedi empirijski ciklus planiranja, akcije, posmatranja i razmišljanja, koji vodi u drugi istraživački ciklus. Za akciono istraživanje se često smatra da mu nedostaje strogost akademskog istraživanja (*Thornbury, 2006:3*).

Volis (*2008:1*) pod pojmom *akciono istraživanje* podrazumijeva „sistematsko prikupljanje i analizu podataka koji se tiču unapređenja nekog aspekta profesionalne prakse“. On nadalje ističe da ovaj pristup nije za svakoga, obrazlažući to činjenicom da ovo iziskuje dosta vremena, kao i sposobnosti da se sagledaju dokazi naše nastavne prakse na objektivniji način, nego što je to inače slučaj. Međutim, ako nastavnik nađe vremena i energije da se tome posveti, ovaj pristup nam može obezbijediti interesantne i korisne uvide vezane za našu profesionalnu praksu.

Ovakva vrsta istraživanja se razlikuje od drugih konvencionalnih ili tradicionalnih tipova istraživanja u smislu da stavlja fokus na profesionalnu praksu pojedinca ili male grupe, i ne bavi se opštim pitanjima. Glavna funkcija akcionog istraživanja jeste da olakša, potpomogne „refleksivni ciklus“ i da na taj način obezbijedi efikasan metod za unapređenje profesionalne akcije (*Wallace, 2008:18*).

Kada govorimo o refleksivnom ciklusu, Volis smatra da postoji više od jednog puta koji vodi ka njemu. Ovo se opravdava činjenicom da proces profesionalnog razvoja varira od osobe do osobe. Svako od nas ima različitu vrstu profesionalnog iskustva, znanja, ekspertize. Dobre strane nas nastavnika, kao i naše potrebe se razlikuju od pojedinca do pojedinca, i nešto što je od izuzetne važnosti za nas, za druge, na primjer, može biti potpuno irelevantno. Stoga, na slici 6 jasno se vidi da se *Strategije za profesionalni razvoj* strelicom račvaju na dva dijela. Sa desne strane nabrojane su strategije koje mnogi od nas koriste (pohađanje konferencija, neformalne diskusije

među kolegama i slično). Ove aktivnosti vrlo često nam pružaju informaciju o idejama koje nas tjeraju da razmišljamo o našoj praksi, i da je možda izmijenimo. Sa lijeve strane strelica vodi u *Refleksivni ciklus*, koji predstavlja *strukturiranu refleksiju*, čiji je jedan vid zapravo akciono istraživanje (Wallace, 2008:13-15).

Slika broj 7: Strategije profesionalnog razvoja (ne uključuje „konvencionalno istraživanje“), (Wallace, 2008:14)

Akciono istraživanje se odnosi na istraživanje u učionici koje sprovodi nastavnik, i ima za cilj da razjasni i riješi praktična pitanja i probleme vezane za nastavu. Termin „akciono istraživanje“ se odnosi na dvije dimenzije ove vrste aktivnosti. Pod pojmom *istraživanje* misli se na sistematski pristup sprovođenja

istraživanja i prikupljanja informacija sa ciljem rasvjetljavanja nekog pitanja ili problema i poboljšanja nastavne prakse. Pojam *akcija* se donosi na preduzimanje praktičnih koraka da bi se riješili problemi u nastavi. Akciono istraživanje se dešava u učionici i uključuje ciklus aktivnosti koje u središte stavljaju identifikaciju pitanja ili problema, prikupljanje informacija o tim pitanjima, smišljanje strategije za usredsređivanje na problem, isprobavanje strategije i posmatranje efekata. Međutim, priroda akcionog istraživanja, sa svojim ciklusom posmatranja, analize, djelovanja i kritičkog razmatranja ukazuje da je ovo aktivnost koja, da bi se mogla sprovesti, zahtijeva vrijeme, i stoga iziskuje znatnu posvećenost. Tokom procesa planiranja i izvođenja akcionog istraživanja, nastavnici mogu razviti bolje razumijevanje mnogih pitanja u vezi sa nastavom i učenjem, a isto tako i usvojiti korisne vještine vezane za istraživanje u učionici.

Akciono istraživanje ima sljedeće karakteristike:

- ✧ njegov primarni cilj jeste poboljšanje nastave i učenja u školi i učionici, i izvodi se tokom procesa redovne nastave u učionici,
- ✧ obično je malo po obimu, a namjera je da se pomogne u rješavanju problema, radije nego da bude istraživanje zbog istraživanja,
- ✧ može se sprovoditi od strane nastavnika pojedinca, ili u saradnji sa ostalim kolegama.

Svakodnevne aktivnosti u nastavi predstavljaju već dovoljno opterećenje za nastavnike, pa se s razlogom postavlja pitanje „Zašto dodavati akciono istraživanje ionako već opterećenim nastavnicima?“ Oni koji se zalažu za ovakav vid razvoja nastavnika ukazuju na to da ovakva vrsta brige odražava nerazumijevanje akcionog istraživanja. Akciono istraživanje je istraživanje koje se bazira na nastavi, najbolje ćemo ga razumjeti ako mislimo o njemu kao o dodavanju istraživačke dimenzije našoj već postojećoj nastavnoj praksi, kao načinu da se takva praksa bolje razumije i unaprijedi. Takođe, ovakva vrsta istraživanja nastoji da redefiniše ulogu nastavnika tako što će im pružiti sredstva da unaprijede svoje aktivnosti, i skrenuti odgovornost za promjenu sa spoljašnjih činilaca (školski odbor, direktor škole, nadzornici, istraživači) na same nastavnike.

Akciono istraživanje se sastoji od niza faza, koje se često ponavljaju u ciklusima:

- ✧ planiranje,
- ✧ akcija,
- ✧ opservacija,
- ✧ refleksija (*Richards, Farrell, 2009:171-175*).

Nastavnik (ili grupa nastavnika):

- ✧ vrši odabir pitanja koje ga zanima, a koje će istražiti do detalja (na primjer nastavnikova upotreba pitanja),
- ✧ bira pogodnu proceduru za prikupljanje informacija o tom pitanju (na primjer snimanje nastavnog časa),
- ✧ prikuplja informacije, analizira ih, i odlučuje koje promjene mogu biti neophodne u njegovoj nastavi,
- ✧ razvija akcioni plan koji će pomoći da se uvede željena promjena u ponašanju u učionici (na primjer plan za smanjivanje učestalosti postavljanja pitanja od strane nastavnika),
- ✧ posmatra efekte plana na ponašanje u nastavi (na primjer snimajući čas i analizirajući nastavnikovo postavljanje pitanja) i razmišlja o njegovoj važnosti,
- ✧ otpočinje drugi akcioni ciklus, ako je to neophodno (*Richards, Lockhart, 2009:12-13*).

Kemis i Mektgart (*Kemmis, McTaggart, 1982:5*) izlažu koncept akcionog istraživanja, po kome povezivanje termina „akcija“ i „istraživanje“ ističe esencijalnu karakteristiku ovog metoda: isprobavanje ideja u praksi kao sredstvo unapređenja i kao sredstvo proširivanja saznanja o kurikulumu i procesu nastave i učenja. Rezultat je unapređenje na polju onoga šta se dešava u školi, i bolje izražavanje i opravdanje za obrazovni osnov toga što se dešava. Ovakvo njihovo objašnjenje je važno, jer ističe činjenicu da akciono istraživanje nije samo istraživanje koje je nakalemljeno na praksu. Ono radije predstavlja naročiti stav od strane praktičara, stav u kojem je praktičar angažovan u kritičkoj refleksiji ideja, primjeni i eksperimentisanju ideja u praksi, i kritičku evaluaciju ishoda ovakve primjene.

Koen i Manion (*Cohen, Manion, 1980:211*) razmatraju prirodu akcionog istraživanja i smatraju da je ono *situaciono* (bazirano na kontekstu), *kolaborativno*, *sudioničko* i *samoevaluativno*. Oni ukazuju na to da se akciono istraživanje može korisno upotrijebiti u sljedećim slučajevima:

- ✧ kao sredstvo za tretiranje problema koji se dijagnostifikuje u određenim situacijama, ili za unapređenje datog spleta okolnosti,
- ✧ kao sredstvo obuke za nastavnike u praksi, koje će im omogućiti ovladavanje novim vještinama i metodama, i koje će produbiti njihovu samosvijest,
- ✧ kao sredstvo za uvođenje dodatnih ili inovativnih pristupa nastavi i učenju u sistem koji po pravilu inhibira inovaciju i promjene,
- ✧ kao sredstvo za unapređenje loše komunikacije između nastavnika praktičara i akademskih istraživača,
- ✧ (iako mu nedostaje strogost istinskog akademskog istraživanja) kao sredstvo za dobijanje alternative ka subjektivnijem, impresionističkom pristupu rješavanja problema u učionici.

6. KORIŠTENJE STRUČNE LITERATURE

Može se mnogo toga naučiti iz raznih knjiga koje se bave metodikom nastave, stručnih časopisa i zbornika naučnih radova namijenjenih nastavnicima stranih jezika. Knjige i članci napisani od strane nastavnika i teoretičara često otvaraju vidike za nove mogućnosti u nastavi. Stručna literatura (domaća i strana) je danas lako dostupna svima, bilo putem nabavke knjiga, ili pronalaženjem potrebnih informacija na Internetu.

7. KOLABORATIVNI PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA

Kolaborativni (ili kooperativni) razvoj nastavnika stranih jezika je sve češći vid obrazovanja nastavnika koji se srijeće u različitim kontekstima nastave jezika. U prošlosti, nastava je tradicionalno bila djelatnost koja se izvodila u izolaciji, i nije imala dodirnih tačaka sa kolegama iz struke. Ključna komponenta razvoja nastavnika jeste da

se prevaziđe ovakva izolacija putem kolaborativnog rada unutar i izvan učionice. Edž (*Edge u Johnston, 2009: 241*) smatra da „sarađujući sa drugima, možemo doći do boljeg razumijevanja naših sopstvenih iskustava i mišljenja“.

Šta podrazumijeva termin *kolaboracija* u kontekstu razvoja nastavnika? Kolaborativni razvoj nastavnika je bilo kakvo neprekidno i sistematsko istraživanje nastave i učenja u kojem nastavnik dobrovoljno sarađuje sa drugima koji su uključeni u nastavni proces, u kojem se, kao glavni cilj, pretpostavlja profesionalni razvoj. Kada govorimo o tome ko sa kim sarađuje, konstatujemo da je očigledno da je sam nastavnik u centru kolaborativnog razvoja. Postoji mnogo mogućnosti za saradnju u obrazovnom kontekstu. Džonston (*Johnston, 2009:242*) predlaže četiri glavne mogućnosti:

- ✧ Nastavnici mogu sarađivati sa svojim kolegama, tojest drugim nastavnicima stranih jezika. Ovakav vid saradnje se može usredsrediti na pitanja vezana za nastavu, na primjer korišćenje materijala, organizacija nastave, upotreba jezika u učionici, i tako dalje,
- ✧ Saradnja nastavnika sa istraživačima sa univerziteta – ovakav vid saradnje obično započinje istraživač, sa težištem na pitanja koja su u vezi sa istraživanjem u obrazovanju. Ovakva saradnja teži da bude metodološki i/ili teorijski složenija u odnosu na prethodni vid saradnje, budući da istraživači često imaju više resursa (uključujući i vrijeme, dragocjen faktor za nastavnike praktičare), a takođe pokazuje i veći interes za teoretisanje koje je samo sebi svrha,
- ✧ Nastavnici mogu sarađivati i sa svojim učenicima. Ovakav vid saradnje nudi zadivljujuće mogućnosti za produblјivanje saznanja o učionici nastavnika i o tome ko je u njoj,
- ✧ Saradnja nastavnika sa svima koji su uključeni u proces nastave i učenja – administratori, nadzornici, roditelji i slično.

Kolaborativni razvoj nastavnika je širok pojam, i ne podrazumijeva nakakvu naročitu metodologiju, okvir ili teoriju. Pa ipak, postoje brojne „metodološki neutralne“ tehnike koje se često koriste za ili u kolaborativnom razvoju nastavnika. Nekoliko njih čini sastavni dio repertoara ovakvog vida razvoja:

- ✧ Dijaloški dnevnik, koji su po svojoj prirodi veoma kolaborativni, i došlo se do zaključka da su veoma moćno sredstvo za razvoj nastavnika,

- ✧ Nastavničke grupe, koje mogu biti različite po formi i fokusu interesovanja, ali imaju zajedničku karakteristiku organizovane i fokusirane forme interakcije među nastavnicima,
- ✧ Timski rad sa nastavnicima - iako uključuje prilično vještačke forme mikro-nastave ili neravnopravnog uparivanja (iskusni nastavnik i nastavnik početnik), ona omogućuje zajedničko iskustvo u učenju kroz saradnju između nastavnika kolega kada su oni zajedno prisutni u učionici, planiraju unaprijed, i razmišljaju nakon nastave o svom zajedničkom iskustvu,
- ✧ Saradnja na daljinu – profesionalni razvoj nastavnika posredstvom kompjutera,
- ✧ Kolaborativni razvoj nastavnika se ne ograničava samo na gorepomenute vidove i pristupe, već može poprimiti i neke druge forme. Mogućnosti su beskrajne – posjete, intervjuisanje i opservacije kolega i slično (*Johnston, 2009: 241-245*).

U nastavku rada fokusiraćemo se na sljedeće kategorije kolaborativnog razvoja nastavnika stranih jezika: opservacije časova i timski rad sa nastavnicima.

7.1. Opservacije časova

Bouen i Marks (*Bowen, Marks, 1994:30-34*) ističu kao polaznu tačku za ovakav vid razvoja otvorenost i volju - otvorenost prema ideji akcije, ideji promjene, i volja da se ovo dvoje razumije i prihvati. Ovdje se takođe misli i na otvorenost prema stavovima i mišljenjima drugih i prema pomoći drugima. Nastavnici su, po svojoj prirodi, ranjiva bića. Oni smatraju (sa izvjesnom dozom opravdanja) da na svakom času stavljaju svoju glavu na panj, kao što to rade glumci u svakoj svojoj predstavi. Nastavnici bi možda više voljeli da u njihovoj predstavi učestvuju samo njeni akteri, to jest učenici, a ne publika vajnih kritičara. I zaista, za većinu nastavnika, njihova učionica predstavlja njihov privatni posjed. Ono što se događa u njoj kada nastavnik zatvori vrata za sobom predstavlja odgovornost nastavnika, a osobe sa strane mogu samo da se umiješaju i da utiču na poseban odnos koji nastavnici imaju sa svojim učenicima.

Teško je ne saosjećati s ovakvim gledištem, i vjerovatno je ispravno kazati da je većina nastavnika iskusila ovakvo osjećanje, čak i kada znaju da posmatrač ima najbolje

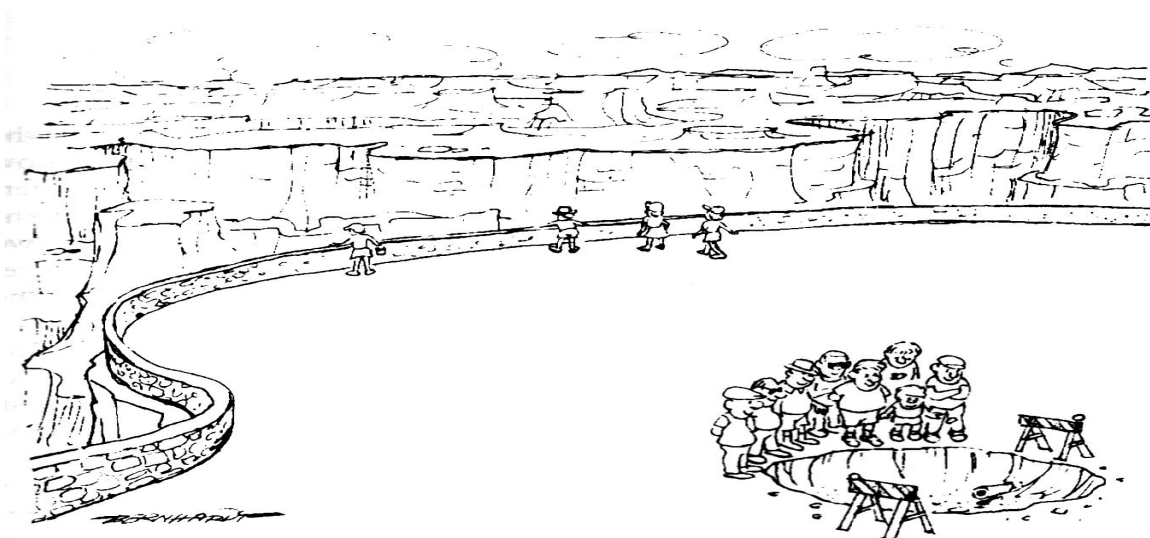
namjere. Pa ipak, pitanje izbora je veoma jasno: Da li nastavnik želi da nastavi sa svojim privatnim posjedom, neopterećen fidbekom i spoljnim komentarima, tako što će samo povremeno otvoriti svoja vrata užasnom posmatraču (i to kada se to od njega traži, a ne kada on zahtijeva posjetu)? Ili će uvidjeti dobrobit od pozivanja objektivnog „drugog mišljenja“, od traženja pomoći kolege? Otvorenost, dakle, ima centralnu ulogu u ovom izboru¹¹.

Reakcije na posmatranje od strane druge osobe zavise gotovo u potpunosti od percepcije svrhe opservacije u glavi nastavnika koji se posmatra. Ako se na posmatrača gleda kao na kritičara, uljeza, institucionalnog ocjenjivača ili jednostavno na nepoželjnog ometača, i ako nastavnik ne može da uoči neku korist od toga što će ga neko posmatrati, u tom slučaju se kod nastavnika javlja osjećanje anksioznosti, ravnodušnosti i ozlojeđenosti. Ideja da budete kritikovani je neugodna za većinu pojedinaca, bilo da su oni policajci, baštovani ili nuklearni fizičari. Tako ni nastavnici nijesu izuzetak od ovog opšteg pravila. Negativna kritika, naročito destruktivna kritika upućena pojedincu radije nego onome šta on radi može nanijeti štetu nastavi, u kojoj je samopouzdanje u učionici ključni faktor u odnosu i motivaciji. Slično ovome, ideja da vas neko ocjenjuje zbog institucionalnih potreba (neka vrsta kontrole kvaliteta) može dovesti do osjećanja panike i animoziteta.

Mnogi nastavnici su s pravom saglasni da je moguće subjektivno kritikovati bilo koji čas, u zavisnosti od kriterijuma i motiva posmatrača, i ako se ocjenjivanje nastavnika ne izvede pažljivo, lako dolazi do pojave loših osjećanja. Poput mnogih drugih kompleksnih pojava, uzmimo za primjer Veliki Kanjon, predstavljen na slici 8, proces nastave i učenja izgleda drugačije u zavisnosti od toga ko ste, gdje se nalazite i gdje i šta gledate:

---

¹¹ Bouen i Marks su sproveli ispitivanje među grupom od dvadeset nastavnika, zamolivši ih da sastave listu riječi koje ih asociraju na ideju da im neko posmatra čas (kolega, direktor ili neko sa strane). Neki od tih nastavnika su bili novajlice koji su već prethodno bili opservirani na obuci prije zaposlenja, dok su ostali bili nastavnici koji su godinama u nastavi, i koji su, pretpostavlja se, bili naviknuti na nečije prisustvo u učionici radi posmatranja. Reakcije nastavnika (asocijacije na zadatu ideju) mogu se svrstati u četiri kategorije: vrlo mali broj ispitanika je ispoljavao zabrinutost, jedan od njih je čak izrazio strah; druga kategorija, šira po obimu od prve, sastojala se od onih koji mrze prisustvo osobe sa strane; treća grupa, otprilike brojna kao i druga, izjasnila se da je indiferentna po pitanju opservacija, dok je četvrta grupa, sa relativno malim brojem ispitanika, zapravo gledala na opservaciju sa strane kao na varijantu koja je dobrodošla (Bowen, Marks, 1994:30,31).

Slika broj 8. Veliki Kanjon (Freeman, 1998:19)

Poput djece na slici, ljude obično privuče ono šta *moгу da vide*, a ne neophodno ono šta *ima da se vidi*. Iz tog razloga, kao veoma bitnu komponentu opservacije časova treba istaći vješt, stručan, objektivan i nepristrasan način opserviranja časova od strane posmatrača.

Takođe treba naglasiti da je kontakt između posmatrača i nastavnika od ključnog značaja. Ako nastavnik razumije svrhu opservacije, i ako je posmatrač precizan po pitanju njegovih razloga za posmatranje časa, postoji veća vjerovatnoća da će se opservacija časa doživjeti na ljepši način i od strane nastavnika i posmatrača, pod uslovom da je posmatračeva namjera blagonaklona. U tom smislu, „pakt“ između nastavnika i posmatrača sklopljen prije posmatranja časa je od esencijalne važnosti. Ovaj pakt može da uključuje sljedeće osnovne elemente:

1. Nastavnik i posmatrač su saglasni po pitanju svrhe opserviranja časa. Primjeri su sljedeći:

Za nastavnika:

- ✧ Da dobije opšti fidbek o njegovom načinu izvođenja nastave,
- ✧ Da dobije poseban fidbek vezan za određeni aspekt nastave koju izvodi,
- ✧ Da dobije fidbek o efektivnosti naročitog časa,
- ✧ Da dobije fidbek o naročitoj tehnici,
- ✧ Da dobije fidbek o efektivnosti materijala koje koristi,
- ✧ Da posmatrač istraži alternativne načine za ono što se radilo na času.

Za posmatrača:

- ✧ Da posmatra performansu odjeljenja kao cjeline, kao i učenika pojedinaca,
- ✧ Da dobije ideje posmatrajući čas,
- ✧ Da ocijeni dobre i loše strane časa,
- ✧ Da ocijeni čas formalno u skladu sa kriterijumima o kojima je prethodno upoznao nastavnika.

2. Nastavnik i posmatrač su saglasni oko uloga i aktivnosti posmatrača. Polazna tačka bi mogla biti kako će se posmatrač predstaviti učenicima – postoji više mogućnosti: kolega, posjetilac, gost, drugi nastavnik, ocjenjivač, ispitivač, pomoćnik, nastavnik pripravnik. Ovo može izgledati trivijalno, ali uloga posmatrača kako ga vide učenici može imati efekat na atmosferu u učionici, te kao posledicu toga, olakšati ili otežati nastavnikov zadatak. Slično tome, može se postaviti i pitanje gdje će posmatrač sjedjeti (u zadnjem dijelu učionice, unutar ili izvan polukruga koga čine učenici, u prednjem dijelu učionice zajedno sa nastavnikom). Ovdje treba uzeti u obzir želju nastavnika, jer on zna koja pozicija će imati najpozitivniji efekat na odjeljenje i na sami čas.

Pitanje da li će posmatrač učestvovati u času ili neće takođe treba ugovoriti unaprijed. Neočekivana prekidanja i intervencije (u nekim slučajevima čak i „preuzimanje“ časa) mogu biti veoma negativne po nastavnika, i uznemiravajuće za učenike. Hoće li nastavnik pozvati posmatrača da da svoj doprinos? Hoće li se od posmatrača tražiti da iznese svoje mišljenje? Hoće li se nastavnik obratiti posmatraču za savjet? Ako je posmatrač prisutan sa ciljem da uči od nastavnika, hoće li on moći da postavlja pitanja tokom opservacije? Hoće li nastavnik dati slobodu posmatraču da se umiješa, ako posmatrač smatra da bi to bilo neophodno? Hoće li posmatrač razgovarati sa učenicima, učestvovati u grupnom radu sa njima, ili nadgledati njihov rad tako što će hodati po učionici i gledati šta rade? Konačno, hoće li posmatrač nešto zapisati? I ako hoće, šta? Bilješke? Formalni fidbek? Listu alternativa? Na nastavniku i na posmatraču je da se dogovore unaprijed oko svih ovih detalja, kako bi uloga i aktivnosti posmatrača tokom opservacije bili jasni i jednom i drugom.

3. Nastavnik i posmatrač se dogovaraju u vezi sa prirodom i svrhom fidbeka.

Moguće su brojne varijante, od kojih izdvajamo:

- ✧ posmatrač neće uopšte dati fidbek nastavniku,

- ✧ posmatrač i nastavnik će razgovarati o času u svjetlu originalne svrhe (na primjer, istražiće alternative, dobre i loše strane časa i slično),
- ✧ posmatrač će dati nastavniku izvještaj u pisanoj formi sa fokusom na područje/područja o kojima su se dogovorili u paktu,
- ✧ posmatrač će dati, bez komentara, listu očiglednih činjenica, gdje se neće koristiti negacija *ne* u uvodnoj rečenici, na primjer *Rekli ste..., Napisali ste..., Stajali ste...*,
- ✧ nastavnik će ocijeniti šta je radio na času, a posmatrač će ga saslušati i/ili pitati,
- ✧ nastavnik će prodiskutovati šta je uradio na času sa ciljem pojašnjavanja za dobrobit posmatrača koji posmatra kako bi dobio ideje,
- ✧ nastavnik i posmatrač će diskutovati o času sa odjeljenjem,
- ✧ bilo koja kombinacija gore navedenih varijanti.

Svrha pakta između nastavnika i posmatrača jeste da podstakne pozitivnu atmosferu prema konceptu posmatrača i posmatranog, sa ciljem pokretanja ideje istraživanja u učionici kao sredstva za unapređenje sopstvene nastave i nastave kolega. U smislu podsticanja pozitivnog stava prema opservacijama, Adrian Anderhil (*Adrian Underhill u Bowen, Marks, 1994: 33*), osnivač IATEFL Grupe posebnih interesovanja za razvoj nastavnika, govori o „privilegiji da budemo posmatrani“, ističući da je neko odvojio sat ili dva svog vremena da bi posmatrao kako *mi* izvodimo nastavu. Ovo predstavlja intrigantnu sliku nastavnika koji žele dobrodošlicu posmatraču i zahvaljuju mu na privilegiji. Može izgledati idealistički, ali postoji dobar dio zasluge u projektovanju pozitivne strane ove aktivnosti na koju se obično gleda kao na nešto negativno. Opservacija je dvostran proces: nastavnici mogu naučiti puno od posmatrača, a posmatrači isto tako od nastavnika koje posmatraju. Gledano iz ove perspektive, opservacije su privilegija, ali ne samo za nastavnike. Koliko bankarskih menadžera, agenata za nekretnine, univerzitetskih profesora, stomatologa i drugih profesija ima šansu da posmatra svog kolegu na radnom mjestu i/ili da dobije fidbek od (uvaženog) kolege? Redovna, otvorena, dvostrana opservacija i fidbek su od fundamentalnog značaja, ako ideja o istraživanju u učionici kao osnovi za unapređenje nastave treba da uspije (*Bowen, Marks, 1994: 30-34*).

7.2. Timski rad sa nastavnicima

Kada se u učionici nađe neko ko sa strane posmatra naš čas, makar to bio i kolega kome vjerujemo i sa kojim nam je ugodno, i tada se možemo osjećati anksiozno, jer bez obzira da li on ocjenjuje vaš čas ili ne, vjerovatno osjećamo da ipak to radi. Timski rad sa nastavnicima, stoga, nudi alternativni način organizovanja aktivnosti, što omogućuje nastavnicima da rade zajedno na ravnopravnoj osnovi. U timskom radu, oba nastavnika aktivno učestvuju u planiranju, izvođenju nastave, i ocjeni časa (*Head, Taylor, 1997:192*).

Tim se definiše kao „interaktivni proces koji omogućava da ljudi sa različitim stepenom stručnosti proizvedu kreativna rješenja za zajednički definisane probleme. Takvo rješenje je bolje i uspješnije od rješenja koje bi neki član tima samostalno pružio.“ (*Pavlovski, Pavlović-Breneselović, 2000:15*).

7.2.1. Priroda timskog rada

Timski rad sa nastavnicima (ponekad se naziva i nastava u paru) je proces u kome dva ili više nastavnika dijele odgovornost za izvođenje nastave u odjeljenju. Nastavnici dijele odgovornost za planiranje časa ili kursa, za izvođenje nastave, i za rad koji se dešava nakon nastave, a tiče se evaluacije časa. Timski rad tako uključuje ciklus timskog planiranja, timskog rada sa nastavnikom tokom časa, i timskog rada poslije časa. On omogućuje nastavnicima da sarađuju na ravnopravnoj osnovi, iako u slučajevima kada nastavnici sa različitim nivoom iskustva zajedno rade u jednom odjeljenju, može doći do pojave elemenata trenerskog odnosa. Nastavnici nekada kažu da pod timskim radom podrazumijevaju da dva nastavnika nezavisno planiraju različite dijelove časa, tako da dok jedan predaje, drugi koristi mogućnost da ocijeni domaće zadatke ili da odmori. U ovom slučaju ne radi se o timskom radu sa nastavnikom, već jednostavno o timskom planiranju.

7.2.2. Svrha i benefiti timskog rada sa nastavnicima

U timskom radu, oba nastavnika snose podjednaku odgovornost za različite stadijume nastavnog procesa. Zajedničko planiranje, donošenje odluka, izvođenje nastave i kritičko razmatranje služe kao moćno sredstvo kolaborativnog učenja. Iako

logistika implementacije timske nastave zna da bude komplikovana, postoje mnogi benefiti od učešća u ovakvom vidu nastave:

Kolegijalnost: timski rad sa nastavnicima unapređuje kolegijalnost među kolegama u školi. Nepohvalna je činjenica da nastavnici vrlo često nijesu svjesni dobrih strana i stručnosti njihovih kolega. Nastavnici često kažu da im je ovakav vid rada omogućio da dosta nauče jedni o drugima, i da su razvili bliskiji profesionalni i lični odnos.

Različite uloge: Kada kolege zajedno predaju, svaki od njih ima mogućnost da se kreće između izvođenja nastave i posmatranja ili asistiranja, na taj način obezbjeđujući promjenu od toka i zahtjeva klasičnog časa gdje je uposlen samo jedan nastavnik. Drugi nastavnik može pomoći onamo gdje je nemoguće da se snađe jedan nastavnik (na primjer praćenje grupnog ili rada u paru).

Kombinovana stručnost: Svaki od nastavnika će imati različite ideje kako da se nosi sa poteškoćama u odjeljenju, kao i različito iskustvo na koje se oslanja. Vrlo je izvjesno da će kombinovani nivoi znanja i stručnosti nastavnika rezultirati boljim planom časa. Ovo pruža svakom članu tima novu perspektivu za nastavu i učenje.

Mogućnosti za razvoj nastavnika: Timski rad sa nastavnicima predstavlja efektan vid razvoja nastavnika. Obezbuđuje već pripremljenu situaciju opservacije časa, ali bez komponente ocjenjivanja. Pošto oba nastavnika posmatraju jedan drugog tokom časa, oni mogu dati doprinos konstruktivnim komentarima i fidbekom. Ovakav vid rada takođe pomaže razvoju kreativnosti, zato što su oba nastavnika svjesna da izvode nastavu i za kolegu i za učenike.

Benefiti za učenike: Timski rad sa nastavnicima predstavlja i benefit za učenike. Oni imaju dva različita modela jezika, u zavisnosti od toga odakle potiču nastavnici¹². Učenici su u mogućnosti da iskuse dva različita stila nastave. Takođe postoji više mogućnosti za individualnu interakciju sa nastavnikom, i stvara se sredina za učenje koja uključuje bliži lični kontakt između nastavnika i učenika.

---

¹² Ovdje se misli na nastavnike izvorne govornike, što nije slučaj u našim školama. U našem kontekstu, po ovom pitanju može se govoriti o dva različita modela jezika u smislu različitog nivoa jezičke kompetencije i performanse, fluentnosti, različitog izgovora, ritma, intonacije i slično.

Da bi timski rad sa nastavnicima bilo uspješan, važno je da oba nastavnika imaju jak osjećaj povjerenja jedan u drugog¹³. Takođe je važno za članove tima da budu svjesni stila nastave ovog drugog, kao i da pokušaju da uspostave prelaz između ovih različitih stilova.

7.2.3. Uloge u timskom radu sa nastavnicima

Uspješnost ovakvog načina izvođenja nastave zavisi od vještina oba nastavnika i od toga kako jasno razumiju svoje uloge u timu. Prilikom planiranja važno je biti svjestan da postoje različiti tipovi grupisanja, tako da nastavnici mogu da odaberu ili prilagode onaj koji najbolje odgovara njihovoj situaciji. Evo nekoliko primjera različitih vidova saradnje u timskom radu sa nastavnicima:

Ravnopravni partneri: Dva nastavnika imaju isti nivo iskustva i znanja, ključne odluke su podijeljene i postižu se putem diskusije i pregovaranja. Ovaj odnos je tipičan kada iskusni nastavnici učestvuju u timskom radu. Oba nastavnika su podjednako odgovorna za sve stadijume časa: planiranje, nastava, nadgledanje i provjera.

Mentor i nastavnik početnik: U ovoj situaciji jedan nastavnik se prepoznaje kao nastavnik stručnjak, a drugi kao početnik. Mentor će, tipično, preuzeti veći dio odgovornosti za donošenje odluka nego nastavnik početnik. Ovakav tip odnosa je od pomoći nastavnicima početnicima u procesu pružanja podrške putem timskog rada sa nastavnicima.

Govornik sa naprednim znanjem i onaj sa slabijim znanjem jezika: U nekim situacijama, napredni govornik stranog jezika (koji može biti i izvorni govornik) može da izvodi ovakav vid nastave sa govornikom čiji je nivo jezičkog znanja niži. O ovakvim situacijama, napredni govornik preuzima odgovornost za one aspekte časa koji su lingvistički zahtjevniji.

Fluentan, neobučeni izvorni govornik i iskusni neizvorni govornik: Ova situacija je uobičajena u zemljama gdje izvorni govornici koji niti su obučeni za izvođenje nastave stranog jezika niti imaju iskustva, budu pozvani da sudjeluju u timskom radu sa

---

¹³ Istraživanje sprovedeno među šezdeset nastavnika koji su imali iskustva u timskom radu sa nastavnicima je pokazalo da je njihova najveća briga bila „povjerenje i uzajamno poštovanje“, i da je ovakav vid nastave mogao dostići svoj puni potencijal uz postojanje ove dvije kategorije (Bailey, Dale & Squire u Richards, Farrell, 2009:161).

lokalnim i potpuno obučenim nastavnikom koji ima stručnost i znanje o nastavi stranog jezika. Ponekad se ovi neobučeni izvorni govornici nazivaju partnerima za konverzaciju, i razgovaraju sa nastavnikom i učenicima, dok nastavnik snosi odgovornost za organizaciju časa.

7.2.4. Držanje časa u timskom radu sa nastavnicima

Ključni faktor u timskom radu sa nastavnicima jeste odluka o odgovornostima svakog nastavnika ponaosob. Različite uloge nastavnika mogu imati za rezultat različite odgovornosti, naročito ako je jedan nastavnik slabiji po znanju jezika od onog drugog, ili ako postoji različit odnos među njima (na primjer mentor/pripravnik ili vođa/učesnik). Odgovornosti će se takođe razlikovati u zavisnosti od toga da li se radi samo o jednom času, ili o seriji časova. Na osnovu toga za koji su se tip saradnje oba nastavnika dogovorila, časove treba zajednički unaprijed isplanirati i odrediti odgovornosti.

7.2.5. Implementacija timskog rada sa nastavnicima

Faktori koji su najbitniji prilikom uspostavljanja timskog rada sa nastavnicima, i o kojima treba detaljno razmisliti kako bi se održalo interesovanje i entuzijazam nastavnika u timskom radu na duže staze su sljedeći:

Odluka o ciljevima programa:

Prilikom uspostavljanja programa za timski rad sa nastavnicima, važno je odrediti ciljeve timskog rada. Oni mogu biti raznoliki: pomoć novim nastavnicima oko njihovih praktičnih zadataka u učionici, pomoć nastavnicima početnicima u razvijanju njihovih vještina u nastavi, uspostavljanje boljeg kolegijalnog odnosa u okviru institucije, stvaranje uloge mentora za starije nastavnike, ili jednostavno odmor za nastavnike od njihove uobičajene rutinske nastavne prakse.

Priprema za timski rad sa nastavnicima:

Kao što je slučaj sa svim novinama u nastavi, i timski rad sa nastavnicima će najbolje funkcionisati ukoliko nastavnici shvate njegov koncept, ciljeve, proces i očekivane probleme u vezi sa ovakvim vidom nastave. Ovo se može postići planiranjem

i diskusijom među nastavnicima, tokom kojih se mogu donijeti odluke o učestalosti timskog rada i logistici za njegovu implementaciju. Takođe se mogu donijeti i odluke o učesnicima, načinu podrške i pripreme koja je potrebna nastavnicima. Ove pripremne aktivnosti mogu poprimiti formu seminara ili radionice, gdje će nastavnici podijeliti iskustva o timskom radu ili diskutovati o tome kako bi je oni sproveli na različitim tipovima časa. Prije nego se nastavnici posvete potpunoj implementaciji timskog rada za čitavo jedno polugodište, možda bi bilo dobro prvo je sprovesti na probnoj bazi, uz pomoć jednog ili dva tima koji bi održali po jedan ili dva časa, a zatim prodiskutovati koliko je ovakav rad bilo uspješan i kakvi problemi iz njega proističu. Tek po završetku ove faze, može se implementirati verzija veća po obimu. Ovo planiranje bi trebalo uključiti i aktivnosti i materijale koji će se koristiti na času, i odluku o tome ko će preuzeti odgovornost za različite stadijume časa.

Zabrinutost nastavnika u vezi sa timskim radom sa nastavnicima

Važno je da svi članovi tima znaju šta su sveobuhvatni ciljevi programa za timski rad, kao i kakve veze imaju ovi ciljevi sa njihovim profesionalnim razvojem. Timski rad sa nastavnicima nije za svakoga, i normalno je da je efektivniji ukoliko nastavnici u njemu učestvuju na dobrovoljnoj osnovi. Može se očekivati da nastavnici budu zabrinuti u vezi sa sljedećim pitanjima:

- ✧ Koliko vremena iziskuje timski rad?
- ✧ Da li se on tretira kao dodatni rad, ili spada u dio mog uobičajenog rasporeda?
- ✧ Da li ja odlučujem sa kim ću raditi?
- ✧ Šta će se dogoditi ako taj drugi nastavnik izvodi nastavu na način koji je potpuno drugačiji od mog?
- ✧ Šta će se dogoditi ako ne budemo saglasni oko toga kako održati čas?
- ✧ Šta će se dogoditi ako ja preuzmem na sebe potpunu odgovornost i odradim sav posao?
- ✧ Šta da radimo ako učenici zavole jednog nastavnika više nego drugog?
- ✧ Da li ovakav vid nastave uključuje i evaluaciju?
- ✧ Šta mi timski rad sa nastavnicima pruža?

Ove brige postaju naročito važne kada se sastavljaju timovi od naprednih i manje naprednih govornika stranog jezika.

Odluka o tome koji model(e) timskog rada sa nastavnicima koristiti i identifikacija učesnika

Ovaj korak podrazumijeva odluku o odgovarajućem pristupu timskom radu i ulogama kojih će se nastavnici pridržavati. Ako nastavnici učestvuju na dobrovoljnoj osnovi, biće važan izbor partnera.

Nadgledanje napretka

Za svako odjeljenje, nastavnici će željeti da prodiskutuju uspjeh časa, reakcije učenika, načine na koji se nastava može poboljšati u narednom periodu. Da bi se obezbijedilo iskustvo pozitivnog timskog rada, važno je da se svi nastavnici učesnici u timskom radu redovno sastaju i razgovaraju o problemima sa kojima se srijeću i kako da ih riješe.

Ocjena naučenog

Nakon isprobanog timskog rada, važno je doznati čemu nas je on naučio, i ima li svrhe nastavljati sa ovakvim vidom nastave. Mišljenja učenika i nastavnika koja treba istražiti su sljedeća:

Učenici: Učenike možemo pitati da daju komentar na to kako su oni doživjeli nastavu u smislu njihovog interesovanja, uživanja, i šta oni misle da su naučili. Uticaj motivacije da se nauči strani jezik je važan u prosuđivanju efektivnosti programa timske nastave. Učenicima možemo postaviti pitanja poput ovih:

- ✧ Mislite li da se vaš strani jezik poboljšao kroz timski rad nastavnika? Na koji način?
- ✧ Da li ste više zainteresovani za učenje stranog jezika kada se časovi organizuju na ovaj način?
- ✧ Kako se ovakvi časovi razlikuju od časova koje inače imate?
- ✧ Da li biste željeli da nastavite da na ovaj način učite strani jezik?

Nastavnici: Nastavnici se mogu pitati o percepciji procesa timske nastave i šta im se u vezi sa tim dopalo, a šta nije. Nastavnicima možemo postaviti pitanja poput ovih:

- ✧ Koje su prednosti timskog rada?
- ✧ Koji su nedostaci ovakvog načina izvođenja nastave?

- ✧ Kakav mislite da ima efekat na učenje stranog jezika kod učenika?
  - ✧ Mislite li da su vaši učenici uživali u ovakvom načinu izvođenja nastave?
  - ✧ Kakve biste dali predloge za unepređenje programa?
  - ✧ Da li biste željeli da nastavite sa ovakvim načinom nastave stranog jezika?
- (Richards, Farrell, 2009:159-167)

8. FORMALNI RAZVOJ NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA

Formalni razvoj nastavnika stranih jezika uključuje učestvovanje na radionicama (seminarima) i učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima.

8.1. Radionice (seminari)¹⁴

8.1.1. Šta su radionice?

Radionica je intenzivna, kratka po trajanju aktivnost učenja, zamišljena da obezbijedi mogućnost za sticanje posebnih znanja i vještina. U radionici, od učesnika se očekuje da nauče nešto što će kasnije primijeniti u učionici, kao i da dobiju iskustvo u vezi sa temom, poput, na primjer, razvojnih procedura za opservacije u učionici, ili sprovođenja akcionog istraživanja. Radionice takođe omogućavaju da učesnici ispitaju svoja uvjerenja u vezi sa nastavom i učenjem i da iskoriste ovaj proces da razmisle o svojoj sopstvenoj nastavnoj praksi. Radionice se mogu odnositi na pitanja koja se tiču institucionalnog, kao i individualnog razvoja, a vodi ih osoba za koju se smatra da je

---

¹⁴ Kod nas je mnogo češće u upotrebi termin *seminar*, međutim taj pojam je širi u odnosu na pojam *radionica*. Seminar, kao najčešći vid profesionalnog razvoja nastavnika, razlikuje se od radionice po načinu vođenja i organizacije, a u prošlosti najčešći vid seminara su bila predavanja iz određene oblasti. Vođen na taj način, seminar nije zahtijevao (aktivno) učešće učesnika, jer je uglavnom voditelj bio taj koji je vodio glavnu riječ tokom cijelog seminara, a učesnici su na kraju imali mogućnost da postavljaju pitanja. U novije vrijeme, ovakav vid organizovanja i vođenja seminara se napušta, ustupajući mjesto novom načinu koji podrazumijeva učešće učesnika tokom čitavog trajanja seminara. Tako, učesnik dobija priliku da se aktivno uključi u proces, sluša voditelja, odradi zadatke koji se od njega traže (individualno, u paru ili u grupi), daje komentare, sugestije, priča o iskustvima, postavlja pitanja, razvija diskusiju. Ovakav oblik rada postiže se seminarima *radioničarskog tipa*, tojest organizovanjem *radionica*.

ekspert i koja ima značajno iskustvo u domenu teme na koju se radionica odnosi. Učenje bazirano na radionicama je naročito pogodno za nastavnike, jer se može zakazati van radnog vremena nastavnika (subotom, na primjer). Radionice su jedan od najčešćih i najkorisnijih oblika aktivnosti profesionalnog usavršavanja nastavnika (Richards, Gallo & Renandya u Richards, Farrell, 2009:23), iako prva radionica za nastavnike datira još iz 1936. godine (O'Rourke & Burton u Richards, Farrell, 2009:23). Radionice se razlikuju od drugih formi koje se koriste u svrhu profesionalnog razvoja nastavnika, kao što su, na primjer, seminari. Seminar je sesija, ili serija sesija, u kojoj grupa ljudi da iskustvom raspravlja o nekom pitanju, pritom razmjenjujući informacije i iskustva. Kao što je slučaj i sa radionicama, seminar takođe vodi osoba koja je stručnjak iz određene oblasti, ali kod seminara, učesnici mogu biti podjednako iskusni i isto tako stručni kao i osoba koja ga vodi. I kod seminara i kod radionica, od svih učesnika se očekuje da daju svoj doprinos aktivnim učešćem, iako se način učešća razlikuje. Kao što i sam naziv ukazuje, radionica je mjesto gdje se postiže rad, usmjeren na kolaborativno istraživanje i rješenje problema.

8.1.2. Benefiti radionica

Richards i Farel (2009:24,25) smatraju da su radionice najmoćniji i najefektniji oblik aktivnosti profesionalnog razvoja nastavnika, i ističu da postoji više dobrih strana ovakvog vida usavršavanja nastavnika:

Radionicama se može dobiti teorijski input od strane eksperta – iako sve radionice ne uključuju input, nastavnicima je obično potrebna pomoć stručnjaka kako bi se upoznali sa određenim temama, a radionica daje mogućnost stručnjaku iz oblasti da podijeli svoje znanje i iskustvo sa nastavnicima u sredini koja je ugodna za učenje.

Radionice nude nastavnicima praktičnu primjenu u učionici – namjera radionica jeste da osnaže praktične vještine nastavnika i da pomognu u rješavanju problema, radije nego da jednostavno poboljšaju razumijevanje teorije. Prema tome, nastavnici bi po završetku radionice trebalo da odu sa prtljagom koji sadrži mnoštvo ideja, strategija, tehnika i materijala koji se može koristiti u učionici.

Radionice mogu povećati motivaciju nastavnika – one vode nastavnike van učionice na mjesto gdje oni mogu podijeliti probleme i brige sa kolegama nastavnicima iz drugih škola. One takođe mogu poslužiti da ponovo razbuktaju entuzijizam za

nastavu. Koncentrovana priroda radionice takođe pomaže održavanju nivoa interesovanja kod nastavnika.

Radionice razvijaju kolegijalnost – provođenje nekoliko sati sa drugim kolegama pomaže razvoju kolegijalnih veza i međuljudskih odnosa, a često se ti odnosi nastave i poslije same radionice.

Radionice mogu podržati inovacije – one mogu biti ključna strategija u implementaciji kurikuluma ili neke druge vrste promjene. Na primjer, ako nova obrazovna politika uvodi neki nepoznati pristup nastavi ili kurikulumu, radionice bi bile idealan format za pripremu nastavnika za takvu promjenu.

Radionice traju kratko – one mogu varirati u smislu dužine trajanja, mada su obično vremenski ograničene. Budući da se radionica fokusira na veoma specifičnu temu, vrijeme za bavljenje njom je vremenski ograničeno, što predstavlja prednost za nastavnike i institucije koje imaju malo vremena na raspolaganju za dodatne aktivnosti.

Radionice su fleksibilne u smislu organizacije – iako uključuju pitanja i probleme koji se baziraju na teorijskom i konceptualnom inputu nakon koga slijedi rješenje problema i primjena u paru ili grupi, redosled ovih aktivnosti može varirati u zavisnosti od preferenci lidera¹⁵ ili učesnika.

8.1.3. Procedure za planiranje efektivnih radionica

Evo nekoliko preporuka za planiranje radionica:

- ✧ Izaberite odgovarajuću temu,
- ✧ Ograničite broj učesnika,
- ✧ Identifikujte pogodnog lidera za radionicu.

Da bi se isplanirala i odradila jedna uspješna radionica, lider(i) radionice treba da posjeduju određene kvalitete:

- ✧ Znanje o određenoj oblasti,
- ✧ Poznavanje načina vođenja radionice,
- ✧ Znanje o izvođenju nastave za odrasle,

---

¹⁵ Termini koji se mogu koristiti za označavanje osobe stručnjaka koji vodi radionicu su: lider, prezenter, trener, fasilitator, voditelj seminara.

- ✧ Planiranje odgovarajućeg redosleda aktivnosti,
- ✧ Traženje mogućnosti za nastavak,
- ✧ Uključivanje evaluacije.

Evaluacija radionice se može postići putem upitnika ili intervjua sa učesnicima. Evaluacijom treba dobiti informacije o sljedećim pitanjima:

Dizajn radionice: Da li je postigla svoj cilj? Da li je sadržaj prikladan? Da li je pokrivenost materijalom bila odgovarajuća? Da li je bilo dovoljno vremena za obradu određenih tema? Da li su zadaci bili efikasni?

Prezenter: Je li on bio uspješan fasilitator i dobar komunikator? Da li je posjedovao dobro znanje iz oblasti? Da li je njegov način rada bio podesan za učesnike?

Resursi: Koji resursi su korišteni i da li su bili adekvatni i korisni (na primjer članci, knjige, materijal)?,

Učešće učesnika: Da li su svi učesnici imali šansu da govore? Kakva vrsta učešća i interakcije se očekivala od njih? Je li radionica bila prikladna za učesnike?

Zadovoljstvo učesnika: Da li su učesnici bili zadovoljni temema, fasilitatorom, nivoom učešća, zadacima i strukturom radionice?

Promjene u razumijevanju: Da li se kod učesnika razvilo novo razumijevanje sadržaja? Da li je radionica imala za rezultat promjenu samih učesnika?

Korist i primjenjivost: Može li se znanje stečeno tokom radionice primijeniti u nastavi? Hoće li se to znanje prenijeti na nastavnu situaciju učesnika? Kakav će uticaj imati radionica? Moglo bi biti korisno zamoliti učesnike da identifikuju dvije ili tri najvažnije stvari koje su naučili iz radionice, i da obrazlože kako bi ih oni primijenili u svojoj nastavnoj praksi (Richards, Farrell, 2009:26-30).

8.2. Učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima

Još jedan od načina profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika jeste učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima namijenjenim svima koji se bave nastavom stranih jezika, i koji su na direktan ili indirektan način vezani za ovu oblast – nastavnici praktičari, nastavnici istraživači, administrativno osoblje obrazovnih

institucija i slično. Konferencije mogu biti nacionalnog ili internacionalnog karaktera, i samim tim varirati po sadržaju, obimu, brojnosti učesnika i slično. Za organizaciju konferencija zadužene su određene institucije (najčešće fakulteti, instituti, više škole) ili udruženja određenih ciljnih grupa, a cilj je širenje novih saznanja iz oblasti, razmjena iskustava, prezentovanje rezultata istraživanja i slično¹⁶.

Stiče se dojam da nastavnici praktičari nijesu aktivni po pitanju učešća (i izlaganja) na konferencijama i naučnim skupovima. Iako oni nude mogućnost praćenja savremenih tokova u oblasti nastave stranih jezika i dobijanje najnovijih informacija, čini se da nastavnici iz prakse nijesu mnogo zainteresovani za ovakav vid usavršavanja. Razlog možda dijelom leži u tome što su konferencije nekada zatvorenog tipa, sa ograničenim brojem učesnika. Vrlo često, nastavnici nijesu obaviješteni o održavanju konferencije ili skupa. Nadalje, neke konferencije podrazumijevaju finansijsko učešće od strane učesnika. Možda razlog leži u činjenici da nastavnici jednostavno izbjegavaju da idu onamo gdje baš i ne moraju? A od onih koji bi možda i otišli, vjerovatno dobar dio ne želi da ide, zato što smatra da su konferencije namijenjene isključivo akademskim krugovima, istraživačima, i osobama koje su na neki način „iznad“ nastavnika praktičara? Uz to, za izlaganje na konferenciji, i eventualno objavljivanje rada, potrebno je imati iskustvo u određenoj oblasti, ili sprovesti istraživanje, a samim tim i prezentovati na odgovarajući način rezultate istog. A za to je potrebno metodološko znanje i istraživački rad i iskustvo, koga većina nastavnika praktičara nema.

* * *

Koliko naši nastavnici stranih jezika smatraju da su gore navedeni vidovi profesionalnog usavršavanja (ili samo neki od njih) važni za njihov lični razvoj, saznaćemo analizom ankete koju ćemo sprovesti među nastavnicima stranih jezika.

---

¹⁶ Postoje brojna udruženja nastavnika stranih jezika širom svijeta. Neka su internacionalna, poput IATEFL sa sjedištem u Britaniji, i TESOL, baziran u SAD (ovo su dva najpoznatija udruženja nastavnika engleskog jezika kao stranog). Postoje takođe i nacionalna udruženja, kao što su JALT (u Japanu), FAAPI (u Argentini), ELICOS (u Australiji), ATECR (u Češkoj Republici) (Harmer, 2003:349). Od udruženja u našem neposrednom okruženju izdvajamo udruženja nastavnika engleskog jezika u Srbiji (ELTA), i Crnoj Gori (ELTAM).

9. OBRAZOVNE POLITIKE I NJIHOVA VAŽNOST

Jedna od važnijih tema koje se razmatraju u okvirima obrazovne politike pojedinih država jesu državne strategije koje se tiču nastavnika i obrazovnog sistema uopšte. Usled ekonomskih i društvenih promjena, javlja se potreba za obrazovanjem visokog kvaliteta, te se samim tim postavljaju i zahtjevi koji postaju sve složeniji, kako za škole, tako i za nastavnike. Ministri obrazovanja zemalja OECD-a¹⁷ su u svojim zemljama postavili za cilj unapređenje nastave, što će dovesti do poboljšanja kvaliteta kod učenika. Nastavnici, kao najvažniji resurs u školama, imaju glavnu ulogu u naporima za unapređenje školskog sistema. U cilju poboljšanja efikasnosti i jednakopravnosti školovanja, treba obezbijediti uslove da nastavni kadar čine kompetentne osobe, da njihovo obrazovanje bude na visokom nivou, i da se svim učenicima ponudi nastava visokog kvaliteta.

Zahtjevi koji se postavljaju školama i nastavnicima postaju sve složeniji – društvo očekuje da škole efikasno rade na različitim jezicima i porijeklima učenika, očekuje se senzibilnost po pitanju kulture i pola, promovisanje tolerancije i društvenog sklada, kao i odgovaranje na potrebe društveno ugroženih učenika i učenika sa problemima u učenju i ponašanju. Škole treba da koriste nove tehnologije, i da budu u toku sa novim saznanjima i načinima ocjenjivanja učenika.

Postavljaju se pitanja koja se tiču nastavnika i koja su prioritet ovih strateških stavova iz sljedećih razloga – da li je nastavnička profesija dovoljno privlačna novim nadarenim kandidatima, i da li su nastavnici dovoljno nagrađivani i podržavani na svom poslu. Budući da su nastavnici u svakodnevnom kontaktu sa učenicima, mogućim

---

¹⁷ OECD je jedinstveni forum u okviru kojega zajedno djeluju vlade trideset demokratskih država kako bi odgovorile na ekonomske, društvene i ekološke izazove globalizacije. OECD takođe predvodi napore u cilju razumijevanja novih trendova i problema, poput korporativnog upravljanja, informacione ekonomije i izazova populacije koja stari, i pomaže vladama da na njih reaguju. Organizacija obezbjeđuje okruženje u kome vlade mogu porediti svoja iskustva, tražiti odgovore na zajedničke probleme, identifikovati dobre prakse i raditi na koordinisanju domaćih i međunarodnih politika. Zemlje članice OECD-a su: Australija, Austrija, Belgija, Češka, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Island, Italija, Japan, Kanada, Koreja, Luksemburg, Mađarska, Meksiko, Njemačka, Norveška, Novi Zeland, Poljska, Portugal, Sjedinjene Američke Države, Slovačka, Španija, Švajcarska, Švedska, Turska, Velika Britanija. Evropska komisija učestvuje u radu OECD-a (*MPS; 2010:3*).

budućim nastavnicima, trenutni entuzijazam i moral kod nastavnika mogu biti od velikog uticaja na sastav nastavnika u budućnosti.

U školama danas postoji veliki dio nastavnika koji su pri kraju svoje nastavničke karijere, što će u narednom periodu omogućiti slobodna radna mjesta novim nastavnicima sa savremenim vještinama i idejama, i ovo će predstavljati potencijal da se škole značajno obnove. Međutim, ako se nastavnička profesija ne bude smatrala privlačnom, i ako se nastava korjenito ne promijeni, postoji rizik da će kvalitet škola opadati, što će se kasnije teško popraviti (MPS, 2010:11,12).

9.1. Zajednički ciljevi politika

Postoji nekoliko zajedničkih ciljeva obrazovnih politika, od kojih ćemo istaći sljedeće:

- ✧ *insistiranje na kvalitetu, a ne na kvantitetu nastavnika*: opšti pristup odabiru i zapošljavanju nastavnika podrazumijeva da su nastavnici zamjenljiva kategorija, i temelji se na broju nastavnika, a ne na njihovim kvalitetima. A upravo taj kvalitet koji kod nastavnika postoji, i koji se može usavršiti, ima najvažniji uticaj na učenika i njegove rezultate. Ono što je ključno prilikom insistiranja na kvalitetu nastavnika jesu poboljšanja kriterijuma selekcije pri obrazovanju i zapošljavanju nastavnika, neprekidne evaluacije tokom čitave nastavničke karijere sa ciljem identifikacije područja koje bi trebalo poboljšati, prepoznavanje i nagrađivanje efikasne nastave, kao i obezbjeđivanje sredstava i podrške nastavnicima kako bi ispunili visoka očekivanja.
- ✧ *profilisanje nastavnika u cilju usklađivanja razvoja i uspjeha nastavnika sa potrebama škole*: potrebno je da države preciziraju kakva znanja i sposobnosti se očekuju od nastavnika, a takve profile treba uvesti u škole i sisteme obrazovanja nastavnika. Profil kompetencije nastavnika proističe iz ciljeva učenja i treba da obezbijedi profesionalne standarde i sporazum o tome kakva se nastava smatra uspješnom. Potrebno je da profili nastavnika obuhvataju poznavanje predmeta, pedagoške vještine, sposobnost rada sa

učenicima i kolegama različitog profila, doprinos školi i profesiji i kapacitet za nastavak usavršavanja.

- ✧ *kontinuirano usavršavanje nastavnika*: potrebno je precizirati šta se očekuje od nastavnika po pitanju njihove odgovornosti i njihovog konstantnog usavršavanja, kao i osmisлити sistem koji će potpomoći njihov razvoj. Perspektiva doživotnog učenja nastavnika podrazumijeva posvećivanje veće pažnje nastavnicima u ranim stadijumima njihove karijere, a smatra se da je bolje unaprijediti regrutovanje nastavnika i njihovo usavršavanje tokom karijere, nego produžavati trajanje početnog obrazovanja.
- ✧ *ostvarivanje fleksibilnijeg obrazovanja nastavnika*: u mnogim državama odluku za bavljenje nastavničkim poslom treba donijeti na početku tercijarnog školovanja. Ovakav način, međutim, na neki način osuđuje studente na specifičnu karijeru, iako postoji mogućnost da kasnije promijene svoje mišljenje – shvatiće da nakon završenih studija nijesu osposobljeni da rade ništa drugo osim nastavničkog posla, jer ih je program studija jedino za to osposobio. U ovakvom sistemu, nastavnički poziv ne mogu izabrati studenti koji su u podmakloj fazi tercijarnog školovanja, kao ni oni iz drugih profesija koji su odlučili da bi se bavili nastavničkim pozivom. Stoga bi fleksibilniji sistem obrazovanja nastavnika omogućio više puteva ka nastavničkoj profesiji: postdiplomske studije iz oblasti predmeta proučavanja, kao i davanje šanse ljudima koji su radili u školama kao necertifikovani nastavnici ili pomoćnici nastavnika da se kvalifikuju na osnovu iskustva u radu u školi.
- ✧ *pretvaranje nastave u profesiju bogatu znanjem*: jedan od glavnih izazova politike jeste kako održati kvalitet nastavnika i postarati se da se svi nastavnici kontinuirano usavršavaju. Neophodno je da nastavnici budu aktivni prilikom ocjenjivanja sopstvenog rada po profesionalnim standardima i prilikom analize postignuća svojih učenika, uzimajući u obzir standarde nastave.
- ✧ *omogućavanje veće odgovornosti školama pri rukovođenju nastavničkim kadrom*: škola treba da bude glavni posrednik za unapređenje učenja, i

samim tim da ima veću odgovornost za zapošljavanje, obezbjeđivanje radnih uslova i usavršavanje nastavnika. Ovo, naravno, podrazumijeva vješte rukovodeće timove u školama i snažniju podršku (MPS, 2010:19-22).

9.2. Razvoj i primjena obrazovnih politika

Uspješnost reformi koje se tiču obrazovanja zavisi od aktivnog učešća nastavnika u razvoju i primjeni politike. Ako izostane uključenje nastavnika u osmišljavanje politike, i ako oni ne shvate reformu kao svoje vlasništvo, ne možemo računati na ostvarivanje promjena koje se očekuju. Neke države su uspostavile svoje Savjete za nastavu koji nastavnicima i svima koji se interesuju za nastavu omogućavaju forum za razvoj politike, i mehanizam za profesionalno vođeno postavljanje standarda i obezbjeđivanje kvaliteta u obrazovanju nastavnika, njihovom radu i razvoju karijere. Organizacije ovog tipa za cilj imaju da nastavničkoj profesiji obezbijede kombinaciju profesionalne autonomije i javne odgovornosti. Na taj način, nastavnici bi imali veću ulogu prilikom uspostavljanja kriterijuma za ulazak u profesiju, određivanja standarda za profesionalno usavršavanje, kao i ustanovljavanje slučajeva kada neefikasni nastavnici treba da napuste profesiju (MPS, 2010: 22,23).

9.3. Početno obrazovanje nastavnika

9.3.1. Upis na studije za obrazovanje nastavnika

Načini za sticanje nastavničkog zvanja razlikuju se u zavisnosti od država koje primjenjuju različite politike (MPS, 2010:147,148). Tako, vrsta školovanja se razlikuje po tipu prijemne institucije i po nivou škole u kojoj budući nastavnici planiraju da izvode nastavu. Nastavnici se školuju na veoma različitim institucijama – nastavnički koledži i univerziteti, državne i privatne institucije. U nekim državama, studenti učestvuju u troškovima školovanja putem plaćanja školarine, a u nekim ne postoji školarina za obrazovanje nastavnika. Uspostavljanje strožih kriterijuma prilikom upisa za obrazovanje nastavnika problematično je u državama u kojima postoji duga tradicija neograničenog upisa na fakultete. Pitanje kriterijuma za upis na studije koje se bave

obrazovanjem nastavnika se mora rješavati, zbog postojanja opasnosti da se zbog upisa, koji je uglavnom bez ograničenja, ograniče sredstva namijenjena za sistem obrazovanja nastavnika. Kada bi se u ovakvim državama primalo manje studenata na fakultete, i kada bi oni koji se prime bili adekvatniji za nastavnički poziv i zainteresovaniji za nastavničku karijeru, došlo bi do efikasnijeg iskorištavanja dostupnih resursa.

9.3.2. Sadržaji i fokus pri obrazovanju nastavnika

Sistemi obrazovanja nastavnika razlikuju se po svojoj specifičnosti. U nekim državama početno obrazovanje nastavnika ima prilično opštu formu i omogućava nastavnicima da izvode nastavu na različitim nivoima obrazovanja ili različitim tipovima škola. Međutim, u nekim državama postoje sistemi koji nude specijalizovane puteve obrazovanja nastavnika koji ih kvalifikuju za rad u određenim tipovima škola – na primjer, u Njemačkoj postoje različiti programi obrazovanja nastavnika za osnovno, akademsko srednjoškolsko i stručno obrazovanje, i za nastavu učenika sa posebnim potrebama. Negdje postoji i hibridni model bazičnih studija (francuska zajednica u Belgiji) – uprkos postojanju različitih načina za dobijanje zvanja nastavnika za različite tipove škola, svi oni dijele isti okvir kurikuluma koji se bazira na nastavničkom profilu sa opštim kompetencijama koje su zajedničke za sve kurseve.

Iako postoje varijacije u kurikulumima u različitim sistemima i državama, većina programa obrazovanja nastavnika nudi kombinaciju studija iz predmetne oblasti, metoda i materijala koji se koriste u nastavi, razvoja djece ili adolescenata i drugih obrazovnih kurseva kao što su psihologija, istorija i filozofija obrazovanja, uz postojanje prakse. Postoje varijacije u smislu većeg stavljanja akcenta na određene oblasti – poznavanje predmeta, pedagoško-psihološka grupa predmeta, ili praksa (*MPS, 2010:156*).

Vučo (*2011:187-195*) ističe važnost pitanja obrazovanja nastavnika i smatra da ova problematika predstavlja jedan od najbitnijih zadataka obrazovnih sistema u savremenom svijetu, a da obrazovanje budućih nastavnika stranih jezika treba da obuhvati nekoliko glavnih problema: odlično praktično znanje stranog jezika, temeljno poznavanje teorije nastave stranih jezika i srodnih disciplina, kao i poznavanje uslova i konteksta u kome nastavnik djeluje. Obrazovanje nastavnika stranih jezika je sveobuhvatan proces gdje se dobijaju saznanja o teorijskom i praktičnom znanju stranog jezika, poznavanju teorije nastave stranih jezika, pedagoškim i psihološkim znanjima,

uslovima u kojima se nastava odvija i metodičkim znanjima. Značajan je i uticaj spoljnih faktora na pripremu nastavnika stranih jezika - procesi globalizacije i potreba za engleskim jezikom kao jezikom međunarodne komunikacije, svojevrsnim *lingua franca* novog doba, jezičke politike i državne i naddržavne strategije o učenju stranih jezika, uspostavljanje centralizovane kontrole nad učenjem i nastavom stranih jezika (CEF), kao i postojanje relevantnih dokumenata koji se tiču standarda za učenje stranih jezika i obrazovanja nastavnika, i njihovih kompetencija (*Seidhofer, Proposal, Buchberger et al., Kelly et al. 2004, ACTIFL, Standards for Foreign Language Learning u Vučo, 2011*).

9.3.2.1. Praktična iskustva tokom početnog obrazovanja nastavnika

U mnogim sistemima obrazovanja nastavnika, u okviru studija postoji nastavna praksa, i postoji tendencija povećanja mogućnosti sticanja direktnog iskustva u učionici tokom početnog obrazovanja nastavnika. Ova praktična komponenta se smatra neophodnim dijelom pripreme u obrazovanju nastavnika, jer će budući nastavnici uvidjeti dinamiku nastave u učionici i principe na kojima se ona zasniva, i poštenije nastavnike početnike „šoka realnosti“.

Trajanje praktične nastave umnogome varira. Tako, neki programi pretpostavljaju vrlo kratko vrijeme obavljanja prakse u učionici, dok drugi, na primjer, podrazumijevaju jednogodišnje stažiranje sa punim nastavničkim obavezama. Najčešće, nastavna praksa se odvija nakon završenog teorijskog dijela predmeta pri kraju programa obrazovanja nastavnika. Međutim, obim ove obuke se proširuje, od studenata se traži da učestvuju u školskim aktivnostima, da podučavaju mlade i budu pomoćnici nastavnici prije nego stupe u praksu. Ostvaruje se uspostavljanje specifičnih partnerstava između škola i fakulteta ili univerziteta, što predstavlja uspostavljanje veza između teorijske i praktične nastave u obrazovanju nastavnika (*Mekintajer u MPS, 2010: 157*).

U nacionalnim izvještajima zemalja OECD-a jasno se kristališu generalna slaganja o potencijalnim problemima u vezi sa obezbjeđivanjem praktičnih iskustava studentima budućim nastavnicima, od kojih izdvajamo sljedeća:

- ✧ praktična nastava je često kratka i nije u vezi sa teorijskom nastavom, što rezultira težom primjenom teorijskih saznanja u praksi,

- ✧ vrijeme koje studenti provode u učionici je ograničeno na iskustvo rada u učionici, i ne obuhvata sve profesionalne zadatke jednog nastavnika,
- ✧ vrlo često škole nemaju dovoljno resursa da bi obezbijedili duže trajanje prakse, a mentori nemaju dovoljno iskustva ili vremena koje bi proveli zajedno sa studentima,
- ✧ nastajanje nesporazuma između nastavnika u školama i univerzitetskih supervizora usled međusobne razlike u porijeklu i orijentaciji - ni jedni ni drugi ne prenesu jasno kakav se cilj očekuje od iskustva nastavne prakse, niti koje pristupe u nastavi studenti treba da usvoje. Nastavnici i univerzitetski supervizori bi trebalo da sarađuju, kako bi njihov rad bio efikasniji, i samim tim poboljšao praksu studenata (*MPS, 2010:158*).

9.4. Certifikacija nastavnika

9.4.1. Certifikacija novih nastavnika

Sistemi certifikacije (licenciranja) novih nastavnika se razlikuju u odnosu na tijela koja su odgovorna za njihovu implementaciju. Ova tijela mogu biti institucije za visoko obrazovanje poput fakulteta ili univerziteta za obrazovanje nastavnika, profesionalna tijela poput udruženja nastavnika, prosvjetnih sindikata ili državnih vlasti. Shodno tome, u različitim sistemima postoje i varijacije specifičnih uslova za dobijanje nastavničkog certifikata (licence).

U otprilike polovini zemalja OECD-a, završetak studija za obrazovanje nastavnika nije dovoljan za dobijanje licence za izvođenje nastave. U tim državama, od potencijalnih nastavnika se zahtijeva da prođu ispitivanje i/ili da obave obaveznu praksu. Ispitivanje može podrazumijevati test poznavanja predmeta, posmatranje časova koje drži kandidat, detaljne intervju sa kandidatom, kao i razmatranje dosijea o uspjesima i radnim iskustvom kandidata. U Italiji i Španiji obavezna je jedna godina radnog iskustva. U Engleskoj, na primjer, svi potencijalni nastavnici prije pune certifikacije moraju položiti test iz baratanja brojevima, test pismenosti i poznavanja informacionih i komunikacionih tehnologija. Certifikacija nastavnika podrazumijeva uspostavljanje profesionalnih standarda nezavisno od institucija za obuku nastavnika,

što predstavlja način da se utiče na programe obrazovanja nastavnika i da se oni bliže usklade sa potrebama škola.

Sistem certifikovanja nastavnika nije zastupljen u svim državama. Uslovi za certifikaciju postoje najčešće kada postoje različiti načini obrazovanja nastavnika i kada oni variraju po kvalitetu (*MPS, 2010:166,167*).

9.4.2. Ponovno dobijanje sertifikata

Ponovno dobijanje sertifikata (relenciranje) podrazumijeva proces u kojem nastavnici koji već rade u školama obnavljaju svoje licence u redovnim intervalima. Ovo obnavljanje pretpostavlja dokazivanje da je nastavnik dobio pozitivne ocjene u evaluaciji rada i/ili učestvovao u raznim vidovima profesionalnog usavršavanja. Relenciranje nastavnika je relativno rijetka pojava među zemljama OECD-a, a tamo gdje se dešava, bazirano je na drugom pristupu – umjesto direktnije provjere rada nastavnika u učionici, nastavnik uspješno završava predviđene aktivnosti profesionalnog razvoja.

Obnavljanje licence ima svoje prednosti – podstiče nastavnike da neprekidno unapređuju svoja znanja i vještine, a školskom sistemu omogućava identifikaciju ključnih područja u kojima nastavnici treba da se usavršavaju. Ipak, ostaje pitanje rentabilnosti programa ponovnog dobijanja sertifikata koji se baziraju na ispunjavanju aktivnosti profesionalnog usavršavanja. Profesionalni razvoj nastavnika je bitan, ali je potrebno postojanje bliske veze između obnavljanja sertifikata i onoga što nastavnici zaista rade u učionici i šta njihovi učenici uče (*MPS, 2010:280, 281*).

10. PROFESIONALNI RAZVOJ NASTAVNIKA – EVROPSKA DIMENZIJA

Iako za organizaciju i sadržaj obrazovanja i sistema obuke potpunu odgovornost snose zemlje članice Evropske Unije, one sve više prepoznaju benefite kooperativne politike sa partnerima Evropske Unije u cilju pripreme za zajedničke izazove na ovom polju. Na primjer, u Programu obrazovanja i obuke, zemlje članice postavljaju sebi kao opšte ciljeve unapređenje obrazovanja i sistema obuke. Jedan od tih ciljeva jeste poboljšanje kvaliteta obrazovanja nastavnika.

Holdsvort (*Holdsworth u Scheerens, 2010:12*) smatra da čak iako pođemo od pretpostavke da se početno obrazovanje nastavnika odvija na najvišem nivou i ima visok kvalitet, ono ne može obezbijediti nastavnicima znanje i vještine koje su im neophodne za čitav radni vijek. Od nastavnika se traži ne samo da usvajaju nova znanja i vještine, već i da ih kontinuirano razvijaju, te se obrazovanje i profesionalni razvoj svakog nastavnika posmatraju kao doživotni zadatak. Da bi nastavnici dobili potrebne vještine i kompetencije, neophodno je imati kvalitetno početno obrazovanje nastavnika i koherentan proces kontinuiranog profesionalnog razvoja, da bi nastavnici bili u toku sa neophodnim vještinama koje se, u društvu baziranom na saznanjima, od njih zahtijevaju.

10.1. Istraživanje TALIS

Tokom 2007. i 2008. godine OECD je sproveo međunarodno istraživanje o nastavi i učenju, nazvano TALIS (Teaching and Learning International Survey), prvo međunarodno istraživanje koje se fokusira na uslove rada nastavnika, i školsku sredinu u kojoj se odvija proces učenja. Cilj istraživanja je da se kritički ispituju i razviju politike koje će unaprijediti uslove za efikasno školovanje. TALIS je koncipiran kao program istraživanja, sa sukcesivnim turnusima da uputi na relevantna pitanja politike koja su izabrale zemlje učesnice istraživanja. Sa fokusom na niže srednje obrazovanje u javnom i privatnom sektoru, prvi turnus TALIS-a je ispitao važne aspekte profesionalnog razvoja nastavnika, zajedno sa aspektima uvjerenja, stavova i prakse nastavnika, zatim ocjenjivanje nastavnika, fidbek, i liderstvo u školi u dvadeset tri zemlje učesnice (*Scheerens, 2010:9*).

Izveštaj analize i proširene interpretacije rezultata istraživanja TALIS je objavljen pod nazivom *Teachers' Professional Development: Europe in international comparison* (*Scheerens, ed., 2010*). U Poglavlju 1 ove publikacije obrađuju se teme koje se direktno tiču brige Evropske Unije za dalji kvalitet i pravednost obrazovanja u zemljama članicama, a profesionalni razvoj nastavnika predstavlja veoma važno sredstvo u postizanju ovog cilja. Politika Evropske Unije na polju profesionalnog razvoja inspirisana je analizama potrebe za modernizacijom inicijalnog obrazovanja nastavnika i kontinuiranim profesionalnim razvojem. Ukazuje se na važnost kvaliteta

nastavnika u cilju poboljšanja postignuća učenika. Zemlje članice Evropske Unije su odgovorne za kvalitet svojih sistema za obrazovanje i obuku, ali Evropska Unija stimuliše i podržava politike u vezi sa profesionalnim razvojem nastavnika sa sljedećim ciljevima:

- ✧ obezbijediti *kontinuum u obrazovanju nastavnika* kako bi se obezbijedila koordinacija inicijalne obuke nastavnika, podrške u ranoj karijeri, i daljeg profesionalnog razvoja;
- ✧ stimulisati *profesionalne vrijednosti* koje podstiču nastavnike da budu reflektivni i inovativni praktičari;
- ✧ učiniti nastavničku profesiju *privlačnom*, putem politika regrutovanja, namještenja, zadržavanja i mobilnosti nastavnika;
- ✧ obezbijediti da nastavnici imaju *kvalifikaciju* od strane visokoškolske ustanove koja uspostavlja ravnotežu između studija baziranih na istraživanju i nastavne prakse;
- ✧ podržati nastavnike nudeći im *efektnu podršku na početku karijere i kontinuirane formalne i neformalne mogućnosti za učenje*;
- ✧ ponuditi *visokokvalitetno obrazovanje nastavnika i kontinuirani profesionalni razvoj*, podržavajući programe za razvoj i obezbjeđujući da institucije za obrazovanje nastavnika imaju u ponudi programe koji izlaze u susret rastućim potrebama škola, nastavnika i društva u cjelini;
- ✧ ponuditi mogućnosti za *vođstvo u školi*.

Poglavlje 2 se bavi efikasnošću nastavnika, što predstavlja sklad sa ciljem politike Evropske Unije po pitanju profesionalnog razvoja – dizajnirati profesionalni razvoj nastavnika na način koji će omogućiti povećanje kvaliteta nastavnika, što će, zauzvrat, povećati postignuća kod učenika. Od karakteristika koje određuju kvalitet nastave, pominju se formalne kvalifikacije i iskustvo, znanje o predmetu, znanje o procesu nastave i učenja, pedagoško znanje, nastavni stilovi i kompetencije i ubjeđenja nastavnika. Po pitanju ovih karakteristika, dokazi istraživanja su prilično izmiješani, i često predstavljaju kontradiktorne nalaze, i, u prosjeku, pokazuju relativno malo. Pa ipak, tri karakteristike zavređuju naročitu pažnju. Prva je pedagoško znanje koje integriše znanje o predmetu i znanje o tome kako ga prenijeti. Druga karakteristika jeste

preferenca nastavnika ka direktnijem, strukturnom pristupu nastavi, ili konstruktivistički pristup¹⁸. Treći faktor je koncept osjećaja nastavnika za samoeфикаsnost – većina studija je pokazala pozitivan odnos između ubjeđenja nastavnika o svojoj ефикаsnosti i postignuća učenika. Kada je u pitanju profesionalni razvoj nastavnika, ovo poglavlje skreće pažnju na dvije veoma važne dimenzije. Prva je razlika između inicijalnog obrazovanja nastavnika s jedne, i „dalje“ obuke s druge strane, koja uključuje podršku na početku karijere, obuku tokom rada u školi i profesionalni razvoj koji se ne ograničava na pojedine kurseve i obuku, već uključuje i smislenu refleksiju o svakodnevnoj praksi nastavnika. Druga dimenzija se bavi sadržajem profesionalnog razvoja – osnovna ideja je da profesionalni razvoj treba da poboljša kvalitet nastave, što bi, zauzvrat, trebalo da pojača postignuća učenika.

Treće poglavlje daje osvrt na dostupne podatke istraživanja prije TALIS studije, a tiče se količine, tipova i uticaja profesionalnog razvoja nastavnika. Prethodne studije ukazuju na formalni status profesionalnog razvoja kao profesionalne obaveze ili kao opcione kategorije. Iako se u mnogim državama i regionima profesionalno usavršavanje smatra profesionalnom obavezom za nastavnike, nastavnici u svim državama nijesu eksplicitno obavezani da se angažuju u aktivnostima kontinuiranog razvoja. Na primjer, u Francuskoj, Islandu, Holandiji i Švedskoj, iako se profesionalno usavršavanje smatra obavezom za nastavnike, učešće u njemu je, zapravo, opciono. U Luksemburgu, Poljskoj, Portugaliji, Sloveniji, Slovačkoj i Španiji, kontinuirani profesionalni razvoj je opcion, ali je jasno povezan sa napredovanjem u karijeri i povećanjem ličnog dohotka. Na Kipru, Italiji i Grčkoj profesionalni razvoj je definitivna obaveza za nove nastavnike.

OECD studija iz 2005. godine pod nazivom „*Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*“ nam pruža neke informacije o minimumu zahtjeva za učešće nastavnika u profesionalnom razvoju u smislu vremena. U državama sa minimumom zahtjeva (Australija - neke države, Austrija, Belgija, Finska, Mađarska,

---

¹⁸ Konstruktivizam, termin iz psihologije, predstavlja teoriju koja tvrdi da pojedinac aktivno konstruiše znanje, radije nego da ga pasivno prima. Kada govorimo o nastavi jezika, ova teorija ukazuje na to da procedure pasivnog učenja poput oponašanja ili učenja ponavljanjem mogu imati nikakvu ili gotovo nikakvu ulogu. Nadalje, posmatrajući učenike kao pojedince, sa jedinstvenim mentalnim sklopom i svojim sopstvenim strategijama učenja, konstruktivizam podržava nastavu sa fokusom na učenika (Thornbury, 2006:50).

Škotska, Švedska, Švajcarska i SAD – neke države) zahtjevi se obično odnose na 5 dana godišnje, ali variraju od 15 sati godišnje u Austriji, do 104 sata u Švedskoj.

Studije OECD-a i Evropske Unije nam daju veoma uopštene podatke o podršci koju nastavnici dobijaju za profesionalni razvoj (kao što je, na primjer, mogućnost učestvovanja u aktivnostima profesionalnog razvoja tokom radnog vremena). Tako, u Belgiji, Češkoj Republici, Finskoj, Litvaniji, Luksemburgu, Portugaliji, Sloveniji, Rumuniji i Ujedinjenom Kraljevstvu, nastavnici imaju pravo da koriste određeni dio plaćenog radnog vremena za aktivnosti profesionalnog usavršavanja. Pa ipak, usled nedostatka njihovih zamjena i troškova za angažovanje istih, nastavnici često nijesu u stanju da učestvuju u profesionalnom razvoju tokom svog radnog vremena.

U Poglavlju 4 prikazuju se deskriptivni rezultati dobijeni na osnovu podataka istraživanja TALIS, a tiču se profesionalnog razvoja nastavnika. Ovo poglavlje daje osvrt na trenutne obrasce učestvovanja u aktivnostima za profesionalno usavršavanje od strane nastavnika u nižem srednjem obrazovanju, i ispituje do koje mjere se srijeće potreba nastavnika za profesionalnim razvojem, kako ovo varira u skladu sa vrstom podrške koju nastavnici dobijaju, i šta oni smatraju da im predstavlja prepreku u tom njihovom dodatnom angažovanju. Konačno, analiziraju se tipovi aktivnosti za koje nastavnici smatraju da su imali najveći uticaj na njihov razvoj. Tako, u ovom poglavlju daju se odgovori na pitanja o količini profesionalnog razvoja nastavnika, stepena u kojem se on srijeće sa njihovim potrebama, i kako se on sam može poboljšati. Evo nekoliko ključnih rezultata kao odgovora na ova pitanja:

- ✧ Kada se govori o **učešću u aktivnostima profesionalnog razvoja**, nivo i intenzitet učešća znatno variraju od države do države. Uočava se veza između nevoljnosti učešća u profesionalnom razvoju i stepena kvalifikacije nastavnika – niže kvalifikovani nastavnici pokazuju relativno viši nivo neučešća od nastavnika sa višom kvalifikacijom. Neučešće u aktivnostima za profesionalni razvoj takođe zavisi od pola (muškarci manje učestvuju od žena) i starosne dobi nastavnika (neučešće je najviše karakteristično za najmlađe i najstarije nastavnike). Postoji jasna razlika između zapadnoevropskih država i ostalih država po pitanju vidova profesionalnog razvoja. Tako, opservacije časova kolega i nastavnika početnika, programi za kvalifikacije, čitanje stručne literature i opservacije časova kolega iz

drugih škola su nešto što je mnogo manje prisutno kod nastavnika iz zapadnoevropskih država u odnosu na nastavnike iz ostalih država. Takođe, obrazac učešća u vidovima profesionalnog razvoja je sličniji kod zapadnoevropskih država, nego što je to slučaj sa istočnoevropskim državama.

- ✧ Kada su u pitanju **mehanizmi podrške nastavnicima i prepreke koje sputavaju njihov angažman u profesionalnom razvoju**, nastavnici navode da je glavni uzrok neispunjenih zahtjeva konflikt sa njihovim radnim rasporedom, kao i nedostatak pogodnih prilika za profesionalni razvoj. Po mišljenju nastavnika, najefikasniji vidovi razvoja su oni u kojima najmanje učestvuju – programi za kvalifikacije, kao i istraživačke aktivnosti. Najefikasniji vidovi razvoja su i oni za koje nastavnici moraju da plate u potpunosti ili djelimično i kojima treba posvetiti najviše vremena.

Poglavlje 5 bavi se pitanjima potrebe za učešćem u aktivnostima profesionalnog razvoja, politikom i klimom u školama, nastavnom praksom i ubjeđenjima nastavnika, karakteristikama školskih konteksta, i pozadinom nastavnika. Identifikuje se veza između varijacije i količine aktivnosti za profesionalni razvoj i uticaja razvoja na nastavnike. Kada nastavnici učestvuju u aktivnostima za razvoj i provedu više dana usavršavajući se, nalaze da takav razvoj ima veći uticaj na njihov rad. Ovakvi nalazi podržavaju važnost trajanja i raznovrsnosti aktivnosti za profesionalni razvoj – da bi on bio efikasan i imao uticaj na nastavnu praksu, a samim tim i na bolja postignuća učenika, nastavnik treba da provede izvjesno vrijeme profesionalno se usavršavajući kroz različite aktivnosti.

Rezultati istraživanja u ovom poglavlju pokazuju da nastavnici sa većom potrebom za profesionalnim razvojem smatraju da on ima jači uticaj na njihov rad. Ovo ukazuje na to da motivacija nastavnika ima važnu ulogu u uticaju profesionalnog razvoja na nastavnu praksu. Motivisani nastavnici imaju veći osjećaj samoeфикаsnosti, voljniji su da eksperimentišu, otvoreniji su za učenje i uporniji.

Fidbek, kao dio školske politike, je usko povezan sa profesionalnim razvojem nastavnika i njegovim uticajem. U ovoj studiji, fidbek se odnosi na povratnu

informaciju o različitim aspektima nastavnikovog rada. Rezultati studije nam sugeriraju da se feedback, zajedno sa podrškom u školi, smatra fundamentalnim za podsticanje procesa učenja nastavnika na školiskom nivou. Takođe se ističe i važnost uloge klime u školi - promovirajući pozitivnu atmosferu i povjerenje u školi, direktori mogu stvoriti pogodnu atmosferu za nastavnike koji su voljni da uče.

Zanimljivo je pomenuti i ulogu konstruktivističke nastave. Što je više nastavnika koristilo strategije u nastavi bazirane na konstruktivističkim pristupima, to je više njih učestvovalo u aktivnostima za profesionalni razvoj, i sve više njih je saradivalo u različitim aktivnostima u školi. Moguće objašnjenje za ovo može biti činjenica da je konstruktivistička nastava relativno nov pristup u poređenju sa tradicionalnim nastavnim metodama, kao i to da su nastavnici tek od skora počeli da mijenjaju svoju nastavnu praksu. Takvo skretanje nastave u ovom smjeru zahtijeva puno obuke i mogućnosti za nastavnike da rade jedni sa drugima kako bi riješili probleme, obezbijedili feedback i informaciju i pomogli i podržali jedni druge.

Poglavlje 6 se bavi profesionalnim razvojem nastavnika u državama koje nijesu učestvovala u istraživanju TALIS, i pokriva 12 država učesnica. Kao što se i moglo pretpostaviti, bilo je samo djelimičnog poklapanja između oblasti koje je pokrivala studija TALIS i podataka koje su se dobile iz država učesnica. Postojale su neke kvantitativne informacije o vidovima profesionalnog usavršavanja u kojima učestvuju nastavnici, o potrebi za profesionalnim razvojem, kao i o razlozima za neučesće u njemu. Procenat nastavnika koji je učestvovao u određenim aktivnostima profesionalnog razvoja u zemljama učesnicama generalno odgovara prosjeku u zemljama Evropske Unije koje su učestvovala u studiji TALIS. Izuzetak čini Engleska, sa znatno proporcionalno većim brojem nastavnika koji su preduzimali aktivnosti poput davanja učešća u mreži profesionalnog razvoja, individualnog i kolaborativnog istraživanja, mentorstva, i čitanja stručne literature.

Studija TALIS je pokazala sveobuhvatni procenat učešća u aktivnostima za profesionalni razvoj koji iznosi 89 % nastavnika u državama učesnicama studije. Iako je zadovoljavajući nivo učešća, zabrinjavajuće je da 11 % nastavnika nije učestvovalo ni u kakvom vidu profesionalnog usavršavanja (studija se oslanjala na široku definiciju profesionalnog razvoja koji uključuje i neformalne dijaloge sa kolegama). Treba naglasiti i to da se čini da je profesionalni razvoj čvrsto utemeljen kao nivo

napredovanja u sferi obrazovanja. Ovaj zaključak je možda osnažen dokazom TALIS studije koji ukazuje na to da su države koje su pretrpjele skorašnje strukturne promjene (kao što je slučaj sa istočnoevropskim zemljama) naročito aktivne u raznim vidovima aktivnosti profesionalnog razvoja (Scheerens, 2010:189-199).

10.2. Evropski portfolio za studente buduće nastavnike jezika

Evropski portfolio za studente buduće nastavnike jezika (European Portfolio for Student Teachers of Languages, ili skraćeno EPOSTL) je dokument namijenjen studentima jezika koji prolaze kroz početno obrazovanje nastavnika. Ovaj dokument podstiče studente na razmišljanje o didaktičkom znanju i vještinama neophodnim za nastavu jezika, pomaže im da procijene svoje didaktičke kompetencije i omogućava im da prate progres i da bilježe svoja iskustva u nastavi tokom njihovog obrazovanja za nastavnički poziv. Razvijen je za potrebe Evropskog Centra za moderne jezike Savjeta Evrope od strane tima edukatora nastavnika iz Jermenije, Austrije, Norveške, Poljske i Ujedinjenog Kraljevstva, uz podršku studenata nastavnika i obrazovnih poslenika iz svih trideset tri zemalja članica Centra. Portfolio nastoji da pomogne da se studenti pripreme za svoju buduću profesiju u različitim nastavnim kontekstima. Takođe, EPOSTL može olakšati diskusije u vezi sa ciljevima i kurikulumima među edukatorima nastavnika koji rade u različitim nacionalnim ili evropskim kontekstima.

Portfolio se sastoji od sljedećih dijelova:

- ✧ *dio za lične izjave*, koji je od pomoći na početku obrazovanja prilikom razmišljanja o nekim opštim pitanjima vezanim za nastavu,
- ✧ *dio za samoocjenjivanje*, sastavljen od deskriptora tipa „umijem“, koji olakšava razmišljanje i samoprocjenu,
- ✧ *dosije*, u kojem se jasno vidi ishod samoprocjene, obezbjeđuje dokaze o napretku i bilježi primjere rada koji je bitan za nastavu,
- ✧ *glosar najvažnijih termina* koji se tiču učenja i nastave jezika, a pominju se u Portfoliju,
- ✧ *indeks termina* koji se koriste u deskriptorima,
- ✧ *vodič za korisnika* koji sadrži detaljne informacije o Portfoliju (Newby, 2007: 5).

10.3. Evropski profil za obrazovanje nastavnika jezika

Evropski profil za obrazovanje nastavnika jezika razvijen je od strane tima na Univerzitetu Sautempton, na čelu sa profesorima Majklom Kelijem i Majklom Grenfelom (Michael Kelly i Michael Grenfell), a uz podršku Evropske Komisije. Razvijen je uz konsultaciju sa grupom međunarodnih edukatora nastavnika, i izvodi nalaze iz velikog broja programa za obrazovanje nastavnika koji se trenutno primjenjuju širom Evrope. Keli i Grenfel (2004:3) obrazlažu da Profil predstavlja nadgradnju na raniji izvještaj „*Obuka nastavnika stranih jezika: Razvoj u Evropi*“ (*The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe*), koji je ispitao trenutnu pripremu za obrazovanje nastavnika stranih jezika u trideset dvije države i ustanovio postojanje cilja za zajedničko razumijevanje i terminologiju u ovoj oblasti. Profil predstavlja komplet alata koji se može uključiti u program za obrazovanje nastavnika kako bi se nastavnicima stranih jezika obezbijedilo sticanje neophodnih znanja i vještina, kao i ostalih kompetencija, u cilju poboljšanja profesionalnog razvoja i veće transparentnosti i pokretljivosti kvalifikacija.

Autori nadalje ističu da Profil nije sačinjen kao skup obaveznih pravila i propisa za obrazovanje nastavnika. Uzimajući u obzir bogatu raznolikost programa za obrazovanje nastavnika jezika koji već postoje u Evropi, profil je sačinjen kao okvir koga edukatori nastavnika i svi oni koji se bave obrazovnim politikama mogu na dobrovoljnoj osnovi prilagoditi već postojećim programima i potrebama. Stoga se Profil može koristiti kao kontrolni popis za institucije koje se bave obrazovanjem nastavnika, i kao referentni dokument koji obezbjeđuje smjernice za institucije koje planiraju da poboljšaju svoje programe za obrazovanje nastavnika jezika.

Keli (*Kelly et al., 2004:4*) u svom izvještaju objašnjava da se Evropski profil za obrazovanje nastavnika jezika u XXI vijeku bavi početnim i obrazovanjem iskusnih nastavnika stranih jezika u kontekstima osnovnog, srednjeg i obrazovanja odraslih, i nudi okvir onima koji odlučuju o politikama nastave jezika i edukatorima za nastavnike jezika u Evropi. Nalazi u Profilu se oslanjaju na široki opseg evropskih eksperata iz oblasti obrazovanja nastavnika stranih jezika, kao i na iskustvo jedanaest evropskih institucija koje se bave obrazovanjem nastavnika jezika. Ističući ključne elemente u evropskom obrazovanju nastavnika jezika, Profil ima za cilj da posluži kao kontrolni

popis za postojeće programe za obrazovanje nastavnika stranih jezika, i kao smjernica za one programe koji su u fazi razvoja.

Izvještaj Profila počinje sa ispitivanjem konteksta skorašnjeg evropskog proširenja i razvoja politika za obrazovanje i jezike Evropske Komisije, i ističe potrebu za Profilom za obrazovanje nastavnika stranih jezika u Evropi. Bavi se **strukturuom** obrazovnih kurseva, **znanjem** i **razumijevanjem**, koji su glavni za nastavu stranih jezika, raznolikošću **strategija** i **vještina** za nastavu i učenje, i vrstama **vrijednosti** koje bi nastava jezika trebalo da podstakne i unaprijedi.

Oslanjajući se na stručnost edukatora i onih koji se bave politikom na polju obrazovanja nastavnika stranih jezika iz raznih evropskih zemalja, Profil predstavlja četrdeset ključnih elemenata u kursevima za obrazovanje nastavnika jezika. Detaljno se objašnjava kako se kursevi mogu strukturirati i ispredavati kako bi studenti budući nastavnici i nastavnici početnicima imali pristup osnovnim mogućnostima za učenje tokom početnog obrazovanja i kasnije tokom karijere nastavnika. Profil naročito stavlja fokus na inovativnu praksu u obrazovanju nastavnika i na načine unapređenja kooperacije, razmjene i mobilnosti među novom generacijom evropskih nastavnika jezika.

U Profilu, svaki element je detaljno objašnjen i podržan savjetima, smjernicama i predlozima od strane evropskih eksperata. Jedanaest studija slučaja evropskih institucija za obrazovanje nastavnika obezbjeđuje tumačenje kako svaki element funkcioniše u praksi. Ove studije slučaja takođe pomažu u identifikaciji mogućih pitanja koja se mogu javiti u vezi sa pojedinim sadržajima Profila.

Ukratko, u svom izvještaju Keli (2004:4-6) predlaže da obrazovanje nastavnika stranih jezika u XXI vijeku treba da uključi sljedeće elemente početnog i obrazovanja nastavnika iz prakse:

Strukturu, koja podrazumijeva:

- ✧ kurikulum koji integriše akademske studije i praktično iskustvo u nastavi,
- ✧ fleksibilno i modularno osmišljavanje početnog i obrazovanja nastavnika iz prakse,
- ✧ eksplicitni okvir za nastavnu praksu,
- ✧ rad sa mentorom i shvatanje vrijednosti mentorstva,
- ✧ iskustvo sa interkulturalnom i multikulturalnom sredinom,

- ✧ učešće u povezivanju sa partnerima iz inostranstva, uključujući posjete, razmjene ili ICT povezivanje,
- ✧ period rada ili studiranja u državi ili državama gdje se kao maternji jezik koristi jezik koji nastavnik predaje,
- ✧ mogućnost posmatranja ili učešća u nastavi u više država,
- ✧ okvir za evaluaciju na evropskom nivou za programe početnog i obrazovanja nastavnika iz prakse, koje omogućava akreditaciju i mobilnost,
- ✧ neprekidno usavršavanje nastavničkih vještina kao dio obuke nastavnika iz prakse,
- ✧ neprekidno obrazovanje za edukatore nastavnika,
- ✧ mentorsku obuku za mentore iz škola, i
- ✧ bliske veze među studentima koji se obrazuju za nastavnike različitih jezika.

Znanje i razumijevanje, u okviru kojih se prepoznaje:

- ✧ obuka iz metodike nastave stranih jezika, nastavnih tehnika i aktivnosti,
- ✧ obuka za razvoj kritičkog i ispitivačkog pristupa nastavi i učenju,
- ✧ početno obrazovanje nastavnika koje uključuje kurs iz poznavanja jezika i koje ocjenjuje jezičku kompetenciju studenta,
- ✧ obuka iz informacione i komunikacione tehnologije za pedagošku upotrebu u učionici,
- ✧ obuka iz informacione i komunikacione tehnologije za lično planiranje, organizaciju i otkrivanje resursa,
- ✧ obuka za primjenu različitih procedura ocjenjivanja i načina bilježenja napretka učenika,
- ✧ obuka za kritičku procjenu nacionalno ili regionalno usvojenog kurikulumu po pitanju ciljeva i ishoda, i
- ✧ teorijska i praktična obuka evaluacije internog i eksternog programa.

Strategije i vještine, koje čini:

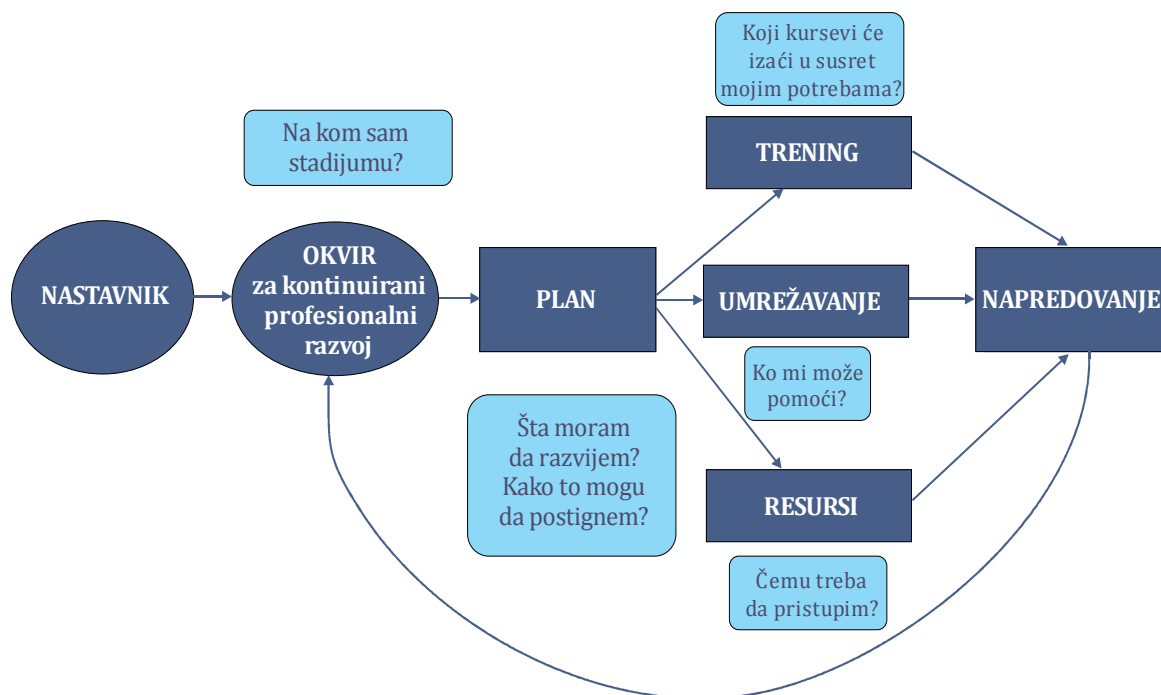
- ✧ obuka u vezi sa načinima prilagođavanja pristupa u nastavi određenom obrazovnom kontekstu i individualnim potrebama učenika,
- ✧ obuka za kritičku procjenu, razvoj i praktičnu primjenu materijala i resursa za nastavu,
- ✧ obuka kako naučiti učiti,
- ✧ obuka za razvoj reflektivne prakse i samoprocjene,
- ✧ obuka za razvoj nezavisnih strategija za učenje jezika,
- ✧ obuka u vezi sa načinima održavanja i osnaživanja kontinuirane lične jezičke kompetencije,
- ✧ obuka za praktičnu primjenu nastavnih planova i programa,
- ✧ obuka za posmatranje kolega i njihovo ocjenjivanje,
- ✧ obuka za razvitak odnosa sa obrazovnim institucijama određenih zemalja,
- ✧ obuka za akciono istraživanje,
- ✧ obuka za inkorporiranje istraživanja u nastavi proces,
- ✧ obuka za CLIL (Content and Language Integrated Learning), i
- ✧ obuka za korišćenje Evropskog jezičkog portfolija za samoprocjenu.

Vrijednosti, koje pretpostavljaju:

- ✧ obuku vezanu za društvene i kulturne vrijednosti,
- ✧ obuku o različitosti jezika i kultura,
- ✧ obuku o važnosti nastave i učenja o stranim jezicima i kulturama,
- ✧ obuku za nastavu evropskog državljanstva,
- ✧ obuku za timski rad, saradnju i umrežavanje, unutar i izvan neposrednog školskog konteksta, i
- ✧ obuku o važnosti doživotnog učenja.
- ✧ Izvještaj se završava glosarom ključnih termina vezanih za evropsko obrazovanje nastavnika stranih jezika, a koji su korišteni u izvještaju (Kelly, 2004:4-6).

10.4. Okvir Britanskog Savjeta za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika engleskog jezika¹⁹

Važan dio kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika jeste imati prepoznat okvir stadijuma na kojem se nalaze nastavnici, kao i puteva kojima se može napredovati. Korištenje Okvira Britanskog Savjeta je dio refleksivnog ciklusa. Pomoću Okvira moguće je identifikovati stadijum na kojem se nalazi nastavnik i uporediti njegove vještine, ponašanje i znanje sa onim predstavljenim u Okviru, te na taj način možemo identifikovati područje i oblasti na koje treba da stavimo akcenat i koje će voditi ka daljem razvoju nastavnika engleskog jezika. Ovaj proces se može grafički predstaviti na sljedeći način:

Slika broj 9: Proces korištenja Okvira (Davidson et al., 2011: 7)

¹⁹ Okvir predstavlja novinu u obrazovanju nastavnika jezika, predstavljen je prvi put crnogorskoj stručnoj publici na seminaru za nastavnike engleskog jezika u maju mjesecu 2012. godine. Autor rada je bio učesnik na pomenutom seminaru (organizovanom od strane Britanskog Savjeta Crne Gore), na kome su britanski stručnjaci prezentovali Okvir i učesnicima seminara podijelili brošure sa informacijama o Okviru.

Pomenuti stadijumi (sa opisima potreba i aktivnostima za razvoj) u nastavničkoj karijeri u Okviru su tabelarno predstavljani na sljedeći način:

Tabela br. 1: Stadijumi u nastavničkoj karijeri

Stadijum (opis)	Razvojne potrebe (i ciljevi) na ovom stadijumu	Načini napredovanja na ovom stadijumu	Prioritetni fokus za kontinuirani profesionalni razvoj na ovom stadijumu
1. Početni (nastavnik pripravnik na inicijalnoj obuci, ili nekvalifikovani praktičar nastavnik engleskog jezika)	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoć sa zadacima kursa - Pomoć pri posmatranju nastavnika - Pomoć u nastavnoj praksi - Primjeri dobre nastave - Kontakt sa kolegama 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenje o sljedećim aspektima nastave engleskog jezika: planiranje časova, razumijevanje učenika, ocjenjivanje, upoznavanje sa materijom predmeta, rukovođenje profesionalnim razvojem 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenje od iskusnih nastavnika - Učenje od učenika - Učenje iz dostupnih resursa - Diskusija o pitanjima i problemima vezanim za nastavu sa kolegama i iskusnim nastavnicima
2. Novokvalifikovani (kvalifikovani nastavnik engleskog jezika u prve dvije godine iskustva)	<ul style="list-style-type: none"> - Pronalaženje puta u karijeri - Razumijevanje učenika - Saznanje o dobroj nastavi engleskog jezika - Dobijanje fidbeka o sopstvenoj nastavi - Pretvaranje teorije u praksu - Informacije o tome gdje pronaći resurse za časove 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenje o nastavi u realnom kontekstu, što uključuje: veći fokus na učenike nego na plan, efikasan tajming u učionici i planiranju, dugoročno planiranje (sedmično, mjesečno), otvorenost za fidbek i konstruktivnu kritiku, razmišljanje o nastavi u cilju poboljšanja prakse. - Sticanje vještina van učionice: rad u školskom sistemu, doprinos timu, izgradnja resursa, vođenje evidencije, kompjuterske vještine 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenje od iskusnijih nastavnika
3. Razvojni (kvalifikovani nastavnik engleskog jezika sa više od dvije godine iskustva, koji ima potrebu za razvojem osnovnih vještina)	<ul style="list-style-type: none"> - Upis na kurs za nastavnika engleskog jezika kao stranog - Dalji razvitak nastavnih vještina - Proširivanje nastavničkog iskustva u različitim oblastima 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj u nekim od sljedećih oblasti: planiranje redovnog učešća u profesionalnom razvoju, sposobnost refleksije i samoanalize, organizacija vještina, razvoj resursa 	<ul style="list-style-type: none"> -Eksperimentisanje sa novim idejama za nastavu, nastavnim metodama i resursima - Opservacija kvalifikovanih nastavnika - Učenje o tome kako razviti sopstvene potencijale - Razvoj specijalizacije u nastavi engleskog jezika

<p>4. Stručni (iskusan kvalifikovani nastavnik engleskog jezika sa velikim znanjem i jako razvijenim vještinama)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Upis na master studije - Mentorstvo manje iskusnim nastavnicima - Obuka za nastavnike trenere - Razvoj materijala za nastavu 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj nekih od ovih područja: samosvjesnost i refleksija, interpersonalne, mentorske i vještine opservacije časova, administrativne vještine, vođenje sesija za kontinuirani razvoj, CELTA trenerske vještine, upravljačke vještine 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj mentorskih vještina - Produblјivanje stručnosti i specijalizacije - Trasiranje puta napredovanja u karijeri, sticanje iskustva i dobijanje kvalifikacija
<p>5. Napredni (veoma iskusnan kvalifikovani nastavnik koji može da se uključi u specijalističke uloge)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bolje priznanje i više odgovornosti - Više poštovanja u struci - Dobijanje kvalifikacije višeg nivoa - Lični razvoj (isticanje, fleksibilnost) - Unaprijeđena viša zvanja nastavnika 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj sljedećih vještina: trenerske, mentorske, istraživačke, vještine u držanju radionica, kompjuterske, menadžerske i finansijske vještine, trening za ljudske resurse i vještine za upravljanje projektima 	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikacija jasnih ciljeva i planiranje profesionalnog razvoja koji vodi ovim ciljevima - Zauzimanje vodećih uloga u profesiji, napr. vođenje sesija za profesionalni razvoj, prezentovanje na konferencijama, praćenje i posmatranje drugih u područjima i ulogama koje želite da razvijete - istraživanje učionice putem istraživanja
<p>6. Specijalistički (nastavnik sa vodećim i savjetodavnim ulogama, nastavnik trener, menadžer, pisac materijala, istraživač, savjetnik za nastavu engleskog jezika)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Želite da veći dio posla koji obavljate bude u skladu sa vašim interesima - Želite da povećate mrežu ličnog učenja kako biste otkrili ostale profesionalce sa kojima biste radili - Želite da budete lider u profesiji - Želite da poboljšate standarde na radnom mjestu - Želite da usavršite nastavu engleskog jezika 	<ul style="list-style-type: none"> - Korištenje refleksivne prakse, ostvarivanje kontakata sa ljudima iz struke radi širenja vidika i postizanja ciljeva, biti u toku promjena u struci 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvoj refleksivne prakse u vašoj trenutnoj ulozi - Kreiranje vlastite mreže za učenje - Razmjena iskustava i saradnja sa vama ravnima - Postavljanje jasnih ciljeva za razvoj i rad na postizanju istih

Vođenje evidencije o učešću u aktivnostima kontinuiranog razvoja je važno, pokazuje da je profesionalni razvoj u središtu vaše prakse, i štedi vrijeme jer uvijek imate informaciju kada vam je potrebna. Postoje dnevници koji se mogu preuzeti sa portala Britanskog Savjeta za kontinuirani profesionalni razvoj (www.englishagenda.britishcouncil.org/continuing-professional-development/teachers), a tiču se sljedećih aktivnosti:

- ✧ kursevi za profesionalni razvoj koje sam pohađao,
- ✧ konferencije/radionice koje sam pohađao,
- ✧ članci iz časopisa koje sam pročitao,
- ✧ knjige koje sam pročitao,
- ✧ Internet resursi koje smatram korisnim,
- ✧ razmišljanja i ideje kolega,
- ✧ refleksija – moja razmišljanja i ideje o sopstvenoj nastavi,
- ✧ projekti akcionog istraživanja,
- ✧ prezentacije i radionice koje sam održao,
- ✧ radovi/knjige koje namjeravam da napišem (*Davidson et al. 2011: 9-22*).

11. OBRAZOVANJE NASTAVNIKA U CRNOJ GORI

Problematikom kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori bavi se Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj, kao zasebna jedinica u okviru Sektora za nastavu Zavoda za školstvo Crne Gore.

11.1. Zavod za školstvo Crne Gore

Reforme obrazovanja kako na evropskom, tako i na nacionalnom nivou podrazumijevaju dobru organizaciju i ustrojstvo obrazovnih institucija, kako bi se reforme mogla implementirati na najbolji mogući način. U Crnoj Gori, institucija koja se bavi pitanjima obrazovnih politika je Zavod za školstvo Crne Gore.

Zavod za školstvo osnovan je 2003. godine, istovremeno kada se postupno počelo sa primjenom koncepta reforme obrazovnog sistema. Formiranje Zavoda predstavlja iskorak u izgradnji kvalitetnijeg obrazovnog sistema, unapređivanju nastave

i organizacije vaspitno-obrazovnog rada u školama. Nastao je uporedo sa intenziviranjem priprema za primjenu koncepta reforme obrazovnog sistema, a njegov razvojni put se odvijao u kontekstu složenih političkih, ekonomskih i društvenih okolnosti, kao i materijalno-tehničkih i kadrovskih ograničenja u crnogorskim obrazovnim institucijama, ali i u samom Zavodu. Tokom godina rada, ova institucija je napredovala u organizacionom, kadrovskom i materijalnom pogledu.

Kao što se može pročitati na sajtu Zavoda (www.zavodzaskolstvo.gov.me), ova institucija je ključna u obrazovnom sistemu Crne Gore kada je u pitanju uspostavljanje, realizovanje i praćenje strategija obrazovanja vezanih za struku, jer svojim aktivnostima obuhvata sve segmente vaspitno-obrazovnog procesa. U nadležnosti Zavoda za školstvo nalazi se utvrđivanje kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada u ustanovama, profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, istraživanja obrazovne prakse i unapređivanje obrazovnog sistema u Crnoj Gori, te se, shodno tome, u okviru Zavoda diferenciraju tri sektora:

- ✧ Sektor za nastavu, koji uključuje Odsjek za utvrđivanje kvaliteta i Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj,
- ✧ Sektor za unapređenje obrazovanja, u okviru kojeg razlikujemo Odsjek za istraživanje i razvoj obrazovnog sistema i Odsjek za međunarodnu saradnju i odnose sa javnošću, i
- ✧ Služba za opšte poslove i finansije.

Imajući u vidu ciljeve reforme obrazovanja u Crnoj Gori, savremena znanja u oblasti obrazovanja i vaspitanja, kao i stanje i potrebe pedagoške prakse, temeljne funkcije Zavoda su:

- ✧ učešće u izradi novih nastavnih planova i programa, osposobljavanje nastavnika, direktora, pomoćnika direktora i stručnih saradnika za primjenu novih nastavnih planova i programa,
- ✧ praćenje i vrednovanje nastavnih programa i njihove realizacije,
- ✧ istraživanje pedagoške prakse i konteksta u kojem se ona odvija, i

✧ utvrđivanje kvaliteta nastave i organizacije škola.²⁰

Zavod je od svog osnivanja do danas realizovao niz aktivnosti iz svoje nadležnosti, radi što efikasnije primjene postavljenih reformskih rješenja, i uvođenja obrazovnog sistema u evropske obrazovne tokove. Razvijen je i informacioni sistem Zavoda za školstvo kako bi se obezbijedila informatička podrška za sigurno i efikasno upravljanje osnovnim strateškim aktivnostima koje se obavljaju, posebno u oblastima praćenja vrednovanja obrazovno vaspitnog rada, kao i kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika, stručnih saradnika, direktora, pomoćnika direktora i drugih zaposlenih u obrazovanju. Takođe postoji i veb sajt Zavoda pod adresom www.zavodzaskolstvo.gov.me, koji predstavlja informativnu podršku svim prosvjetnim radnicima u Crnoj Gori kada su u pitanju informativni resursi iz oblasti evaluacije vaspitno-obrazovne prakse, kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika, publikacije Zavoda za školstvo i drugo.

Zavod je prepoznatljiv i po svojoj izdavačkoj djelatnosti, iz koje izdajamo ediciju *Naša škola*, koju čine publikacije namijenjene nastavnicima i urađene u cilju pružanja podrške u implementaciji reformskih rješenja i unapređenja kvaliteta nastave, zatim publikacije o kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika, informatore o devetogodišnjoj osnovnoj školi i gimnaziji, kao i ostale publikacije.

Misija Zavoda za školstvo je da predlaže promjene u obrazovanju, podstiče i pomaže ostvarivanje pozitivne pedagoške prakse i vrednuje njena postignuća u cilju obezbjeđivanja kvalitetnog obrazovanja, a vizija Zavoda je da u narednom periodu jača

---

²⁰ Kada se govori o utvrđivanju kvaliteta rada nastavnika, treba napomenuti da je u crnogorskom obrazovnom uvedeno licenciranje i relicenciranje za nastavnike. Postoje dvije vrste licenci za nastavnike: *inicijalne*, koje se dodjeljuju nastavnicima koji su odradili pripravnički staž i položili stručni ispit, i *standardne*, namijenjene nastavnicima koji su nakon sticanja inicijalne licence stekli sve zahtjeve za sticanje standardne licence. Inicijalna licenca traje četiri, a standardna pet godina. Da bi obnovio licencu, nastavnik mora da ispuni uslove propisane postupkom relicenciranja: pozitivna procjena uspješnosti rada nastavnika (interna i eksterna), učešće u aktivnostima profesionalnog razvoja (u skladu sa planom razvoja škole i individualnim planom razvoja nastavnika), završeni programi za stručno usavršavanje nastavnika u propisanom broju sati na godišnjem nivou, dokaz da imaju opštu zdravstvenu sposobnost, i drugi uslovi utvrđeni posebnim aktom. Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku se nalazi u prilogu broj 2 (MPCG. 2014. *Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno-vaspitne ustanove*. Podgorica).

sopstvene profesionalne kapacitete i podržava primjenu savremenih rješenja u obrazovnom sistemu, stvarajući uslove za stalno praćenje i unapređenje kvaliteta obrazovanja i sopstvenu prepoznatljivost u obrazovnom sistemu Crne Gore (ZZŠCG, 2009:1-15; www.zavodzaskolstvo.gov.me).

11.2. Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj

Od konstituisanja Zavoda za školstvo, Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj (KPR) radi na dva velika polja: *formiranje sistema profesionalnog razvoja nastavnika i obuka nastavnika za primjenu reformskih rješenja*.

Sistem kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori prvi put je formiran u periodu od 2005. do 2009. godine kroz projekat *Razvoj sistema profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori*. Projekat je podržan iz sredstava kredita Svjetske banke, a vođen je od strane savjetnika Odsjeka za KPR u Zavodu za školstvo. Osnovni cilj formiranja i razvoja ovog sistema jeste pružanje mogućnosti doživotnog učenja svim nastavnicima, a u skladu sa obrazovnom politikom, potrebama škole, lokalne zajednice i ličnim potrebama nastavnika, kao i stvaranje uslova za realizaciju prava i obaveze nastavnika da se tokom rada profesionalno usavršava i razvija.

U formiranju sistema profesionalnog razvoja učestvovali su nastavnici, pedagozi, direktori i pomoćnici direktora iz škola, savjetnici i nadzornici iz Zavoda za školstvo, kao i strani eksperti. Članovi radnih grupa su, kroz saradnju sa stranim ekspertima i studijske posjete drugim obrazovnim sistemima (Grčka, Francuska, Škotska, Češka, Holandija, SAD), imali priliku da analiziraju, upoređuju, usklađuju i ugrade uspješna rješenja iz obrazovnih sistema nama sličnih i razvijenih zemalja Evrope i SAD. Takođe, praćena su i uvažavana paralelna dešavanja kako u obrazovanju, tako u društvu uopšte, kako bi formirani sistem mogao da pomogne nastavnicima da budu ravnopravni članovi društva znanja, odnosno dostignu kompetencije neophodne za kvalitetno obavljanje nastavničke profesije.

Formirani sistem zasnovan je na *Opštem zakonu o vaspitanju i obrazovanju*, a svi njegovi segmenti funkcionalno su uvezani i podržani odgovarajućim pravilnicima, kao i publikacijama u izdanju Zavoda za školstvo²¹.

Kao što se može pročitati na sajtu Zavoda za školstvo, u Odsjeku za kontinuirani profesionalni razvoj obavljaju se poslovi:

- ✧ organizacije obuke i stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika, direktora i pomoćnika direktora vaspitno-obrazovnih ustanova,
- ✧ savjetodavnog karaktera, sa akcentom na primjenu savremenih nastavnih metoda i oblika rada,
- ✧ donošenja stručnog mišljenja o programima koje nude druga lica ili privatne institucije iz oblasti profesionalnog razvoja zaposlenih u obrazovanju,
- ✧ izrade strategija profesionalnog razvoja i predlaganja standarda za unaprijeđena zvanja nastavnika,
- ✧ organizovanja procedure za izbor naručenih, odnosno ponuđenih programa stručnog usavršavanja nastavnika putem javnog konkursa,
- ✧ izrade Kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika²²,
- ✧ prepoznavanja i predlaganja spoljnih saradnika koji treba da otklone slabosti u radu škole uočene tokom eksterne ili interne evaluacije,
- ✧ izdavanja uvjerenja i ažuriranja informacija za formiranje baze podataka o obuci, i
- ✧ drugi poslovi utvrđeni propisima²³ (www.zavodzaskolstvo.gov.me).

---

²¹ Publikacije o kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika su *Profesionalni razvoj na nivou škole – priručnik za škole*, *Mentorstvo – priručnik za nastavnike*, *Procjena uspješnosti rada nastavnika – priručnik za škole*, *Interaktivna obuka – priručnik za trenere*, i *Katalozi stručnog usavršavanja nastavnika (ZZŠCG, 2009:14)*.

²² U *Katalogu programa stručnog usavršavanja nastavnika* objedinjeni su svi akreditovani programi stručnog usavršavanja namijenjeni nastavnicima. Sa izdavanjem kataloga počelo se od školske 2007/2008. godine, i od tada se publikuju novi katalozi za svaku narednu školsku godinu. Akreditovani programi stručnog usavršavanja namijenjeni nastavnicima stranih jezika nalaze se na kraju rada, u prilogu br. 1, i obuhvataju programe od školske 2007/2008. godine zaključno sa školskom 2018/2019. godinom.

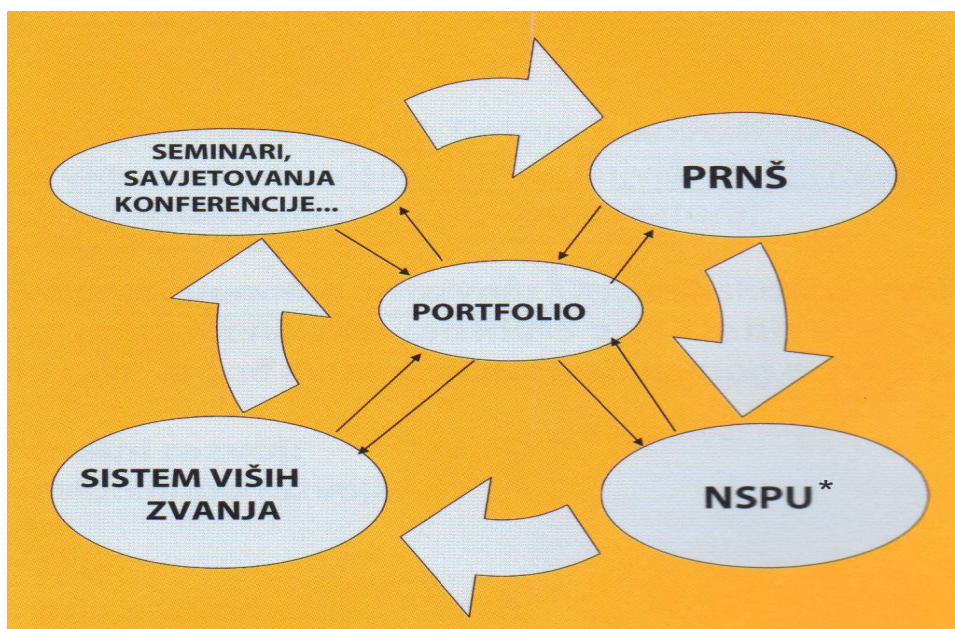
²³ *Strategijom profesionalnog razvoja nastavnika (2005-2009)* postavljeni su i realizovani bazični stubovi ovog sistema:

- ✧ *načini procjene potreba* na nivou obrazovnog sistema (nacionalna obrazovna politika, eksterna i interna evaluacija škole, evaluacija profesionalnog razvoja na nivou škole, procjena uspješnosti rada nastavnika, istraživanja obrazovne prakse), kao i na nivou obrazovne institucije; oblici

-
- stručnog usavršavanja: seminari, konferencije, simpozijumi, kao i vrste programa stručnog usavršavanja (naručeni i ponudeni) i procedura njihove akreditacije,
- ✧ *katalozi programa stručnog usavršavanja nastavnika* (za svaku školsku godinu, počev od školske 2007/2008 godine),
  - ✧ *organizacija i realizacija obuke nastavnika* (dokumentacija koja prati realizaciju programa obuke, interaktivna obuka koja se zasniva na shvatanju učenja kao aktivne konstrukcije znanja, iskustveno učenje...),
  - ✧ *treneri/voditelji interaktivne obuke* (program obuke, priručnik, procedura za izbor trenera, prateća dokumentacija, timovi trenera po pojedinim programima obuke),
  - ✧ *reformski programi obuke* na temu obrazovnih programa, metoda u nastavi, ocjenjivanja, procjenjivanja i slično,
  - ✧ *inkluzivno obrazovanje* (osmišljen i relizovan početni i napredni program i formiran tim trenera),
  - ✧ *građansko vaspitanje i obrazovanje* - osmišljeni i realizovani programi obuke za nastavnike koji predaju građansko u osnovnim školama i gimnazijama; objavljen priručnik Istraživanje humanitarnog prava namijenjen nastavnicima koji predaju ovaj izborni predmet,
  - ✧ *ICT obuka - primjena računara u nastavi* (osmišljen program obuke i formiran tim trenera),
  - ✧ *profesionalni razvoj na nivou škole* (PRNŠ - uveden u sve vrtiće, osnovne škole i gimnazije u Crnoj Gori, formirani timovi za profesionalni razvoj u svim vaspitno-obrazovnim institucijama, imenovani koordinatori za profesionalni razvoj na nacionalnom nivou),
  - ✧ *sistem viših zvanja* (osmišljeni svi segmenti u nadležnosti Zavoda za školstvo)
  - ✧ *procjena uspješnosti rada nastavnika* (participativan pristup: ravnopravno učestvuju direktor škole, kao procjenjivač, i nastavnik, kao onaj ko se procjenjuje),
  - ✧ *mentorski proces* (program rada mentora sa nastavnikom pripravnikom, program obuke, priručnik za mentore...),
  - ✧ *saradnja sa institucijama u sistemu, regionu i šire* (škole, NVO Pedagoški centar Crne Gore, NVO Nansen dijalog centar Crne Gore, NVO Forum mladih i neformalna edukacija, međunarodne organizacije: FOSI, Save the Children, ISSA),
  - ✧ *Savjet Evrope* - Pestaloci program i Evropski centar za moderne jezike (programi predstavljeni koordinatorima za prof. razvoj; intenzivirana saradnja i učešće nastavnika iz Crne Gore u programima obuke),
  - ✧ *istraživanja: Mentorski proces u školama u Crnoj Gori; Uticaj PRNŠ sistema na uključivanje nastavnika u doživotno učenje,*
  - ✧ *učešće na međunarodnim skupovima i konferencijama o profesionalnom razvoju:* - Međunarodna konferencija o profesionalnom razvoju nastavnika: *Standardi nastavničke profesije* (novembar 2007, Sremski Karlovci) – predstavljen sistem profesionalnog razvoja,
  - ✧ Međunarodna konferencija o profesionalnom razvoju nastavnika: *Early Learning and Professional Development*, Juvaskula, Finska (avgust 2008) – predstavljen PRNŠ sistem,
  - ✧ Međunarodna konferencija o profesionalnom razvoju nastavnika: *Motivisanost nastavnika za stručno usavršavanje* (oktobar 2009, Sremski Karlovci) - PRNŠ sistem kao motivator za stručno usavršavanje nastavnika.
  - ✧ *Strategijom profesionalnog razvoja nastavnika* Odsjek će nastaviti da razvija postavljene komponente, te prepozna i zastupi ono što je novo u ovoj oblasti kod nas i u svijetu (www.zavodzaskolstvo.gov.me).

11.2.1. Profesionalni razvoj na nivou škole

U okviru aktivnosti Odsjeka za kontinuirani razvoj nastavnika razvijen je i sistem *profesionalnog razvoja na nivou škole* (PRNŠ). Ovaj sistem omogućava profesionalni razvoj svim nastavnicima, kroz učešće u raznim aktivnostima za profesionalni razvoj i popunjavanje svog profesionalnog portfolija. Na taj način, nastavnici stižu uslove za dobijanje unaprijeđenih zvanja. Sistem viših zvanja ima motivišuću ulogu sa krajnjim ciljem postizanja kvaliteta nastave i postignuća učenika. Nastavnici nosioci viših znanja su ti koji podržavaju i pokreću profesionalni razvoj u školi i šire (slika 10).

Slika broj 10: Povezanost i međuzavisnost podsistema u sistemu profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori (Popović, 2008 b:9)
(*NSPU = nacionalni sistem procjene uspješnosti rada nastavnika).

11.2.1.1. Kako se odvija proces PRNŠ-a?

PRNŠ predstavlja kontinuirani proces koji obuhvata mentorstvo, refleksivnu praksu, samousavršavanje, samopraćenje i samoevaluaciju i slično. Ovaj proces pokreće nastavno osoblje, a jedan od ciljeva PRNŠ-a jeste razvijanje timskog duha u školi, u kome postignuća pojedinca postaju dio opšteg procesa individualnog razvoja. PRNŠ obuhvata sljedeće stavke:

- ✧ Procjenu potreba,

- ✧ Utvrđivanje prioriteta profesionalnog razvoja,
- ✧ Planiranje PRNŠ-a,
- ✧ Implementaciju,
- ✧ Praćenje i evaluaciju.

Učesnici u procesu PRNŠ-a su koordinator za profesionalni razvoj (po pravilu, pedagog ili psiholog u školi), i tim za profesionalni razvoj, kojim rukovodi koordinator. Tim čine koordinator, direktor, nosioci viših znanja (najviše dva) i najviše šest nastavnika (četiri iz predmetne i dva iz razredne nastave).

Plan profesionalnog razvoja na nivou škole priprema tokom mjeseca septembra koordinator u saradnji sa timom za PRNŠ. Plan se pravi za period od dvije godine na osnovu izvršene procjene potreba. On treba da sadrži sljedeće elemente: konkretne i operativne prioritetne ciljeve, aktivnosti za realizaciju ciljeva, ciljnu grupu, vrijeme za realizaciju, odgovornu osobu, i indikatore za praćenje realizacije.

Lični plan profesionalnog razvoja (LPPR), koji treba da posjeduju nastavnici, piše se za period od jedne godine, izrađuje se tokom mjeseca oktobra i podrazumijeva prepoznavanje onih segmenata rada koje pojedinac obavlja dobro, kao i onih uloga i aspekata rada koje bi želio da unaprijedi.

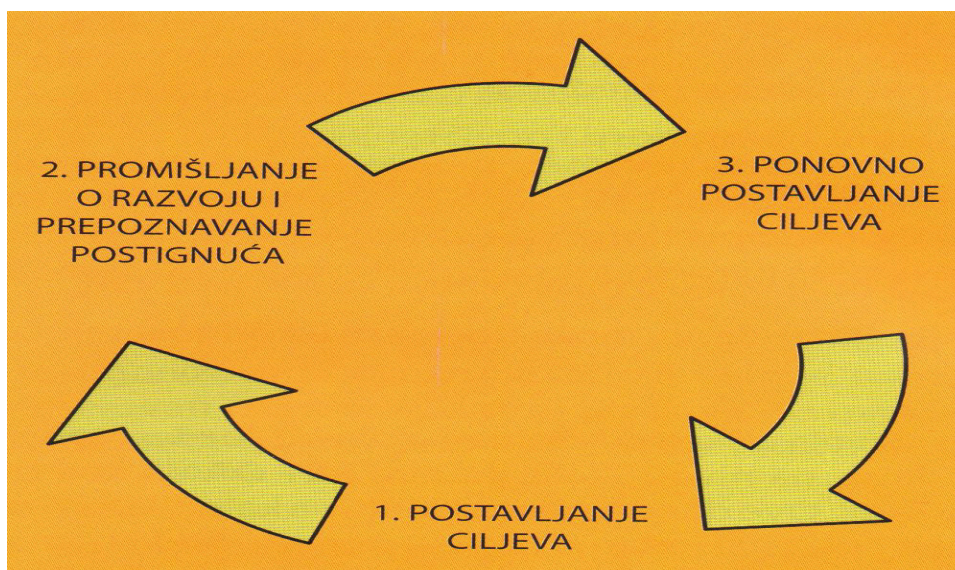
Aktivnosti PRNŠ-a: Profesionalni razvoj u školi odvija se kroz *horizontalno učenje* (nastavnici uče jedni od drugih), a za realizaciju ovakvog učenja važan je timski rad. Aktivnosti koje slijede predstavljaju načine kroz koje se ostvaruje horizontalno učenje u školi:

- ✧ Sakupljanje i razmatranje informacija o mogućnostima profesionalnog razvoja na nacionalnom nivou,
- ✧ Savjeti/podrška nastavnicima na zahtjev ili na osnovu opservacija u školi,
- ✧ Interesne grupe (formiraju se na osnovu različitih oblasti za koje postoji interesovanje),
- ✧ Sastanci u školi,
- ✧ Seminari u školi,
- ✧ Organizacija otvorenih (oglednih i uglednih) časova,
- ✧ Akciono istraživanje,
- ✧ Vannastavne aktivnosti,
- ✧ Mentorstvo nastavniku pripravniku, i

- ✧ Podržavanje individualnog učenja (proces u kome pojedinac, uz podršku kolege, razvija i poboljšava svoj radni učinak).

Aktivnosti profesionalnog razvoja u školi odvijaju se u okviru četrdesetčasovnog radnog vremena nastavnika, sa predlogom da se, na nivou škole, planira pet dana koji bi bili posvećeni isključivo profesionalnom razvoju u školi (na primjer dva dana u avgustu, dva dana u januaru i jedan dan u junu, u periodu kad nema nastave).

Portfolio o profesionalnom razvoju – Svaki nastavnik treba da ima svoj Portfolio o profesionalnom razvoju, gdje će se prikazati razvoj, kao i ciljevi koji se postižu vremenom, a ne samo najbolja postignuća nastavnika. Portfolio je rezultat razmišljanja i procjene, to je spoj procesa i rezultata. On predstavlja ciklični proces postavljanja ciljeva, razmišljanja o razvoju i prepoznavanja postignuća, nakon čega slijedi ponovno postavljanje ciljeva kojima se podstiče kontinuirani profesionalni razvoj (slika 11).

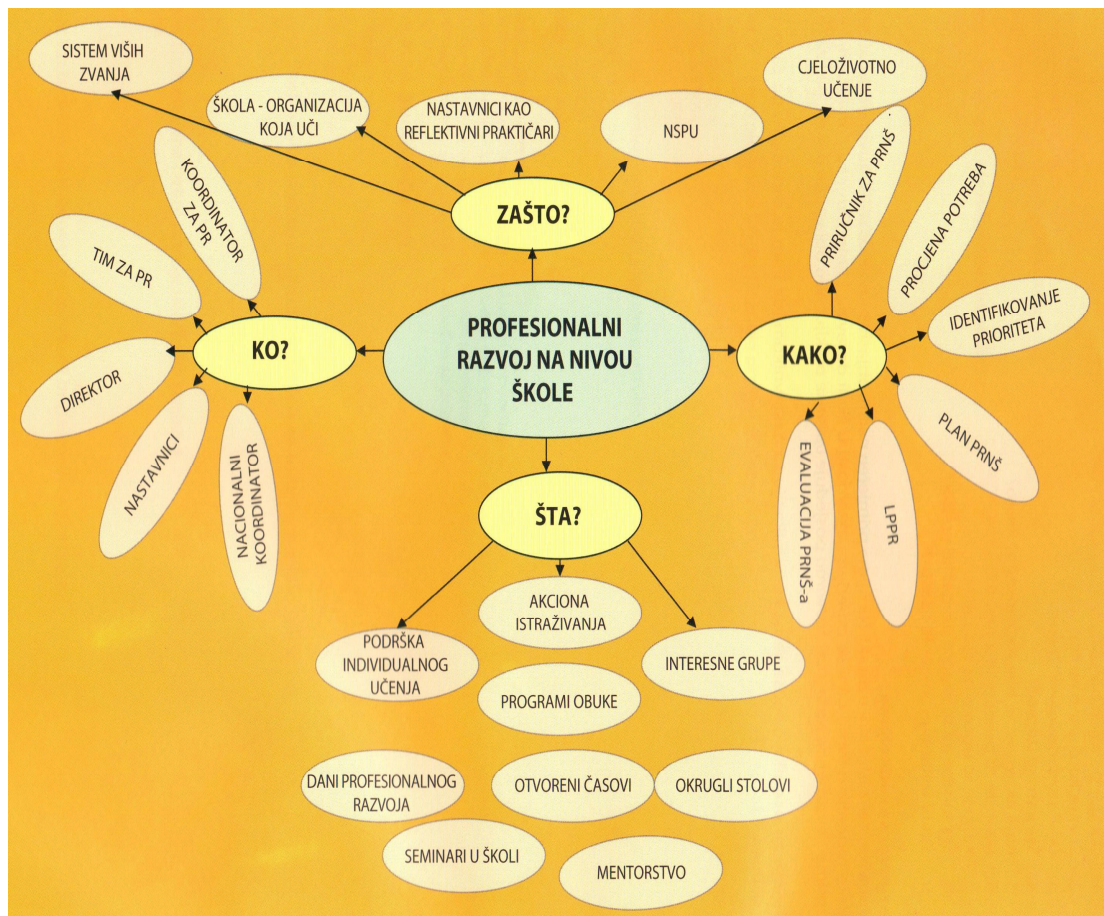

Slika broj 11: Ciklični proces u Portfolioju (Popović, 2008 b:15)

Profesionalni portfolio se sastoji iz dva dijela. Prvi dio sadrži dokaze o postignutom: diplome, certifikate o završenim programima obuke i kursevima, potvrde o stečenim zvanjima, kao i posebne odgovornosti i zaduženja. Drugi dio je razvojni i u njemu se bilježe sopstvena iskustva i lično napredovanje i proces učenja, razmišlja se o načinima kako se uči i podučava, analiziraju se potencijali i slabosti, i postavljaju prioriteta i planira strategija za dalje (Popović, 2008 b:11-16).

Zaključak o profesionalnom razvoju na nivou škole sa glavnim segmentima može se grafički predstaviti na sljedeći način:

Slika broj 12: Šematski prikaz ključnih segmenata PRNŠ-a (Popović, 2008 b:30)

11.2.2. Standardi kompetencija za nastavnike o obrazovno-vaspitnim ustanovama

U cilju unapređenja kvaliteta nastave i učenja, kvaliteta učeničkih postignuća i vaspitno-obrazovnog rada u ustanovama, u obrazovnom sistemu u Crnoj Gori je tokom posljednje decenije izrađeno više dokumenata u kojima se opisuju kompetencije nastavnika (Popović i dr., 2017:19). Prilikom izrade ovih dokumenata, od velikog značaja je bio dijalog sa nastavnicima iz prakse, a analizirani su i standardi za nastavnike država iz regiona, Evrope, Amerike i Australije.

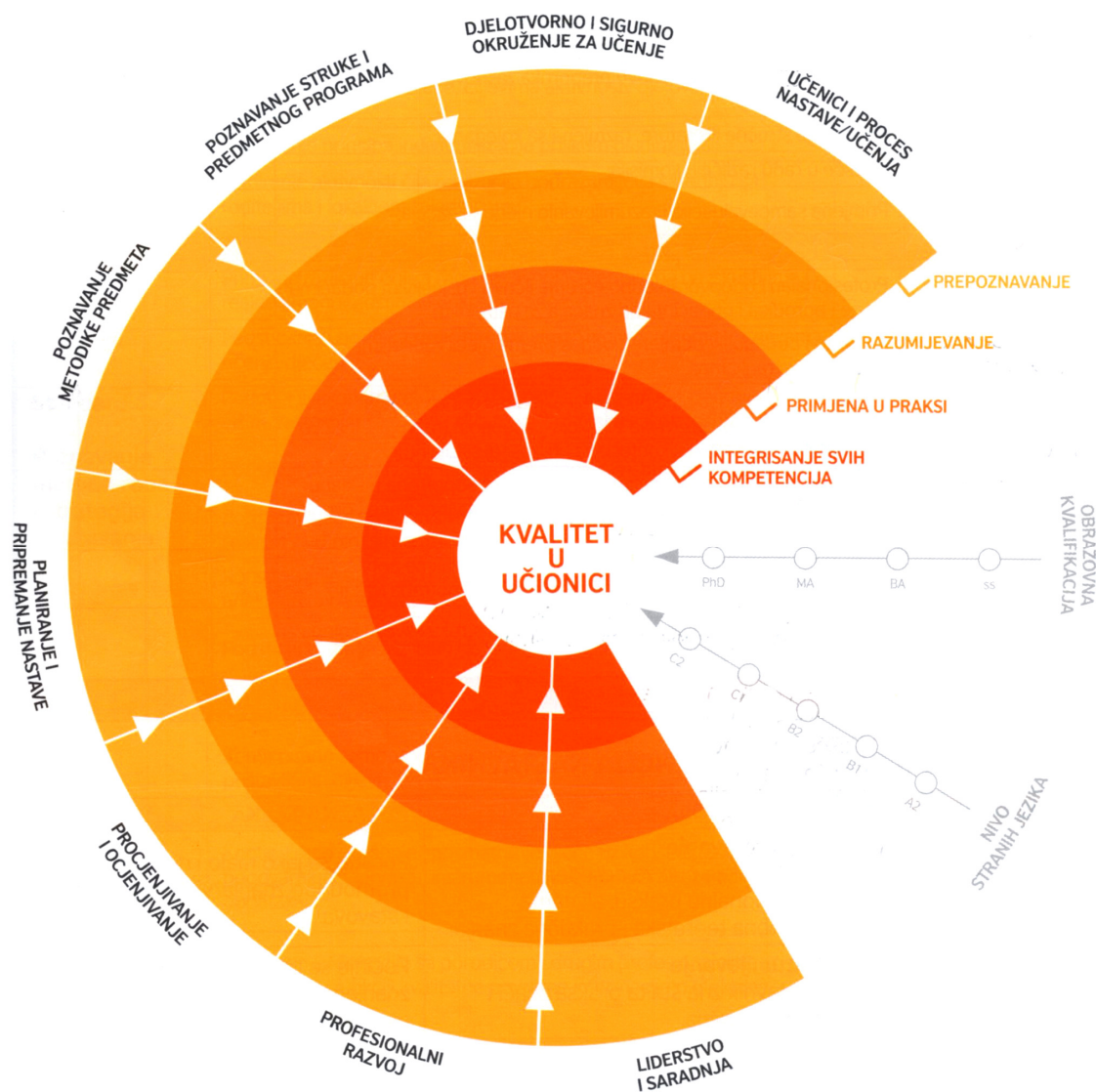
Standardi opisuju znanja, vještine i kompetencije koje obrazovni sistem i društvo uopšte očekuje od uspješnog nastavnika. Oni se odnose na sve nastavnike,

nezavisno u kojoj su fazi karijere, i treba ih primjenjivati u skladu sa kontekstom u kome nastavnik djeluje (Standardi kompetencija za nastavnike se nalaze u prilogu broj 3, preuzeti iz publikacije *Profesionalni razvoj na nivou škole/vrtića – Priručnik za nastavnike u školama, predškolskim ustanovama, i domovima učenika, Popović i dr., 2017.*).

11.2.2.1. Nivoi ostvarenosti standarda kompetencija za nastavnike

Standarde kompetencija za nastavnike možemo dovesti u vezu sa profesionalnim razvojem nastavnika tako što oni predstavljaju polaznu tačku za evaluaciju sopstvenog rada nastavnika (samoevaluacija), za identifikaciju oblasti u kojima se treba dalje usavršavati i za planiranje daljih koraka. Budući da profesionalni razvoj nije linearan, tokom svoje karijere, u različitim fazama, nastavnici se nalaze na različitim nivoima ostvarenosti standarda kompetencija.

U tom smislu, definisana su 4 nivoa (potkomponente) na kojima se mogu prepoznati deskriptori koji se odnose na praksu nastavnika. Tako imamo nivo *prepoznavanja* (nastavnik je upoznat sa nekom praksom, prepoznaje je, ali je ne primjenjuje u svom radu), *razumijevanja* (nastavnik posjeduje određena znanja, ali ih ne primjenjuje u praksi), *primjenjivanje* (nastavnik posjeduje određeno znanje i primjenjuje ga, ali ne kontinuirano), i *integriranje* (nastavnik posjeduje znanja koja su integrisana u njegovu svakodnevnu praksu) (Popović i dr., 2017:19,20). Grafički prikaz nivoa u razvoju kompetencija nastavnika se nalazi na slici 13:

Slika broj 13. Nivoi u razvoju kompetencija nastavnika (Popović i dr., 2017:94)

11.3. Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori

Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori (2017-2024) sa Akcionim planom za 2017. i 2018. godinu (MPCG, 2016.) predstavlja dokument koji treba da predloži prioritetne oblasti i preduzme odgovarajuće mjere kako bi se unapredilo inicijalno i kontinuirano obrazovanje nastavnika, shodno potrebama cjeloživotnog učenja. Ciljevi i principi Strategije se baziraju na zajedničkim evropskim ciljevima i principima obrazovnih politika koje se tiču razvoja nastavnika. Ovaj strateški dokument ima za cilj „...kreiranje politika i praksi inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja

nastavnika, koje će obezbijediti nastavnicima podršku u ostvarivanju njihove kompleksne uloge i pripremljenosti za vaspitno-obrazovni rad od kojega zavisi kvalitet, trajnost i primjenjivost znanja koja će učenici steći na svim nivoima obrazovanja, njihov lični i profesionalni razvoj, socijalna uključenost i spremnost na aktivno građanstvo.“ (MPCG, 2016:4).

Principi na kojima se zasniva Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori su sljedeći:

- ✧ *Kvalitetno obrazovanje nastavnika* - Obrazovanje nastavnika pretpostavlja nekoliko međusobno povezanih disciplina. Drugim riječima, nastavnik treba da posjeduje sljedeće: 1) Znanje o predmetu koji predaje; 2) Pedagoško znanje; 3) Znanja i vještine neophodne za organizaciju procesa nastave i učenja; 4) Razumijevanje sociološkog i kulturološkog aspekta obrazovanja, refleksivne prakse, istraživanja, inovacija, saradnje, autonomije nastavnika.
- ✧ *Profesija bazirana na procesu cjeloživotnog učenja* – Inicijalno obrazovanje nastavnika predstavlja polaznu tačku za profesionalni razvoj nastavnika, koji treba da traje tokom čitave karijere. On treba da bude podržan sistemski na nacionalnom, regionalnom i/ili lokalnom nivou. Nastavnici na ovaj način samostalno ulaze u proces cjeloživotnog učenja, sa sviješću o važnosti usvajanja novih znanja i njihove primjene u praksi.
- ✧ *Mobilnost profesije* – Nastavnicima treba omogućiti mobilnost van granica Crne Gore, kako bi se mogli dalje stručno usavršavati, i treba vrednovati stečena znanja onima koji se stručno usavršavaju. Mobilnost treba da bude glavni element inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja nastavnika.
- ✧ *Profesija bazirana na partnerstvu* – Institucije koje su uključene u obrazovanje nastavnika treba da saraduju sa školama, ustanovama koje se bave razvojem obrazovanja, privrednim subjektima i organizatorima praktične obuke. Visokoškolske ustanove na kojima se obrazuju nastavnici treba da obezbijede praktičnu obuku tokom inicijalnog obrazovanja nastavnika, a nastavnicima treba omogućiti primjenu nučenog u praksi (MPCG, 2016:5,6).

11.3.1. Analiza postojećeg stanja u oblasti obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori

Dosadašnji sistem univerzitetskog obrazovanja nastavnika podrazumijevao je studiranje po modelu 3+1+1+3, što podrazumijeva da je poslje trogodišnjih osnovnih studija, student trebalo da završi dodatnu, četvrtu specijalističku godinu, na kojoj se specijalizovao za zanimanje nastavnik iz određene oblasti. Završetak master studija (peta godina) nije bio uslov za zaposlenje u školi.

Međutim, visokoškolske institucije u Crnoj Gori na kojima se školuju budući nastavnici su u procesu akreditacije studijskih programa po modelu 3+2+3. Ovaj model studija će se primjenjivati od generacije koja je upisala osnovne studije akademske 2017/2018. godine. Ovo znači da se po novom modelu studiranja ukida stepen specijaliste, i da će studenti nakon završenih osnovnih studija morati završiti master studije u dvogodišnjem trajanju kako bi stekli odgovarajuću kvalifikaciju za rad u školi.

Kada se govori o programima za inicijalno obrazovanje nastavnika, možemo reći da su programi koncipirani tako da pružaju sticanje znanja iz predmetne oblasti, ali ne i dovoljnu pripremu za rad u obrazovnim ustanovama. Kad je riječ konkretno fakultetima koji obrazuju nastavnike stranih jezika u Crnoj Gori²⁴, a uzimajući u razmatranje pedagoško-metodičku grupu predmeta, situacija je sljedeća:

- Na Filološkom fakultetu Univerziteta Crne Gore ova grupa predmeta je ujadnačena za sve studijske programe i za strane i za maternji jezik. U toku jednog semestra studenti imaju kurseve iz Didaktike i Pedagoške psihologije,

---

²⁴ U Crnoj Gori se na Filozofskom fakultetu tradicionalno školuje nastavni kadar za različite predmetne oblasti iz domena društvenih nauka. Kad su u pitanju filološka usmjerenja, treba napomenuti da se prije par godina izvršilo restrukturiranje koje je rezultiralo izdvajanjem odsjeka za strane jezike u zasebnu cjelinu i formiranjem Filološkog fakulteta sa sjedištem takođe u Nikšiću. Pored novoosnovanog Filološkog fakulteta, u Crnoj Gori postoje studije filologije i na dva privatna Univerziteta – Univerzitet Mediteran (Fakultet za strane jezike, odsjek za poslovni engleski jezik) i Univerzitet Donja Gorica (Filološki fakultet, odsjek za engleski jezik i književnost). Studije stranih jezika na Univerzitetu Mediteran podrazumijevaju osnovne studije poslovnog engleskog jezika (posljednjih godina nekoliko generacija je završilo specijalističke studije za obrazovanje nastavnika engleskog jezika). Filološki fakultet Univerziteta Donja Gorica je najmlađi filološki fakultet i trenutno ima trogodišnje osnovne studije engleskog jezika i književnosti, a u planu je akreditacija za dvogodišnje master studije nastavničkog smjera.

svaki sa fondom časova od 2+0. Metodika nastave se izučava tri semestra, u prvom je fond časova 2+0, a u druga dva semestra fond časova iznosi 2+4²⁵,

- Na Fakultetu za strane jezike Univerziteta Mediteran, tokom jednog semestra studenti slušaju predmete Pedagogija sa didaktikom i Pedagoška psihologija, svaki sa fondom časova 2+0. Metodika nastave je zastupljena u jednom semestru sa fondom časova 2+2, a predmet Nastavna praksa (opservacije/hospitovanja po školama i polaganje ispita) je takođe zastupljen u jednom semestru i ima fond časova 1+3²⁶ (MPCG, 2016:8,9)

---

²⁵ Pa ipak, uvidom u predmetne programe specijalističkih studija nastavničkog smjera na odsjecima za strane jezike (engleski, italijanski, ruski, francuski i njemački jezik) Filološkog fakulteta u Nikšiću, došli smo do drugačijih podataka. Naime, kada su u pitanju predmeti iz psihološko-pedagoške grupe, u prvom semestru specijalističkih studija studenti svih studijskih programa za strane jezike imaju Opštu pedagogiju i Razvojnu psihologiju, a u drugom Didaktiku i Pedagošku psihologiju (svaki predmet sa sedmičnim fondom časova od 2+0), što je drugačije nego što je naznačeno u strateškom dokumentu, gdje se uopšte ne pominju kursevi iz Opšte pedagogije i Razvojne psihologije. Kad je riječ o predmetima vezanim za metodiku nastave stranih jezika, treba skrenuti pažnju na neslaganje sa iznijetom činjenicom da se predmet Metodika nastave sluša tri semestra (kako je naznačeno u dokumentu). Naime, specijalističke studije traju dva, a ne tri semestra, a ovaj predmet, karakterističan upravo za specijalističke studije nastavničkog smjera, se ne može slušati ni u jednom od semestara na osnovnim studijama. Raspored metodičkih predmeta slijedi isti šablon za svaki navedeni studijski program (sa izuzetkom studijskog programa za engleski jezik i književnost) i ima sljedeći raspored predmeta: Osnovi metodike nastave italijanskog/ruskog/francuskog/njemačkog jezika u sedmom semestru, sa fondom časova 2+0, i Metodika nastave italijanskog/ruskog/francuskog/njemačkog jezika sa školskim radom u osmom semestru, sa sedmičnim fondom časova 2+4. Studijski program za engleski jezik i književnost ima drugačiju zastupljenost predmeta i fondove časova. Tako, u sedmom semestru postoje dva predmeta – Osnovi metodike nastave stranih jezika (fond časova 2+2), i predmet pod nazivom Nastavni sadržaji u predškolskom i osnovnom obrazovanju - obrada književno-jezičkih sadržaja, sa fondom časova 2+2. U osmom semestru studenti slušaju kurseve iz sljedećih predmeta – Metodika nastave engleskog jezika sa školskim radom, sa sedmičnim fondom časova od 2+3), i Nastavni sadržaji u srednješkolskom obrazovanju – obrada književno jezičkih sadržaja (fond časova 2+2).

²⁶ Poređenja radi, generalna konstatacija jeste da je u Srbiji prisutna potpuna raznolikost i neujednačenost programa za obrazovanje nastavnika stranih jezika kada su u pitanju predmeti pedagoško-metodičke grupe. Naime, razlike nijesu uočljive samo između univerziteta, već i u okviru iste univerzitetske jedinice na različitim departmanima za strane jezike (Durbaba, 2018.)

11.3.2. Ključni problemi u postojećem modelu inicijalnog obrazovanja nastavnika i preporuke za njihovo rješavanje

- ✧ Na nastavničku profesiju se u Crnoj Gori generalno gleda kao na „prinudno rješenje“ i gotovo je uvijek na posljednjoj listi zanimanja koje bi studenti voljeli da obavljaju,
- ✧ Tokom inicijalnog obrazovanja nastavnika postoji nedovoljno studentske prakse,
- ✧ Nedovoljno je efikasna saradnja visokoškolskih ustanova koje školuju buduće nastavnike i državnih institucija nadležnih za profesionalno usavršavanje.

Stiče se utisak da po završetku studija za obrazovanje nastavnika (gdje su studenti imali zastupljenu pedagoško-metodičku grupu predmeta), studenti i dalje nijesu dovoljno pripremljeni za rad u realnim školskim uslovima. U svjetlu novonastale situacije u kojoj Univerzitet Crne Gore više nije jedina visokoškolska institucija koja školuje nastavni kadar, potrebno je na nacionalnom nivou propisati **minimum zastupljenosti pedagoško-metodičke grupe predmeta** u studijskim programima za obrazovanje budućih nastavnika. Ovaj minimum treba posmatrati kao neophodnost koju će svi budući nastavnici morati imati u kurikulumu tokom inicijalnog obrazovanja, nezavisno od toga da li stuču obrazovanje na državnom ili nekom od privatnih univerziteta²⁷. U tom smislu, tokom procesa inicijalnog obrazovanja nastavnika potrebno je ojačati partnerstvo ustanova visokog obrazovanja i partnerskih institucija gdje studenti stiču praksu (MPCG, 2016:12)

Uslovi za upis na visokoškolske ustanove koje obrazuju nastavni kadar u Crnoj Gori

Upis na fakultete za obrazovanje budućih nastavnika (kao i na ostale fakultete u Crnoj Gori) propisan je Zakonom o visokom obrazovanju. Pravo prijave na konkurs imaju svi kandidati koji imaju završenu srednju školu u četvorogodišnjem trajanju i

---

²⁷ U Srbiji je zakonom propisan minimalni obim psiholoških, pedagoških i metodičkih sadržaja, u kome se propisuje da nastavnik tokom studija mora ostvariti 30 bodova (kredita) iz PPM disciplina (Durbaba, 2018.)

položenu eksternu maturu. Položen maturalni ispit se uzima kao ekvivalencija prijemnom ispitu, koji, dakle, ne postoji na fakultetima koji obrazuju nastavni kadar u Crnoj Gori (sa izuzetkom Muzičke i Likovne akademije, kao i studijskog programa za Psihologiju na Filozofskom fakultetu). U tom smislu, potrebno je izmijeniti uslove i kriterijume upisa na studijske programe u Crnoj Gori na kojima se obrazuju nastavnici.

Uloga ustanova visokog obrazovanja u održavanju nastavničke profesije

Budući da fakulteti koji obrazuju nastavnike imaju ključnu ulogu u njihovom pripremanju za nastavnički poziv, od izuzetnog je značaja intenzivirati saradnju između fakulteta i škola, gdje se teorijska znanja primjenjuju u praksi. Uz to, budući da je priprema studenata budućih nastavnika veoma zahtjevna i složena, potrebno je obezbijediti stručan i kvalitetan nastavni kadar na fakultetima, kao i adekvatne uslove kako bi se studenti mogli oprobati u primjeni stečenih znanja (MPCG, 2016:13).

* * *

Na osnovu analize stanja trenutne situacije u sferi inicijalnog obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori, proistekle iz strateškog dokumenta Ministarstva prosvjete Crne Gore, dolazimo do sljedećih zaključaka:

- ✧ Na nastavničku profesiju, koja je u današnje vrijeme nepopularna među mladim ljudima, gleda se kao na rezervnu opciju, koja ostaje za slučaj da se negdje drugo ne može naći adekvatan posao. U tom smislu, smatramo da se problem mora posmatrati iz jedne šire perspektive – obrazovne vlasti i društvo u cjelini moraju uložiti napore u cilju osnaživanja nastavničke profesije i vraćanje ugleda koji je nekad imala, kao i poboljšanja, kako materijalnog, tako i društvenog statusa nastavnika, koji nijesu na zavidnom nivou. Na ovaj način, nastavnički poziv bi izvjesno postao privlačniji za mlađu populaciju, te bi i stepen početne motivacije za upis nastavničkog smjera bio veći:
- ✧ Inicijalno obrazovanje nastavnika stranih jezika nije na zadovoljavajućem nivou. Studenti po završenim specijalističkim studijama nijesu dovoljno osposobljeni za obavljanje nastavničkog poziva. Razloge za ovo vjerovatno treba tražiti u nedovoljnoj zastupljenosti praktične obuke u školama i

načinu na koji se ona sprovodi. Kao dodatna slaba strana inicijalnog obrazovanja nastavnika, ne postoji zakonski određen minimum zastupljenosti pedagoško-psihološko-metodičke grupe predmeta. Budući da državni univerzitet nije više jedini koji obrazuje nastavni kadar za strane jezike, ovo se nameće kao neophodnost. Tome ide u prilog i činjenica da će se buduće generacije studenata već za par godina školovati po sistemu 3+2+3, gdje će na master studijama biti moguće uvesti više predmeta PPM grupe, samim tim što će inicijalno obrazovanje trajati godinu dana više nego što je to trenutno slučaj;

- ✧ Ne postoji jaka sprega između visokoškolskih institucija koje školuju nastavni kadar s jedne, i institucija u kojima studenti obavljaju stručnu praksu (škole), i nadležnih obrazovnih institucija (kreatora obrazovnih politika), s druge strane. Mišljenja smo da je potrebno intenzivirati i osnažiti saradnju na ovim relacijama u cilju postizanja konsenzusa kada je u pitanju donošenje odluka od zajedničkog interesa za sve učesnike u ovom procesu;
- ✧ Upisna politika na fakultete za obrazovanje nastavnika je nezadovoljavajuća. U tom smislu, treba unaprijediti kriterijume za upis studenata na studijske programe za obrazovanje nastavnika (između ostalog, treba razmatrati ideju uvođenja prijemnog ispita), i razviti motivaciju kod budućih studenata za upis na nastavničke fakultete, jer je krajnji cilj kvalitet, a ne kvantitet nastavnika;
- ✧ Potrebno je intenzivirati nedovoljno prisutnu saradnju između fakulteta u Crnoj Gori koji obrazuju nastavnike sa drugim fakultetima u regionu i šire, sa ciljem razmjene iskustava i poboljšanja trenutne prakse. Nastavnici koji rade na fakultetima za obrazovanje nastavnika treba da se kontinuirano usavršavaju i unapređuju svoju praksu.

II DIO

12. ISTRAŽIVANJE

Empirijsku komponentu rada čine istraživanja koja smo sproveli među studentima stranih jezika četvrte godine specijalističkih studija nastavničkog smjera, kao i među iskusnim nastavnicima praktičarima koji predaju strane jezike u osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnazijama u Crnoj Gori.

12.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste sagledavanje mišljenja i stavova studenata budućih nastavnika i iskusnih nastavnika o problematici inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog razvoja, na osnovu kojih ćemo dati prikaz stanja, potreba i perspektiva u oblasti cjeloživotnog obrazovanja nastavnika stranih jezika u obrazovnom sistemu Crne Gore.

12.2. Hipoteze

Za studente

- ✧ Od ukupnog broja anketiranih studenata najviše će biti studenata engleskog jezika²⁸;
- ✧ Pretpostavljamo da su se studenti opredijelili za nastavnički odsjek ne isključivo zbog toga što žele da budu nastavnici stranog jezika, već da postoje i drugi razlozi za ovakvo opredjeljenje;
- ✧ Kad je u pitanju najpoželjnije zanimanje kojim bi studenti voljeli da se bave nakon završetka studija, mišljenja smo da će odgovori biti raznoliki, i da neće u najvećoj mjeri uključivati nastavničku profesiju kao najpoželjnije zanimanje;

---

²⁸ Na Filozofskom (sada Filološkom) fakultetu u Nikšiću tradicionalno najbrojniji odsjek među stranim jezicima jeste Odsjek za engleski jezik i književnost.

- ✧ Studenti će se, kad su u pitanju najkorisniji predmeti tokom studija, na osnovu naših pretpostavki, opredijeliti za predmete *savremeni jezik i metodika nastave (teorijski i praktični dio)*;
- ✧ Smatramo da će studenti generalno biti zadovoljni sticanjem solidne teorijske osnove na fakultetu, koja će im biti od koristi za budući nastavnički poziv;
- ✧ Pretpostavljamo da studenti tokom specijalističkih studija smatraju da je moglo biti više prilika za sticanje praktičnih znanja i vještina koje su im neophodne za budući nastavnički poziv;
- ✧ Očekujemo da se studentima generalno dopada iskustvo koje su imali tokom praktične obuke u školama;
- ✧ Kada se govori o promjeni organizacije nastave na fakultetu, koja se tiče predmeta vezanih za nastavu stranih jezika, pretpostavljamo da studenti imaju predloge koji bi modifikovali već postojeću koncepciju;
- ✧ Smatramo da studenti shvataju jedinstvo teorije i prakse, te da će se izjasniti da su obje komponente podjednako važne za njihov budući nastavnički poziv;
- ✧ Po pitanju osposobljenosti za samostalno izvođenje nastave po završenim studijama, studenti će se, po našem mišljenju, izjasniti za opciju da su djelimično sposobni;
- ✧ Pretpostavka je da studenti u velikoj mjeri znaju šta podrazumijeva i uključuje termin *profesionalni razvoj nastavnika*.

Za nastavnike

- ✧ Pretpostavljamo da najveći broj nastavnika obuhvaćenih anketom predaje engleski jezik, jer su oni, od svih nastavnika stranih jezika, najzastupljenija kategorija u našim školama;
- ✧ Smatramo da veliki broj učesnika ankete razumije pojam *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*;
- ✧ Dosadašnje iskustvo nastavnika sa aktivnostima za razvoj, po našem mišljenju, uključivaće praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme

studija stranog jezika, razmjenu iskustava i mišljenja sa kolegama, učešće na seminarima, korištenje stručne literature i refleksivnu nastavu²⁹;

- ✧ Pretpostavljamo da ispitanici smatraju da su imali dobrobiti od vidova razvoja sa kojima su do sada imali iskustva;
- ✧ Mišljenja smo da nastavnici imaju svijest o neophodnosti profesionalnog razvoja i da žele da se permanentno usavršavaju;
- ✧ Smatramo da su najrasprostranjeniji vidovi razvoja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori učešće na seminarima, razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama i refleksivna nastava;
- ✧ Veliki broj ispitanika bi trebalo da ima ideju o tome šta pretpostavlja i uključuje koncept *Odsjeka za profesionalni razvoj nastavnika Zavoda za školstvo Crne Gore*, kao i koncept *kontinuiranog profesionalnog razvoja na nivou škole*;
- ✧ Nastavnici će, po našem mišljenju, izraziti spremnost da se profesionalno usavršavaju, ali im se neće dopasti ideja o razvoju koja se temelji na *obavezi*;
- ✧ Pretpostavljamo i to da su naši nastavnici samo djelimično motivisani za aktivnosti profesionalnog usavršavanja³⁰.

---

²⁹ Ova hipoteza se može sasvim logično objasniti sljedećim činjenicama: praktični dio iz metodike nastave stranog jezika predstavlja obavezu svakog studenta završne godine studija, tako da je nemoguće zamisliti svršenog studenta, budućeg nastavnika koji nije imao iskustva sa ovim vidom usavršavanja. Razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama je, dobro je poznato svima koji se bave nastavničkim pozivom, veoma rasprostranjen vid razvoja nastavnika, neformalne je prirode, i može se odvijati u nastavnom i vannastavnom kontekstu, i ne pretpostavlja nikakvo ulaganje u materijalnom smislu. Seminari su trenutno najrasprostranjenija aktivnost profesionalnog usavršavanja u našem školskom sistemu, tako da vjerujemo da je velika većina nastavnika imala iskustvo sa ovim vidom razvoja. Korišćenje stručne literature, zajedno sa refleksivnom nastavom, predstavlja još jedan od načina učenja koji ne uključuje materijalna sredstva, i može se odvijati bilo gdje.

³⁰ Djelimična motivacija se zasigurno može objasniti lošim materijalnim statusom nastavnika danas, sve većim obavezama koje pretpostavlja novi koncept reformisane škole, kao i nezadovoljavajućom društvenom afirmacijom nastavničke profesije.

12.3. Metodologija istraživanja

Upitnik

Smatrali smo da je najpodesniji instrument za ovakav vid istraživanja upitnik³¹. Upitnici i za studente i za nastavnike (prilog broj 4) sadrže pitanja zatvorenog tipa, gdje se od ispitanika tražilo da zaokruže odgovarajuće odgovore koji najbolje odražavaju njihovo mišljenje. Pored toga, ostavljena je i mogućnost da ispitanici iznesu svoje mišljenje, ukoliko se nijedan ponuđeni odgovor ne podudara sa njihovim stavovima, da daju dodatne komentare ukoliko žele, a anketa je sadržala i pitanja otvorenog tipa gdje su ispitanici imali priliku da eksplicitno iznesu i obrazlože svoje mišljenje o određenom pitanju.

12.4. Rezultati istraživanja sprovedenog među studentima stranih jezika nastavničkog smjera

Istraživanje studenata stranih jezika podrazumijevalo je anketiranje studenata stranih jezika nastavničkog smjera Filozofskog (sada Filološkog) fakulteta u Nikšiću. Anketom, koja je bila anonimna, obuhvaćeni su studenti svih odsjeka koji obrazuju buduće nastavnike stranih jezika: engleski, italijanski, francuski, ruski i njemački jezik.

Anketiranje studenata je obavljeno tokom maja 2012. godine. Smatrali smo da je ovaj termin najlogičniji i potpuno opravdan, iz razloga što od studenata možemo očekivati najrelevantnije odgovore tek na kraju osmog semestra, do kada bi trebalo da budu upoznati sa teorijskim postavkama metodike nastave predmeta kojeg će predavati i do kada bi trebalo da odrade nastavnu praksu u školi, i time steknu iskustvo u učionici. Smatrali smo da je logično da studenti krajem posljednjeg semestra studija imaju mnogo jasniju predstavu o tome šta se podrazumijeva pod nastavničkom profesijom, šta ona uključuje i da li će studenti imati želju da se ovim poslom bave u budućnosti. Takođe, studenti bi do kraja osmog semestra trebalo da imaju izgrađen stav o svojim iskustvima tokom teorijske i praktične obuke, tako da se relevantnost podataka dobijenih anketom ne može dovesti u pitanje.

---

³¹ Istraživanja koja se sprovode putem upitnika su veoma rasprostranjena i sačinjena su da procijene sistem uvjerenja nastavnika jezika. (Brown, Rogers, 2002:118).

Upitnik (vidi prilog 4) obuhvata sljedeće dijelove:

- I dio: opšta pitanja – koji jezik studiraju, zašto su se opredijelili za nastavnički smjer, kao i informacija o najpoželjnijem budućem zanimanju.
- II dio: ocjena važnosti predmeta izučavanih na fakultetu, pitanja o kvalitetu i svrsishodnosti teorijske i praktične nastave na fakultetu i predlozi za eventualne promjene u načinu organizacije teorijske i/ili praktične nastave na fakultetu.
- III dio: pitanja koja studente uvode u oblast kontinuiranog profesionalnog razvoja – odnos teorije i prakse u nastavničkoj profesiji, procjena studenata u kojoj mjeri će biti osposobljeni da po završetku studija obavljaju složene zadatke koje zahtijeva nastavnička profesija, šta smatraju da će im dodatno biti potrebno da bi bili uspješni nastavnici i, na samom kraju, pitanja eksplicitno vezana za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika (da li su uopšte upoznati sa pojmom, i znaju li šta on podrazumijeva).

Statističku obradu podataka iz upitnika uradili smo elektronskim putem, pomoću programa SPSS 17.0. Budući da je struktura ispitanika u smislu uže struke bila raznolika (studenti engleskog, italijanskog, francuskog, njemačkog i ruskog jezika), prikupljen je veliki broj informacija, te smo se stoga odlučili da analizu ankete radimo na opštem nivou, ne radeći analize pojedinačno po jezicima, već uzimajući u obzir studente svih stranih jezika zajedno.

12.4.1. Opis i osnovne odlike ispitanika

Da bismo tumačili podatke dobijene istraživanjem, neophodno je na samom početku opisati populaciju na kojoj je izvršeno ispitivanje.

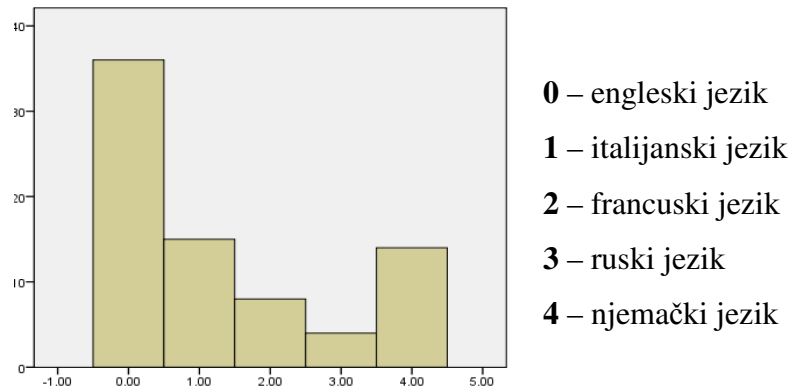
U anketi je učestvovalo ukupno 77 studenata stranih jezika Filozofskog fakulteta, od čega je, kako smo i pretpostavljali, najveći broj studenata engleskog jezika. Prikaz studenata podijeljenih po jezicima koje studiraju izgleda ovako:

- * engleski jezik – 36 studenata ili 46,8 %
- * italijanski jezik – 15 studenata ili 19,5 %
- * francuski jezik – 8 studenata ili 10,4 %

* ruski jezik – 4 studenta ili 5,2 %

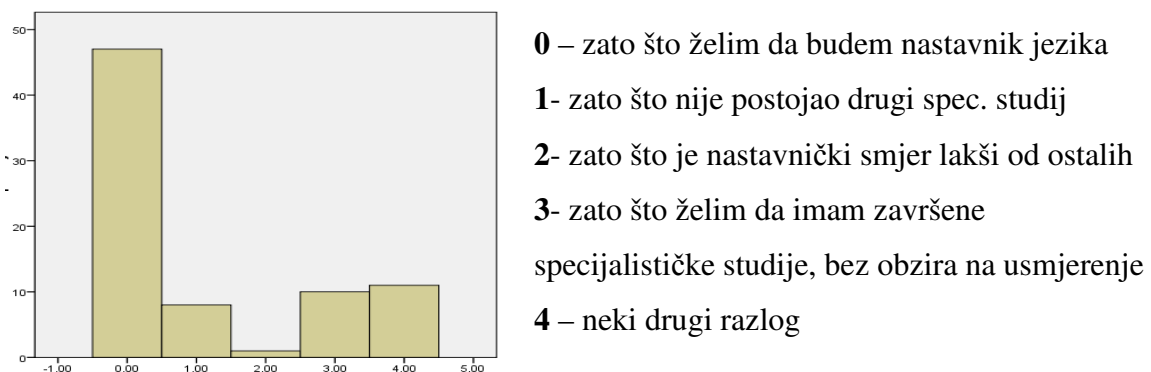
* njemački jezik – 14 studenata ili 18,2 % (vidi histogram br. 1).

Histogram br. 1: Ispitanici i jezik koji studiraju

Upitani za razlog zašto su se opredijelili za nastavnički smjer na svom studijskom programu, ispitanici su se izjasnili na sljedeći način: 47 ispitanika ili 61,0 % je upisalo nastavnički smjer zato što želi da bude nastavnik stranog jezika; osmoro njih, ili 10,4 % se opredijelilo za ovaj smjer zato što na svom studijskom programu nije postojao drugi specijalistički studij; samo 1 student (1,3 %) je odgovorio da je razlog taj što je nastavnički smjer lakši od ostalih, dok je 10 studenata (13,0 %) upisalo nastavnički smjer zato što žele da imaju završene četvorogodišnje studije, bez obzira na usmjerenje. Bilo je i studenata (njih 11 ili 14,3 %) koji su naveli neki drugi razlog (vidi histogram br. 2).

Histogram br. 2: Razlozi za upis na nastavnički smjer

Smatramo da su ovi rezultati zadovoljavajući, i djelimično opovrgavaju naše hipoteze, budući da se većina ispitanika (61 %) opredijelila za nastavnički smjer zato što žele da budu nastavnici stranih jezika. Ovakva situacija je iznenađujuće pozitivna, kada se ima u vidu da je u posljednje vrijeme nastavnička profesija izgubila na važnosti, i postala prilično nepopularna među mlađom populacijom (loš društveni status i materijalna situacija nastavnika), ustupivši mjesto nekim drugim privlačnijim i profitabilnijim profesijama.³²

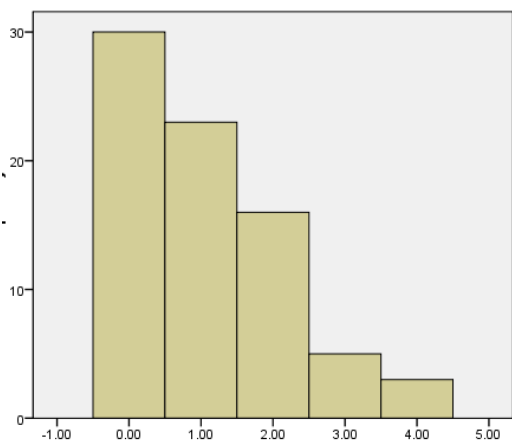
Ostali razlozi (njih 11) za upis na nastavnički smjer su raznoliki, ali ih možemo grupisati u odgovore koji su po sadržaju isti ili veoma slični – tako se izdvajaju dvije grupe odgovora u vezi sa razlozima za upis nastavnčkog smjera: jedna grupa ispitanika to obrazlaže činjenicom da vole jezik, da ih interesuju strani jezici, kultura i civilizacija. Druga grupa objašnjava da je razlog taj što je prevodilački smjer na pojedinim odsjecima skup, te da nije bilo finansijski moguće upisati željeni smjer, a nastavnički je besplatan, pa je taj faktor bio odlučujući.

Stavovi studenata u vezi sa tim koji posao bi voljeli da rade nakon završenih studija jezika su sljedeći: njih 30 ili 39,0 % su se izjasnili za nastavnički poziv kao najpoželjnije zanimanje, dok se nešto manji broj (23 ispitanika ili 29,9 %) izjasnio za nastavnički poziv kao jedno od mogućih zanimanja. Zanimanjem koje nema veze sa nastavničkim pozivom želi da se bavi 16 studenata (20,8 %), a 5 studenata (6,5 %) je odgovorilo da bi se radije odlučilo za neko drugo zanimanje (prevodilac, novinar, vodič, nastavnik književnosti). Za opciju „ne znam“ odlučilo se svega 3 ispitanika, ili 3,9 %, što potvrđuje naše hipoteze o raznolikosti odgovora i ne baš velikom procentu studenata koji bi isključivo željeli da se bave nastavničkoim pozivom (vidi histogram br. 3).

---

³² U svom istraživanju iz 2012. godine, Vučo i Durbaba su došle do zaključka da nastavnički poziv nije atraktivan za studente. Tako, manje od polovine bivših studenata filologije u Srbiji navodi nastavnički poziv kao razlog za izbor studija (raspon se kreće procentualno između 35% i 45%, sa izuzetkom studenata iz Niša, gdje je taj postotak 52%) (Durbaba, 2018).

Histogram br. 3: Ispitanici i najpoželjnije zanimanje nakon završenih studija

- 0** – nastavnik kao najpoželjnije zanimanje
- 1** – nastavnik kao jedno od mogućih zanimanja
- 2** – zanimanje koje nema veze sa nastavničkim pozivom (oblast prevodilaštva, administracije, turizma i slično)
- 3** – neko drugo zanimanje
- 4** – ne znam

Na osnovu dobijenih podataka, zaključujemo da se najveći broj ispitanika (30) odlučio za nastavnički poziv kao najpoželjnije zanimanje. Pa ipak, ovaj broj se ne podudara sa brojem ispitanika koji su se izjasnili da su upisali nastavnički smjer zato što žele da budu nastavnici jezika (47), a imamo i solidnu grupu ispitanika (23 studenta) koji su se opredijelili za opciju „nastavnik kao jedno od mogućih zanimanja“. Ovaj raskorak u nedosljednosti između prethodnog i ovog odgovora može se objasniti promjenom početne motivacije, tojest da je jedan dio studenata tokom specijalističkih studija donekle promijenio mišljenje, pa su tako neki koji su bili za opciju „želim da budem nastavnik“ sada opredijeljeni za taj poziv kao jednu od mogućih varijanti, a isto tako ima i onih koji nijesu željeli da se bave ovom profesijom, ali nakon završetka studija, razmatraju i tu mogućnost. Ovo nam nesumnjivo govori da se studenti na završnoj godini studija zaista profilišu i da većina njih zasigurno ima stav o tome čime bi voljeli da se bave u budućnosti, a zanimanje koje će kasnije u stvarnosti izabrati ili prihvatiti je nešto sasvim drugo, i zavisiće od mnogobrojnih faktora³³.

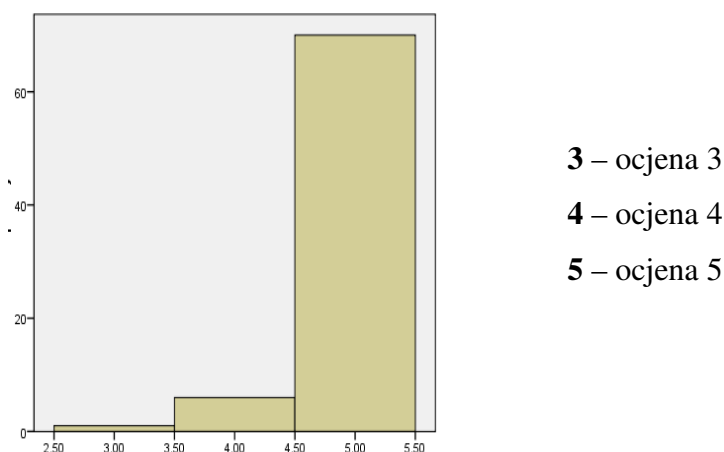
³³ Autorovo lično iskustvo govori u prilog ovoj činjenici, jer velikom dijelu kolega sa kojima je bio na osnovnim studijama nije se dopadala ideja rada u školi, i oni su uglavnom razmišljali o nekim drugim profesijama. Međutim, skoro svi oni su na kraju prihvatili nastavnički poziv, zato što je to uglavnom bilo ono što se u datom momentu nudilo na tržištu rada. Ovo apsolutno ne znači da se ti ljudi kasnije nijesu pronašli u toj profesiji i da nijesu ostvarivali dobre rezultate, naprotiv, ali jasno očitava razliku između trenutnih želja i onoga što se kasnije pokazuje kao realnost.

12.4.2. Pitanja vezana za obrazovanje studenata na fakultetu

Na zahtjev da ocijene važnost predmeta koji se izučavaju na fakultetu, a koji će im kasnije biti od pomoći za nastavnički poziv, od ispitanika se tražilo da ponuđene grupe predmeta rangiraju skalom ocjena od 1 do 5, pri čemu je ocjena 1 – potpuno nevažno, dok je ocjena 5 – izuzetno važno. Bilo je ponuđeno 6 predmeta, tojest kurseva koje je trebalo ocijeniti i na taj način odrediti njihovu važnost za nastavnički poziv.

Prvi na listi predmeta bio je predmet Savremeni jezik, za koji su se ispitanici izjasnili na sljedeći način: ocjenu 1 i 2 nije dao nijedan student, dok se za ocjenu 3 opredijelio samo 1 student ili 1,3 %. Ocjenu 4 dalo je 6 studenata (7,8 %), a čak 70 studenata ili 90,2 % ovaj predmet ocijenilo je najvećom ocjenom 5 (vidi histogram br.4).

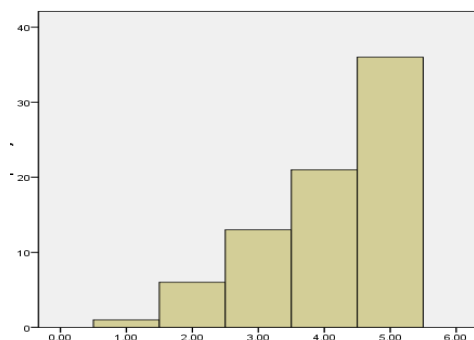
Histogram br. 4: Ocjena važnosti predmeta Savremeni jezi

Ovi podaci su u skladu sa našim hipotezama, i nedvosmisleno ukazuju na to da su studenti itekako svjesni važnosti predmeta *savremeni jezik*, jer je to osnova čitavih studija, i ujedno nešto što im daje sigurnost da, kao budući nastavnici stranog jezika, zaista vladaju i služe se njime.

Važnost kurseva iz lingvističkih disciplina (fonetika, morfologija, sintaksa, semantika) studenti su rangirali na sljedeći način: ocjenu 1 dao je jedan student (1,3 %), a ocjenu 2 dalo je 6 studenata ili 7,8 %. Lingvističke discipline su ocijenjene ocjenom 3 od strane 13 studenata (16,9 %). Najveće ocjene dalo je 47 studenata, i to ocjenu 4 – 21 student ili 27,3 %, i ocjenu 5 - 36 studenata ili 46,8 % (vidi histogram br. 5).

Histogram br. 5: Ocjena važnosti kurseva iz lingvističkih disciplina

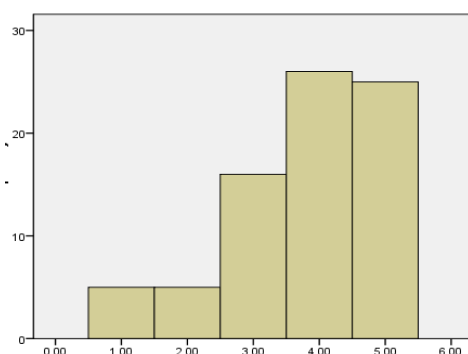

- 1 – ocjena 1
- 2 – ocjena 2
- 3 – ocjena 3
- 4 – ocjena 4
- 5 – ocjena 5

Po mišljenju studenata, dakle, lingvističke discipline jesu važne, ali ne u tolikoj mjeri kao predmet Savremeni jezik. Ovo se opravdava činjenicom da jedan dio studenata tokom studija ne pronalazi sebe u potpunosti i ne nalazi jako interesantnim učenje lingvističkih disciplina, dijelom zato što smatraju da to i nije jako bitno da bi se znao jezik, a dijelom i zato što se od njih, kada postanu nastavnici stranog jezika, neće tražiti da eksplicitno podučavaju nijednu od navedenih lingvističkih disciplina. Ovakav stav obično studenti komentarišu izjavama tipa: „Ovo mi nikad neće trebati kad budem radio kao nastavnik u školi“. Ovakva situacija je samo donekle tačna, jer je opšte poznata činjenica da su sve lingvističke grane integralni dio jezika, i da se studiozno izučavanje jezika ne može zamisliti bez ovih kurseva.

Upitani kako ocjenjuju važnost kurseva iz civilizacije i književnosti, ocjenu 1 dalo je 5 studenata ili 6,5 %, a isto toliko ispitanika je dalo ocjenu 2. Za ocjenu 3 opredijelilo se 16 studenata ili 20,8 %, a za ocjenu 4 – 26 studenata tojest 33,8 %. Kurseve iz civilizacije i književnosti ocijenilo je najvišom ocjenom 25 studenata, odnosno 32,5 % (vidi histogram br. 6).

Histogram br. 6: Ocjena važnosti kurseva iz civilizacije i književnosti

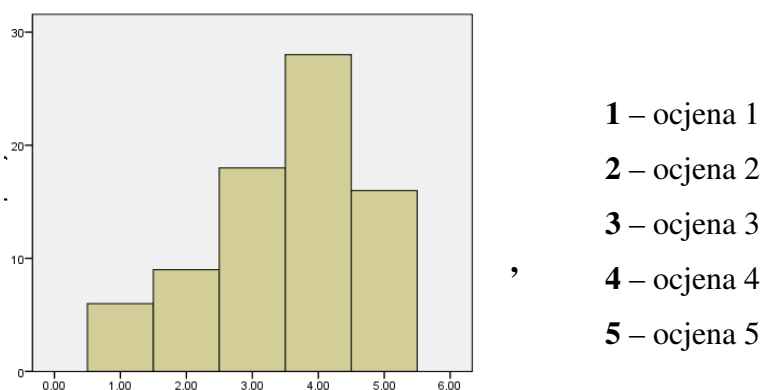

- 1 – ocjena 1
- 2 – ocjena 2
- 3 – ocjena 3
- 4 – ocjena 4
- 5 – ocjena 5

Ovi rezultati su veoma slični rezultatima iz prethodnog pitanja (što je bilo i za očekivati), te su samim tim i tumačenje rezultata ista kao i za prethodno pitanje, sa dodatkom da ozbiljne studije jezika podrazumijevaju i izučavanje civilizacije i književnosti napisane na jeziku koji se izučava. Kompletan nastavnik jezika mora imati osnove iz ovih predmeta, jer se zna da se kroz nastavu jezika prožimaju teme iz književnosti, civilizacije i kulture naroda čiji se jezik uči, te samim tim kvalitetan nastavnik mora da pruži dodatna pojašnjenja vezana za ove kategorije koje će se nesumnjivo javljati tokom njegovog rada u učionici.

Kada su u pitanju kursevi iz pedagoško-psihološke grupe predmeta, ocjene su sljedeće: ocjena 1 – 6 ispitanika ili 7,8 %; ocjena 2 – 9 ispitanika ili 11,7 %; ocjena 3 – 18 studenata ili 23,4 %. Za ocjenu 4 odlučio se najveći broj ispitanika, njih 28, tojest 36,4 %, dok je ocjenu 5 dalo 16 studenata ili 20,8 % (vidi histogram br.7).

Histogram br. 7: Ocjena važnosti kurseva iz pedagoško-psihološke grupe predmeta

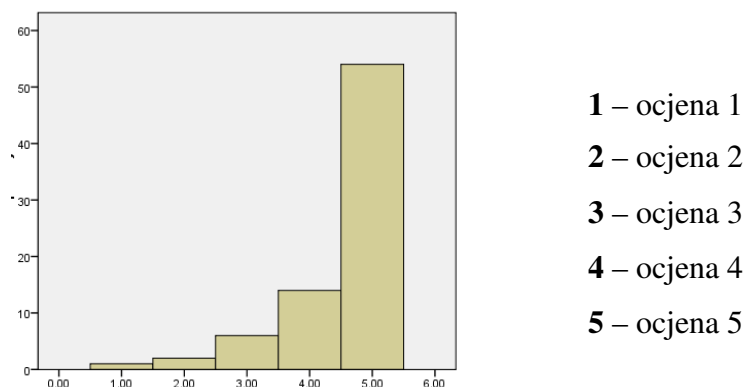
Prije analize podataka valja napomenuti da su predmeti iz pedagoško-psihološke grupe relativno novi za studente, budući da je samo jedan dio studenata (oni koji su završili gimnazije) imao tokom prethodnog školovanja predmet *psihologija*, a niko od njih nikad prije nije imao veze sa predmetom *pedagogija*, *didaktika* i slično.³⁴ Na

³⁴ Detaljnom analizom podataka dobijenih iz studentske službe Filozofskog fakulteta u Nikšiću (*Spisak kandidata prijavljenih na konkurs za upis u prvu godinu studija* – postojeći podaci se odnose na junske, julske i avgustovske upisne rokove na svim odsjecima za strane jezike od 2004. do 2012. godine), došli smo do sljedećih nalaza: u proteklih 9 godina na sve odsjeke za strane jezike 56% kandidata imalo je završenu gimnaziju opšteg, društveno-jezičkog ili filološkog smjera, dok je ostatak od 44% imao završenu neku srednju stručnu školu.

osnovu rezultata ankete studenti nijesu dali poseban značaj ovoj grupi predmeta (bilo je dosta slabih ocjena u odnosu na prethodna pitanja). Najveći broj studenata (28) dao je ocjenu 4, ali je bilo više studenata koji su dali ocjenu 3 nego onih koji su se opredijelili za ocjenu 5, a praktično broj „petica“ je isti kao i broj „jedinica“ i „dvojaka“ zajedno. Razloge za ovakvo stanje vjerovatno treba tražiti u tome što studenti smatraju da im predmeti ovog tipa nijesu previše korisni i što se vjerovatno više zasnivaju na teoriji nego na praksi (o odnosu i važnosti teorije i prakse biće riječi u nastavku rada). S druge strane, dobro je poznato da se moderna nastava ne može zamisliti bez savremenih pedagoških i psiholoških teorija koje nam pomažu da bolje razumijemo nastavni proces i njegove glavne aktere, tojest učenike. Razlozi za ovako slabo rangiranje ove grupe predmeta takođe može biti i neprijemčivost predmeta za studente, programski sadržaji koji se nude u okviru predmeta, kao i to na koji način profesori koji predaju ove predmete približavaju gradivo studentima i razvijaju svijest o važnosti istih.

Mišljenja studenata su veoma pozitivna kada su kursevi iz metodike nastave u pitanju, tako da je najvišu ocjenu 5 dalo čak 54 studenta (70,1 %), ocjenu 4 dalo je 14 studenata ili 18,2 %, a ocjenu 3 – 6 studenata odnosno 7,8 %. Za najniže ocjene opredijelilo se svega 3 studenta, od kojih je za ocjenu 2 bilo 2 studenta (2,6 %), a za ocjenu 1 – 1 student, odnosno 1,3 % (vidi histogram br. 8).

Histogram br. 8: Ocjena važnosti kurseva iz metodike nastave

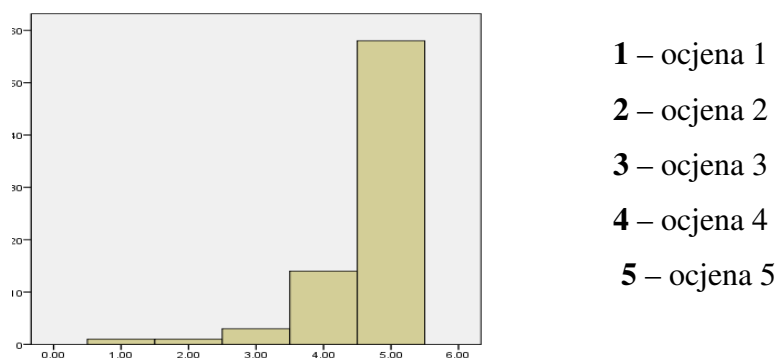

Metodika nastave (bez koje je nezamisliv bilo koji studijski program za obrazovanje nastavnika bilo kog profila), kao što se vidi iz rezultata ankete, predstavlja jako važan segment za bavljenje budućim nastavničkim pozivom. Ovi rezultati (koji se poklapaju sa našim pretpostavkama) su ohrabrujući, jer iako potpuno nov za studente

(izučava se samo na četvrtoj godini), ovaj predmet zauzima izuzetno važno mjesto u obrazovanju studenata budućih nastavnika. Nedvosmisleno se pokazuje da su studenti veoma svjesni izuzetne važnosti ovog predmeta za nastavnički poziv. Pored *savremenog jezika*, predmet *metodika nastave* zauzima najvažnije mjesto u obrazovanju budućih nastavnika stranih jezika. Razloge za ovakve rezultate treba tražiti u tome što studenti vjerovatno teoriju iz metodike nastave smatraju komplementarnom sa nastavnom praksom koju izvode u okviru praktičnog dijela metodike nastave, te smatraju da se stečena teorijska znanja mogu potvrditi i provjeriti u praksi. Takođe, zasluge za ovakvo stanje treba pripisati i predmetnim profesorima na fakultetu, koji kod studenata razvijaju svijest o važnosti izučavanja ovakvih i sličnih kurseva, koji predstavljaju polaznu osnovu za budući rad u školi.

Kada je u pitanju praktični dio iz metodike nastave (posmatranje časova i izvođenje nastave u školama), imamo veoma sličnu situaciju kao i sa kursovima metodike nastave. Tako, najveći broj ispitanika (njih 58 ili 75,3 %) smatra da je ovaj segment izuzetno važan za budući nastavnički poziv, ocijenivši ga najvišom ocjenom. Za ocjenu 4 opredijelilo se 14 studenata ili 18,2 %. Ocjene 3, 2 i 1 dao je zanemarljiv broj studenata, ukupno njih 5, gdje su ocjenu 3 dala 3 studenta (3,9 %), ocjenu 2 dao je 1 student (1,3 %), a ocjenu 1 takođe samo 1 student (vidi histogram br. 9).

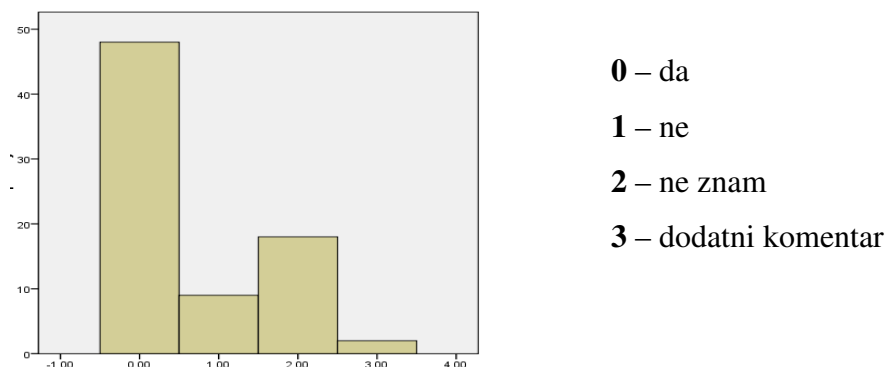
Histogram br. 9: Ocjena važnosti praktičnog dijela iz metodike nastave

Ovi rezultati ohrabruju, a tumačenje rezultata je identično kao i za prethodno pitanje, još jedanput potvrđujući naše hipoteze, kao i činjenicu o svijesti studenata koliko su teorija i praksa iz metodike nastave bitni za njihovo obrazovanje.

Od studenata se tražilo da iznesu svoj stav o tome da li su stekli solidnu teorijsku osnovu za budući rad u školi. 48 studenata ili 63,2 % studenata je odgovorilo potvrdno, a 9 studenata, ili 11,7 % je dalo negativan odgovor. 18 studenata (23,4 %) je zaokružilo opciju „ne znam“, a 2 studenta su dala dodatni komentar (vidi histogram br. 10).

Histogram br. 10: Sticanje solidne teorijske osnove za budući rad u učionici

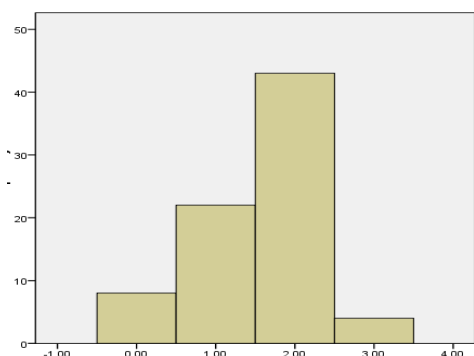

Ovi podaci, gdje je više od polovine anketiranih studenata zadovoljno teorijskim znanjem stečenim na fakultetu, a veoma mali broj studenata nije zadovoljan istim nam ukazuje na to da su studenti u velikoj mjeri zadovoljni organizacijom teorijske nastave na fakultetu, te samim tim i potvrdili hipotezu o generalnom zadovoljstvu studenata. Dodatni komentari su se odnosili na primjenu teorije u praksi, ali o tome će biti riječi opširnije u okviru narednog pitanja.

Studente smo upitali i za mišljenje o tome da li su tokom specijalističkih studija stekli dovoljno praktičnih znanja i vještina korisnih za budući nastavnički poziv. 8 studenata ili 10,4 % je mišljenja da su potpuno spremni, a 22 studenta odnosno 28,6 % smatra da su u velikoj mjeri spremni za nastavničko zanimanje. Najveći broj ispitanika (43 ili 55,8 %) misli da je moglo da bude više prilike za praksu, a samim tim i za sticanje dodatnih praktičnih vještina. Svega 4 studenta (5,2 %) nije razmišljalo o ovom pitanju (vidi histogram br. 11).

Histogram br. 11: Sticanje praktičnih znanja i vještina tokom studija neophodnih za nastavnički poziv

0 – da, potpuno sam spreman za budući nastavnički poziv

1 – da, u velikoj mjeri sam spreman

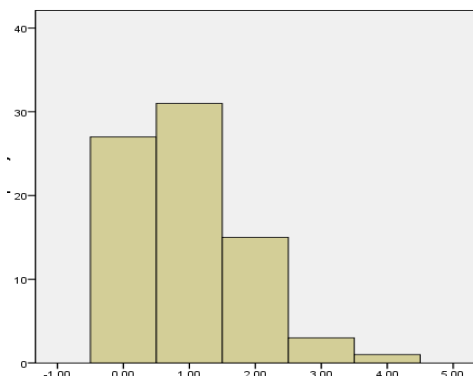
2 – mislim da je moglo da bude više prilike za praksu

3 – nijesam razmišljao o tome

Analizom podataka zaključujemo da veoma mali broj studenata (8) smatra da je potpuno spreman za budući nastavnički poziv, dok se više od polovine ispitanika (48) opredijelilo za opciju „*mislim da je moglo da bude više prilike za praksu, te samim tim i za sticanje dodatnih praktičnih vještina*“, što nam nedvosmisleno govori da studenti nijesu u potpunosti zadovoljni praksom na fakultetu, a ujedno i potvrđuje naše hipoteze. Da li je u pitanju slaba organizacija nastave, nedovoljna posvećenost profesora predmetu, mali broj časova praktične nastave i slaba organizacija iste, ili nešto drugo, vidjećemo u nekom od narednih pitanja koji se tiču promjene organizacije nastave na fakultetu. U svakom slučaju, ovi rezultati predstavljaju jasan signal da na jezičkim odsjecima koji obrazuju budući nastavni kadar nešto nije u redu po pitanju organizovanja praktične nastave, i da bi trebalo razmišljati o modifikaciji dosadašnjeg modela sprovođenja nastavne prakse na fakultetu.

Izražavajući svoje mišljenje o iskustvu tokom praktične obuke u školi, 27 studenata (35,1 %) je odgovorilo da je taj vid obuke opravdao njihova očekivanja u potpunosti, a 31 student ili 40,3 % je u velikoj mjeri zadovoljan istim. 15 studenata tojest 19,5 % je očekivalo više od onoga što su dobili, dok 3 studenta (3,9 %) nijesu zadovoljni praktičnom obukom. Samo jedan student (1,3 %) nije iznio nikakav stav, zaokruživši opciju da nije razmišljao o tome (vidi histogram br. 12).

Histogram br. 12: Iskustvo tokom praktične obuke u školi

- 0** – da, opravdalo je moja očekivanja u potpunosti
- 1** – da, opravdalo je očekivanja u velikoj mjeri
- 2** – očekivao sam više od onoga što sam dobio
- 3** – ne, nijesam zadovoljan praktičnom obukom
- 4** – nijesam razmišljao o tome

Na osnovu ovih podataka možemo konstatovati da su studenti uglavnom zadovoljni iskustvom koje su imali u školi tokom praktične obuke, a time se ujedno potvrđuju i naše hipoteze po ovom pitanju. Ako dovedemo u vezu očigledno nezadovoljstvo izneseno u prethodnom pitanju, i generalno pozitivno iskustvo tokom praktične obuke u školi, zaključujemo da bi studenti očigledno željeli da imaju više časova praktične obuke, jer uviđaju da je ona jako bitna za njihov budući nastavnički poziv (uz, naravno, već solidnu stečenu teorijsku obuku kojom su zadovoljni).

Naredno pitanje je bilo otvorenog tipa gdje je trebalo da ispitanici obrazlože svoj stav iz prethodnog pitanja, bez obzira na to za koju opciju su se opredijelili. Od ukupno 77 ispitanika, njih 48 je napisalo dodatni komentar. Ove komentare možemo grupisati u dvije potkategorije, i to komentare „pozitivnog“ i komentare „negativnog“ tipa.

Pozitivne komentare, kojih je bilo 32, možemo svrstati u tri podgrupe (proporcionalno otprilike isti broj komentara za svaku) i citirati ih ili parafrazirati:

- ✧ komentari vezani za školu, nastavnike i učenike – od komentara tog tipa izdvajamo:

Djeca su sarađivala, sve je bilo kako smo planirali.

Oduševljen sam nastavnicima i njihovim sposobnostima, znanjem i vještinama, nastavnik je uspio da prilagodi nastavu svima.

Zadovoljan sam kako su djeca reagovala na mene, a samim tim sam zadovoljan i samim sobom.

Dopala mi se odlična interakcija nastavnika i đaka.

Učenici su bili sjajni.

Časovi su bili interesantni, učenici motivisani i zainteresovani za rad.

- ✧ „emocionalno obojeni“ komentari koji u sebi veoma često sadrže i momenat samoevaluacije – od njih izdvajamo sljedeće:

Uživala sam, i po prvi put osjetila šta je učionica i kako je to zahtjevan posao, mislila sam da je lakši.

Ispunilo je u potpunosti moja očekivanja, jedno iskustvo više, vidim sebe u tom poslu u budućnosti.

Prvi put u ulozi nastavnika bilo je veoma uzbudljivo iskustvo, čak i pomalo neočekivano zadovoljstvo mojim budućim pozivom.

Mislim da sam se dobro snašla u svemu tome, to iskustvo mi je pomoglo da bolje sagledam ulogu nastavnika.

Dragocjeno iskustvo gdje sam mogla da vidim koliko djeca mogu da budu divna i da učestvuju u nastavi, i gdje sam mogla da vidim da li bih mogla da radim ovaj posao.

Praksa studentu umnogome pomaže da se oslobodi stresa prije nego počne da radi u školi.

Iskustvo stečeno u školi će mi pomoći da sagledam u kom smjeru treba da ide moja uloga nastavnika.

Mnogo mi se dopao rad u školi sa djecom, i za mene je neprocjenjiv osjećaj kad vidiš djecu zainteresovanu i ornu za rad.

Volim rad sa djecom.

- ✧ komentari „pragmatične“ prirode:

Uspjela sam da primijenim svoja do tada stečena znanja.

Prezadovoljna sam praktičnim dijelom, jer možemo posjedovati ogromno teorijsko znanje, ali ako ga ne možemo primijeniti u praksi, ono je bezvrijedno.

U praksi sam vidjela ono što sam učila iz teorije.

Pripremanje za čas motiviše moju kreativnost, a cilj mi je bio da na kraju časa djeca izađu sa novim znanjem – to mi je i pošlo za rukom.

Mogli smo da isplaniramo i odradimo čas onako kako smo mi željeli.

Tokom praktične obuke u školi moglo se vidjeti kako konkretno funkcioniše čas, sposobnosti učenika, kao i sposobnosti i vještine nastavnika.

Negativne komentare (njih 16) možemo podijeliti u dvije podgrupe:

- ✧ malobrojni komentari vezani za škole u kojima se obavljala praksa, nastavnike i učenike:

Tradicionalna nastava kao nekada davno; Nedovoljno motivisana djeca za učenje ruskog jezika.

Očekivala sam puno više znanja od djece VII razreda (ovaj komentar je dao student italijanskog jezika, vjerovatno ne znajući da je to prva godina učenja italijanskog jezika, te da se ne može očekivati da učenici znaju mnogo toga na samom početku).

Mislim da u pojedinim školama nastavnici nijesu bili zainteresovani ili u mogućnosti da nas valjano upute u materijal potreban za čas i u odjeljenje gdje je trebalo da držimo čas.

- ✧ brojni komentari u vezi sa organizacijom praktične nastave nastave na fakultetu:

Mislim da je bilo premalo praktičnog rada, i da smo na ispitu „bačeni u vatru“. Trebalo bi da imamo mnogo više praktičnog dijela i vježbi nego što smo imali. Mislim da je neophodno uvesti više praktičnog rada.

Neophodno je posvetiti više pažnje praktičnoj nastavi i držanju časova na različitim nivoima.

Očekivala sam više praktične nastave, jer smatram da je za posao u školi najbitnije iskustvo i interakcija sa učenicima.

Očekivala sam više prakse, bolju organizaciju i predusretljivost.

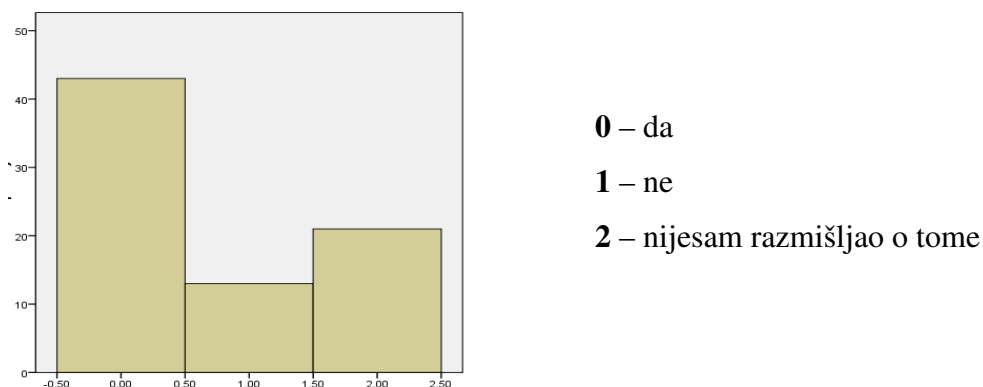
Praktična nastava je mogla biti bolje organizovana.

Nedovoljno pruženih informacija od strane asistenata/profesora kako bi se steklo dovoljno znanja.

Na osnovu iznesenih komentara, zaključujemo da je svakako bilo više onih pozitivnih, studenti uglavnom nose pozitivne impresije kada je u pitanju praktična obuka u školi, dopalo im se praktično iskustvo u učionici. Nezadovoljstvo se uglavnom odnosi na nedostatak časova praktične obuke i vježbi na fakultetu, i neorganizovanost nastavne prakse u nekim segmentima.

Na pitanje da li bi, kad bi imali mogućnost odlučivanja, nešto promijenili u smislu organizacije nastave na fakultetu, 43 ispitanika ili 55,8 % je dalo potvrđan, dok se 13 studenata ili 16,9 % opredijelilo za negativan odgovor. 21 student (27,3 %) nije razmišljao o ovom pitanju (vidi histogram br. 13).

Histogram br. 13: Promjena organizacije nastave na fakultetu

Iz priloženog se jasno vidi da je veliki broj studenata nezadovoljan koncepcijom nastave na fakultetu, i da bi rado uveli određene izmjene i dopune, čime su naše hipoteze potvrđene. O tome nam govori analiza sljedećeg pitanja iz upitnika.

Tako, od studenata se tražilo da, ukoliko je njihov odgovor na prethodno pitanje bio potvrđan, u kratkim crtama odgovore na određena pitanja.

Upitani da li bi uveli neki novi predmet, i koji bi to bio, studenti su odgovarali na sljedeći način: ukupno 19 studenata se izjasnilo za uvođenje novih sadržaja u program, a predmeti su sljedeći (poredani po broju odgovora studenata) – najviše studenata opredijelilo se za predmet inkluzivna nastava, a zatim prevođenje. Bilo je i onih koji su smatrali da treba uvesti konverzaciju na stranom jeziku, i gramatiku kao poseban predmet. Neki studenti smatraju da treba modifikovati predmet savremeni jezik (više vokabulara, konverzacije, i pismenog izražavanja), kao i metodiku nastave jezika (nastavnim tehnikama nije posvećena dovoljna pažnja i nijesu dovoljno objašnjene iz razloga što profesorica predaje na stranom jeziku, brzo priča i teško ju je pratiti). Za predmet metodika nastave književnosti, kao i predmet fizička kultura (obrazloženje: svugdje u svijetu studentima je omogućeno da se bave fizičkim aktivnostima, bez obzira koji studijski program izučavaju) izjasnio se po jedan student.

Mišljenja studenata po pitanju izbacivanja pojedinih kurseva na fakultetu su sljedeća: 21 student smatra da iz programa treba izbaciti pojedine sadržaje. Tako, najveći broj studenata je mišljenja da treba izbaciti lingvistiku (očigledno je zastupljena u velikoj mjeri), nešto manji broj smatra nepotrebnim predmete iz književnosti i civilizacije, i, na kraju, svega par studenata bi kao nepoželjne predmete izbacili psihološko-pedagošku grupu predmeta.

Kada je riječ o povećanju/smanjivanju broja časova teorije vezanih za metodiku nastave, izjasnilo se ukupno 30 studenata podijeljenih mišljenja. Polovina se opredijelila za povećanje časova, a polovina za smanjenje časova.

Upitani da li bi povećali ili smanjili broj časova predviđenih za praktičnu obuku, ispitanici (njih 39) je odgovorilo da bi povećalo broj časova predviđenih za praktičnu obuku. Nije bilo nijednog studenta koji se izjasnio za smanjenje broja časova.

Na kraju, posljednje, potpitanje se odnosilo na eventualne promjene u nastavi praktične obuke – šta bi to studenti, kad bi imali mogućnost odlučivanja promijenili u nastavi prakse na fakultetu? 22 studenta je dalo komentare na ovo pitanje, i njih možemo, na osnovu sličnosti, podijeliti u nekoliko grupa (komentari se prezentuju po brojnosti komentara iste ili slične sadržine). Prva, najbrojnija grupa komentara odnosi se na to da bi studenti željeli veći broj časova praktične obuke, dakle isto kao što su se izjasnili u prethodnom potpitanju. Druga, nešto manje brojna grupa komentara izražava stav studenata vezanih za profesore (promijeniti odnos profesora prema studentima, imati više tolerancije i bolje objašnjavati gradivo, davati kvalitetniji feedback poslije održanog časa i na taj način ukazati na greške studenata, kao i zahtjev da se prvi održan čas u školi ne boduje). Treća grupa komentara se odnosi na trenutnu nemogućnost držanja časova u različitim razredima, dakle studenti žele da im se omogući da drže nastavu sa različitim uzrastima učenika i, samim tim na različitim nivoima jezičkog znanja učenika. Nekoliko studenata zahtijeva više individualnog rada u učionici, pošto uglavnom drže časove u parovima, i, na kraju, par studenata bi voljelo da ima priliku da hospituje i opservira više časova nego što je to bio slučaj.

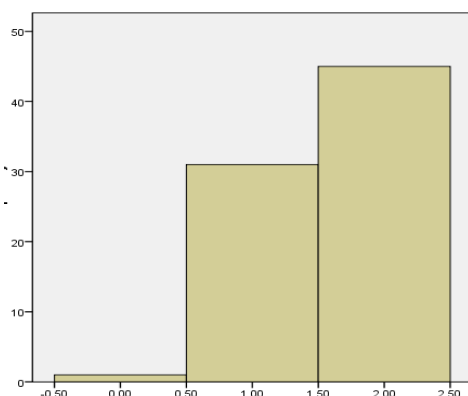
Nakon ovih potpitanja, ispitanici su imali mogućnost davanja eventualnog dodatnog komentara vezanog za svih prethodnih 5 potpitanja, gdje su mogli komentarisati sve ono što nijesu bili pitani, a smatraju da je važno i vrijedno pomena. Od svih 77 anketiranih studenata, samo 2 su dala ovakvu vrstu komentara. Oba su

vrijedna pomena, te ćemo ih stoga prenijeti u cjelosti: jedan je krajnje pozitivan, a drugi, čini se, veoma konstruktivan. Prvi komentar glasi: *Smatram da je praktični dio u potpunosti opravdao moja očekivanja, i veoma sam zadovoljna učinkom profesora, a drugi komentar je sljedeće sadržine: Pružila bih mogućnost za usmjerenje nastavnik/prevodilac prije četvrte godine, i tako bolje pripremila studente za buduću profesiju.*

12.4.3. Pitanja koja se odnose na budući nastavnički poziv i kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika

Na zahtjev da ocijene odnos teorije i prakse u vezi sa njihovom budućom profesijom, ispitanici su iznijeli sljedeće mišljenje: samo 1 student (1,3 %) smatra da je teorija važnija od prakse, dok 31 student (40,3 %) je mišljenja da je praksa važnija od teorije. Za opciju da su i teorija i praksa podjednako važne opredijelio se najveći broj studenata, njih 45, ili 58,5 % (vidi histogram br. 14).

Histogram br. 14: Odnos teorije i prakse

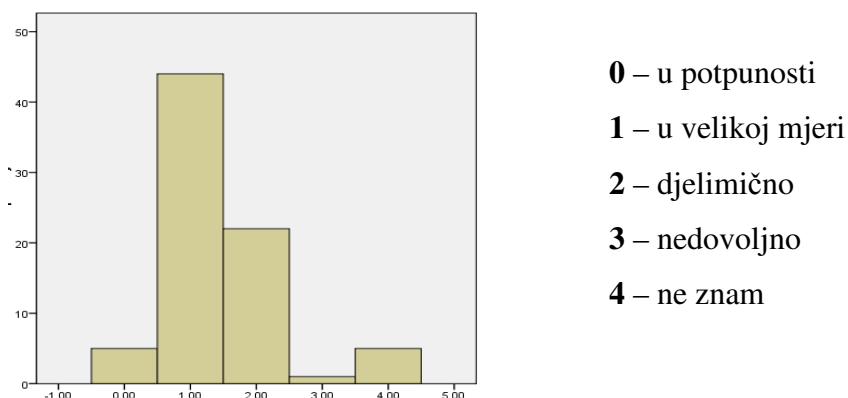
- 0 – teorija je važnija od prakse
- 1 – praksa je važnija od teorije
- 2 – i teorija i praksa su podjednako važne

Ovakvi rezultati ne začuđuju, štaviše, potpuno su očekivani, ako imamo u vidu analizu rezultata prethodnih pitanja iz upitnika, a ovakvim stavom studenata ujedno su potvrđene naše hipoteze. Najveći broj studenata smatra da su teorija i praksa podjednako važne, što nam jasno govori da su studenti svjesni da teorija i praksa predstavljaju jedinstvo, da su komplementarne, prožimaju se i nadopunjuju. Pa ipak, nezanemarljiv procenat studenata (čak 40 %) je stava da je praksa važnija od teorije.

Ovdje se iznova očitava težnja velikog broja studenata za stavljanjem akcenta na praktičnu dimenziju nastave stranog jezika, na njenu važnost i neophodnost.

O tome u kojoj mjeri će po završetku studija biti osposobljeni za samostalno kvalitetno izvođenje nastave stranog jezika, ispitanici su se izjasnili na sljedeći način: njih 5 ili 6,5 % smatra da će biti osposobljeni u potpunosti, a isto toliko njih se izjasnilo da ne zna. 44 ispitanika ili 57,1 % misli da će biti sposobni za izvođenje nastave u velikoj mjeri, odgovor „djelimično“ zaokružila su 22 studenta (28,6 %), a samo jedan student (1,3 %) je zaokružio odgovor „nedovoljno“ (vidi histogram br. 15).

Histogram br. 15: Osposobljenost ispitanika za samostalno kvalitetno izvođenje nastave po završetku studija

Ovakvi odgovori ne iznenađuju, naročito kada se uzmu u obzir analize prethodnih pitanja, a dobijeni podaci ukazuju na to da su studenti, iako imaju samopouzdanje i smatraju da su u velikoj mjeri osposobljeni za budući rad u školi, svjesni činjenice da na fakultetu ne mogu dobiti sve ono što im je potrebno za njihov budući nastavnički poziv, te stoga i ne mogu biti potpuno osposobljeni za budući poziv nastavnika. Ovakav stav, koji je sasvim opravdan, potvrđuje naše hipoteze o djelimičnoj osposobljenosti studenta za budući nastavnički poziv. Svjesni su da imaju osnovu od koje moraju početi, kao i to da očigledno, kad završe sa formalnim obrazovanjem, otpočinje jedan novi proces gdje će nastaviti da se usavršavaju i sazrijevaju kao nastavnici. Ovaj odgovor nam već nagovještava svijest jednog dijela studenata o nekakvom vidu razvoja nastavnika tokom svog radnog vijeka, pa čak i prije, recimo dodatno obrazovanje na master studijama (peta godina studija, dodatna specijalizacija za nastavnički poziv i slično).

Od studenata koji su se u prethodnom pitanju izjasnili za opcije „nedovoljno“ i „djelimično“ tražili smo da iznesu svoje mišljenje o tome šta će im biti dodatno potrebno da bi bili uspješni nastavnici. Bilo je 23 studenta koji su se opredijelili za ove odgovore, od kojih je njih 19 dalo komentare. Komentare ćemo nabrojati po grupama (isti ili vrlo slični odgovori), a redosled komentara ide od najviše zastupljenih ka najmanje zastupljenim. Tako, prva grupa komentara se odnosi na pojam *iskustvo*, dakle ispitanici smatraju da će im za uspješan budući rad u učionici biti neophodno dodatno iskustvo koje će steći kroz rad u školi, jer, očigledno, iskustvo stečeno na fakultetu nije dovoljno. Druga grupa komentara se odnosi na pojam *praksa*. Ovdje valja napomenuti da smo mišljenja da studenti, iako se odlučuju za ova dva posebna termina, najvjerovatnije misle na istu stvar, dakle možda bi najbolje bilo reći da prva i druga grupa ispitanika ističu kao bitan segment daljeg usavršavanja *iskustvo kroz praksu* ili *praksu kroz iskustvo*. Sljedeći bitan segment koji će studentima biti potreban da bi se dobro obavljao nastavnički posao jeste bolje znanje stranog jezika, i karakteriše treću grupu komentara. Ovi studenti su iskomentarisali da im je potrebno bolje poznavanje jezika, jer, na primjer, tokom studija, usled nedostatka konverzacije na stranom jeziku, nijesu sigurni da li će moći izvoditi nastavu na istom. Četvrta grupa komentara se odnosi na adekvatne uslove za rad, što podrazumijeva primjenu savremenih metoda rada uz pomoć modernih nastavnih sredstava (lap top, televizor, projektor i slično). Na kraju, peta grupa komentara predstavlja nekoliko njih koji nijesu istog sadržaja, pa ćemo stoga nabrojati nekoliko takvih odgovora:

Mora se raditi samostalno, nije dovoljno ovo na fakultetu.

Više samopouzdanja i sigurnosti.

Da se usavršavam i nadogradim svoje znanje.

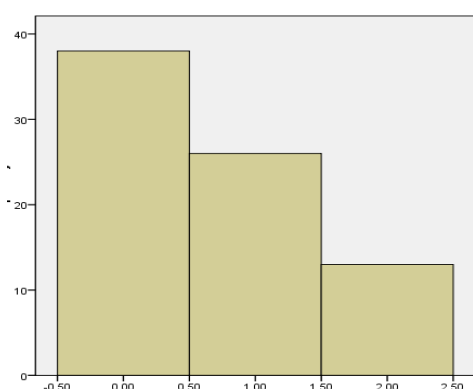
Potrebno je dodatno obučavanje vezano za praktični rad na času.

Više pripremanja za časove, nešto poput obnavljanja gramatičkih pravila koja se zapostavljaju u toku studija.

Svi ovi komentari nam govore da su studenti koji smatraju da su samo djelimično spremni za nastavnički poziv, itekako svjesni činjenice da njihova edukacija za nastavnički poziv ne prestaje završetkom formalnog obrazovanja na fakultetu. Naprotiv, postoje mnoge stvari koje treba (na)učiti tokom svog radnog vijeka, kroz iskustvo i nastavnu praksu.

Na pitanje da li su upoznati sa terminom *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*, kao i to da li znaju šta on podrazumijeva, 38 ispitanika ili 49,4 % je odgovorilo da su upoznati sa terminom i da znaju na šta se odnosi, a njih 26 ili 33,8 % su čuli za termin, ali ne znaju na šta se tačno odnosi. Ostatak od 13 studenata (16,9 %) nije upoznat sa terminom, pa samim tim ne zna ni šta podrazumijeva (vidi histogram br. 16).

Histogram br. 16: Poznavanje termina „kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika“

- 0** – da, upoznat sam sa terminom i znam na šta se odnosi
- 1** – da, čuo sam za termin, ali ne znam na šta se tačno odnosi
- 2** – ne, nijesam upoznat sa terminom, pa samim tim ne znam ni šta podrazumijeva

Dakle, jedna polovina studenata ima, dok druga praktično nema jasnu predstavu o tome šta podrazumijeva pojam *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika* (oni koji su i čuli za ovaj termin ne znaju na šta se on odnosi). Ovi podaci nam nagovještavaju da naše hipoteze u vezi sa ovim pitanjem nijesu potvrđene.

Polovina studenata (38) koja je zaokružila opciju da je upoznata sa pojmom, i da zna na šta se odnosi, u sljedećem, i ujedno posljednjem pitanju u upitniku, imala je zadatak da tehnikom višestrukog izbora izabere onaj za koji misli da je tačan (u pitanju su 3 ponuđene definicije pojma *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*, od kojih je samo jedna tačna). Na ovo pitanje odgovor je dalo svih 38 studenata, od kojih su tačno odgovorila 33 studenta, a 5 studenata nije dalo tačan odgovor.

Ovo je donekle kontradiktorno u odnosu na prethodne odgovore gdje su studenti jasno izrazili svijest o neophodnosti dodatnog obrazovanja kroz iskustvo i praksu. Odgovor vjerovatno treba tražiti u činjenici da na fakultetu, u okviru kurseva iz metodike nastave nekim studentima nije jasno predočen pojam i koncept *kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika*, a i ako su čuli za njega, oni nemaju viziju o tome šta bi taj pojam mogao da uključuje.

12.4.4. Zaključak istraživanja

Na osnovu analize podataka dobijenih anketom među studentima stranih jezika nastavničkog smjera, dolazimo do sljedećih zaključaka:

- ✧ najveći broj ispitanika opredijelio se za nastavnički smjer na fakultetu zato što želi da bude nastavnik jezika,
- ✧ identifikacija budućeg zanimanja kod više od jedne polovine studenata jeste posao nastavnika kao najpoželjnijeg ili kao jednog od mogućih zanimanja,
- ✧ predmeti *savremeni jezik* i *metodika nastave* (teorijski i praktični dio) su izuzetno visoko pozicionirani među studentima kada govorimo o značaju ovih predmeta za budući nastavnički poziv; s druge strane, predmetima iz lingvističkih disciplina, kursevima iz civilizacije i književnosti, kao i kursevima iz pedagoško-psihološke grupe predmeta studenti ne pridaju ni izbliza takav značaj,
- ✧ studenti smatraju da su na fakultetu stekli solidnu teorijsku osnovu za budući rad u školi,
- ✧ studenti su mišljenja da je, kad je u pitanju praktična obuka, moglo biti više prilike za praksu i sticanje dodatnih praktičnih umijeća,
- ✧ iskustvo tokom praktične obuke po školama je u velikoj mjeri opravdalo očekivanja studenata,
- ✧ obrazlaganje stava vezanog za iskustvo tokom prakse u školama kreće se od mnogobrojnih pozitivnih komentara (utisci o školama gdje su studenti obavljali praksu, nastavnicima i učenicima; emocionalno obojeni komentari sa elementima samoevaluacije; komentari pragmatične prirode), do dvostruko manje brojnih negativnih komentara (primjedbe na organizaciju i sprovođenje praktične obuke na fakultetu; utisci o školama, nastavnicima i učenicima),
- ✧ kada bi imali mogućnost odlučivanja, studenti bi promijenili mnoge stvari na fakultetu, u smislu organizacije nastave – neke predmete bi uključili, a neke isključili iz nastavnog programa; definitivno bi povećali broj praktične obuke na fakultetu, što su naglasili više puta kroz odgovore na različita pitanja iz upitnika,

- ✧ studenti smatraju da su za nastavnički poziv podjednako važni i teorija i praksa, sa osvrtom da je praksa ipak ispred teorije,
- ✧ po pitanju osposobljenosti za budući nastavnički poziv, studenti smatraju da su u velikoj mjeri osposobljeni za samostalno izvođenje nastave stranog jezika u školi, ali jasno izražavaju svijest da stečeno znanje na fakultetu nije dovoljno za kvalitetno obavljanje nastavnčkog poziva,
- ✧ iskustvo, praksa, dobro poznavanje stranog jezika koji će predavati i dobri uslovi u školi u smislu opreme i tehnike uz pomoć koje će sprovoditi savremene metode u nastavi su ono, što je po mišljenju studenata, dodatno potrebno da bi bili dobri nastavnici,
- ✧ pojam *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika* i njegovo značenje je nepoznanica za polovinu anketiranih studenata.

12.5. Rezultati istraživanja sprovedenog među nastavnicima stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija u Crnoj Gori

Anketno ispitivanje nastavnika stranih jezika obavljeno je tokom prvog polugodišta školske 2011/2012 godine. Razlozi za ovaj termin su sljedeći: prvo polugodište je mnogo podesnije za istraživanje u odnosu na drugo, zato što su tokom drugog polugodišta nastavnici okupirani krajem školske godine (naročito u maju mjesecu – završetak gradiva, završni testovi, ocjenjivanje), a neki nastavnici (naročito u nikšićkim školama, nastavnoj bazi Filozofskog fakulteta za metodiku nastave stranih jezika i nastavnu praksu) tokom drugog polugodišta imaju obaveze i oko prakse sa studentima koji obavljaju praktičnu obuku, drže pripremne časove i polažu praktični dio iz metodike nastave.

Uzorak na kome se vršilo istraživanje predstavljali su nastavnici iz sljedećih gradova Crne Gore – Podgorica, Danilovgrad, Nikšić, Berane, Kotor, Budva i Bijelo Polje. Osnovni razlog zašto smo se opredijelili za ove gradove jeste raznolikost u geografskom smislu (škole iz sjeverne, centralne, južne i primorske regije Crne Gore), što je obezbijedilo dobijanje heterogenog uzorka nastavničke populacije. Tako smo

istraživanjem obuhvatili 98 nastavnika iz dvadeset osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija.

Upitnik za nastavnike (prilog broj 5) se sastojao iz četiri dijela:

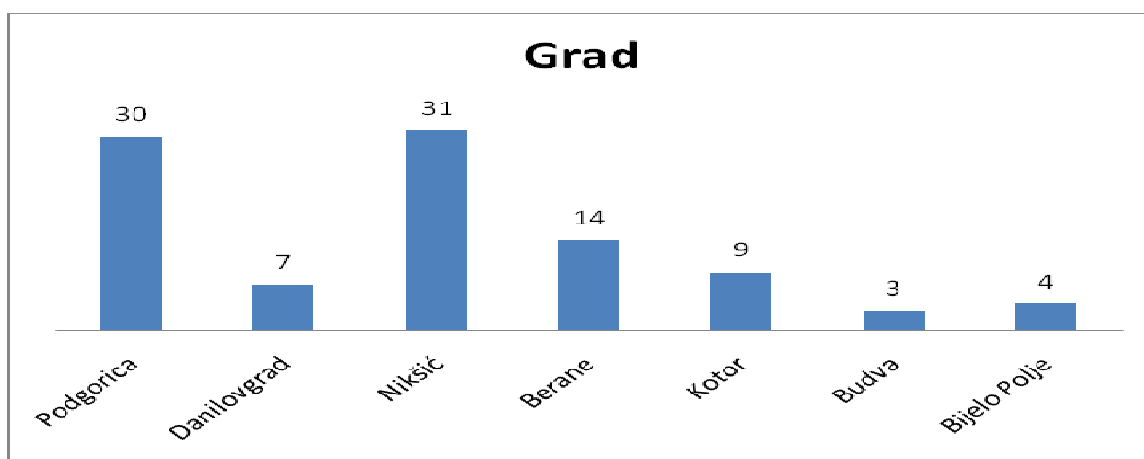
- I dio: opšte informacije o ispitanicima – koji jezik predaju, godine staža u prosvjeti i stručni ispit.
- II dio: definisanje pojma *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*, dosadašnja iskustva nastavnika sa određenim vidovima usavršavanja, dobre strane vidova razvoja sa kojima su nastavnici imali iskustva, ispitivanje razloga nastavnika da se kontinuirano usavršavaju, kao i identifikacija najrasprostranjenijih vidova kontinuiranog razvoja nastavnika u Crnoj Gori.
- III dio: pitanja vezana za koncept Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika Zavoda za školstvo Crne Gore, kontinuiranog profesionalnog razvoja na nivou škole, iznošenje stavova nastavnika u vezi sa obavezom za permanentnim usavršavanjem, kao i stepena motivacije za kontinuirani profesionalni razvoj koji je prisutan kod nastavnika.
- IV dio: identifikacija najviše i najmanje korisnih vidova profesionalnog razvoja sa kojima se srijeću naši nastavnici stranih jezika, iznošenje dobrih i loših strana trenutnog stanja, kao i savjeta, sugestija, preporuka za budućnost u sistemu profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori.

Statistička obrada podataka iz upitnika obrađena je elektronskim putem, pomoću programa SPSS 17.0. Budući da je struktura ispitanika u smislu uže struke bila raznolika (nastavnici engleskog, italijanskog, francuskog, njemačkog i ruskog jezika), prikupljen je veliki broj informacija, te smo se stoga odlučili da analizu ankete radimo na opštem nivou, ne radeći analize pojedinačno po nastavnicima određenih jezika, po gradovima ili po tipu škole, već uzimajući u obzir nastavnike svih stranih jezika iz svih gradova i iz svih škola zajedno.

12.5.1. Opis i osnovne odlike ispitanika

Kao što smo već istakli, u anketi su učestvovali nastavnici stranih jezika iz sedam crnogorskih gradova, što sveukupno predstavlja uzorak od 98 nastavnika stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija. Najviše ispitanika bilo je u Nikšiću (31 nastavnik ili 31,6%), a zatim u Podgorici (30 nastavnika ili 30,6%). 14 nastavnika ili 14,3% anketirano je u Beranama, a 9 ispitanika, ili 9,2% je iz Kotora. U Danilovgradu je anketirano 7 nastavnika (7,1%), u Bijelom Polju 4 (4,1%), i u Budvi 3 nastavnika, ili 3,1%. Podatke o gradovima i broju anketiranih nastavnika možemo vidjeti i na grafiku ispod:

Grafikon broj 1: Gradovi i broj ispitanika

Slijedi pregled škola obuhvaćenih anketom, raspoređenih po gradovima, na osnovu brojnosti anketiranih nastavnika:

Nikšić:

- ✧ O.Š. „Luka Simonović“
- ✧ O.Š. „Olga Golović“
- ✧ O.Š. „Ratko Žarić“
- ✧ O.Š. „Mileva Lajović - Lalatović“
- ✧ Mašinsko - metalska škola
- ✧ Gimnazija „Stojan Cerović“

Podgorica:

- ✧ O.Š. „Štampar Makarije“
- ✧ O.Š. „Radoica Perović“
- ✧ O.Š. „Sutjeska“
- ✧ Srednja stručna škola „Ivan Uskoković“
- ✧ Srednja građevinsko - geodetska škola „Ing. Marko Radević“
- ✧ Gimnazija „Slobodan Škerović“

Berane:

- ✧ O.Š. „Vuk Karadžić“
- ✧ Srednja stručna škola „Vukadin Vukadinović“
- ✧ Gimnazija „Panto Mališić“

Kotor:

- ✧ O.Š. „Savo Ilić“
- ✧ Gimnazija Kotor

Danilovgrad

- ✧ O.Š. „Vuko Jovović“

Bijelo Polje:

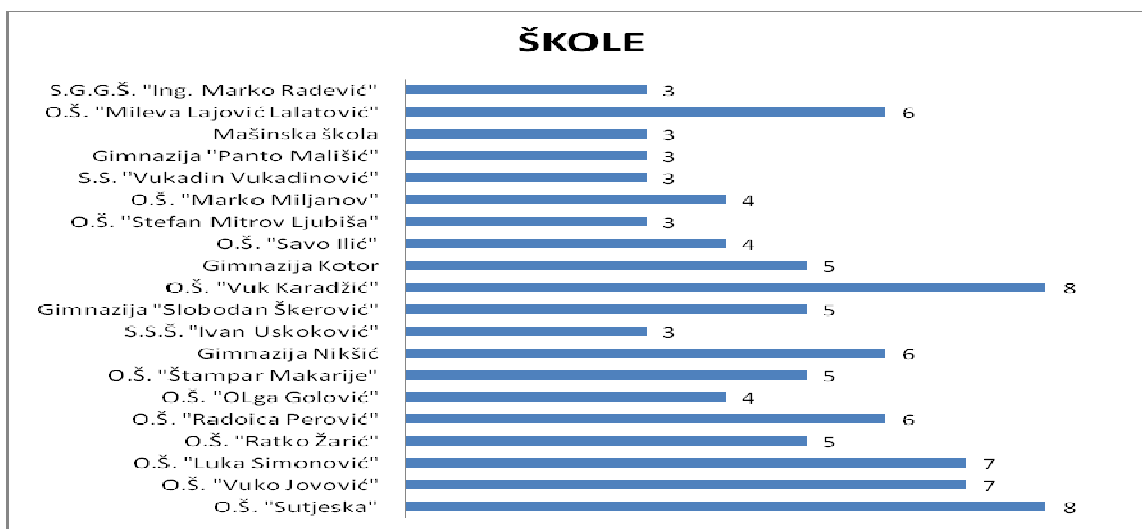
- ✧ O.Š. „Marko Miljanov“.

Budva:

- ✧ O.Š. „Stefan Mitrov Ljubiša“

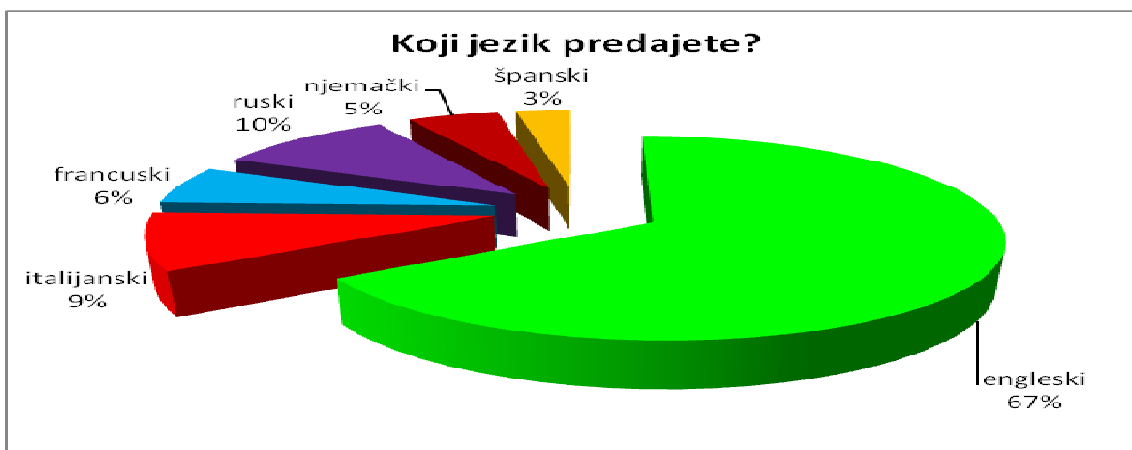
Broj ispitanika u pojedinim školama grafički je prikazan na sljedeći način:

Grafikon broj 2: Škole i broj ispitanika

Kad je u pitanju strani jezik koji predaju, najveći broj ispitanika predaje engleski jezik (njih 65, ili 66,3%). Slijede nastavnici ruskog jezika (njih 10 ili 10,2%), zatim 9 nastavnika italijanskog jezika (9,2%). Francuski jezik predaje 6 nastavnika ili 6,1%, dok 5 nastavnika ili 5,1% predaje njemački jezik. Najmanji broj ispitanika (njih 3, ili 3,1%) predaje španski jezik (vidi grafik broj 3).

Grafikon broj 3: Ispitanici i jezik koji predaju

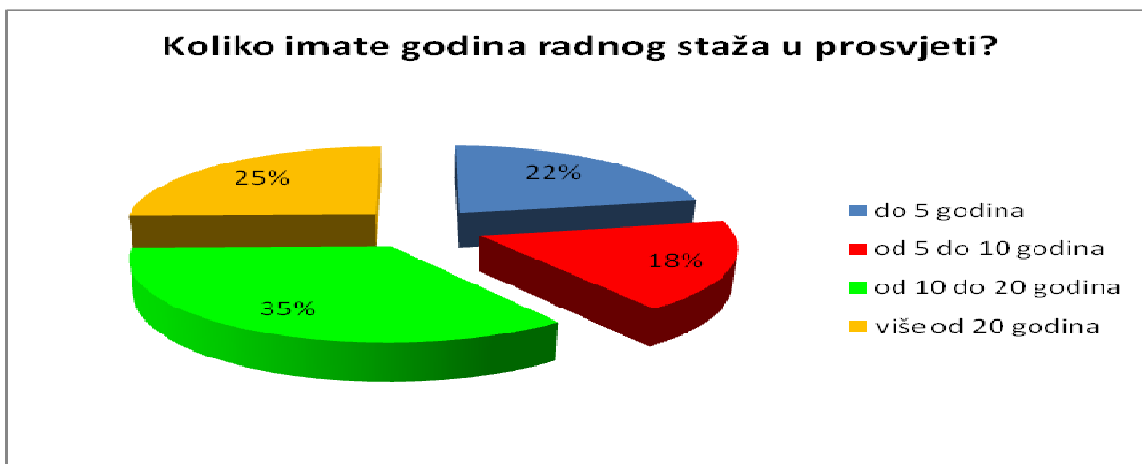
Ovakvi podaci su krajnje očekivani, zbog činjenice da procentualno struktura nastavnika stranih jezika u crnogorskim školama jeste slična ovoj: najveći je broj nastavnika engleskog jezika, budući da je on obavezan predmet u osnovnoj i svim

srednjim stručnim školama i gimnazijama, izučava se se sa većim sedmičnim fondom časova nego ostali strani jezici, koji su inače u statusu izbornih predmeta. Ruski, francuski i italijanski jezik su najzastupljenija tri strana jezika u Crnoj Gori, dok su najmanje zastupljeni njemački i španski jezik (ovo se objašnjava činjenicom nepostojanja nastavnog kadra za ove strane jezike - katedra za njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Nikšiću je relativno mlada, a studijski program za španski jezik ne postoji).

Kada je prosvjetni radni staž ispitanika u pitanji, najviše nastavnika (33, ili 34,7%) ima od 10 do 20 godina, a 24 nastavnika (25,3%) ima više od 20 godina radnog staža. Do 5 godina radnog staža ima 21 nastavnik, ili 22,1%, a od 5 do 10 godina ima 17 nastavnika ili 17,9%. Na osnovu ovih podataka zaključujemo da čak jedna trećina anketiranih nastavnika predstavlja prosvjetne radnike „u najboljim godinama“ – nijesu početnici, niti premladi nastavnici sa možda još nedefinisanim stavovima vezanim za svoju profesiju, a nijesu ni nastavnici na kraju radnog vijeka, koji su se možda malo i „umorili“ od posla, i koji su, kako često znaju da kažu, na „zalasku karijere“, „izrađeni“ i „dosta su se naradili“. Otprilike polovinu ispitanika čine zajedno „najstariji“ i „najmlađi“ nastavnici, dok je najmanji procenat nastavnika koji imaju između 5 i 10 godina radnog staža. Ovakva raznolika, a opet procentualno dobro raspoređena struktura ispitanika nam ide u prilog, ako govorimo o „zrelosti“ nastavnika, a samim tim i relevantnosti odgovora ispitanika. Ovi podaci se mogu vidjeti i na grafiku broj 4:

Grafikon broj 4: Ispitanici i broj godina radnog staža u prosvjeti

Od ukupnog broja anketiranih nastavnika samo 3 (ili 3,1%) nema, dok čak 95 nastavnika ili 96,9 % ima položen stručni ispit. Ovi podaci su potpuno u skladu sa prethodnim, jer je najmanji procenat ispitanika pripadao grupi sa stažom do 5 godina, pa samim tim je logično da velika većina nastavnika, koji su iskusniji i sa dužim stažom, imaju položen stručni ispit. Grafički prikaz učesnika ankete i položenog stručnog ispita izgleda ovako:

Grafikon broj 5: Ispitanici i položen stručni ispit

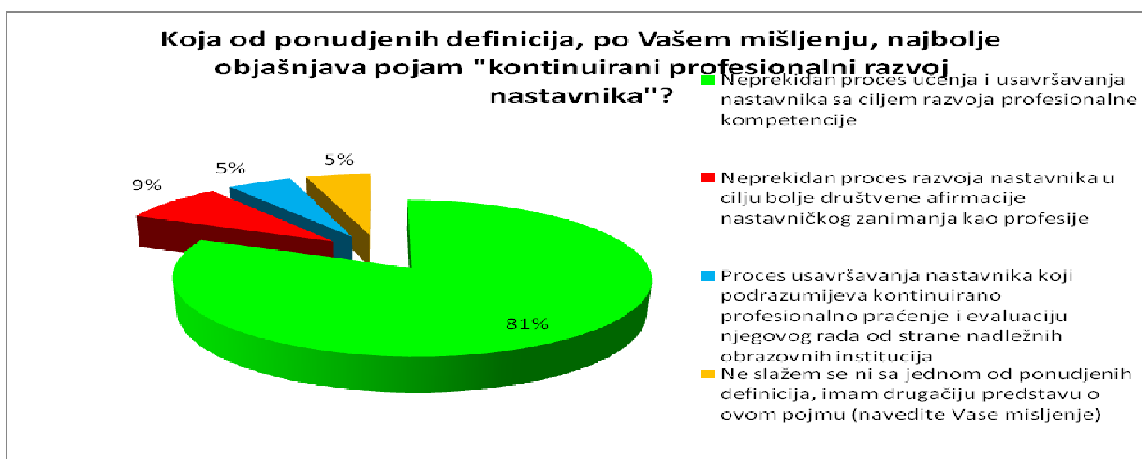

12.5.2. Pitanja u vezi sa pojmom *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika i iskustvom nastavnika u toj oblasti*

Smatrali smo da nastavnici treba da posjeduju znanje vezano za pojam kontinuiranog profesionalnog razvoja, pa smo ispitanicima ponudili mogućnost višestrukog izbora (zaokruživanje jedne od tri ponuđene definicije od kojih je samo jedna tačna, zatim davanje svoje sopstvene, ukoliko se ne slažu ni sa jednom od ponuđenih, i, na kraju, zaokruživanje opcije „*ne znam*“, ako nemaju predstavu o tome šta podrazumijeva ovaj pojam). Nijedan ispitanik se nije izjasnio da ne zna šta podrazumijeva pojam kontinuiranog profesionalnog razvoja. Najveći broj ispitanika (78 ili 81,3%) je zaokružio definiciju koja glasi *neprekidan proces učenja i usavršavanja nastavnika sa ciljem razvoja profesionalne kompetencije*, što ujedno predstavlja tačan odgovor na ovo pitanje. Za druge dvije definicije, koje izražavaju ideju *neprekidnog procesa razvoja nastavnika sa ciljem bolje društvene afirmacije nastavničkog zanimavanja kao profesije* i ideju *usavršavanja nastavnika koji podrazumijeva kontinuirano profesionalno praćenje i evaluaciju njegovog rada od strane nadležnih obrazovnih institucija* opredijelilo se 13 nastavnika, ili 13,5%, dok se 5 nastavnika, ili

5,2% ne slaže ni sa jednom ponuđenom definicijom, i ima svoju predstavu o tome šta ovaj pojam podrazumijeva. Oni ovaj pojam objašnjavaju kao *neprekidan proces učenja i usavršavanja nastavnika sa ciljem ličnog usavršavanja, ne samo profesionalnog, ali i poboljšanja znanja učenika, što je, uostalom na prvom mjestu*, kako je napisao jedan ispitanik. Tri nastavnika smatraju da bi najbolja definicija mogla biti kombinacija prvog i drugog ponuđenog odgovora, dok jedan nastavnik smatra da sve tri definicije kombinovano najbolje odražavaju koncept profesionalnog razvoja nastavnika (vidi grafik broj 6).

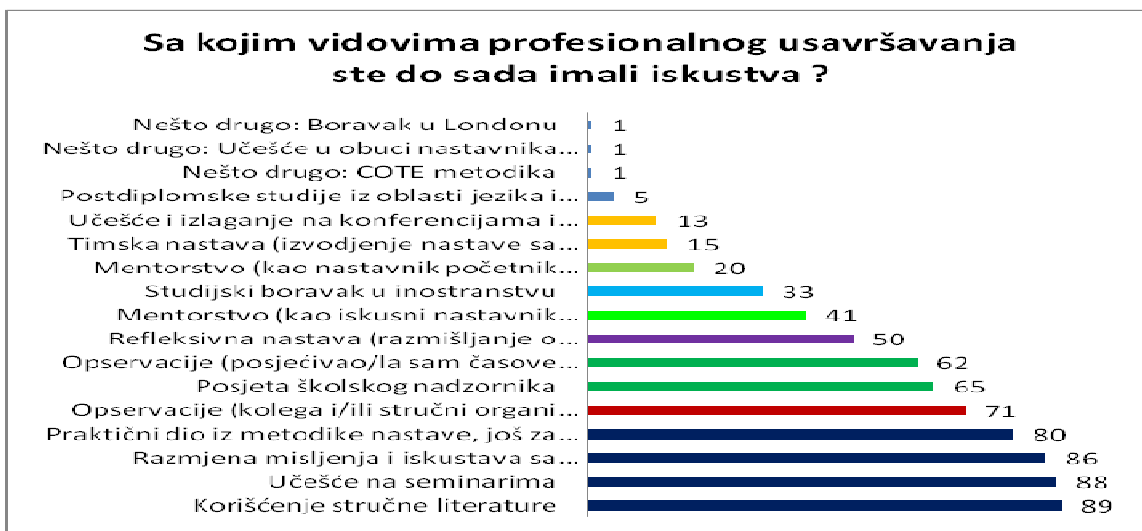
Grafikon broj 6: Pojam „kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika“

Na osnovu izloženih podataka, kao što smo i pretpostavljali zaključujemo da velika većina nastavnika zaista razumije značenje ovog pojma, i da je relativno mali broj ispitanika imao neadekvatan stav. To znači da, iako mlada, i predstavlja novinu u našem obrazovnom sistemu, ideja o kontinuiranom profesionalnom razvoju je našla put do naših nastavnika, i oni je razumiju na pravilan način.

Od ispitanika smo tražili da identifikuju vidove profesionalnog usavršavanja sa kojima su se sretali u svojoj dosadašnjoj praksi.

Grafikon broj 7: Vidovi profesionalnog usavršavanja kroz dosadašnje iskustvo nastavnika

Kao što možemo vidjeti sa grafika 7, vidovi profesionalnog razvoja nastavnika kroz njihovu nastavnu praksu mogu se, po broju učestalosti, ugrubo svrstati u četiri grupe:

- ✧ prva obuhvata sljedeće aktivnosti: korišćenje stručne literature (89 ispitanika), učešće na seminarima (88), razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama (86), kao i praktični dio iz metodike nastave još za vrijeme studija stranih jezika (80 nastavnika);
- ✧ druga grupa odgovora odnosi se na sljedeće vidove usavršavanja: opservacije od strane kolega i stručnih organa škole (71 nastavnik), posjeta školskog nadzornika (65), opservacije časova drugih kolega (62), kao i refleksivna nastava, tojest razmišljanje o sopstvenoj nastavi (50);
- ✧ treća grupa odgovora obuhvata kategoriju mentorstva sa nastavnikom pripravnikom (41), studijski boravak u inostranstvu (33), kao i mentorstvo koje podrazumijeva rad se iskusnim nastavnikom (20 nastavnika);
- ✧ četvrta grupa odgovora ima najmanju frekvenciju, a vidovi profesionalnog usavršavanja su sljedeći: timski rad sa nastavnicima (15), učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima koji se bave pitanjima nastave stranih jezika (13 ispitanika), zatim postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave (5), i po jedan odgovor koji su naveli

nastavnici, a nije uključivao ništa od ponuđenog. Ti odgovori se odnose na dodatnu obuku nastavnika i na boravak u Londonu.

Iz priloženog se jasno potvrđuju naše hipoteze da dosadašnje iskustvo nastavnika u aktivnostima za profesionalni razvoj u najvećoj mjeri podrazumijeva aktivnosti iz prve grupe odgovora, dok se najmanje rasprostranjeni vidovi profesionalnog usavršavanja odnose na učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima, postdiplomske studije, kao i dodatnu obuku. Pa ipak, naša hipoteza je samo djelimično potvrđena, jer smo smatrali da će se u najfrekventnijim odgovorima ispitanika naći i *refleksivna nastava*, ali to nije bio slučaj.

Na pitanje od kojih aktivnosti profesionalnog usavršavanja su imali dobrobiti, ispitanici su imali mogućnost zaokruživanja više odgovora, a statistički podaci nalaze se na grafiku ispod:

Grafikon broj 8: Dobrobiti od vidova profesionalnog razvoja nastavnika

Tumačenje rezultata za ovo pitanje podrazumijeva povezanost sa analizom prethodnog. Naime, poređenjem sa brojem odgovora iz prethodnog pitanja za odgovarajući vid razvoja dobićemo podatke koliko je nastavnika koji su se izjasnili za određenu aktivnost u prethodnom pitanju nanovo zaokružilo isti odgovor, i samim tim potvrdilo da su imali izvjestan benefit od istog.

Najveća frekvencija odgovora u ovom pitanju odnosila se na razmjenu mišljenja i iskustava sa kolegama (77 nastavnika), što u poređenju sa prethodnim pitanjem (86 odgovora) potvrđuje da je ovaj vid razvoja nastavnici itekako smatraju djelotvornim. Isto možemo konstatovati i sa korišćenjem stručne literature (77 odgovora) u poređenju sa prethodnim pitanjem (89). Treći najfrekventniji vid profesionalnog razvoja nastavnika jeste učešće na seminarima – 72 nastavnika smatra da su od ovog vida usavršavanja imali dobiti, a u prethodnom pitanju za ovaj vid se opredijelilo 88 nastavnika, a zatim slijedi praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika (56 nastavnika je imalo dobiti, od 80, koliko ih se za ovu opciju izjasnilo u prethodnom pitanju).

Dalja analiza i komparacija sa rezultatima iz prethodnog pitanja dala nam je slične nalaze za većinu odgovora. Tako, veliki procenat nastavnika koji sa opredijelio za opservacije časova kolega (50:62), reflektivnu nastavu (49:50), studijski boravak u inostranstvu (33:33), mentorstvo – rad saiskusnim nastavnikom (18:20), timski rad sa nastavnicima (12:15), smatra da je imao dobiti od ovih vidova usavršavanja, što se lako može vidjeti na osnovu podataka iz zagrada (komparacija sa prethodnim pitanjem). Interesantan je podatak vezan za kategoriju studijskog boravka u inostranstvu – po ovom pitanju postoji 100% poklapanje, što nam nedvosmisleno govori da je ovo vid razvoja koji svakom nastavniku bez izuzetka donosi izuzetnu korist. Identična situacija jeste i sa postdiplomskim studijama iz oblasti jezika i metodike nastave. Ova kategorija je inače veoma malo zastupljena među odgovorima (svega 5 odgovora), jer predstavlja dosadašnje iskustvo nastavnika sa ovim vidovima razvoja, tako da konstatujemo da je vrlo mali broj ispitanika imao šansu da se usavršava na ovaj način, ali svi oni koji su prošli kroz ovaj vid razvoja, smatraju ga, bez izuzetka, veoma korisnim.

Ipak, situacija nije ista sa nekim vidovima razvoja. Tako, na primjer, opservacije od strane kolega i stručnih organa škole (31:71), mentorstvo – rad sa nastavnikom početnikom (23:41), posjeta školskog nadzornika (23:65) predstavljaju aktivnosti profesionalnog razvoja od kojih u prosjeku polovina anketiranih nastavnika smatra da nijesu imali dobiti. Ostali odgovori su procentualno veoma mali, nemaju veliki procenat poklapanja sa prethodnim pitanjem, te samim tim ne zavređuju dalju analizu.

Ovi nalazi su uglavnom prihvatljivi i generalno se podudaraju sa našim hipotezama, pa ipak ne možemo a da ne primijetimo nesklad u odgovorima kada su u

pitanju kategorije profesionalnog razvoja iz prethodnog paragrafa. Naime, najveću disproporciju imamo kod opservacija od strane kolega i stručnih organa škole, zatim kod posjete školskog nadzornika, i na kraju kod kategorije mentorstva, to jest rada sa nastavnikom početnikom.

Koji su razlozi za ovu pojavu i zašto barem polovina anketiranih nastavnika smatra da od ovih oblika usavršavanja nije imala dobrobiti? Odgovor za prve dvije kategorije možda treba tražiti u činjenici da se u oba slučaja radi o izvjesnom autoritetu sa strane koji dolazi sa namjerom opservacije časa, koja je gotovo uvijek praćena nekom vrstom evaluacije. Logično objašnjenje bi bilo da nastavnici jednostavno ne vole da neko drugi prati, *nadzoriše, ocjenjuje i komentariše* njihov rad. Takođe, budući da se nastavnička profesija smatra (ili je barem bio takav slučaj do sada) jednom od najnezavisnijih, i u tom smislu nastavnik kao profesionalac je veoma nezavistan u svom poslu, zaključujemo da nastavnici, ili bar jedan dobar dio njih ne voli autoritete koji na neki način, posredno ili neposredno, *narušavaju* njihovu samostalnost, nezavisnost, pa zašto ne reći i privatnost u poslu. S druge strane, ne možemo da se ne osvrnemo na mogućnost da ti *spoljni autoriteti* vjerovatno nekada imaju pogrešan pristup svom poslu, pa ponekad i zaborave svoju osnovnu funkciju i zadatke, pristup i odnos prema kolegama nastavnicima koje opserviraju ili nadzorišu, te na taj način ne nailaze na dobar prijem kod svojih kolega nastavnika praktičara (o ovim pojavama detaljnije smo diskutovali u poglavljima o opserviranju časova i nadzoru).

Kad govorimo o mentorstvu nastavniku početniku, iznenađuje činjenica da dobar dio nastavnika smatra ovaj vid usavršavanja nedjelotvornim. Smatramo da objašnjenje za ovu pojavu leži u jednostranom pogledu na stvari od strane nastavnika-mentora, jer on očigledno stavlja sebe u prvi plan kao neko ko je tu da pruži podršku i da smjernice nastavniku koji tek počinje, te samim tim da od ovakvih aktivnosti dobrobiti ima samo i jedino mladi nastavnik. Ovo, naravno, nije tačno, jer dobro je poznato da od ovog procesa i nastavnik-mentor itekako može imati koristi (vidi poglavlje o mentorstvu).

Od ispitanika se tražilo da budu eksplicitniji i prokomentarišu dobre strane profesionalnog razvoja nastavnika i da navedu na koje vidove usavršavanja misle i kakvu su korist imali od toga. Najveće frekvencije (kao što se vidi na grafiku broj 9) imale su kategorije razmjene iskustava sa kolegama (40) i prisustvovanje seminarima

(38). Ovi podaci se podudaraju sa podacima iz prethodnog pitanja, gdje su, zajedno sa korišćenjem stručne literature, ova dva vida usavršavanja imala najveću frekvenciju. Ispitanici, dakle smatraju da su najviše dobrobiti imali od razmjene iskustava sa kolegama i od učešća na seminarima, a ovu činjenicu možemo dovesti u vezu sa identifikacijom najrasprostranjenijim vidovima profesionalnog razvoja, o čemu će biti riječi kasnije. Od ostalih vidova, zastupljenih sa manjom frekvencijom izdvajamo boravak u inostranstvu (21), korišćenje stručne literature (18), opservacije časova (13) i mentorstvo (12). Ostale kategorije su procentualno zanemarljive, a odnose se na posjetu školskog nadzornika, korišćenje interneta, postdiplomske studije, praktični dio iz metodike nastave, reflektivnu nastavu, obogaćivanje sopstvenog znanja, i rad sa izvornim govornicima.

Grafikon broj 9: Ispitanici i vidovi usavršavanja sa pozitivnim stranama

Na zahtjev da prokomentarišu dobre strane i korist koju su imali od pojedinih vidova profesionalnog usavršavanja, nastavnici su iznijeli svoje stavove, koji su grafički prikazani na grafiku ispod:

Grafikon broj 10: Korist koju su nastavnici imali od profesionalnog usavršavanja

Nastavnici smatraju da se dobre strane profesionalnog razvoja najviše odnose na primjenu inovacija u nastavi (21)³⁵, a ideje su dobili uglavnom učešćem na seminarima. Usavršavanje govornog jezika (9) postignuto je boravkom u inostranstvu i komunikacijom na stranom jeziku, a do poboljšanja kvaliteta rada uopšte (8) došlo se kombinacijom raznih vidova profesionalnog usavršavanja. Po šest odgovora odnosilo se na profesionalni razvoj i produbljivanje znanja u praksi, a po dva odgovora ticala su se jačanja motivacije i sigurnosti, drugačijeg uvida u poznatu problematiku i ispravljanje sopstvenih nedostataka. Jedan komentar odnosio se na izdavanje svojih knjiga.

Smatrali smo da je potrebno istaći i najbitnije razloge dosadašnjeg profesionalnog razvoja nastavnika. Na osnovu 88 odgovora nastavnika, njih 75, ili 85,2% opredijelilo se za opciju *želio/la sam da radim na sebi, jer smatram da nastavnik treba neprekidno da se usavršava*, dok je 13 nastavnika, ili 14,8% zaokružilo odgovor koji glasi *želio sam da poboljšam svoju nastavnu praksu*. Nije bilo nastavnika koji su se usavršavali zato što se to od njih očekivalo, a nije bilo ni nekog drugog razloga za njihov profesionalni razvoj (grafik broj 11).

³⁵ Ako pogledamo grafik 9, vidjećemo da nijesu svi nastavnici dali odgovor na ovo pitanje. Odgovor treba tražiti u činjenici da je generalno u anketama kod pitanja otvorenog tipa frekvencija odgovora manja nego kod pitanja zatvorenog tipa.

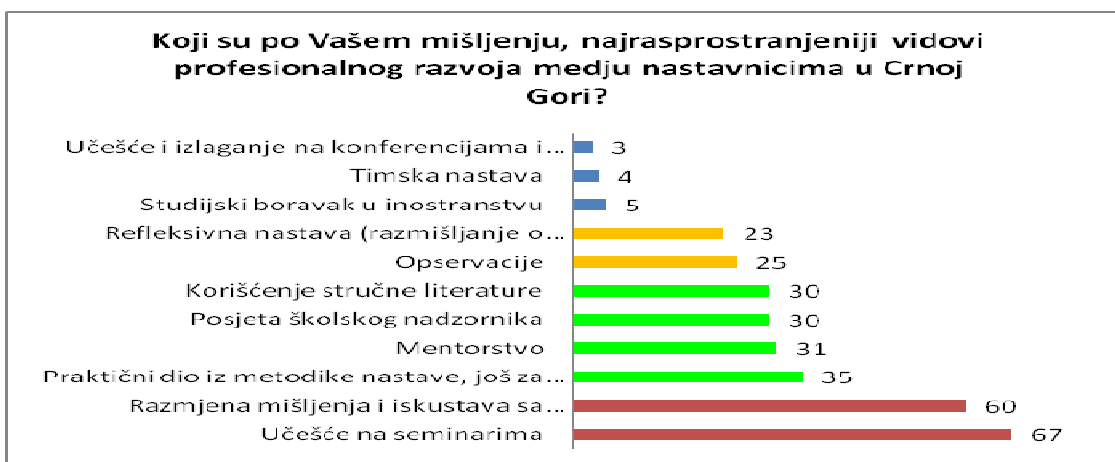
Grafikon broj 11: Razlozi za dosadašnji profesionalni razvoj

Ovakvi podaci nam jasno govore da nastavnici imaju svijest o neophodnosti usavršavanja u struci, a samim tim i poboljšanja svoje nastavne prakse. Niko od ispitanika nije se profesionalno usavršavao samo zato što se to od njega očekivalo, što nam opet ukazuje na činjenicu da je kod nastavnika stranih jezika prisutan entuzijazam koji ih tjera da se samoinicijativno usavršavaju i budu još bolji u svom poslu. Ovo pitanje možemo direktno dovesti u vezu sa obavezom nastavnika da se profesionalno usavršava, kao i sa motivacijom, a o tome će biti riječi kasnije u radu.

Kada govorimo o najrasprostranjenijim vidovima profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori, od ispitanika se tražilo da od ponuđenih dvanaest vidova profesionalnog razvoja zaokruže najviše tri, kako bismo statistički došli do najrelevantnijih podataka. Najveći broj odgovora na ovo pitanje odnosio se na učešće na seminarima (67), i razmjenu mišljenja sa kolegama (60) (vidi grafik br. 12).

Grafikon broj 12: Najrasprostranjeniji vidovi profesionalnog razvoja nastavnika u Crnoj Gori

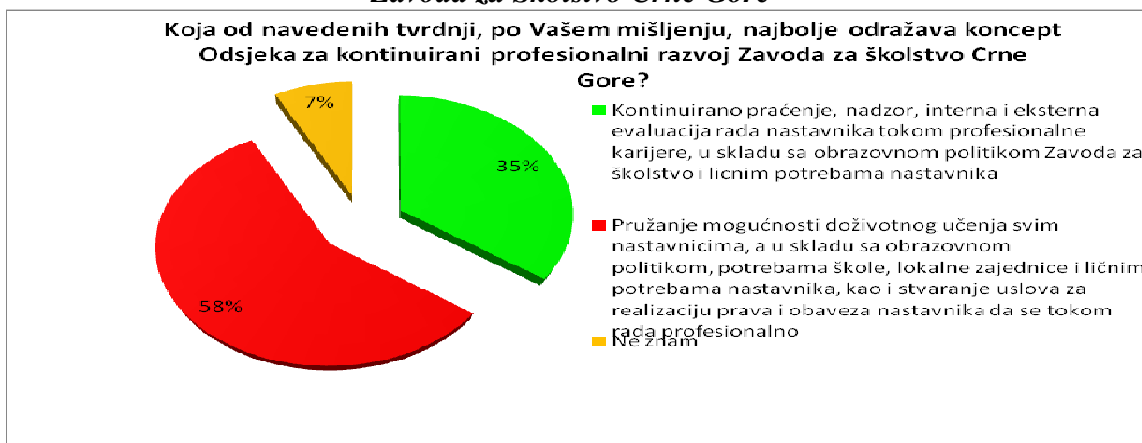

Ovakvi podaci se mogu dovesti u vezu sa pitanjem o vidovima profesionalnog razvoja od kojih su nastavnici imali dobrobiti (grafici broj 8 i 9). Zaključujemo da su ova dva vida profesionalnog usavršavanja ne samo najčešća, već i najdjelotvornija među nastavnicima stranih jezika. Što se rasprostranjenosti ostalih vidova tiče, slijede manje brojni odgovori: praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika (35), mentorstvo (31), posjeta školskog nadzornika (30 odgovora), i isto toliko odgovora za korišćenje stručne literature. Zatim, sa još manje odgovora slijede opservacije časova, kao i reflektivna nastava (25 i 23 odgovora). Iznenaduje podatak da reflektivnu nastavu naši nastavnici ne posmatraju kao nešto što je široko rasprostranjeno i veoma zastupljeno u našem školskom kontekstu, i ovim podatkom ne potvrđuju se naše hipoteze da će, uz učešće na seminarima, i razmjenu mišljenja i iskustva sa kolegama ovaj vid profesionalnog razvoja biti jedan od najrasprostranjenijih.

12.5.3. Pitanja vezana za razumijevanje koncepta Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika Zavoda za školstvo, razvoja na nivou škole, kao i za motivaciju nastavnika za usavršavanjem

Kako bismo saznali da li nastavnici razumiju na odgovarajući način koncept Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika u Zavodu za školstvo, ispitanicima su ponuđene dvije definicije, od kojih je trebalo da zaokruže onu za koju misle da je ispravna, ili da se izjasne da ne znaju. Takođe je ostavljena i mogućnost eventualnog dodatnog komentara na ovo pitanje. Za tačan odgovor, koji glasi *pružanje mogućnosti doživotnog učenja svim nastavnicima, a u skladu sa obrazovnom politikom, potrebama škole, lokalne zajednice i ličnim potrebama nastavnika, kao i stvaranje uslova za realizaciju prava i obaveza nastavnika da se tokom rada profesionalno usavršava i razvija* opredijelio se 53 ispitanika ili 57,6%. Manji broj nastavnika, ali nikako zanemarljiv (32 ili 34,8%) zaokružio je definiciju koja glasi *kontinuirano praćenje, nadzor, interna i eksterna evaluacija rada nastavnika tokom profesionalne karijere, u skladu sa obrazovnom politikom Zavoda za školstvo i ličnim potrebama nastavnika*. Za opciju *ne znam* opredijelilo se 7 nastavnika ili 7,6% (grafik broj 13).

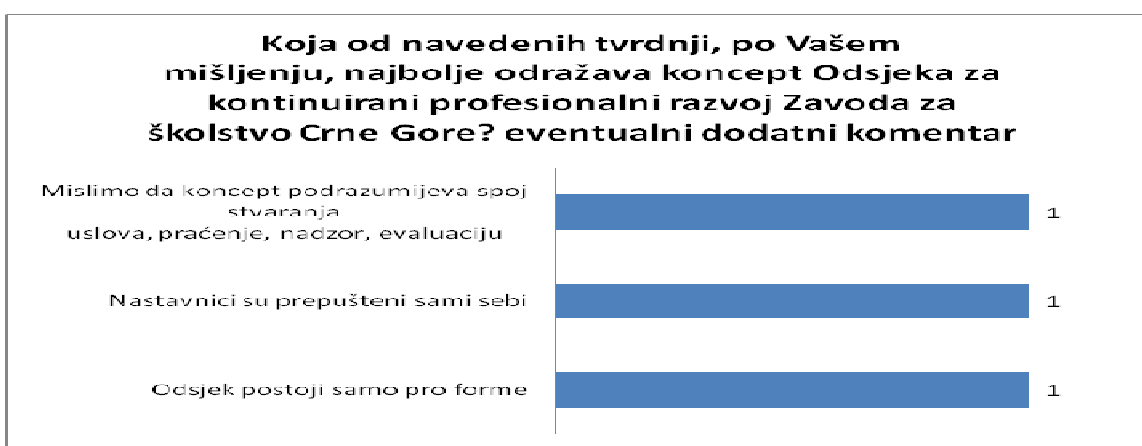
Grafikon broj 13: *Koncept Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj Zavoda za Školstvo Crne Gore*

Ovim se ne potvrđuje hipoteza da će najveći broj nastavnika znati šta podrazumijeva koncept Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj Zavoda za školstvo Crne Gore, što je iznenađujući podatak. Kao što smo prije vidjeli, nastavnici imaju svijest o potrebi za profesionalnim usavršavanjem, ali očigledno jedan dio njih ne shvata na koji način je on koncipiran u okviru Odsjeka u Zavodu i šta on precizno uključuje.

Postoje i tri dodatna komentara na ovo pitanje, koje se mogu vidjeti na grafiku broj 14.

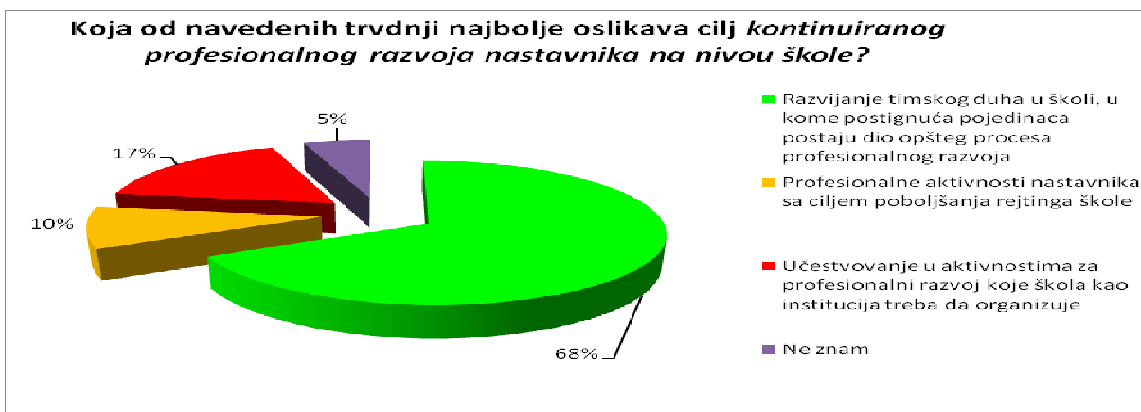
Grafikon broj 14: *Dodatni komentar na prethodno pitanje*

Kada govorimo o pojmu *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole*, situacija je nešto bolja u odnosu na prethodno pitanje. Najveći broj ispitanika (63

ili 67,7%) se opredijelio za tačan odgovor. Ukupno 25 nastavnika, ili 26,9% je zaokružilo druge dvije pogrešne definicije, a 5 nastavnika (5,4%) ne zna odgovor na ovo pitanje (vidi grafik br. 15).

Grafikon broj 15: Kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole

Dakle, više od dvije trećine nastavnika shvata na pravi način, i zna šta podrazumijeva cilj kontinuiranog profesionalnog razvoja na nivou škole, čime su potvrđene naše hipoteze. Tri dodatna komentara koja su dali nastavnici odnose se na *timski duh u okviru profesionalne aktivnosti i profesionalnog razvoja*, zatim *da se „odradi“ samo administracija*, i, na kraju, *profesionalno usavršavanje nastavnika* (grafik br. 16).

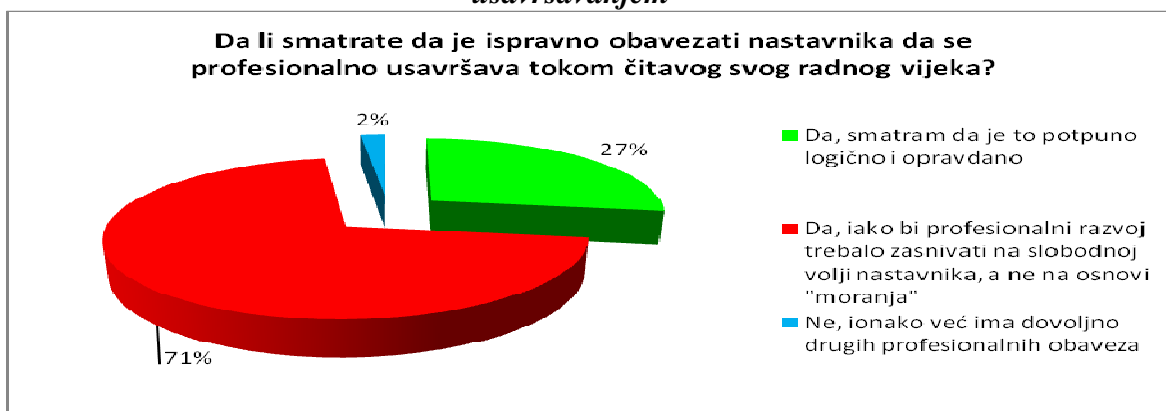
Grafikon broj 16: Kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika na nivou škole - dodatni komentari

Smatrali smo da je potrebno da saznamo stavove nastavnika vezane za opravdanost obaveze i motivisanost nastavnika za profesionalni razvoj. Tako, 26

nastavnika (27,1%) smatra da je potpuno opravdano i logično obavezati nastavnika da se profesionalno usavršava. 68 ispitanika, ili 70,8% se opredijelilo za odgovor koji glasi *da, iako bi profesionalni razvoj trebalo zasnivati na slobodnoj volji nastavnika, a ne na osnovi „moranja“*, a samo 2 nastavnika za negativan odgovor, jer već imaju dovoljno profesionalnih obaveza. Nijedan nastavnik nije se opredijelio za ponuđenu varijantu odgovora *ne, zato što sam potrebno obrazovanje stekao fakultetskom diplomom*, što predstavlja krajnje pozitivan stav, i svijest nastavnika da obrazovanje stečeno na fakultetu nipošto nije krajnji domet onoga što jedan nastavnik treba da postigne tokom svoje karijere. Dodatnih komentara na ovo pitanje nije bilo (grafik 17).

Grafikon broj 17: Ispravnost obaveze za permanentnim profesionalnim usavršavanjem

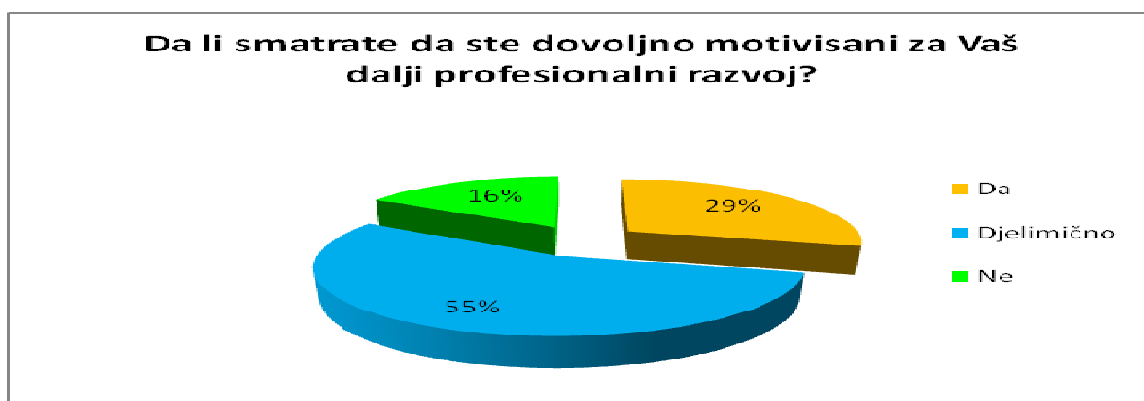

Ako se nadovežemo na podatke iz grafika broj 11, koji su se odnosili na razloge za dosadašnji profesionalni razvoj, gdje smo zaključili da nastavnici imaju svijest o neophodnosti profesionalnog razvoja, a to povežemo sa rezultatima dobijenim analizom ovog pitanja, možemo nedvosmisleno zaključiti da velika većina nastavnika (71%) nema nista protiv svog ličnog profesionalnog razvoja, ali da bi ga trebalo bazirati na slobodnoj volji nastavnika, a nikako na „prinudnoj“ bazi. Ovakvi odgovori se poklapaju sa našim hipotezama, a razloge za ovakav odgovor treba tražiti u tome da se nastavnicima očigledno ne dopada ideja „obaveze“, naročito u vrijeme reformisane škole, koja pretpostavlja veću slobodu i autonomiju, kako učenika, tako i nastavnika. Nadalje, ako malo bolje sagledamo nastavnikovu ulogu u novoj, reformisanoj školi, vidjećemo da ona uključuje složenije zadatke i odgovornosti nego što je to ranije bio slučaj, da se nastavnici vjerovatno osjećaju donekle „preopterećenim“, te samim tim

nametnuta obaveza kontinuiranog profesionalnog razvoja je nešto sa čim se ne sažu u potpunosti. Takođe, veliki broj nastavnika se vjerovatno sa pravom pita šta je sa ostalim profesijama, i ko njima nameće obavezu usavršavanja u struci? Ne možemo da se ne zapitamo da li postoji još mnogo ozbiljnih profesija koje pretpostavljaju obavezu permanentnog usavršavanja svojih kadrova. Na kraju, ne smijemo zanemariti ni motivacionu komponentu, jer je dobro poznato da u današnje vrijeme nastavnička profesija sve više gubi na značaju, a ako uzmemo u obzir i prilično loš materijalni i društveni status nastavnika danas, nalazimo da su ovakvi dogovori potpuno logični i opravdani.

Upitani da iznesu svoj stav o tome da li su dovoljno motivisani za dalji profesionalni razvoj, potvrdno je odgovorilo 28 nastavnika (28,9%), djelimično je motivisano 53 nastavnika (54,6%), a 16 ispitanika ne osjeća više potrebu za daljim profesionalnim razvojem (vidi grafik broj 18).

Grafikon broj 18: Ispitanici i motivacija za dalji profesionalni razvoj

Ovakvi nalazi potvrđuju rezultate analiza prethodnih stavova, kao i naše hipoteze. Motivacija, kao bitan faktor za obavljanje svakog posla, ispostavila se jako bitnom i kada je oblast kontinuiranog profesionalnog razvoja u pitanju³⁶. O kakvim motivacionim i demotivacionim faktorima je riječ, saznaćemo putem odgovora na sljedeće pitanje.

Obrazloženje u vidu pitanja otvorenog tipa da se pojasni odgovor iz prethodnog pitanja, bez obzira na to kakav je bio odgovor, grafički je prikazano na grafiku broj 19.

³⁶ Razvoj nastavnih umijeća zavisi i od motivacije nastavnika (Kyriacou, 2001:31).

Grafikon broj 19: *Komentari vezani za motivaciju nastavnika*

Date odgovore možemo podijeliti u dvije grupe, u odnosu na to da li se odnose na pozitivnu ili negativnu motivaciju. Komentari koji objašnjavaju momenat pozitivne motivacije (26) se svi donose na potrebu za profesionalnim razvojem. Ovo nam još jedanput daje potvrdu da, i pored mnogih demotivišućih faktora, kod određenog broja nastavnika postoji potreba, i samim tim i dobra volja i entuzijazam za napredovanjem i usavršavanjem. Komentari vezani za negativnu motivaciju (takođe 26) se svi odnose na neadekvatnu finansijsku nadoknadu nastavnika za posao koji obavljaju. Ovakvi komentari ne začuđuju, štaviše, potpuno su razumljivi, naročito ako se ima u vidu da postoje određene profesije koje donose mnogo više materijalne dobiti od bavljenja sve više komplikovanim nastavničkim pozivom. Ni u jednoj profesiji, pa ni u ovoj, ne možemo očekivati postizanje izuzetnih rezultata i potpunu posvećenost poslu, ukoliko ne postoji motivacioni elemenat kao pokretač.³⁷ Od ostalih komentara izdvajamo još par negativno okarakterisanih, koji se odnose na nedovoljnu aktivnost Ministarstva koje ne šalje nastavnike na usavršavanja (12), zatim činjenica da škole ne posjeduju adekvatna sredstva za kvalitetan rad nastavnika (9), i, na kraju, 8 komentara da se *kvalitet ne*

³⁷ Bez obzira na ovakve okolnosti koje ne idu u prilog dovoljnoj motivisanosti nastavnika za svoj posao, moramo konstatovati da se u nastavničkoj profesiji postižu zavidni rezultati. Na primjer, svake godine na državnim takmičenjima iz svih oblasti, naši učenici postižu zadivljujuće rezultate, a materijalna valorizacija rada nastavnika-mentora za uloženi trud i preneseno znanje je više nego simbolična. Zaključujemo da materijalni momenat jeste jedan, ali nipošto jedini pokretač za rad i zalaganje pravih nastavnika.

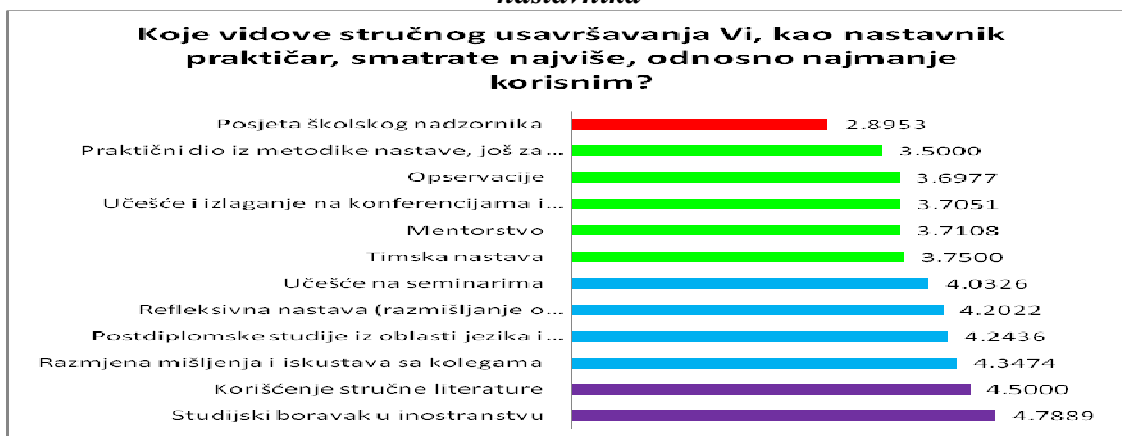
vrednuje. Ostali malobrojni komentari su statistički beznačajni, te ih nećemo eksplicitno navoditi u tekstu, a nalaze se u grafiku broj 19.

Činjenica je da u postojećem sistemu obrazovanja još uvijek ne postoje izdiferencirani instrumenti, načini kojima bi se, kako se izjasnilo nekoliko ispitanika, vrednovao kvalitet. Dobro je poznato da svi nastavnici, bez obzira na to koliko dobro ili loše rade svoj posao, ostvaruju ili ne ostvaruju rezultate, ulažu ili ne ulažu u svoj profesionalni razvoj, imaju ista materijalna primanja, i nijesu ni na koji drugi način izdvojeni u odnosu na ostale. Sasvim je logično da u takvom sistemu imamo nastavnike koji su s pravom rezignirani, ili razočarani, i koji sebi postavljaju pitanje svrsishodnosti ulaganja u sebe i uloženog truda kroz svoj rad.

12.5.4. Pitanja koja se odnose na identifikaciju i evaluaciju najkorisnijih vidova profesionalnog usavršavanja i ocjenu trenutnog stanja u našem obrazovnom sistemu, davanje predloga, pohvala, kritika i preporuka za budućnost

Posljednja grupa pitanja sastojala se od svega dva pitanja, i predstavljala je svojevrsnu sumu svega prethodno izrečenog. Naime, u prvom pitanju iz ove grupe, od ispitanika se tražilo da svaki od ponuđenih vidova profesionalnog razvoja ocijene ocjenom od 1 do 5, kako bismo utvrdili, aritmetičkom sredinom ocjena, na kojoj se skali nalaze određene aktivnosti za profesionalni razvoj. Ovo pitanje, zajedno sa narednim, može predstavljati pravac mogućih perspektiva profesionalnog razvoja u obrazovnom sistemu Crne Gore. Statistički podaci predstavljeni su grafikom broj 20:

Grafikon broj 20: Najviše i najmanje korisni vidovi profesionalnog razvoja nastavnika

Tumačenje rezultata ovog pitanja ne bi bilo kompletno ako rezultate ovog pitanja ne bismo uporedili sa pitanjem 3 iz druge grupe pitanja, gdje se od ispitanika tražilo da zaokruže vidove profesionalnog razvoja od kojih su imali najviše dobiti. Tako, ako uporedimo kategoriju *studijskog boravka u inostranstvu*, koja ima najveću prosječnu ocjenu, sa pitanjem 3 gdje smo konstatovali 100% poklapanje, možemo sa sigurnošću konstatovati da je ovo vid profesionalnog usavršavanja kojeg nastavnici smatraju definitivno najdjelotvornijim i najkorisnijim. Isto to možemo zaključiti i za *korišćenje stručne literature* (prosječna ocjena 4,5), a u pitanju 3 je visoko pozicionirana, sa 86,51% poklapanja. Poslije ove dvije aktivnosti za profesionalni razvoj, najvišu prosječnu ocjenu u ovom pitanju imala je aktivnost *razmjena mišljenja i iskustva sa kolegama* (prosječna ocjena 4,34), a u pitanju broj 3 nalazila se na drugom mjestu, sa 89,53% poklapanja. *Postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave* zauzimaju u ovom pitanju četvrto mjesto (prosječna ocjena 4,24), a u pitanju broj 3 postoji poklapanje od 100%. Ista situacija jeste i sa *refleksivnom nastavom*, pozicioniranom na petom mjestu (ocjena 4,20), a u pitanju broj 3 poklapanje od 98%.

Ovi nalazi nam, na osnovu jasnih podudaranja dobijenih komparacijom ova dva pitanja, ujedno daju i pet, po mišljenju ispitanika, najkorisnijih vidova profesionalnog usavršavanja nastavnika stranih jezika.

Takođe smatramo da kategorija *učešća na seminarima* zavređuje dodatnu analizu i komentar, budući da zauzima šesto mjesto, sa prosječnom ocjenom 4,03. U poređenju sa pitanjem broj 3, gdje postoji poklapanje od 81,81%, zaključujemo da je i ovo, po mišljenju nastavnika, jedan jako koristan vid profesionalnog usavršavanja.

Ovdje valja napomenuti da se kod ovih najkorisnijih vidova profesionalnog usavršavanja ističu dva koja dobrim dijelom nijesu iskustvenog karaktera (studijski boravak u inostranstvu i postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave), što znači da je procentualno mali broj ispitanika imao iskustva sa njima u odnosu na ostale vidove. Bez obzira na to što većina nastavnika nije imala iskustvo sa ovakvim vidovima razvoja, svi oni smatraju da bi oni bili izuzetno korisni za njihovo dalje napredovanje u profesiji. Razlog zašto je nemoguće posvetiti se ovim načinima usavršavanja je više nego očigledan – iako bi vjerovatno željeli, nastavnici ih ne praktikuju iz materijalnih razloga. Studijski boravak u inostranstvu iziskuje za naše uslove velika materijalna sredstva, a postdiplomske studije, za razliku od predašnjeg sistema školovanja (gdje su

se na magistarskim i doktorskim studijama školovali kandidati koji imaju kvalifikacije i reference potrebne za takav nivo obrazovanja), danas, na žalost, predstavljaju privilegiju ne onih koji zaista zavređuju da budu postdiplomci, već onih koji imaju novca da finansiraju svoje studije. Tako se, po drugi put, dotičemo materijalne komponente, koju smo pominjali kada smo raspravljali o motivacionim faktorima.

„Najnepopularnija“ među aktivnostima za razvoj jeste *posjeta školskog nadzornika* (prosječna ocjena 2,89). Ako je uporedimo sa pitanjem broj 3, sa poklapanjem od svega 35,38% , zaključujemo da je ovaj vid usavršavanja onaj od koga nastavnici imaju najmanje dobrobiti, te ga, kao takvog, smatraju najmanje korisnim.

Na samom kraju upitnika, od nastavnika se tražilo da iznesu sve ono što smatraju da nije obuhvaćeno upitnikom, a smatraju da je važno za oblast kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika (dobre i loše strane trenutnog stanja, izmjene/dopune, motivacija, savjeti, predlozi i preporuke za budućnost i slično). Na ovo pitanje komentare je dalo 68 nastavnika, što je iznenađujuće veliki procenat, budući da se prilikom popunjavanja upitnika vrlo često pitanja otvorenog tipa preskaču. Da bi imali uvid u kompletnu sliku onoga što naši nastavnici smatraju da je važno za ovu oblast, prenosimo sve komentare, zapažanja i sugestije u cjelosti (poredane na osnovu frekvencije komentara):

Popraviti uslove za rad u školama (12);

Omogućiti nastavnicima boravak u zemlji u kojoj se govori jezik koji predaju (10);

Poboljšati trenutno loš materijalni status nastavnika (9);

Poboljšati autoritet nastavničke profesije u društvu (5);

Češće organizovati dobre seminare (5);

Više motivisati nastavnike (5);

Sprovesti strožu selekciju nastavnog kadra (3);

Smanjiti broj učenika u odjeljenju (2);

Uskladiti udžbenike sa uzrastom djece (2);

Nadzornici ne treba da su samo posmatrači, već da aktivno učestvuju u osmišljavanju nastave (2);

Organizovati obavezne časove informatike za nastavnike preko 15 godina radnog staža (1);

Popraviti kontrolu rada u učionici (1);
Vratiti sistem obrazovanja prije reforme (1);
Motivisati mladi nastavni kadar stalnim zaposlenjem (1);
Rasteretiti predmetne programe (1);
Motivisati učenike da bolje uče (1);
Za mentora birati iskusnog i sposobnog nastavnika (1);
U radu dati prednost vaspitnoj komponenti (1);
Pozitivno je organizovanje svih nastavnika engleskog jezika (1);
Pozitivna je saradnja aktiva nastavnika stranih jezika (1);
Dobra strana trenutnog stanja su seminari (1);
Dobra strana trenutnog stanja su opservacije (1);
Nedostaje veća otvorenost nastavnika prema promjenama (1).

Na osnovu ovih sugestija i zapažanja naših nastavnika, možemo formirati sliku o trenutnom stanju sa kojim nijesu najzadovoljniji – najveći broj komentara odnosi se na nezadovoljstvo po sljedećim pitanjima: loši uslovi za rad u školama, nemogućnost usavršavanja u državi čiji se jezik predaje, loš materijalni status nastavnika, trenutno srozan ugled nastavničke profesije u društvu, slaba motivacija nastavnika za rad, neadekvatna selekcija nastavnog kadra za rad u školama. Ne možemo a da ne zapazimo postojanje poklapanja dobrog dijela ovdje iznešenih primjedaba sa prethodno iznešenim nalazima i zaključcima, što očigledno nije samo puka slučajnost, već nešto što je kontinuirano, trajno, i prisutno kod većeg broja naših nastavnika. Ovakva konstatacija potvrđuje naše hipoteze o nezadovoljstvu nastavnika postojećim sistemom i željom za promjenama (vidi poglavlje 12.2.).

12.5.5. Zaključak istraživanja

Analizom podataka dobijenih anketom među nastavnicima stranih jezika osnovnih, srednjih stručnih škola i gimnazija došli smo do sljedećih zaključaka:

- ✧ velika većina nastavnika stranih jezika razumije značenje pojma *kontinuirani profesionalni razvoj*,
- ✧ dosadašnje iskustvo nastavnika u aktivnostima za profesionalni razvoj u najvećoj mjeri podrazumijeva korišćenje stručne literature, učešće na

seminarima, razmjenu mišljenja i iskustava sa kolegama, kao i praktični dio iz metodike nastave još za vrijeme studija stranih jezika, dok se najmanje rasprostranjeni vidovi profesionalnog usavršavanja odnose na učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima i postdiplomske studije.

- ✧ vidovi profesionalnog razvoja od kojih su nastavnici imali najviše dobiti su razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama, korišćenje stručne literature, učešće na seminarima, praktični dio iz metodike nastave još za vrijeme studija stranog jezika, opservacije časova kolega, reflektivna nastava, studijski boravak u inostranstvu, mentorstvo – rad saiskusnim nastavnikom i timski rad sa nastavnicima. Opservacije od strane kolega i stručnih organa škole, mentorstvo – rad sa nastavnikom početnikom i posjeta školskog nadzornika su aktivnosti profesionalnog razvoja od kojih u prosjeku polovina anketiranih nastavnika smatra da nijesu imali dobrobiti,
- ✧ nastavnici stranih jezika imaju svijest o neophodnosti usavršavanja u struci, a samim tim i poboljšanja svoje nastavne prakse,
- ✧ najrasprostranjeniji vidovi profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika u Crnog Gori su učešće na seminarima, i razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama,
- ✧ nastavnici imaju svijest o potrebi za profesionalnim usavršavanjem, ali više od jedne trećine njih ne shvata na koji način je profesionalni razvoj koncipiran u okviru Odsjeka u Zavodu za školstvo Crne Gore i šta on precizno podrazumijeva,
- ✧ dvije trećine nastavnika shvata na pravi način šta podrazumijeva cilj kontinuiranog profesionalnog razvoja na nivou škole,
- ✧ više od dvije trećine ispitanika razumije potrebu za profesionalnim usavršavanjem i smatra da je ona logična i opravdana, ali smatra da razvoj treba dovesti u vezu sa slobodnom voljom nastavnika, a ne zasnivati ga na „prinudnoj“ osnovi,
- ✧ više od polovine ispitanika smatra da je samo djelimično motivisano za profesionalno usavršavanje, a kod ostalih ispitanika imamo podijeljena mišljenja - prisustvo pozitivne i negativne motivacije,
- ✧ i pored mnogih demotivirajućih faktora, kod jedne četvrtine nastavnika postoji potreba, a samim tim i dobra volja i entuzijazam za napredovanjem,

a kod isto tolikog broja nastavnika postoji nezadovoljstvo materijalnom nadoknadom za posao koji obavljaju,

- ✧ najkorisniji vidovi profesionalnog usavršavanja nastavnika stranih jezika u Crnoj Gori (sa rasponom prosječne ocjene od 4,03 do 4,78) su studijski boravak u inostranstvu, korišćenje stručne literature, razmjena iskustava i mišljenja sa kolegama, obrazovanje putem postdiplomskih studija, reflektivna nastava i učešće na seminarima, a najmanje koristan vid razvoja jeste posjeta školskog nadzornika (prosječna ocjena 2,89),
- ✧ sugestije i preporuke za dalji i napredniji sistem permanentnog razvoja nastavnika odnose se na poboljšanje loših uslova za rad u školama, omogućavanje usavršavanja u državi čiji se jezik predaje, poboljšanje lošeg materijalnog statusa nastavnika i afirmacije nastavničke profesije u društvu, kao i motivacije nastavnika za rad, i, na kraju, iznalaženje adekvatnijeg načina selekcije nastavnog kadra za rad u školama.

Na samom kraju poglavlja koje se bavi tumačanjem nalaza istraživanja, pored mnoštva zapažanja i sugestija, izdvajamo jedan komentar koji se odnosio na posljednje pitanje u upitniku, a koji nesumnjivo zavređuje našu pažnju. Komentar prenosimo u cjelosti, u neizmijenjenom obliku:

*„Profesionalno usavršavanje nastavnika je **raison d'être** u humanističkoj viziji svakog društva, a posebno školstva. Nažalost, kod nas (pa i šire), školstvo trpi najgore uticaje savremene civilizacije i zahtijeva transformaciju i prilagođavanje koncepta škole novoj realnosti. Kod nas tradicionalno društvo „puca po svim šavovima“. Škola po svojoj ulozi i moći nije u stanju da bude pravi i dovoljan korektiv ukupnih tokova.*

Nastavnici nijesu i ne smiju da budu dehumanizovani menadžeri i tehnostrate-profesionalci. Škola mora da bude prijatna i privlačna sredina, gdje se uči ljubav prema ljudima i razvijaju i gaje najveće vrline. Škola treba da podrazumijeva najbolje profesionalne i materijalne uslove za to: novi koncept škole, rasterećenje školskih programa, prednost vaspitnoj komponenti u osnovnoj školi, kadrovska selekcija, polna zastupljenost, profesionalno usavršavanje, materijalni i drugi podsticaji treba da budu sveukupna briga i odgovornost cjelokupnog društva“.

13. ZAKLJUČAK

Prilikom odabira teme za rad, rukovodili smo se, iako sasvim mladom i novom, danas veoma aktuelnom temom obrazovanja nastavnika i konceptom cjeloživotnog učenja i usavršavanja. Savremena nastava podrazumijeva dobro obučeni nastavni kadar, sposoban da odgovori društvenim potrebama i zahtjevima moderne naučne teorije i prakse, a da bi se to postiglo, neophodno je razviti sistem u kome će se nastavnicima omogućiti da se permanentno usavršavaju.

Kao nastavnik sa dugogodišnjim radnim iskustvom u osnovnoj školi, autor je mišljenja da je ovo pitanje izuzetno aktuelno i važno, čemu u prilog ide i činjenica da se u reformisanom sistemu crnogorskog školstva, u okviru Zavoda za školstvo, izdiferencirala posebna jedinica *Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*. Treba napomenuti da se u svijetu o ovoj temi počelo razmišljati, raspravljati i pisati ranije, o čemu svjedoči literatura na engleskom jeziku (devedesete godine prošlog vijeka), a kao novi trend, ili potreba i obaveza, od skora ovaj aspekt nastavničke profesije počinje biti aktuelan i kod nas. U nastojanju da na jedan sistematičan i cjelovit način obuhvatimo osnovne postavke ovog problema, u prvom, teorijskom dijelu rada osvrnuli smo se na relevantne autore i literaturu koja se bavi datom tematikom, a u drugom, empirijskom dijelu rada smo izvršili analizu rezultata dobijenih istraživanjem koje smo sproveli među studentima budućim nastavnicima stranih jezika i nastavnicima stranih jezika u Crnoj Gori.

Na samom početku, u radu smo se bavili objašnjenjem pojma *cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika*, šta se sve podrazumijeva i koje vidove razvoja uključuje. Uvidom u savremenu stručnu literaturu istražili smo i izložili bitne postavke najčešćih vidova profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika, a to su: praksa, mentorstvo, školski nadzor, refleksivna nastava, korištenje stručne literature, kolaborativni profesionalni razvoj nastavnika stranih jezika i formalni razvoj nastavnika stranih jezika.

Takođe smo u rad uvrstili i objasnili značaj obrazovnih politika, koje promovišu sljedeće kategorije: kvalitet, a ne kvantitet nastavnika, profilisanje nastavnika kako bi se uskladio razvoj i uspjeh nastavnika sa potrebama škole, profesionalni razvoj nastavnika, fleksibilnije obrazovanje nastavnika, održavanje kvaliteta nastavnika, omogućavanje

veće odgovornosti školama pri rukovođenju nastavnim kadrom (zapošljavanje, i obezbjeđivanje adekvatnih uslova za rad i profesionalno usavršavanje), i uspostavljanje strožeg kriterijuma za upis na studije za obrazovanje nastavnika.

Takođe smo istakli evropsku dimenziju cjeloživotnog obrazovanja nastavnika kroz različite studije i iskustva iz inostranstva. Zemlje članice Evropske Unije postavljaju sebi za cilj unapređenje obrazovanja i sistema obuke, ističući da je pored kvalitetnog početnog obrazovanja nastavnika neophodno i postojanje kontinuiranog profesionalnog razvoja. Studija *TALIS* ističe potrebu za obezbjeđivanjem mogućnosti za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika, a *Evropski portfolio za studente buduće nastavnike jezika*, podstičući studente na razmišljanje o znanjima i vještinama potrebnim za nastavu jezika, pomaže studentima da se što bolje pripreme za buduću profesiju u različitim nastavnim kontekstima. *Evropski profil za obrazovanje nastavnika jezika* predstavlja okvir koga mogu koristiti i prilagoditi edukatori nastavnika i svi oni koji se bave obrazovnim politikama, a koji se može uključiti u program za obrazovanje nastavnika i obezbijediti nastavnicima stranih jezika sticanje neophodnih znanja, vještina i kompetencija. *Okvir Britanskog Savjeta za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika engleskog jezika* služi za identifikaciju stadijuma na kojem se nalaze nastavnici engleskog jezika, kao i potreba i ciljeva na ovom stadijumu, i, na kraju, predlaže načine napredovanja nastavnika sa fokusom na kontinuirani profesionalni razvoj.

Na kraju teorijskog dijela dali smo lokalni pečat ovoj tematici, osvrnuvši se na istorijat Zavoda za školstvo Crne Gore i djelatnosti Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika. Od svog osnivanja 2003. godine, *Zavod za školstvo Crne Gore* je prošao svoj evolutivni razvoj, i svojim aktivnostima obuhvata sve segmente vaspitno-obrazovnog procesa, sa ciljem primjene reformskih rješenja u oblasti obrazovanja i uvođenja nacionalnog obrazovnog sistema u evropske obrazovne tokove. *Odsjek za kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika* stavlja akcenat na formiranje sistema profesionalnog razvoja nastavnika i obuku nastavnika za primjenu reformskih rješenja. Takođe smo se osvrnuli na *Strategiju obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori (2017-2024)*, dokument Ministarstva prosvjete Crne Gore, gdje smo dali prikaz trenutnog stanja i prioriternih oblasti za unapređenje inicijalnog i kontinuiranog obrazovanja nastavnika.

S obzirom na gotovo neumitno mimoilaženje u odnosu teorija – praksa, odlučili smo se da, barem u domenu našeg nacionalnog obrazovnog sistema, ispitamo kakva je konkretno situacija u našem školstvu kada je obrazovanje budućih nastavnika i razvoj nastavnika stranih jezika u pitanju. Na koji način se sprovodi početno obrazovanje budućih nastavnika stranih jezika na univerzitetskom nivou, kao i to šta naši nastavnici praktičari smatraju dobrim, a šta lošim u postojećem sistemu kontinuiranog razvoja nastavnika, i šta oni smatraju da bi trebalo uraditi u cilju poboljšanja istog su pitanja na koja smo dobili odgovore u istraživačkom dijelu rada.

Istraživanje je urađeno sa dvije grupacije ispitanika – sa studentima budućim nastavnicima stranih jezika, i sa nastavnicima stranih jezika koji rade u osnovnim, srednjim stručnim školama i gimnazijama u Crnoj Gori. Analizom rezultata dobijenih putem anketnog upitnika, došli smo do sljedećih zaključaka:

Na osnovu rezultata ankete sa studentima došli smo do saznanja koja su izuzetno važna za inicijalno obrazovanje nastavnika – zapažanja studenata iznešena kroz pozitivne i negativne strane koncepcije i organizacije nastave na specijalističkim studijama, kao i njihova afirmativna ili nezadovoljavajuća iskustva po pitanju zastupljenosti časova praktične obuke i obavljanja prakse na završnoj godini studija, predstavljaju pokazatelj dobrih i loših strana organizacije nastave na studijama za obrazovanje budućih nastavnika stranih jezika. Stoga, ovo istraživanje može poslužiti kao smjernica onima koji se bave organizacijom nastave na odsjecima za strane jezike, naročito onima koji koncipiraju i osmišljavaju programe za predmete usko vezane za nastavničku profesiju. Rezultati istraživanja gdje se došlo do saznanja da polovina studenata nije upoznata sa pojmom i značenjem *kontinuiranog profesionalnog razvoja* mogu biti jasna preporuka profesorima metodičke grupe predmeta na fakultetu da jedan dio u okviru kurseva iz metodike nastave i njima sličnih posvete i ovoj problematici, i na taj način uvedu studente u jednu novu dimenziju učenja, i upoznaju ih sa konceptom *doživotnog učenja i usavršavanja*.

Rezultati ankete sprovedene među nastavnicima su nedvosmisleno dali odgovore na mnoga pitanja – kako nastavnici stranih jezika gledaju na kategoriji profesionalnog razvoja, kakva su njihova dosadašnja iskustva u ovoj problematici, koliko su do sada imali koristi, i koliko su motivisani za ovakav vid usavršavanja. Nadalje, analizom podataka dobijenih anketom došlo se do zaključaka o tome šta naši nastavnici smatraju

da je za njih, kao praktičare najkorisnije, šta oni smatraju da je dobro, a šta bi trebalo mijenjati u postojećem sistemu kontinuiranog profesionalnog razvoja. Ovo ujedno možemo posmatrati i kao projekciju potreba u našem sistemu profesionalnog razvoja nastavnika stranih jezika. Ovi podaci mogu biti od koristi svima onima koji se bave pitanjima obrazovne politike (edukatori, rukovodioci odsjeka i savjetnici u nadležnim institucijama, školski nadzornici, treneri, evaluatori), koji bi, na osnovu analize rezultata ankete došli do važnih podataka, i na osnovu toga, napravili izmjene i dopune u postojećem sistemu za obrazovanje nastavnika, zadržavajući pritom ono što se, po mišljenju nastavnika, pokazalo kao djelotvorno i efikasno, i uvodeći novine, koje se ogledaju u vidovima usavršavanja za koje nastavnici smatraju da bi im donijeli izuzetnu dobit. Ovakav novi koncept razvoja nastavnika, po mišljenju naših nastavnika stranih jezika, podrazumijevao bi prvenstveno poboljšanje uslova rada u školama i stimulaciju nastavnika u smislu pojačane motivacije nastavnika za rad i poboljšanja materijalnog statusa nastavnika, kao i osnaživanja društvene afirmacije nastavničkog poziva. Takođe, trebalo bi pronaći način da se nastavnicima koji se prepoznaju po svom kvalitetu omogući usavršavanje daljim obrazovanjem na postdiplomskim studijama i/ili odlaskom u inostranstvo.

Ovo, naravno, podrazumijeva određena materijalna sredstva, ali smatramo da ipak nije neizvodljivo. Svaka država mora voditi računa da ima jak obrazovni sistem i kompetentne, sposobne, motivisane, i, prije svega ZADOVOLJNE nastavnike. Promjene u sistemu kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika treba da se ogledaju ne samo u imperativima, i obavezi nastavnika da se permanentno usavršava, već i u vrednovanju rada nastavnika i stimulaciji istog. Uz oslanjanje na već postojeći koncept (koji je podložan modifikaciji), i raspoložive resurse i sredstva, sigurni smo da se, ukoliko zaista želimo promjene na bolje, može doći do sveukupnog poboljšanja, kako u sistemu profesionalnog razvoja nastavnika s jedne, tako i u radu nastavnika i postizanju još boljih rezultata s druge strane. Ovo, po našem mišljenju, ujedno predstavlja i perspektive u našem obrazovnom sistemu i sistemu kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika stranih jezika i nastavnika uopšte.

Obrada ove teme otvorila je neka nova pitanja sociološko-socijalno-ekonomske prirode. U prvom redu misli se na pitanje motivisanosti i zadovoljstva nastavnika (stranih jezika) svojim pozivom. Bavljenje zahtjevnim nastavničkim pozivom, koji se,

izgleda, sve više usložnjava, čini se da više nije tako motivišuće kao što je to nekada bio slučaj. Nametanje dodatnih obaveza u vidu kontinuiranog razvoja nastavnika već ionako opterećenim nastavnicima je nešto sa čim većina nastavnika nije saglasna. Oni ističu svoju profesionalnu savjest, potrebu i dobru volju da se usavršavaju, a ne dopada im se ideja „moranja“. Danas, u eri opšte popularizacije i promocije prava djece i učenika, gdje su nastavnici gotovo obespravljani, ideal koji je nastavnička profesija imala polako ali sigurno blijedi i pada u zaborav.³⁸ Kada govorimo o materijalnom statusu u društvu, nastavnici su marginalizovana profesija i sinonim za loš materijalni i životni standard. Ostaje otvoreno i pitanje načina regrutovanja budućih nastavnika i zadržavanja kvalitetnog kadra koji iako prepoznat po svojim rezultatima, nije adekvatno nagrađen ili na neki način izdvojen u odnosu na druge. Moguće je da, ako ne dođe do izvjesnih promjena, ni dalje neće biti izdiferenciranih pravila i instrumenata na osnovu kojih će se vršiti selekcija i primanje nastavnika u radni odnos (kao kontrast ovome vidjeti poglavlje 9.1.). Već postojeći samosvjestan kvalitetan kadar će se prije ili kasnije naći u dilemi da li potražiti drugi, bolje plaćen posao.

Možemo konstatovati da je rad otvorio temu za razmišljanje u vezi sa jednim drugačijim pristupom problematici obrazovanja nastavnika. U sistemu gdje se postavljaju standardi i nameće ispunjavanje dodatnih obaveza i zahtjeva, treba da postoji mjesto i za priznanja, pohvale, nagrade i stimulans. Potrebno je vratiti dostojanstvo nastavničkoj profesiji koje ona zasigurno zaslužuje. Ovakav sistem će generisati kvalitetne nastavnike, motivisane i zadovoljne profesionalce koji će svoj posao obavljati sa voljom i entuzijazmom.

Na kraju, u potpunosti dijelimo mišljenje Tomasa Gordona, čijim citatom ujedno završavamo zaključno poglavlje:

Jednom je jedan filozof rekao da ako želimo da učenicima omogućimo slobodu u školama prvo bi trebalo da oslobodimo nastavnika. On je očigledno uvideo da nastavnici nisu slobodni, kao ni učenici, jer su oni pod kontrolom i direkcijama moći i autoriteta; njihova prava se često ne poštuju;

---

³⁸ Durbaba (2018) je mišljenja da je ugled nastavničke profesije po svim pitanjima (društvena afirmacija, atraktivnost poziva, kvalitetna selekcija kandidata kako pri upisu na studije tako i prilikom zasnivanja radnog odnosa, materijalni status i mogućnost napredovanja u struci) vjerovatno na najnižem nivou od kada postoji školstvo.

nije im data šansa da učestvuju u donošenju odluka za koje se očekuje da ih sprovode i podstiču; njihovi pretpostavljeni ih često ne slušaju sa simpatijom i razumevanjem; i oni neprekidno rade u atmosferi u kojoj vladaju vrednovanje, prosuđivanje i strah.

Od nastavnika se očekuje da izlaze u susret potrebama učenika, čak i onda kada njihove sopstvene potrebe nisu zadovoljene. Naša teorija o kvalitetnim međuljudskim odnosima čvrsto je zasnovana na principu uzajamnog zadovoljenja potreba. Nastavnici moraju da zadovolje vlastite potrebe da bi uopšte bili raspoloženi da misle o potrebama učenika i njihovom zadovoljenju (Gordon, 1998:235).

PRAVO ZNANJE

Jedan direktor škole priđe izvjesnoj uvaženoj Nastavnici, okarakterisa njenu nastavnu praksu nelogičnom, besmislenom, i na račun toga izreče još sijaset neprijatnih stvari. Nastavnica na to iz skrivenog džepa izvadi dragi kamen. Pokaza na arkadu u trgovačkom centru i reče: „Ponesi ovaj dragulj u radnje koje prodaju srebrninu i baterije za časovnike, i vidi hoće li ti za njega dati stotinu zlatnih funti.“

Direktor pokuša u mnogim radnjama tog tipa, ali ne mogade dobiti ništa više od ponude vrijedne stotinu srebrnjaka.

„Odlično“, reče Nastavnica. A sada pođi kod pravog juvelira i vidi koliko će ti on dati“.

Direktor ode u najbližu juvelirnicu, i zaprepasti se kad mu tamo za dragulj odmah ponudiše hiljadu zlatnih funti.

Nastavnica onda reče: „U pravo znanje, i u moju nastavu, razumiješ se taman koliko i prodavci srebrnine u drago kamenje. Ako želiš da procjenjuješ dragulje, postani juvelir.“ (*Owen, 2001:38, prevod D. V.*)

BIBLIOGRAFIJA

1. Bailey, K.M. 2006. *Language Teacher Supervision*. New York: CUP.
2. Bartlett, Leo. Teacher development through reflective teaching. U: Richards, J. C. and David Nunan (eds.). 1997. *Second Language Teacher Education*. Cambridge: CUP, str. 202-214.
3. Bowen, Tim and Jonathan Marks. 1994. *Inside Teaching: Options for English Language Teachers*. Oxford: Heinemann English Language Teaching.
4. Brown, James Dean, and Theodore S. Rogers. 2002. *Doing Second Language Research*. Oxford: OUP.
5. Brown, Kim. 2001. Mentoring and retention of newly qualified language teachers. *Cambridge Journal of Education*, 31(1), str. 61-88.
6. Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP.
7. Celce – Murcia, Marianne, ed. 2001. *Teaching English as a Second or Foreign Language*. Boston: Heinle & Heinle.
8. Cohen, Louis and Lawrence Manion: 1980. *Research Methods in Education*. London: Croom Helm.
9. Cook, Guy. 2003. *Applied Linguistics: Oxford Introductions to Language Study*. Oxford: OUP.
10. Davidson, et al. 2011. *Going Forward: Continuing Professional Development for English Language Teachers in the UK*. British Council.

11. Davies, Paul and Eric Pearse. 2000. *Success in English Teaching*. Oxford: OUP.
12. Durbaba, Olivera. 2018. „O obrazovanju nastavnika stranih jezika u Republici Srbiji“. *Jezici obrazovanja*, Tematski zbornik radova. Ur. J. Vučo i J. Filipović. Beograd: FID, Filoloska istrazivanja danas, Tom VIII, Filoloski fakultet, Beograd.
13. Edge, Julian and Sue Garton. 2009. *From Experience to Knowledge in ELT*. Cambridge: CUP .
14. European Comission, DG Education and Culture. 2005. *Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*. Brussels
15. Freeman, Donald. 1998. *Doing Teacher Research: From Inquiry to Understanding*. Heinle & Heinle Publishers.
16. Gaies, Stephen and Roger Bowers. Clinical supervision of language teaching: the supervisor as trainer and educator. U: Richards, J. C. And David Nunan (eds.). 1997. *Second Language Teacher Education*. Cambridge: CUP, str. 167-181.
17. Gebhard, J. G. The Practicum. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 250-258.
18. Goranović, Pavle, ur. 2011. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2011/2012. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
19. Gordon, Tomas, 1998. *Kako biti uspešan nastavnik*. Beograd: Kreativni Centar.

20. Harmer, Jeremy. 2003. *The Practice of English Language Teaching*. Harlow: Pearson Education Limited.
21. Head, Katie and Pauline Taylor. 1997. *Readings in Teacher Development*. Oxford: Macmillan Heinemann English Language Teaching.
22. Hedge, Tricia. 2000. *Teaching and Learning in the Language Classroom*. Oxford: OUP.
23. Johnston, Bill. Collaborative Teacher Development. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 241-245.
24. Kamshi-Stein, Lia D. Teacher Preparation and Nonnative English-Speaking Educators. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 91-101.
25. Kelly, Michael, et al. 2004. *European Profile for Language Teacher Education: Final Report – A Report to the European Commission, Directorate General for Education and Culture*. Southampton: University of Southampton.
26. Kelly, Michael, Michael Grenfell. 2004. *European Profile for Language Teacher Education: A Frame of Reference*. Southampton: University of Southampton, www.lang.soton.ac.uk/profile, sajtu pristupljeno 14.01. 2011. u 13.55.
27. Kemmis, Stephen and Robin McTaggart. 1982. *The Action Research Planner*. Victoria, Australia: Deakin University Press.
28. Kitić, Slobodanka. 2007. *An Introduction to Methodology in ELT*. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.

29. Klajn, Ivan. 2000. *Rečnik jezičkih nedoumica*. Beograd: Srpska školska knjiga.
30. Kyriacou, Chris. 2001. *Temeljna nastavna umijeća*. Zagreb: Educa.
31. Larsen – Freeman, Diane. 2001. *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford: OUP.
32. Lindsay, Cora with Paul Knight. 2006. *Learning and Teaching English: A Course for Teachers*. Oxford: OUP.
33. Medgyes, Peter and Angi Malderez, eds. 1996. *Changing Perspectives in Teacher Education*. Oxford: Heinemann English Language Teaching .
34. Malderez, Angi. Mentoring. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 259-268.
35. Malderez, Angi and Caroline Bodoczky. 1999. *Mentor Courses*. Cambridge: CUP.
36. MPCG. 2016. *Strategija obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori (2017-2024) sa Akcionim planom za 2017. i 2018. godinu*. Podgorica
37. MPCG. 2014. *Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno-vaspitne ustanove*. Podgorica
38. MPS. 2010. *Nastavnici su bitni. Kako privući, usavršavati i zadržati efikasne nastavnike*. Beograd.
39. Newby, David, et al. 2007. *European Portfolio for Student Teachers of Languages: A reflection tool for language teacher education*. Council of Europe.

40. Nunan, David, Clarice Lamb. 1996. *The Self-directed Teacher*. Cambridge: CUP.
41. OECD. 2005. *Teachers Matter*. Paris: OECD.
42. Owen, Nick. 2001. *The Magic of Metaphor*. Carmarthen: Crown House Publishing
43. Parrott, Martin. 2001. *Tasks for Language Teachers*. Cambridge: CUP.
44. Pavlovski, Tatjana i Dragana Pavlović Breneselović. 2000. *Timski rad u vaspitnoj praksi: Priručnik za obuku vaspitača*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet .
45. Popović, Dušanka, ur. 2007. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2007/2008. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
46. Popović, Dušanka, ur. 2008 a. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2008/2009. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
47. Popović, Dušanka, i dr. 2008 b. *Profesionalni razvoj na nivou škole – priručnik za škole*. Podgorica: Zavod za školstvo.
48. Popović, Dušanka, ur. 2009. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2009/2010. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
49. Popović, Dušanka, ur. 2010. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2010/2011. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.

50. Popović, Dušanka, i dr. 2017. *Profesionalni razvoj na nivou škole/vrtića – priručnik za nastavnike u školama, predškolskim ustanovama i domovima učenika*. Podgorica: Zavod za školstvo.
51. Randall, Mick with Barbara Thornton. 2001. *Advising and Supporting Teachers*. Cambridge: CUP.
52. Richards, J. C. 2015. *Key Issues in Language Teaching*. Cambridge: CUP.
53. Richards, J. C. and Thomas S. C. Farrell. 2009. *Professional Development for Language Teachers: Strategies for Teacher Learning*. New York: CUP.
54. Richards, J. C. and Charles Lockhart. 2009. *Reflective Teaching in Second Language Classrooms*. New York: CUP.
55. Richards, J. C. And David Nunan (eds.). 1997. *Second Language Teacher Education*. Cambridge: CUP.
56. Ristić, Svetomir, i dr. 2005. *Enciklopedijski englesko-srpski rečnik I – II*. Beograd: Prosveta .
57. Scheerens, Jaap, ed. 2010. *Teacher's Professional Development: Europe in international comparison*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union.
58. Scrivener, Jim. 2005. *Learning Teaching*. Oxford: Macmillan Education.
59. Sinclair, John, ed. 2003. *Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary*. Glasgow: HarperCollins Publishers.

60. Smith, M. Thomas and Richard Ingersoll. 2004. What are the effects of induction and mentoring on beginning teacher turnover? *American Educational Research Journal*. 41 (3), str. 681-714.
61. Spratt, Mary. 2009. *English for the Teacher*. Cambridge: CUP.
62. Thornbury, Scott. 2006. *An A to Z of ELT*. Oxford: Macmillan Education.
63. Vučo, Julijana. 2011. „O nekim modelima obrazovanja nastavnika stranih jezika“. *Stavovi promjena – promjena stavova*, Međunarodni tematski zbornik radova. Ur. J. Vučo i B. Milatović. Nikšić: Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet Nikšić.
64. Wallace, M. J. 2008. *Action Research for Language Teachers*. Cambridge: CUP.
65. Wallace, M. J. 2001. *Training Foreign Language Teachers: A reflective approach*. Cambridge: CUP.
66. Wright, Tony. „Trainer Development“: Professional Development for Language Teacher Educators“. U: Burns, Anne and Jack C. Richards, eds. 2009. *The Cambridge Guide to Second Language Teacher Education*. New York: CUP, str. 102-112.
67. Zavod za školstvo Crne Gore. 2009. *6 godina Zovoda*. Podgorica.
68. Zavod za školstvo Crne Gore. 2012. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2012/2013. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
69. Zavod za školstvo Crne Gore. 2013. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2013/2014. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.

70. Zavod za školstvo Crne Gore. 2014. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2014/2015. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
71. Zavod za školstvo Crne Gore. 2015. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2015/2016. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
72. Zavod za školstvo Crne Gore. 2016. *Katalog programa stručnog usavršavanja nastavnika za školsku 2016/2017. godinu*. Podgorica: Zavod za školstvo.
73. Zeichner, K. M., Daniel P. Liston. 1996. *Reflective Teaching: An Introduction*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
74. www.englishagenda.britishcouncil.org, sajtu pristupljeno 20.08.2013. u 15:54.
75. www.zavodzaskolstvo.gov.me, sajtu pristupljeno 14.08. 2017. u 21:50.

PRILOG 1

(Pravilnik o bližim uslovima, načinu i postupku izdavanja i obnavljanja dozvole za rad nastavniku, direktoru i pomoćniku direktora obrazovno-vaspitne ustanove)

Na osnovu člana 107b stav 2 Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju ("Službeni list RCG", br. 64/02, 31/05, 49/07 i "Službeni list CG", br. 45/10, 45/11, 36/13 i 39/13) Ministarstvo pro-svjete donijelo je

P R A V I L N I K
O BLIŽIM USLOVIMA, NAČINU I POSTUPKU
IZDAVANJA I OBNAVLJANJA DOZVOLE ZA RAD
NASTAVNIKU, DIREKTORU I POMOĆNIKU DIREKTORA
OBRAZOVNO-VASPITNE USTANOVE

Sadržaj

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se bliži uslovi, način i postupak izdavanja i obnavljanja dozvole za rad (u daljem tekstu: licenca) nastavniku, vaspitaču, stručnom saradniku, saradniku u nastavi i dugim izvođačima obrazovno-vaspitnog rada, u skladu sa zakonom (u daljem tekstu: nastavnik), direktoru i pomoćniku direktora predškolske ustanove, osnovne škole, gimnazije, stručne škole, mješovite škole, obrazovnog centra, resursnog centra i organizatora obrazovanja odraslih, kao i sadržaj i oblik licence.

Licenca

Član 2

Licenca je javna isprava kojom se, saglasno zakonu, dokazuje potreban nivo opštih i stručnih kompetencija nastavnika, direktora i pomoćnika direktora za period od pet godina.

Upotreba rodno osjetljivog jezika

Član 3

Svi izrazi koji se u ovom pravilniku koriste za fizička lica u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

Izdavanje licence

Član 4

Nastavniku se izdaje licenca nakon položenog stručnog ispita za rad u obrazovno vaspitnim ustanovama.

Licenca se izdaje na osnovu pisanog zahtjeva nastavnika.

Uz zahtjev za izdavanje licence podnosi se:

- ✧ diploma, odnosno uvjerenje o stečenom obrazovanju; i
- ✧ uvjerenje o položenom stručnom ispitu.

Zahtjev, iz stava 2 ovog člana, nastavnik koji realizuje predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje, opšte srednje obrazovanje, vaspitanje i obrazovanje u resursnom centru i vaspitanje u domu učenika, odnosno domu učenika i studenata podnosi Zavodu za školstvo (u daljem tekstu: Zavod), a nastavnik koji realizuje stručno obrazovanje i obrazovanje kod organizatora obrazovanja odraslih Centru za stručno obrazovanje (u daljem tekstu: Centar).

Obnavljanje licence

Član 5

Nastavniku, direktoru odnosno pomoćniku direktora može se obnoviti licence (relicenciranje) ukoliko je uspješno završio stručno usavršavanje po programima stručnog usavršavanja nastavnika iz prioriternih oblasti i drugim programima stručnog usavršavanja nastavnika, koje donosi Nacionalni savjet za obrazovanje u skladu sa zakonom.

Trajanje stručnog usavršavanja

Član 6

Stručno usavršavanje iz člana 5 ovog pravilnika traje 16 sati iz prioriternih oblasti i osam sati iz drugih programa stručnog usavršavanja nastavnika.

Izuzetno, od stava 1 ovog člana, nastavnik, direktor i pomoćnik direktora koji tokom studija nije polagao ispite iz pedagoško-psihološke grupe predmeta za obnavljanje licence potrebno je da se stručno usavršava i 16 sati iz tih oblasti.

Stručno usavršavanje iz st.1 i 2 ovog člana srazmjerno se raspoređuje na period od pet godina u skladu sa katalogom stručnog usavršavanja realizacije odobrenih programa stručnog usavršavanja.

Nadležnost

Član 7

Zahtjev za obnavljanje licence nastavnik koji realizuje predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno obrazovanje i vaspitanje, opšte srednje obrazovanje, vaspitanje i obrazovanje u resursnom centru i vaspitanje u domu učenika, odnosno domu učenika i studenata, direktor i pomoćnik direktora predškolske ustanove, osnovne škole, gimnazije, resursnog centra i obrazovnog centra podnosi Zavodu, a nastavnik koji realizuje stručno obrazovanje, obrazovanje odraslih kod organizatora obrazovanja odraslih, direktor i pomoćnik direktora stručne škole, mješovite škole i organizatora obrazovanja odraslih podnosi Centru.

Podnošenje zahtjeva

Član 8

Zahtjev za obnavljanje licence nastavnik, direktor i pomoćnik direktora podnosi šest mjeseci, a najkasnije 90 dana prije isteka roka važeće licence. Uz zahtjev iz stava 1 ovog člana podnosi se:

- ✧ diploma, odnosno uvjerenje o stečenom obrazovanju;
- ✧ važeća licence;
- ✧ potvrda o uspješno završenom stručnom usavršavanju nastavnika.

Dokazi iz stava 2 ovog člana, člana 4 stav 3 i člana 9 stav 2 ovog pravilnika dostavljaju se u originalu ili formi ovjerene kopije.

Podnošenje zahtjeva nakon utvrđenog roka

Član 9

Nastavnik, direktor, odnosno pomoćnik direktora koji iz opravdanih razloga (duže liječenje, odsustvo i sl.) nije podnio zahtjev za obnavljanje licence u roku iz člana 8 stav 1 ovog pravilnika može podijeti zahtjev do dana isteka roka važeće licence.

Uz zahtjev za obnavljanje licence dostavljaju se dokazi na osnovu kojih se cijeni opravdanost razloga iz stava 1 ovog člana.

Komisija

Član 10

Ispunjenost uslova za izdavanje, odnosno obnavljanje licence utvrđuje komisija za licenciranje (u daljem tekstu: komisija) koju obrazuje Zavod, odnosno Centar.

Zavod, odnosno Centar obrazuje potreban broj komisija, po pravilu, po nivoima obrazovanja.

Komisiju čine predsjednik i najmanje dva člana, za koje se u slučaju odsutnosti imenuju zamjenici.

Komisija se obrazuje na period od pet godina.

Komisija ima sekretara.

Administrativne poslove za potrebe komisije obavlja Zavod, odnosno Centar. Bliži sastav i način rada komisije utvrđuje se aktom o njenom obrazovanju.

Odlučivanje po zahtjevu

Član 11

Komisija je dužna da zahtjev za izdavanje licence razmotri u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, odnosno u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva za obnavljanje licence.

Ako je zahtjev za izdavanje, odnosno obnavljanje licence nepotpun ili nijesu dostavljeni potrebni dokazi, komisija će, u pisanoj formi, obavijestiti podnosioca zahtjeva da otkloni utvrđene nedostatke i odrediti rok u kojem je podnosilac zahtjeva dužan da otkloni utvrđene nedostatke.

Ako podnosilac zahtjeva ne otkloni nedostatke u ostavljenom roku smatra se da je odustao od zahtjeva.

Ako su ispunjeni svi propisani uslovi komisija donosi rješenje o ispunjenosti uslova za izdavanje, odnosno obnavljanje licence.

Ako je zahtjev neblagovremen, ili ako nijesu ispunjeni svi propisani uslovi, komisija će donijeti rješenje o odbacivanju, odnosno odbijanju zahtjeva.

Na rješenje iz stava 5 ovog člana podnosilac zahtjeva može podnijeti žalbu organu državne uprave nadležnom za poslove prosvjete (u daljem tekstu: Ministarstvo) u roku od 15 dana od dana dostavljanja.

Rješenje Ministarstva je konačno.

Izdavanje licence

Član 12

Na osnovu konačnog rješenja o ispunjenosti uslova za izdavanje, odnosno obnavljanje licence Zavod, odnosno Centar izdaje licencu.

Sadržaj i obrazac licence

Član 13

Licenca sadrži podatke o:

- ✧ organu koji izdaje licencu;
- ✧ imenu i prezimenu lica kojem se izdaje licenca;
- ✧ datumu i mjestu rođenja lica kojem se izdaje licenca;
- ✧ nazivu ustanove na kojoj je stečeno obrazovanje;
- ✧ zvanju, odnosno nazivu studijskog programa; -nivou nacionalnog okvira kvalifikacija;
- ✧ periodu važenja licence;
- ✧ registarskom broju licence;
- ✧ potpisu predsjednika komisije, potpisu ovlašćenog lica i pečetu organa koji izdaje licencu;
- ✧ mjestu i datumu izdavanja licence. Obrazac licence je sastavni dio ovog pravilnika.

Obrazac zahtjeva

Član 14

Obrazac zahtjeva za izdavanje, odnosno obnavljanje licence utvrđuje Zavod, odnosno Centar.

Evidencija

Član 15

O izdatim licencama Zavod, odnosno Centar vodi evidenciju. Podatke o izdatim licencama Zavod, odnosno Centar dostavlja Ministarstvu.

Stupanje na snagu

Član 16

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: 01-1525/6
Podgorica, 28. aprila 2014. godine
Ministar, **Slavoljub Stijepović**, s.r.

PRILOG 2

(Akreditovani programi stručnog usavršavanja namijenjeni nastavnicima stranih jezika iz Kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika Zavoda za školstvo Crne Gore)

2007/2008. godina:

RAD SA DJECOM UZRASTA OD 6 DO 9 GODINA – ENGLSKI JEZIK

Autori: Nada Mišetić, Mirjana Đukanović, Milovan Đukanović, Fadila Kajević, Lea Lonza, Ivana Vukićević, Žana Bulajić i Dragiša Vukotić

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Zavod za školstvo

Odgovorna osoba (koordinator): mr Ljiljana Subotić

Adresa: Ul. Nikole Đurkovića b.b., 81 320 Tivat

E-mail: lsubotic@cg.yu

Broj telefona: 082/ 670-100

Broj faksa: 082/670-100

Cilj programa:

- ✧ osposobljavanje za rad sa učenicima uzrasta od šest do devet godina.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju: primjena metoda rada sa učenicima uzrasta od šest do devet godina.

Efekti koji se očekuju:

- ✧ uvažavanje specifičnosti uzrasta;
- ✧ primjena adekvatnih nastavnih metoda.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa - radionice.

Teme:

- ✧ Karakteristike učenika uzrasta od šest do devet godina
- ✧ Kreativnost u radu sa učenicima uzrasta od šest do devet godina
- ✧ Nastava slušanja, govora, čitanja i pisanja
- ✧ Komunikativna nastava jezika
- ✧ Nastava gramatike
- ✧ Planiranje i ocjenjivanje

Trajanje programa (broj sati efektivnog rada i broj dana): 3,5 dana (28 sati).

Broj učesnika u grupi: najmanje 20, a najviše 35 učesnika.

SAVREMENA NASTAVA ENGLESKOG JEZIKA U SREDNJOJ ŠKOLI

Autori: Divna Paljević, Fadila Kajević, Snežana Brajović, Anica Radan, Snežana Bulajić i Marina Simović

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Zavod za školstvo

Odgovorna osoba (koordinator): mr Ljiljana Subotić

Adresa: Ul. Nikole Đurkovića b.b., 81 320 Tivat

E-mail: ljsubotic@cg.yu

Broj telefona: 082/ 670-100

Broj faksa: 082/670-100

Ciljevi programa:

- ✧ primjena raznovrsnih tehnika u nastavi gramatike i vokabulara, i u razvijanju jezičkih vještina učenika;
- ✧ komunikacijski pristup nastavi jezika;
- ✧ sagledavanje raznovrsnih aspekata u planiranju i pripremanju časova;
- ✧ analitički pristup procesu ocjenjivanja;
- ✧ značaj podsticanja autonomije učenika;
- ✧ kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika;
- ✧ razvijanje interpersonalnih vještina.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ kritičko sagledavanje načina nastave na ličnom i opštem nivou;
- ✧ kreativan pristup i fleksibilnost u korišćenju udžbenika i pripremi dodatnih materijala u nastavi;
- ✧ efikasnije planiranje časa;
- ✧ objektivnost u ocjenjivanju;
- ✧ istinsko interesovanje za rad učenika i podsticanje vedre atmosfere u učionici.

Efekti koji se očekuju:

- ✧ primjena adekvatnih nastavnih metoda u radu sa učenicima srednjoškolskog uzrasta;
- ✧ efikasnije planiranje i ocjenjivanje;
- ✧ veća autonomija učenika u procesu sticanja znanja;
- ✧ korišćenje stručne literature i Interneta u radu nastavnika;
- ✧ razmjena ideja i materijala na profesionalnom planu;
- ✧ razvijena svijest o neophodnosti kontinuiranog profesionalnog razvoja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Komunikacijska nastava jezika
- ✧ Nastava slušanja, govora, čitanja i pisanja
- ✧ Nastava gramatike i vokabulara
- ✧ Kako koristiti udžbenik na kreativan način?
- ✧ Planiranje

2008/2009. godina:

RAD SA DJECOM UZRASTA OD 6 DO 9 GODINA – ENGLISKI JEZIK
(kao i za 2007/2008. godinu)

SAVREMENA NASTAVA ENGLISKOG JEZIKA U SREDNJOJ ŠKOLI
(kao i za 2007/2008. godinu)

2009/2010. godina:

RAD SA DJECOM UZRASTA OD 6 DO 9 GODINA – ENGLSKI JEZIK
(kao i za 2007/2008. godinu)

SAVREMENA NASTAVA ENGLSKOG JEZIKA U SREDNJOJ ŠKOLI
(kao i za 2007/2008. godinu)

***PROGRAM OBUKE ZA NASTAVNIKE RUSKOG JEZIKA U OPŠTOJ GIMNAZIJI
I SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA***

Autori: Jadranka Jestrović, Branka Golubović i Miroљub Ralević

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Gimnazija „Tanasije Pejatović“, Pljevlja

Odgovorna osoba (koordinatorka): Branka Golubović

Adresa: Plana b.b., Kolašin

E-mail: gobra@t-com.me

Broj telefona: 069-351-229

Broj faksa: 020-865-126

Ciljevi programa:

- ✧ unapređenje sposobnosti nastavnika ruskog jezika za primjenu aktivnih metoda nastave u razvijanju jezičkih vještina učenika u reformisanoj gimnaziji i reformisanim odjeljenjima stručnih škola; razvijanje sposobnosti za ciljno planiranje nastave, tj. određivanje ciljeva časa, i razvijanje sposobnosti evaluacije časa sa aspekta ostvarenja ciljeva časa radi unapređivanja rada nastavnika.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ analitički pristup izboru metoda nastave radi ostvarivanja planiranih ciljeva; kreativan pristup u korišćenju udžbenika i izboru i pripremi dodatnih tekstova i materijala u nastavi, ali i kritički odnos prema njihovim izvorima; efikasnost u planiranju časa, određivanju ciljeva časa i ocjenjivanju uspješnosti časa u odnosu na planirani cili; vještine korišćenja ICT tehnologija radi unapređenja nastavnog procesa; motivacija učenika i podsticanje radne atmosfere u učionici; razmjena materijala i ideja, i svijest o potrebi kontinuiranog profesionalnog razvoja.

Ciljne grupe: nastavnici ruskog jezika u gimnazijama i srednjim stručnim školama.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Planiranje nastave (godišnje, mjesečno, dnevno)
- ✧ Nastava govora, slušanja, čitanja i pisanja
- ✧ Anglicizmi u savremenom ruskom jeziku
- ✧ Upotreba udžbenika u nastavi
- ✧ Dodatni tekstovi i materijali (razmjena, izbori)
- ✧ ICT u funkciji nastave ruskog jezika
- ✧ Profesionalni razvoj nastavnika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): tri dana (24 sata).

Broj učesnika u grupi: od 16 do 30 učesnika.

2010/2011. godina:

PROGRAM OBUKE ZA NASTAVNIKE RUSKOG JEZIKA U OPŠTOJ GIMNAZIJI I SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA (kao za 2009/2010. godinu)

KOMUNIKATIVNA METODA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA

Autorka: Lea Lonza, Škola za strane jezike Waves

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: British Council Montenegro

Odgovorna osoba (koordinatorka): Lea Lonza

Adresa: Ul. I proleterske b.b., Budva

E-mail: lealonza@t-com.me

Broj telefona: 033-451-208, 069-331-994

Cilj programa:

- ✧ da se učesnici obuče za korišćenje komunikativnih aktivnosti u nastavi engleskog jezika u grupama/odjeljenjima sa različitim nivoom znanja.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ komunikativne aktivnost; grupisanje učenika i organizacija rada u učionici; autonomija učenika i samostalno učenje.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Komunikativne aktivnosti
- ✧ Organizacija rada u učionici
- ✧ Profil i karakteristike učenika
- ✧ Grupisanje i oblici interakcije, autonomija učenika

Ciljna grupa: nastavnici osnovne škole.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (osam sati).

Broj učesnika u grupi: 30 učesnika.

**UPOZNAVANJE SA KEMBRIDŽ ESOL ISPITOM – OBUKA ZA NASTAVNIKE
ENGLSKOG JEZIKA (TKT)**

Autori: Lea Lonza i Dragiša Vukotić

Organizacija/Institucija koja podržava program: British Council Montenegro

Odgovorna osoba (koordinatorka): Lea Lonza

Adresa: Škola za strane jezike Waves, Ul. I proleterske b.b., Budva

E-mail: lealonza@t-com.me

Broj telefona: 033-451-208, 069-331-994

Cilj programa:

- ✧ učesnici će se obavijestiti o *Cambridge ESOL* ispitu *Teaching Knowledge Test* i osvjježiti znanja iz metodike nastave engleskog jezika.

Profesionalne vještine i kompetencije koje se unapređuju:

- ✧ komunikativne aktivnosti; grupisanje učenika i organizacija rada u učionici; autonomija učenika i samostalno učenje.

Ciljna grupa: nastavnici osnovne škole.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa.

Teme koje se obrađuju:

- ✧ motivacija, stilovi učenja, nastavna pomagala, nastavni ciljevi, referentni izvori, dopunski materijal, ispravljanje grešaka, davanje povratne informacije i evaluacija.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 30 učesnika.

2011/2012. godina:

KOMUNIKATIVNA METODA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA
(kao za 2010/2011. godinu)

UPOZNAVANJE SA KEMBRIDŽ ESOL ISPITOM – OBUKA ZA NASTAVNIKE
ENGLESKOG JEZIKA (TKT) (kao za 2010/2011. godinu)

PRIMJENA TEORIJE VIŠESTRUKI INTELIGENCIJE U NASTAVI JEZIKA UZ
KOMBINOVANJE SA STILOVIMA UČENJA

Autorka: Marina Simović

Institucija/organizacija koja podržava program: Gimnazija „Miloje Dobrašinović”,
Bijelo Polje

Odgovorna osoba (koordinatorka): Marina Simović

Adresa: Ul. omladinska b.b., Bijelo Polje

E-mail: simovic.marina@yahoo.com

Broj telefona: 069-081-363

Ciljevi programa:

- ✧ primjena u nastavi raznovrsnih tehnika kojima će se nastavnik usmjeriti da omogući razvoj ličnosti učenika tako što će uvažavati njegove osobine i specifičnosti i na taj način mu omogućiti razvoj znanja i vještina.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ interesovanje nastavnika za sposobnosti učenika i njihovo unapređenje radi sticanja znanja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Teorija višestruke inteligencije kao osnova za određivanje učenikovih jakih strana i sposobnosti
- ✧ Stvaranje mosta između učenikovih jakih strana i odgovarajućih strategija za usvajanje znanja
- ✧ Načini na koje se pomoću teorije višestruke inteligencije uvodi i istražuje tema a učenici pokazuju znanje
- ✧ Integracija višestruke inteligencije sa stilovima učenja
- ✧ Priprema projekata na osnovu okvira koje nudi teorija višestruke inteligencije

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (osam sati).

Broj učesnika u grupi: od 12 do 24 učesnika.

Cijena po učesniku: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala).

Termin realizacije jednog seminara: 5. novembar 2011. godine

2012/2013. godina:

NASTAVA ITALIJANSKOG JEZIKA U RADU SA UČENICIMA BEZ OSTATKA VIDA

Autorka: Darinka Radović

Institucija/organizacija koja podržava program: JU Resursni centar za djecu i mlade „Podgorica“, Podgorica

Odgovorna osoba (koordinatorka): Darinka Radović

Adresa: Bul. Ivana Crnojevića 123, Podgorica

E-mail: darinkaradovic@yahoo.com

Broj telefona: 067-532-050

Broj faksa: 067-532-050

Ciljevi programa:

- ✧ osposobljavanje nastavnika italijanskog jezika za realizaciju ciljeva nastave italijanskog jezika u radu sa učenicima bez ostatka vida: upoznavanje sa specifičnostima u radu sa učenicima bez ostatka vida, ukazivanje na metode i tehnike u usvajanju stranog jezika koje daju najefikasnije rezultate i prezentiranje osnovnih ideja koje nastavnici mogu dalje da razviju na osnovu sopstvene inventivnosti i intuicije.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ rad sa učenicima bez ostatka vida – adekvatan pristup i odabir metoda i tehnika u nastavi.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Specifičnost u nastavi sa učenicima bez ostatka vida – osnovni preduslovi: ambijent i komunikacija, nastavna sredstva za slabovide i za učenike bez ostatka vida, pomoć u nastavi
- ✧ Nastava stranih jezika sa učenicima bez ostatka vida: pregled literature i vladajućih stavova, osnovni stilovi učenja i razvoj jezičkih vještina (slušanje, čitanje, pisanje, govor)
- ✧ Jezičke vještine u radu sa učenicima bez ostatka vida – praksa u nastavi italijanskog jezika: upotreba udžbenika i odabir materijala

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (osam sati).

Broj učesnika u grupi: od 20 do 30 učesnika.

Cijena po učesniku dnevno: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala).

2013/2014. godina:

KOMUNIKATIVNA METODA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA

Autorka: Lea Lonza

Odgovorna osoba (koordinatorka): Lea Lonza

Adresa: Ul. Žrtava fašizma bb, Budva

E-mail: lealonza@t-com.me

Broj telefona: 069-331-994, 078-105-511

Cilj programa:

- ✧ obučavanje učesnika za korišćenje komunikativnih aktivnosti u nastavi engleskog jezika u grupama/odjeljenjima sa različitim nivoom znanja.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ komunikativne aktivnosti; grupisanje učenika i organizacija rada u učionici; autonomija učenika i samostalno učenje.

Ciljna grupa: nastavnici osnovnih škola.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Komunikativne aktivnosti
- ✧ Organizacija rada u učionici
- ✧ Profil i karakteristike učenika
- ✧ Grupisanje i oblici interakcije, autonomija učenika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (osam sati).

Broj učesnika u grupi: 30 učesnika.

Cijena po učesniku (dnevno): 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala).

**OCJENJIVANJE U KOMUNIKATIVNOM PRISTUPU NASTAVI ENGLESKOG
JEZIKA (COMMUNICATIVE ASSESSMENT ONLINE)**

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ identifikovanje ključnih oblasti u komunikativnom pristupu nastavi engleskog jezika i unapređenje znanja i vještina vezano za ocjenjivanje i testiranje u komunikativnom pristupu

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ teorija i praksa ocjenjivanja i testiranja u komunikativnom pristupu nastavi engleskog jezika

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: Program se pohađa *online* uz stručno vođstvo e-moderatora

Teme:

- ✧ Teorija ocjenjivanja
- ✧ Formativno ocjenjivanje
- ✧ Procjena i analiza ajtema
- ✧ Testiranje jezičkih vještina
- ✧ Testiranje integrisanih vještina

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 20 sati.

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja.

Cijena po učesniku: 45 €.

OSNOVE METODIKE NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA (TKT ESSENTIALS)

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ unapređenje znanja i vještina potrebnih za primjenu komunikativnog pristupa u nastavi engleskog jezika.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ planiranje i pripremanje za nastavu; izvođenje nastave jezičkih vještina, vokabulara i gramatike; ocjenjivanje, testiranje i ispravljanje grešaka; upotreba savremenih nastavnih sredstava; korišćenje udžbenika.

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim školama (posebno početnici)

Metode i tehnike rada: Program se pohađa *online* uz stručno vođstvo e-moderatora

Teme:

- ✧ Planiranje i pripremanje
- ✧ Stilovi učenja i motivacija
- ✧ Nastava jezičkih vještina
- ✧ Nastava gramatike i vokabulara
- ✧ Ocjenjivanje i ispravljanje grešaka
- ✧ Upotreba nastavnih sredstava i dodatnog materijala

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 50 sati.

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja za redovne termine (januar, april i septembar); za 15 i više polaznika moguća je realizacija programa i u drugim terminima

Cijena po učesniku: 95 € (uračunati materijali za rad).

**NASTAVA ENGLESKOG JEZIKA U PRVOM I DRUGOM CIKLUSU OSNOVNE
ŠKOLE (PRIMARY ESSENTIALS)**

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinator): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ identifikovanje i razumijevanje ključnih oblasti rada sa djecom uzrasta 5-12 godina; razumijevanje stilova učenja učenika; unapređenje planiranja i pripremanje za nastavu i organizacije rada u učionici

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ rad sa djecom uzrasta 5-12 godina; planiranje i pripremanje nastave i organizacija rada u učionici; korišćenje nastavnih igara; individualizacija nastave u odnosu na stilove učenja

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim školama.

Metode i tehnike rada: Program se pohađa *online* uz stručno vođstvo e-moderatora

Teme:

- ✧ Uvod u online učenje
- ✧ Rad sa djecom uzrasta 5-12 godina
- ✧ Pjesmice i igre u nastavi engleskog jezika
- ✧ Stilovi učenja
- ✧ Planiranje i pripremanje
- ✧ Organizacija rada u učionici

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 50 sati.

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja za redovne termine (januar, april i septembar); za 15 i više polaznika moguća je realizacija programa i u drugim terminima

Cijena po učesniku: 95 €(uračunati materijali za rad).

SERTIFIKAT ZA NASTAVU ENGLESKOG JEZIKA U OSNOVNIM ŠKOLAMA
(CERTIFICATE IN PRIMARY ENGLISH LANGUAGE TEACHING)

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me **Broj telefona:** 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ unapređenje znanja i vještina nastavnika za rad sa djecom u osnovnoj školi, sa posebnim fokusom na prilagođavanje nastave uzrastu učenika; program se realizuje kroz tri modula i to: *Ready* - uzrast od 6-7 godina, *Steady* - uzrast od 8-9 godina i *Go* - uzrast 10-11 godina.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ planiranje i pripremanje za nastave, kako djeca uče, organizacija rada u učionici, ocjenjivanje, razvoj jezičkih vještina (govor, slušanja, čitanja i pisanje)

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim školama.

Metode i tehnike rada: Program se može pohađati *online* uz stručno vođstvo e-moderatora ili po zahtjevu, i uz dovoljan broj zainteresovanih nastavnika kao seminar sa obukom interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Kako djeca uče
- ✧ Planiranje i pripremanje za nastavu
- ✧ Organizacija rada u učionici
- ✧ Nastava vokabulara
- ✧ Nastava gramatike
- ✧ Nastava sve četiri jezičke vještine
- ✧ Procjenjivanje i ocjenjivanje

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 30 sati plus samostalan rad

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja za redovne termine (januar, april i septembar); za 15 i više polaznika moguća je realizacija programa i u drugim terminima.

Cijena po učesniku: 95€ (uračunati materijali za rad).

***SERTIFIKAT ZA NASTAVU ENGLESKOG JEZIKA U SREDNJIM STRUČNIM
ŠKOLAMA (VOCATIONAL EDUCATION CERTIFICATE)***

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me **Broj telefona:** 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ unapređenje znanja i vještina potrebnih za nastavu engleskog jezika u srednjim stručnim školama

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ planiranje i pripremanje za nastavu; izvođenje nastave jezičkih vještina, vokabulara i gramatike; ocjenjivanje, testiranje i ispravljanje grešaka; upotreba savremenih nastavnih sredstava; korišćenje udžbenika

Ciljna grupa: nastavnici u srednjim stručnim školama

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Jezik struke
- ✧ Nastava gramatike, vokabulara
- ✧ Nastava jezičkih vještina
- ✧ Karakteristike učenika
- ✧ Korišćenje udžbenika
- ✧ Planiranje i pripremanje nastave
- ✧ Uloge nastavnika
- ✧ Ocjenjivanje i ispravljanje grešaka
- ✧ Upotreba nastavnih sredstava i dodatnog materijala

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 90 sati.

Broj učesnika u grupi: od 10 do 20 učesnika

Cijena po učesniku (dnevno): zavisi od izražene potrebe za ovim programom obuke.

**SERTIFIKAT ZA NASTAVU ENGLESKOG JEZIKA U TREĆEM CIKLUSU
OSNOVNE ŠKOLE I U SREDNJOJ ŠKOLI (CERTIFICATE IN SECONDARY
ENGLISH LANGUAGE TEACHING)**

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ unapređenje znanja i vještina nastavnika za rad sa učenicima u trećem ciklusu osnovne škole i u srednjoj školi kao i razvoj refleksivne prakse; program se realizuje u dva nivoa, stručni i napredni.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ razumijevanje procesa učenja, planiranje i pripremanje za nastave, kako djeca uče, organizacija rada u učionici, ocjenjivanje, jezičke vještine (govor, slušanja, čitanja i pisanje), nastava gramatike i vokabulara, organizovanje nastave usmjerena na učenika, korišćenje udžbenika

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: Program se može pohađati *online* uz stručno vođstvo e-moderatora ili po zahtjevu, i uz dovoljan broj zainteresovanih nastavnika kao seminar sa obukom interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Kako učenici uče jezik
- ✧ Pripremanje i planiranje nastave
- ✧ Nastava gramatike, vokabulara i izgovora
- ✧ Nastava jezičkih vještina
- ✧ Nastava usmjerena na učenika
- ✧ Korišćenje udžbenika, rad na projektima
- ✧ Opservacija časa
- ✧ Praćenje, ocjenjivanje, ispravljanje grešaka
- ✧ Korišćenje raspoloživih resursa
- ✧ Jezik struke i bilingvalna nastava
- ✧ Jezik i kultura

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 48 sati plus samostalan rad

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja za redovne termine (januar, april i septembar); za 15 i više polaznika moguća je realizacija programa i u drugim terminima

Cijena po učesniku: 95 €(uračunati materijali za rad).

TESTIRANJE U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA - RECEPTIVNE VJEŠTINE

Autorka: prof. dr Julijana Vučo

Odgovorna osoba (koordinatorka): mr Gordana Bojičić

Adresa: Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić

E-mail: bgole81@yahoo.com, julivuco@gmail.com

Broj telefona: 040-243-912, 068-723-192

Ciljevi programa:

- ✧ program je usmjeren ka unapređivanju znanja vezanih za receptivne vještine u nastavi stranih jezika - vještinu slušanja i čitanja, kao i vještine medijacije i komunikacije u komunikativnoj nastavi stranih jezika; razvoj sposobnosti nastavnika da različite vrste testova prilagođava ciljevima nastave stranog jezika, da određuje kriterijume za testiranje jezičkih veština i nastavne građe, kao i da evaluira postignuća učenika u skladu sa jezičkim nivoima Zajedničkog referentnog okvira.

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ polaznici će biti upoznati sa savremenim teorijskim dostignućima i podstaknuti na praktične aktivnosti vezane za testiranje u komunikativnoj nastavi stranih jezika.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Predstavljanje različitih tipova testova za testiranje receptivnih jezičkih vještina;
- ✧ Kriterijumi ocjenjivanja i vrednovanja koji su primjenjuju prilikom testiranja za međunarodne sertifikate za italijanski jezik (CILS, CELI, PLIDA, Roma Tre);
- ✧ Upotreba Zajedničkog evropskog referentnog okvira za definisanje sadržaja testova, izvođenje kriterijuma postignuća u odnosu na postavljene ciljeve učenja i kontinuiranu evaluaciju postignuća učenika u skladu sa određenim nivoima ZERO-a;
- ✧ Kritički osvrt na kriterijume testiranja;
- ✧ Praktični dio: rad u paru ili u grupi u cilju koncipiranja testova u skladu sa potrebama crnogorske nastavne prakse na svim nivoima učenja italijanskog jezika;

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi (dnevno): od 15 do 20 učesnika

Cijena po učesniku (dnevno): 25 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala)

UPOTREBA ICT TEHNOLOGIJE U NASTAVI (LEARNING TECHNOLOGIES IN THE CLASSROOM)

Autori: Rejmond Ker, Fil Dekster i tim stručnjaka Britanskog savjeta

Odgovorna osoba (koordinatorka): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Ciljevi programa:

- ✧ osavremenjavanje nastave korišćenjem ICT tehnologije; unapređenje procesa učenja i komunikacijskih vještina nastavnika i učenika

Profesionalne vještine i sposobnosti koje se unapređuju:

- ✧ upotreba ICT tehnologije u nastavnom procesu

Ciljna grupa: nastavnici u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: Program se pohađa *online* uz stručno vodstvo e-moderatora

Teme:

- ✧ Korišćenje ICT tehnologije u nastavnom procesu
- ✧ Upotreba interneta i vebe
- ✧ Upotreba MS Office aplikacija
- ✧ Projekti
- ✧ Interaktivni internet

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 50 sati

Broj učesnika u grupi: nema ograničenja za redovne termine (januar, april i septembar); za 15 i više polaznika moguća je realizacija programa i u drugim terminima

Cijena po učesniku: 95 € (uračunati materijali za rad).

2014/2015. godina:

OCJENJIVANJE JEZIČKIH KOMPETENCIJA PREMA ISHODIMA UČENJA U NASTAVNIM PROGRAMIMA ZA FRANCUSKI JEZIK U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA U CRNOJ GORI – OD TEORIJE DO PRAKSE

Autori: prof. dr Ivona Jovanović, prof.dr Dragan Bogojević, doc.dr Milan Barac i dr Jasmina Nikčević Glomazić

Odgovorna osoba (koordinatorka): Prof.dr Ivona Jovanović Adresa: Dubovica lux C, Budva

E-mail: ivonaj@t-com.me

Broj telefona: 069- 616- 160

Opšti cilj programa:

- ✧ nastavnici francuskog jezika treba da formiraju objektivnu procjenu postignuća učenika u postizanju ishoda učenja postavljenih u nastavnim programima za francuski jezik u osnovnim i srednjim školama.
- ✧ Specifični ciljevi programa: osposobiti i motivisati nastavnike za:objektivniju procjenu i evaluaciju jezičkih kompetencija učenika, pojedinačno i u cjelini, organizaciju časa koji omogućava objektivnu i mjerljivu procjenu i evaluaciju jezičkih kompetencija učenika, pojedinačno i u cjelini, podsticanje autonomije učenika i rada na samoevaluaciji, analitički i sveobuhvatan pristup procesu ocjenjivanja, raznovrstan metodološki postupak u funkciji ovladavanja jezičkim kompetencijama, uspješno razvijanje sposobnosti učenika za funkcionalnu upotrebu jezika, kreativan i inicijativan pristup nastavi francuskog jezika, poboljšanje kvaliteta nastave, podsticanje učenika za učenje francuskog jezika.

Ciljna grupa:

- ✧ nastavnici francuskog jezika na svim nivoima obrazovanja

Metode i tehnike rada: predavanja, radionice, okrugli stolovi

Teme:

I dan:

- ✧ Nastavna praksa i usvajanje jezičkih kompetencija, vještina i znanja iz francuskog jezika u skladu s definisanim ishodima učenja - teorijski okvir
- ✧ Pojedinačna evaluacija i ocjenjivanje jezičkih kompetencija iz francuskog jezika kroz usvajanje integrativnog pristupa u “izvođenju” srednje ocjene
- ✧ Ishodi učenja i usvajanje gramatičkih sadržaja na času francuskog jezika
- ✧ Ishodi učenja i savremeni francuski jezik (idiomatski izrazi, argo, nekonvencionalni jezik)
- ✧ Ishodi učenja i francuski kao jezik struke I (turizam, ugostiteljstvo, kulinarstvo)
- ✧ Ishodi učenja i francuski kao jezik struke II (pravo, ekonomija, mediji)
- ✧ Ishodi učenja i tehnike prevođenja na času francuskog jezika
- ✧ Ishodi učenja i multimedijalne tehnologije na času francuskog jezika

II dan:

- ✧ Procjena i evaluacija kompetencije slušanja
- ✧ Procjena i evaluacija kompetencije govora
- ✧ Procjena i evaluacija kompetencije čitanja
- ✧ Procjena i evaluacija kompetencije pisanja
- ✧ Obrada poetskog jezika (poezija i šansona) na času francuskog jezika u funkciji ishoda učenja
- ✧ Usvajanje civilizacijskih sadržaja na času francuskog jezika u funkciji ishoda učenja
- ✧ Pozorišne tehnike i gluma kao jedna od motivišućih alternativa za organizaciju časa francuskog jezika
- ✧ Ishodi učenja i učenje francuskog kroz igru i zabavu

*Izbor tema (u zavisnosti od broja radionica ili predavanja u okviru svake teme, max 4 radionice od po 1h 30 dnevno) opredjeljivaće struktura i profil učesnika (osnovna škola, gimnazije ili stručne škole) i profesionalno iskustvo nastavnika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 2 dana (16 sati)

Broj učesnika u grupi: od 25 do 50 učesnika

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € (uračunati su honorar za trenere i potrošni materijal)

TESTIRANJE U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA – PRODUKTIVNE VJEŠTINE

Autorke: prof. dr Julijana Vučo i mr Gordana Bojičić

Odgovorna osoba (koordinatorka): mr Gordana Bojičić Adresa: Filzofski fakultet, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić

E-mail: bgole81@yahoo.com

Broj telefona: 040- 243 -912

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ program je usmjeren ka unapređivanju znanja vezanih za produktivne vještine u nastavi stranih jezika – vještinu govora i pisanja, kao i vještine medijacije i komunikacije u komunikativnoj nastavi stranih jezika.

Ciljna grupa: profesori italijanskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Teorijska dostignuća u oblasti jezičkog testiranja
- ✧ Testiranje produktivnih jezičkih vještina
- ✧ Praktične aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 1 dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: od 15 do 30 učesnika

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su izvođenje nastave, kopije materijala)

2015/2016. godina:

INNOVATIONS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING (INOVACIJE U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA)

Autorka: Dragana Filipović

Institucija/organizacija koja podržava program: Pearson Central Europe

Odgovorna osoba (koordinatorka): Dragana Filipović

Adresa: Pearson Central Europe, Antifašističke borbe 21b, 11070 Novi Beograd, Srbija

E-mail: darinkaradovic@yahoo.com

Broj faksa: +381 60 0887443

Opšti cilj programa:

- ✧ usavršavanje stručnih kompetencija nastavnika engleskog jezika uz primjenu novih nastavnih metoda i tehnika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ nastavnici sagledavaju nastavu engleskog jezika u kontekstu opšteg kurikulumu i školskog sistema, i u odnosu na učeničke kompetencije mjerene PISA testiranjem
- ✧ Nastavnici stiču znanja potrebna za prilagođavanje nastave engleskog jezika potrebama obrazovanja i tržišta rada u 21. vijeku. Nastavnici se upoznaju sa korišćenjem novih tehnologija u nastavi engleskog jezika. Nastavnici se usavršavaju u primjeni komunikativnog pristupa u nastavi engleskog jezika

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika u osnovnim školama, srednjim školama i gimnazijama.

Metode i tehnike rada: interaktivna predavanja, radionice

Teme:

- ✧ ELT & Skills for the 21st century
- ✧ ELT & Skills for the 21st century
- ✧ Reading as a basic skill & PISA testing
- ✧ Developing students' thinking skills
- ✧ Creative English language teaching & learning
- ✧ Communicative approach in ELT

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: od 20 do 50 učesnika

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 17 evra. Pearson Central Europe pokriva ovu cijenu za svakog učesnika. Ona uključuje honorar za predavače, radne materijale za učesnike i ručak za učesnike. Pearson Central Europe ne pokriva putne troškove učesnika.

KOMUNIKATIVNA METODA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA (kao za 2013/14)

**NASTAVA ITALIJANSKOG JEZIKA U RADU SA UČENICIMA
BEZ OSTATKA VIDA (kao za 2012/13)**

**NEURODIDAKTIKA I POUČAVANJE NJEMAČKOG – KAKO NAM NAJNOVIJA
SAZNANJA IZ ISTRAŽIVANJA FUNKCIONISANJA MOZGA POMAŽU PRI
UČENJU I POUČAVANJU NJEMAČKOG JEZIKA**

Autori: Ivana Horvatinčić Ajayi

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Educational Centre d.o.o.

Odgovorna osoba (koordinator): Anita Bogavac

Adresa: Njegoševa 45, Podgorica

E-mail: edcentre@t-com.me

Broj telefona: 067-240-962

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja i vještina nastavnika njemačkog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ upoznavanje nastavnika sa najnovijim rezultatima neurodidaktičkih istraživanja i kako su ta saznanja ugrađena u nastavne materijale, s posebnim naglaskom na didaktizaciji filmova, upotrebi novih medija za pripremu i izvođenje nastave, učenju kroz vlastito djelovanje te igrama s kretanjem, što sve doprinosi povećanju motivacije kod učenika i povećanju efikasnosti nastavnog procesa.

Ciljna grupa: nastavnici njemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Najnovija saznanja neurodidaktičkih istraživanja o funkcionisanju mozga relevantnih za učenje stranih jezika
- ✧ Kako su ta saznanja ugrađena u nove nastavne materijale.
- ✧ Didaktizacija filmova i kratkih video-sekvenci
- ✧ Prednosti novih medija pri pripremi i izvođenju nastave
- ✧ Igre kretanja
- ✧ Refleksija o vlastitoj nastavi

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 1 dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 15-35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 0 € (uračunati su izvođenje programa, kopije materijala, primjerci udžbenika za nastavnike)

**NASTAVA U ERI 2.0. IZBOR I PRIMJENA SREDSTAVA , TEHNIKA I
TEHNOLOGIJA U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA**

Autori: mr Telis Marin

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Educational Centre d.o.o.

Odgovorna osoba (koordinator): Anita Bogavac

Adresa: Njegoševa 45, 81000 Podgorica

E-mail: edcentre@t-com.me

Broj telefona: 067-240-962

Opšti cilj programa:

- ✧ Unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika

Specifični ciljevi programa:

- ✧ Upoznavanje sa novim tehnikama i tehnologijama koje će pomoći nastavnicima da sprovede nastavu na inovativan način i povećaju motivaciju kod učenika.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: Obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Izbor sredstava i tehnika u nastavi italijanskog jezika
- ✧ Različiti stilovi učenja i motivacija
- ✧ Planiranje i pripremanje
- ✧ Integrisanje dodatnih materijala u nastavne planove
- ✧ Upotreba savremenih tehnologija u nastavi

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 1 dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 50-100

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 0 € (uračunati su izvođenje programa, kopije materijala, primjerci udžbenika za nastavnike)

***NASTAVA STRANIH JEZIKA ZA 21. VIJEK: KOMUNIKATIVNI PRISTUP I
AUDIOVIZUELNA NASTAVNA SREDSTVA U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA***

Autori: Dragana Marinkovic-Dubljević, Tanja Keković

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Univerzitet Donja Gorica

Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Marinković-Dubljević

Adresa: Univerzitet Donja Gorica, UDG Centar za strane jezike, Donja Gorica bb

E-mail: dragana.dubljevic@udg.edu.me

Broj telefona: +382 20 410 733

Opšti cilj programa:

- ✧ podizanje nivoa stručnosti u komunikativnom pristupu nastavi jezika kao i primjeni audiovizuelnih nastavnih sredstava.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ usavršavanje metoda uspješne nastave koristeći video i audio materijale i interaktivne komunikativne metode. Aktivnosti i ideje koje se mogu primijeniti na časovima stranih jezika, prije svega engleskog jezika.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa (radionica)

Teme:

- ✧ Audiovizuelna nastavna sredstva i nastava stranih jezika: tehnologije učenja u učionici
- ✧ Ključni komunikativni metodi u nastavi stranih jezika
- ✧ Tehnike razvijanja posebnih vještina: govorenje i slušanje
- ✧ Audio vizuelni globalno strukturalni metod
- ✧ Metoda potpunog fizičkog odgovora: učenici izvode aktivnosti, konverzacioni drilovi
- ✧ Sugestopedija: namještaj, svjetlost, muzika
- ✧ Simulacija idealnog časa i idealnog ispita

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 1 dan (8h efektivnog rada)

Broj učesnika u grupi: 15 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 50 eura - honorar za voditelje seminara, cijena potrošnog materijala i štampe, troškovi osvježenja i radnog ručka.

OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA – KORAČAJMO STAZAMA USPJEHA U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA

Autori: mr Dragana Radoman, JU OŠ „Radoje Čizmović“ i JU OŠ „Milija Nikčević“
Nikšić, Milka Cerović, JU OŠ „Jovan Draganić“ Nikšić

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Ambasada Sjedinjenih
Američkih Država Podgorica, Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore -
ELTAM

Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Radoman

Adresa: Stubička 7/2, 81400 Nikšić

E-mail: dragana_radoman@yahoo.com

Broj telefona: 068 081 180, 067 638 863

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje važnih aspekata u podučavanju engleskog kao stranog jezika, ukazivanje na načine na koje primjena različitih materijala i pristupa vodi boljem usvajanju jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ ciljevi programa su osmišljeni na osnovu Zvaničnog petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the way we teach English: Paths to Success in English Language Teaching“: Uspostaviti pravila, rutinu i pozitivnu disciplinu u učionici; Stvoriti podsticajnu atmosferu za učenje; Saznati nešto više o značaju integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika; Upoznati se sa tehnikama alternativne procjene znanja učenika; Podučavati na način koji poboljšava ishode učenja.

Ciljna grupa: nastavnici/ce engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: metode i tehnike rada koje će se koristiti tokom seminara su: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, rad u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Kreiranje učionice u kojoj svi učenici uče; uspostavljanje pravila, rutine i pozitivne discipline;
- ✧ Značaj integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika;
- ✧ Tehnike alternativne procjene znanja učenika;
- ✧ Podučavanje koje poboljšava ishode učenja.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): program traje 2 dana, efektivno 16 sati

Broj učesnika u grupi: minimalan broj učesnika je 18, a maksimalan 28.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: cijena po jednom učesniku obuke je 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA - RAZNOLIKOSTI U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA

Autori: mr Dragana Radoman, JU OŠ „Radoje Čizmović“ i JU OŠ „Milija Nikčević“
Nikšić, Milka Cerović, JU OŠ „Jovan Draganić“ Nikšić

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Ambasada Sjedinjenih
Američkih Država Podgorica, Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore -
ELTAM

Odgovorna osoba (koordinator): Milka Cerović

Adresa: Peka Pavlovića P+4, 81400 Nikšić

E-mail: miki_monte@yahoo.com

Broj telefona: 063 201 682

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje važnih aspekata u podučavanju engleskog kao stranog jezika, ukazivanje na načine na koje primjena različitih materijala i pristupa vodi boljem usvajanju jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ ciljevi programa su osmišljeni na osnovu zvaničnog petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the Way We Teach English: The Landscape of English Language Teaching“: Saznati nešto više o upotrebi i primjeni autentičnog materijala i realia u cilju motivisanja učenika za učenje engleskog jezika; Saznati na koji način primjena rada u paru i grupama dovodi do uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika; Razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja kod učenika; Upoznavanje sa tehnikama pružanja povratne informacije učenicima i procjene njihovog znanja; Upotreba jezika u kontekstu.

Ciljna grupa: nastavnici/ce engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: metode i tehnike rada koje će se koristiti tokom seminara su: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, rad u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Upotreba i primjena autentičnog materijala i realia u cilju motivacije učenika za učenje engleskog jezika;
- ✧ Rad u paru i grupama u cilju uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika;
- ✧ Razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja kod učenika;
- ✧ Tehnike pružanja povratne informacije učenicima i procjena njihovog znanja; jezik u kontekstu.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): program traje 2 dana, efektivno 16 sati

Broj učesnika u grupi: minimalan broj učesnika je 18, a maksimalan 28.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: cijena po jednom učesniku obuke je 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

**OCJENJIVANJE JEZIČKIH KOMPETENCIJA PREMA ISHODIMA UČENJA U
NASTAVNIM PROGRAMIMA ZA FRANCUSKI JEZIK U OSNOVNIM I
SREDNJIM ŠKOLAMA U CRNOJ GORI – OD TEORIJE DO PRAKSE**

Autori: prof. dr Ivona Jovanović, prof.dr Dragan Bogojević, doc.dr Milan Barac i dr Jasmina Nikčević Glomazić

Naziv institucije/organizacije koja podržava program: Udruženje profesora francuskog jezika Crne Gore, Ambasada Francuske u Crnoj Gori - Francuski institut u Podgorici

Odgovorna osoba (koordinatorka): prof.dr Ivona Jovanović

Adresa: Dubovica lux C, Budva

E-mail: ivonaj@t-com.me

Broj telefona: 069- 616- 160

Opšti cilj programa:

- ✧ nastavnici francuskog jezika treba da formiraju objektivnu procjenu postignuća učenika u postizanju ishoda učenja postavljenih u nastavnim programima za francuski jezik u osnovnim i srednjim školama.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ osposobiti i motivisati nastavnike za objektivniju procjenu i evaluaciju jezičkih kompetencija učenika, pojedinačno i u cjelini, organizaciju časa koji omogućava objektivnu i mjerljivu procjenu i evaluaciju jezičkih kompetencija učenika, pojedinačno i u cjelini, podsticanje autonomije učenika i rada na samoevaluaciji, analitički i sveobuhvatan pristup procesu ocjenjivanja, raznovrstan metodološki postupak u funkciji ovladavanja jezičkim kompetencijama, uspješno razvijanje sposobnosti učenika za funkcionalnu upotrebu jezika, kreativan i inicijativan pristup nastavi francuskog jezika, poboljšanje kvaliteta nastave, podsticanje učenika za učenje francuskog jezika.

Ciljna grupa: nastavnici francuskog jezika na svim nivoima obrazovanja

Metode i tehnike rada: predavanja, radionice, okrugli stolovi

Teme:

I dan:

1. Nastavna praksa i usvajanje jezičkih kompetencija, vještina i znanja iz francuskog jezika u skladu s definisanim ishodima učenja - teorijski okvir
2. Pojedinačna evaluacija i ocjenjivanje jezičkih kompetencija iz francuskog jezika kroz usvajanje integrativnog pristupa u “izvođenju” srednje ocjene
3. Ishodi učenja i usvajanje gramatičkih sadržaja na času francuskog jezika
4. Ishodi učenja i savremeni francuski jezik (idiomatski izrazi, argo, nekonvencionalni jezik)
5. Ishodi učenja i francuski kao jezik struke I (turizam, ugostiteljstvo, kulinarstvo)
6. Ishodi učenja i francuski kao jezik struke II (pravo, ekonomija, mediji)
7. Ishodi učenja i tehnike prevođenja na času francuskog jezika
8. Ishodi učenja i multimedijalne tehnologije na času francuskog jezika

II dan:

1. Procjena i evaluacija kompetencije slušanja
2. Procjena i evaluacija kompetencije govora
3. Procjena i evaluacija kompetencije čitanja
4. Procjena i evaluacija kompetencije pisanja
5. Obrada poetskog jezika (poezija i šansona) na času francuskog jezika u funkciji ishoda učenja
6. Usvajanje civilizacijskih sadržaja na času francuskog jezika u funkciji ishoda učenja
7. Pozorišne tehnike i gluma kao jedna od motivišućih alternativa za organizaciju časa francuskog jezika
8. Ishodi učenja i učenje francuskog kroz igru i zabavu

* Izbor tema (u zavisnosti od broja radionica ili predavanja u okviru svake teme, max 4 radionice od po 1h 30 dnevno) opredjeljivaće struktura i profil učesnika (osnovna škola, gimnazije ili stručne škole) i profesionalno iskustvo nastavnika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 2 dana (16 sati)

Broj učesnika u grupi: od 25 do 50 učesnika

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € (uračunati su honorar za trenere i potrošni materijal)

2016/2017. godina:

PREDMETNI PROGRAMI ZA ENGLSKI JEZIK U PRVOM CIKLUSU OSNOVNE ŠKOLE – FAKULTATIVNA NASTAVA

Autori: Žana Bulajić, Dragiša Vukotić

Odgovorna osoba (koordinator): Žana Bulajić

Adresa: VI Crnogorske S-1/A2, 81402 Nikšić

E-mail: zana_nk@yahoo.com Broj telefona: 068-605-069

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje nastave/učenja engleskog jezika svrsishodnim korišćenjem predmetnog programa za engleski jezik u prvom ciklusu osnovne škole - fakultativna nastava.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ razmatranje teorijskih osnova i sastavnih dijelova predmetnog programa; unapređenje znanja i vještina vezanih za razvoj receptivnih vještina; u napređenje znanja i vještina vezanih za razvoj produktivnih vještina; unapređenje znanja i vještina u vezi sa planiranjem i pripremanjem nastave/učenja Ciljna grupa: Nastavnici engleskog jezika koji predaju engleski jezik u prvom ciklusu osnovne škole – fakultativna nastava. Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Teorijske osnove i sastavni dijelovi predmetnog programa
- ✧ Predmetni program i razvoj receptivnih vještina
- ✧ Predmetni program i razvoj produktivnih vještina
- ✧ Predmetni program i planiranje i pripremanje nastave/učenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 30 – 35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala).

**UDŽBENIK U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA U PRVOM CIKLUSU OSNOVNE
ŠKOLE – FAKULTATIVNA NASTAVA**

Autori: Žana Bulajić, Dragiša Vukotić
Odgovorna osoba (koordinator): Žana Bulajić
Adresa: VI Crnogorske S-1/A2, 81402 Nikšić
E-mail: zana_nk@yahoo.com
Broj telefona: 068-605-069

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje nastave/učenja engleskog jezika kvalitetnim korišćenjem udžbenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ razumijevanje odnosa predmetni program -nastava/učenje – udžbenik; unapređenje znanja i vještina nastavnika u korištenju udžbenika u razvijanju receptivnih vještina sa posebnim osvrtom na početno čitanje; unapređenje znanja i vještina nastavnika u korišćenju udžbenika u razvijanju produktivnih vještina sa posebnim osvrtom na početno pisanje; unapređenje znanja i vještina nastavnika u korištenju udžbenika pri planiranju i pripremanju nastave/učenja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika koji predaju engleski jezik u prvom ciklusu osnovne škole – fakultativna nastava.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Udžbenik i predmetni program
- ✧ Udžbenik i razvoj receptivnih vještina
- ✧ Udžbenik i razvoj produktivnih vještina
- ✧ Udžbenik i planiranje i pripremanje nastave/učenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 30-35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i cijena potrošnog materijala).

**OD ŠTAMPANOG DO DIGITALNOG: TEHNIKE, ALATI I PRIMJERI DOBRE
PRAKSE (DAL CARTACEO AL DIGITALE: TECNICHE,
STRUMENTI E BUONE PRATICHE)**

Autori: Elisa Sartor, Prof

Odgovorna osoba (koordinator): Anita Bogavac

Adresa: Njegoševa 45, Podgorica

E-mail: edcentre@t-com.me

Broj telefona: 067-240-962

Opšti cilj programa:

- ✧ predstaviti nove tehnike, izvore materijala za nastavu i tehnologije koje mogu pomoći nastavnicima da obogate nastavu i pospješe motivaciju kod učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ kroz različite aktivnosti rada u paru i u grupama nastavnici će otkriti nove materijale i isprobati ih i pripremiti sopstvene vježbe koristeći različite izvore; cilj je da nastavnici otkriju najbolje načine da procijene i izaberu adekvatne materijale za nastavu, da koriste digitalne alate, kreiraju interaktivne testove i kreativne vježbe, blog, da koriste edukativne aplikacije i digitalna pomagala.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Aktivno učenje (induktivno, kroz igru, kroz projekte)
- ✧ Primjeri i tehnike kako poučavati na manje konvencionalan način i motivisati učenike
- ✧ Nastava u eri 2.0: novi digitalni alati i kako ih najbolje koristiti
- ✧ Nova platforma i-d-e-e i aplikacija za leksičke vježbe
- ✧ Italijanski kroz čitanje
- ✧ Induktivna metoda i poučavanje gramatike
- ✧ Kako poučavati djecu na savremen i zabavan način

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati). Broj učesnika u grupi: 40-60

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 30 €. Educational Centre d.o.o. pokriva ovu cijenu za svakog učesnika i ona uključuje honorar predavača i radni material za učesnike. Educational Centre d.o.o. ne pokriva putne troškove učesnika.

KOOPERATIVNO UČENJE (KOOPERATIVES LERNEN)

Autori: Anne Robert

Odgovorna osoba (koordinator): Anita Bogavac

Adresa: Njegoseva 45, Podgorica

E-mail: edcentre@t-com.me

Broj telefona: 067-240-962

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja i vještina nastavnika njemačkog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ tipične teze kooperativnog učenja su: podržavati rad u grupama i u paru, individualno učenje, učenje u grupi, komunikativne sposobnosti... Na seminaru će nastavnici kroz praktične primjere i interakciju sa autorom isprobati niz aktivnosti baziranih na konceptu kooperativnog učenja, upoznati se sa ovim tezama i obraditi različite forme, i na taj način spoznati koje bi metode i strategije kooperativnog učenja bile najbolje za sopstvenu nastavu.

Ciljna grupa: nastavnici njemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa po modelu kooperativnog učenja.

Teme:

- ✧ Kooperativno učenje i kooperativni rad
- ✧ Razumijevanje pisanog teksta i pisanje u grupi
- ✧ Rad u paru, rad u grupama
- ✧ Vježbe kooperativne komunikacije i konverzacije
- ✧ Uloge prilikom kooperativnog učenja
- ✧ Aktivnosti odjeljenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20-35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 35 €. Educational Centre d.o.o. pokriva ovu cijenu za svakog učesnika i ona uključuje honorar predavača i radni material za učesnike. Educational Centre d.o.o. ne pokriva putne troškove učesnika.

AKTIVNOSTI ZA RAD SA DJECOM KOJA SE ŠKOLUJU NA JEZIKU KOJI IM NIJE MATERNJI – TRANSFORMATIVNI PRISTUP U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU U CILJU RAZVOJA GOVORNIH SPOSOBNOSTI I PISMENOSTI KOD DJECE

Autori: doc. dr Biljana Maslovarić, mr Dijana Laković

Odgovorna osoba (koordinator): doc. dr Biljana Maslovarić

Adresa: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 25/V

E-mail: biljanam@pccg.co.me

Broj telefona: 020-248-667

Opšti cilj programa:

- ✧ ciljevi programa su generisani na osnovu dokumentovanog rada u nižim razredima osnovne škole, transformativnog obrazovanja (obrazovanje u cilju postizanja svrsishodnih promjena) i nastave o razvijanju svijesti zajednice. Ostvarenje ovih ciljeva treba da doprinese ostvarenju demokratskog društva. Svi ciljevi podrazumijevaju i respekt prema znanju koje već postoji u lokalnoj jezičkoj zajednici, kao i otklanjanje barijera između škol i lokalnih zajednica.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ učesnici/ce će steći razumijevanje o procesima usvajanja jezika (prvi proces, kao i sve kasnije); učesnici/ce će moći da uporede kako se ovi procesi odvijaju u okviru sticanja sposobnosti čitanja i pisanja; učesnici/ce će razviti strategije za podsticanje sposobnosti čitanja i pisanja kod djece.

Ciljna grupa: nastavnici razredne i predmetne nastave

Metode i tehnike rada: diskusije, analize, iskustveno učenje kroz simulirane situacije, mini lekcije, individualni rad i rad u malim grupama, prezentacije, planiranje, razmjena stavova, mišljenja, profesionalnih iskustava.

Teme:

- ✧ Teoretski okvir i prikaz programa
- ✧ Proces transformativnog dijaloga

Autori iz učionice: Proces transformativnog obrazovanja 4.IV Usmena predanja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): tri dana (24 sata).

Broj učesnika u grupi: 25 - 35.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (struktura cijene: 50% od dobijenih sredstava za pokrivanje honorara tima trenera; 25% za poreze i doprinose za isplatu honorara; 15% za pokrivanje troškova pripreme materijala za radionice; 10% za putne troškove trenerskog tima(prostor za rad).

VJEŠTINE 21. VIJEKA: KREATIVNO I KRITIČKO MIŠLJENJE U NASTAVI ENGLISKOG JEZIKA

Autori: Milka Cerović

Odgovorna osoba (koordinator): Milka Cerović

Adresa: Peka Pavlovića P+4, 81400 Nikšić

E-mail: miki_monte@yahoo.com

Broj telefona: 063-201-682

Opšti cilj programa:

- ✧ uočavanje značaja razvoja kreativnog i kritičkog mišljenja učenika kroz nastavu engleskog jezika, kao i pružanje raznovrsnih praktičnih metoda i tehnika u cilju razvijanja istog.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ cilj programa je osmišljen na osnovu Zvaničnog desetonedjeljnog on-line programa Univerziteta Oregon „Razvijanje lokalnih liderskih vještina u nastavi engleskog jezika (Globalni lideri)”: definisati kreativno i kritičko mišljenje; saznati nešto više o Sokratovom ispitivanju i učenju uviđanjem; upoznati se sa 35 dimenzija i ključnim vještinama kritičkog mišljenja; upoznati se sa tehnikama koje podstiču kritičko i kreativno mišljenje učenika; upoznati se sa aktivnostima koje podstiču kritičko i kreativno mišljenje učenika.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: metode i tehnike rada koje će se koristiti tokom seminara su: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni i kritički način izražavanja, bujica ideja, karusel, metoda slučaja, metoda rješavanja problema), video i audio zapisi.

Teme:

- ✧ Pojam kreativnog i kritičkog mišljenja
- ✧ Tehnike i aktivnosti koje podstiču kritičko i kreativno mišljenje učenika
- ✧ Projektni rad u nastavi engleskog jezika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 – 30.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

***OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA –
KORAČAJMO STAZAMA USPJEHA U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA***

Autori: Mr Dragana Radoman i Milka Cerović, Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore ELTAM

Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Radoman

Adresa: Stubička 7/2, 81400 Nikšić

E-mail: dragana_radoman@yahoo.com

Broj telefona: 068-081-180, 067-638 -63

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje važnih aspekata u podučavanju engleskog kao stranog jezika, ukazivanje na načine na koje primjena različitih materijala i pristupa vodi boljem usvajanju jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ ciljevi programa su osmišljeni na osnovu Zvaničnog petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the way we teach English: Paths to Success in English Language Teaching“: upostaviti pravila, rutinu i pozitivnu disciplinu u učionici; stvoriti podsticajnu atmosferu za učenje; saznati nešto više o značaju integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika; upoznati se sa tehnikama alternativne procjene znanja učenika; podučavati na način koji poboljšava ishode učenja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: metode i tehnike rada koje će se koristiti tokom seminara su: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Kreiranje učionice u kojoj svi učenici uče; uspostavljanje pravila, rutine i pozitivne discipline
- ✧ Značaj integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika
- ✧ Tehnike alternativne procjene znanja učenika
- ✧ Podučavanje koje poboljšava ishode učenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati)

Broj učesnika u grupi: 20 - 30.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA – RAZNOLIKOSTI U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA

Autori: mr Dragana Radoman i Milka Cerović – Udruženje nastavnika engleskog jezika Crne Gore ELTAM

Odgovorna osoba (koordinator): Milka Cerović

Adresa: Peka Pavlovića P+4, 81400 Nikšić

E-mail: miki_monte@yahoo.com

Broj telefona: 063-201-682

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje važnih aspekata u podučavanju engleskog kao stranog jezika, ukazivanje na načine na koje primjena različitih materijala i pristupa vodi boljem usvajanju jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ ciljevi programa su osmišljeni na osnovu zvaničnog petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the Way We Teach English: The Landscape of English Language Teaching“: saznati nešto više o upotrebi i primjeni autentičnog materijala i realia u cilju motivisanja učenika za učenje engleskog jezika; saznati na koji način primjena rada u paru i grupama dovodi do uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika; razviti kritičko i kreativno mišljenje kod učenika; upoznati se sa tehnikama pružanja povratne informacije učenicima i procjene njihovog znanja; upotrebljavati jezik u kontekstu.

Ciljna grupa: nastavnici/ce engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Upotreba i primjena autentičnog materijala i realia u cilju motivacije učenika za učenje engleskog jezika
- ✧ Rad u paru i grupama u cilju uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika
- ✧ Razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja kod učenika
- ✧ Tehnike pružanja povratne informacije učenicima i procjena njihovog znanja; jezik u kontekstu.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

PRAĆENJE NAPRETKA I VREDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA U FUNKCIJI UNAPREĐIVANJA KVALITETA UČENJA

Autori: Biljana Bukinac i Nevena Vraneš
Odgovorna osoba (koordinator): Maja Malbaški
Adresa: Novaka Miloševa 36, Podgorica
E-mail: maja.malbaski@zuns.me
Broj telefona: 067-633-693

Opšti cilj programa:

- ✧ jačanje nastavničkih kompetencija za postupke praćenja napretka i vrednovanja postignuća kroz podsticanje razvoja jezičkih vještina kod učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ razumijevanje opštih principa kontinuiranog praćenja i vrednovanja; prepoznavanje veze između Evropskog jezičkog okvira i razvijanja jezičkih kompetencija; primjena jezičkog portfolija kao instrumenta za praćenje, samoprocjenu, motivaciju i vrednovanje u nastavi njemačkog jezika.

Ciljna grupa: nastavnici njemačkog jezika.

Metode i tehnike rada: prezentacija, interaktivne radionice, analiza video zapisa i diskusija.

Teme:

- ✧ Samoprocjena kompetencija vezanih za temu obuke - 0,5 sati
- ✧ Praćenje i vrednovanje postignuća učenika – 2 sata
- ✧ Evropski jezički okvir i jezičke vještine – 2 sata
- ✧ Jezički portfolio – 2 sata
- ✧ Evaluacija seminara – 0,5 sati

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 – 30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 10 €, uključuje potrošni materijal.

GLOTODIDAKTIČKE TEHNIKE U NASTAVI ITALIJANSKOG KAO STRANOG JEZIKA

Autori: mr Gordana Luburić

Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj, prof.

Adresa: Ul. 27.marta br.48/23, Podgorica

E-mail: bgole81@yahoo.com, kberisaj@yahoo.com

Broj telefona: 069 092 239

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ program je usmjeren ka unapređivanju znanja vezanih za izbor i upotrebu glotodidaktičkih tehnika u nastavi italijanskog jezika – u zavisnosti od različitih faza nastavne jedinice i operativnih ciljeva. Ciljna grupa: profesori italijanskog jezika

Metode i tehnike rada: interaktivna metoda i radionice.

Teme:

- ✧ Teorijski pregled glotodidaktičkih tehnika
- ✧ Nastavna jedinica i njene faze
- ✧ Izbor odgovarajuće tehnike za pojedine faze nastavne jedinice
- ✧ Praktične aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (organizaciju, honorar za trenere, kopije materijala).

NASTAVA ENGLESKOG JEZIKA KROZ DIGITALNE PRIČE I VIRTUELNE PRIKAZE

Autori: Dijana Milošević; Damir Drašković
Odgovorna osoba (koordinator): Dijana Milošević
Adresa: Zlatne njive, Kotor
E-mail: dijana.milosevic@dobrota.edu.me
Broj telefona: 069-345-651

Opšti cilj programa:

- ✧ upoznati i osposobiti nastavnike engleskog jezika za unaprijeđivanje nastave i poboljšanje motivacije učenika kroz integraciju digitalnih priča i virtuelnih prikaza u nastavne sadržaje

Specifični ciljevi programa:

- ✧ upoznati nastavnike sa značajem i efikasnostima digitalnih priča i načinima kreiranja digitalnih priča pomoću web alata; osposobiti nastavnike za pružanje pomoći učenicima u kreiranju digitalnih priča; prikazati resurse i podstaći nastavnike na integraciju virtuelnih prikaza određenih nastavnih sadržaja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika osnovnih i srednjih škola.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa – metoda rada na računaru (prezentacije, diskusije, radionice, rad na računaru); on-line obuka uz stručno vođstvo e-moderatora putem Moodle platforme.

Teme:

- ✧ Uvod
- ✧ Maštom kroz svijet digitalnih priča
- ✧ Značaj digitalnih priča u učenju stranog jezika
- ✧ Web alati za izradu digitalnih priča
- ✧ Uloga učenika i nastavnika u kreiranju digitalnih priča 5.1. Pružanje pomoći učenicima u kreiranju digitalnih priča
- ✧ Virtuelne šetnje i panorame
- ✧ Što su virtuelne šetnje i panorame
- ✧ Upoznavanje okruženja - upravljanje virtuelnim šetnjama
- ✧ Internet resursi virtuelnih putovanja za nastavu
- ✧ Prednosti izučavanja stranog jezika u virtuelnom okruženju

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): neposredna obuka interaktivnog tipa je jedan dan (8 sati); putem Moodle online platforme je dvije sedmice (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 30 (za online obuku nema ograničenja) Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: putem neposredne obuke 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara, cijena potrošnog materijala); putem Moodle online platforme je 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara, e-knjige i tutorijali).

UNAPREĐIVANJE NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA

Autori: Dragana Radoman i Zorka Radonjić

Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Radoman i Zorka Radonjić

Adresa: Ul. Slobode 37, Podgorica

E-mail: eltam@t-com.me i eltam.montenegro95@gmail.com

Broj telefona: 067-638-863, 069-096-723

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje stručnih kompetencija nastavnika engleskog jezika kroz proširivanje znanja o inovacijama, kreativnim metodama i tehnikama rada, kao i upotrebi savremene tehnologije u nastavi engleskog jezika: program se sastoji od tri modula koji su raspoređeni za realizaciju u različitom vremenskom periodu - svaki modul obuhvata određene ciljeve koji se žele postići i koji su važni za nastavnike 21. vijeka.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ upoznati nastavnike sa inovacijama u nastavi engleskog jezika; unaprijediti znanja i vještine nastavnika sa ciljem praktične primjene u nastavi engleskog jezika; unaprijediti znanja o formalnim i neformalnim tehnikama i metodama rada u nastavi engleskog jezika; unaprijediti znanja nastavnika o upotrebi savremene tehnologije u nastavi engleskog jezika.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje), video i audio zapisi.

Teme:

- ✧ *Modul 1:* Vještine, kreativnost i inovacije u nastavi engleskog jezika
Kreativnost u nastavi engleskog jezika;
Upoznavanje sa inovacijama u nastavi engleskog jezika.
- ✧ *Modul 2:* Razvoj i unaprijeđivanje kompetencija nastavnika engleskog jezika
Unaprijeđivanje stručnih kompetencija za rad u savremenoj učionici;
Upoznavanje sa inovacijama u nastavi engleskog jezika.
- ✧ *Modul 3:* Inovativne tehnike i metode u nastavi engleskog jezika
Razmjena informacija i iskustava nastavnika;
Razvijanje timskog rada i međusobne saradnje;
Analiza i razmjena primjera dobre prakse.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): tri dana (24 sata); svaki modul traje jedan dan, efektivno 8 sati; moduli se mogu pohađati individualno, i za svaki pojedinačno se dobija uvjerenje o savladanom programu stručnog usavršavanja.

Broj učesnika u grupi: 30 - 35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ i uključuje nadoknadu za trenere i potrošni materijal.

DIDAKTIČKA UPOTREBA TEKSTOVA U NASTAVI ITALIJANSKOG KAO STRANOG JEZIKA

Autori: dr Serđo Karapeli i prof. Donatela Tronkareli
Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj, prof.
Adresa: 27.marta br. 48/23, Podgorica
E-mail: kberisaj@yahoo.com
Broj telefona: 069-092-239

Opšti cilj programa:

- ✧ usavršavanje nastavnih kompetencija profesora italijanskog jezika kao stranog u školskom sistemu Crne Gore. Proširivanje sposobnosti da se izaberu, prilagode i koriste autentični tekstovi za učenika različitog uzrasta i različitog nivoa učenja.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ usavršavanje teorijskih shvatanja o žanrovima i vrstama tekstova, kriterijuma izbora tekstova za nastavnu upotrebu sa profilom učenika, korisnih strategija i kriterijuma radi lakšeg shvatanja teksta, pokazatelja čitljivosti tekstova i njihove upotrebe, korisnih kriterijuma i strategija za pojednostavljivanje tekstova radi povećanja čitljivosti kod raznih ciljnih grupa, pragmatičnih, sintatičkih, leksičkih karakteristika i konvencija korišćenja govornih, pisanih i prenosnih tekstova (mail, mobilni itd.)

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog kao stranog jezika.

Metode i tehnike rada: frontalno predavanje u cilju upoznavanja i produbljenja lingvističkih i glotodidaktičkih tematika, dopunjene seminarским aktivnostima i radionicama usmjerenih na razvoj praktičnih vještina.

Teme:

- ✧ Vrste i žanrovi teksta za podučavanje italijanskog jezika za različite profile učenika.
- ✧ Italijanski danas u govornim, pisanim i prenosnim tekstovima
- ✧ Kriterijumi i strategije za pojednostavljivanje i olakšavanje tekstova za predavanje italijanskog jezika kao stranog jezika.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € dnevno po učesniku (ukupno 30 €) koji obuhvataju organizaciju, honorar i boravak predavača.

**TESTIRANJE U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA –
PRODUKTIVNE VJEŠTINE**

Autori: mr Gordana Luburić

Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj, prof.

Adresa: 27. marta br. 48/23, Podgorica

E-mail: bgole81@yahoo.com, kberisaj@yahoo.com

Broj telefona: 069-092-239

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika. Specifični ciljevi programa: program je usmjeren ka unapređivanju znanja vezanih za produktivne vještine u nastavi stranih jezika – vještinu govora i pisanja, kao i vještine medijacije i komunikacije u komunikativnoj nastavi stranih jezika.

Ciljna grupa:

- ✧ profesori italijanskog jezika. Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Teorijska dostignuća u oblasti jezičkog testiranja
- ✧ Testiranje produktivnih jezičkih vještina
- ✧ Praktične aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15-25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (organizaciju, izvođenje nastave, kopije materijala).

OCJENJIVANJE JEZIČKIH KOMPETENCIJA PREMA ISHODIMA UČENJA U NASTAVNIM PROGRAMIMA ZA FRANCUSKI JEZIK U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA U CRNOJ GORI - OD TEORIJE DO PRAKSE

Autori: prof. dr Dragan Bogojević, prof. dr Ivona Jovanović, doc. dr Milan Barac,
doc. dr Jasmina Nikčević

Odgovorna osoba (koordinator): doc. dr Jasmina Nikčević

Adresa: Ul. Đura Salaja 1, Nikšić

E-mail: minan@t-com.me

Broj telefona: 069-295-565

Opšti cilj programa:

- ✧ nastavnici francuskog jezika treba da usavršavaju psiho-pedagošku i interkulturalnu kompetenciju, kako u teorijskim konceptima, tako i u didaktičkoj praksi, kako bi interkulturalnim pristupom u nastavi/učenju francuskog jezika-kulture mogli da odgovore na raznovrsne potrebe mladih u savremenom društvu rastuće mobilnosti.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ osposobiti i motivisati nastavnike za: raznovrstan metodološki postupak u funkciji ovladavanja jezičkim kompetencijama, uspješno razvijanje sposobnosti učenika za funkcionalnu upotrebu jezika, kreativan i inicijativan pristup nastavi francuskog jezika-kulture, poboljšanje kvaliteta nastave, podsticanje učenika za učenje francuskog jezika-kulture, određivanje sadržaja interkulturalne nastave/učenja, prevenciju, identifikaciju, regulisanje i rješavanje nesporazuma i teškoća u komunikaciji uslijed kulturoloških i interpretativnih različitosti, kao i stereotipa, egocentričnih ili etnocentričnih stavova učenika, kontinuirano usavršavanje profesionalne deontologije koja poštuje različitost u svim aspektima, jačanje svijesti o neophodnosti interkulturalnog i multikulturalnog i inter-disciplinarnog i multidisciplinarnog pristupa u cilju socijalizacije i humanizacije školskog konteksta

Ciljna grupa: nastavnici francuskog jezika na svim nivoima obrazovanja

Metode i tehnike rada: predavanja, radionice, okrugli stolovi

Teme:

- ✧ Nastavna praksa i usvajanje jezičkih kompetencija, vještina i znanja iz francuskog jezika u skladu s definisanim ishodima učenja - teorijski okvir
- ✧ Interkulturalni pristup u savremenoj nastavi/učenju francuskog kao stranog jezika
- ✧ Multidisciplinarnost kao pomoć u razvijanju interkulturalne kompetencije

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 25 - 50

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € dnevno i uključuje honorar za trenere i potrošni materijal.

**PRIMARY WORKSHOPS: MODULARNI KURS IZ NASTAVE ENGLESKOG
JEZIKA U I OSNOVNIM ŠKOLAMA**

Autori: © British Council 2014

Odgovorna osoba (koordinator): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje znanja, i vještina nastavnika engleskog jezika u komunikativnoj nastavi baziranoj na razvoju vještina kod učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ usvajanje i primjena specifičnih pristupa, tehnika i strategija u radu sa djecom u osnovnim školama sa ciljem: njihove motivacije i aktivnog ušuća na času; efektivnog planiranja i upravljanja časom u cilju postizanja ishoda učenja; kreiranja pozitivnog okruženja koje uzima u obzir potrebe učenika; razumijevanje procesa učenja stranog jezika kod djece.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika u osnovnim školama i vrtićima.

Metode i tehnike rada: radionički interaktivni tip sa ugrađenim vremenom za implementaciju, refleksiju i samoevaluaciju.

Teme:

- ✧ Kako djeca uče jezike: tehnike nastave usmjerene na učenika
- ✧ Upravljanje časom 1
- ✧ Upravljanje časom 2
- ✧ Gramatika i govorne aktivnosti
- ✧ Pjesmice i rime
- ✧ Uvodne i završne aktivnosti
- ✧ Uvodne aktivnosti za zagrijavanje i interaktivne igre
- ✧ Čitanje priča
- ✧ Nastavna pomagala 10. Planiranje časa

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 10 nedelja, 2 sata nedeljno.

Broj učesnika u grupi: 20

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: /

SECONDARY WORKSHOPS: MODULARNI KURS IZ NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA U SREDNJIM ŠKOLAMA

Autor: © British Council 2014

Odgovorna osoba (koordinator): Vanja Madžgalj

Adresa: Ulcinjska 8, Gorica C, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020-618-405

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje znanja, i vještina nastavnika engleskog jezika u komunikativnoj nastavi baziranoj na razvoju vještina kod učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ usvajanje i primjena specifičnih pristupa, tehnika i strategija u radu sa tinejdžerima u srednjim školama sa ciljem: njihove motivacije i aktivnog učeća na času, efektivnog planiranja i upravljanja časom u cilju postizanja ishoda učenja, razvijanja vještina za 21. vijek (analitičko razmišljanje, izrada projekata, upotreba tehnologije) koristeći engleski jezik, razvijanje jezičkih vještina primjenljivih u realnom kontekstu

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika u srednjim školama

Metode i tehnike rada: radionički interaktivni tip sa ugrađenim vremenom za implementaciju, refleksiju i samoevaluaciju.

Teme:

- ✧ Motivisanje tinejdžera
- ✧ Upravljanje časom
- ✧ Upravljanje velikim razredima
- ✧ Govor
- ✧ Učenje gramatike na komunikativan način
- ✧ Vocabular
- ✧ Čitanje
- ✧ Izgovor
- ✧ Procesno pisanje
- ✧ Korekcija
- ✧ Planiranje časa (prema potrebi trener bira 10 od 11 ponudjenih radionica)

....

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 10 nedelja, 2 sata nedeljno.

Broj učesnika u grupi: 20

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: /

TEACHING READING AND WRITING IN PRIMARY SCHOOL
(NASTAVA ČITANJA I PISANJA U OSNOVNOJ ŠKOLI)

Autor: Dragana Filipović

Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Filipović

Adresa: Antifašističke borbe 21b, 11070 Novi Beograd, Srbija

E-mail: dragana.filipovic@fpm.bg.ac.rs

Broj telefona: +38160-088-7443

Opšti cilj programa:

- ✧ usavršavanje stručnih kompetencija nastavnika engleskog jezika za nastavu čitanja i pisanja u osnovnoj školi.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ nastavnici: sagledavaju posebnosti nastave jezičkih vještina čitanja i pisanja u osnovnoj školi; stiču kompetencije za podučavanje vještine čitanja na datom uzrastu; stiču kompetencije za podučavanje vještine isanja na datom uzrastu; znaju kako da motivišu učenike za čitanje i pisanje na engleskom; obučeni su da koriste različite aktivnosti i igre u nastavi čitanja i pisanja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika u osnovnim školama.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Considerations For Teaching Young Learners Reading And Writing
- ✧ Important Concepts For Teaching Reading And Writing
- ✧ How To Teach Reading And Writing In Primary Schools
- ✧ The Importance Of Motivation In Teaching Reading And Writing
- ✧ Beginning Reading And Writing: Holistic Activities
- ✧ New Ways To Teach Reading
- ✧ Writing Games And Activities That Students Enjoy

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan, 8 sati.

Broj učesnika u grupi: 20 – 50.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 17 €. Pearson Central Europe pokriva ovu cijenu za svakog učesnika, a uključuje honorar za predavače, radne materijale za učesnike i ručak za učesnike. Pearson Central Europe ne pokriva putne troškove učesnika.

2017/2018. i 2018/19.godina:

GLAGOLI KRETANJA KROZ IGRU

Autori: mr Miluša Žugić, Dragana Gašović
Odgovorna osoba (koordinator): mr Miluša Žugić
Adresa: Pavla Kovačevića 10, Nikšić
E-mail: cica-uzpd@t-com.me
Broj telefona: 069 471 963, 067 230 242

Opšti cilj programa:

- ✧ edukacija nastavnika ruskog jezika za realizaciju interaktivne nastave s ciljem osposobljavanja učenika za samostalnu komunikaciju na ruskom jeziku uz pravilnu upotrebu gramatike.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ primjena i izrada didaktičkog materijala, izbor adekvatnih didaktičkih igara za usvajanje glagola kretanja u ruskom jeziku; unapređivanje strategija za razvoj govora i komunikacije, otklanjanja najčešćih gramatičkih grešaka koje su prepoznate u praksi; unapređivanje kompetencija nastavnika za organizaciju nastavnog procesa koji za cilj ima uspješnu učeničku komunikaciju na stranom jeziku; izbor i selekcija tekstova, metoda i tehnika potrebnih za lakše savladavanje glagola kretanja.

Ciljna grupa: nastavnici ruskog jezika u osnovnim i srednjim školama, studenti, pripravnici koji se obučavaju za nastavu ruskog jezika, asistenti u nastavi djeci koja izučavaju ruski jezik kao strani, nastavnici razredne i predmetne nastave, stručni saradnici, direktori i pomoćnici direktora.

Metode i tehnike rada: metoda predavanja i demonstracija pomoću prezentacija i video materijala, brainstorming, samostalni rad i rad u grupi, radionice i interaktivno učenje.

Teme:

- ✧ Značaj učenja kroz igru za usvajanje gramatike gdje učenici/ce bogate maštu i razvijaju kreativnost ličnog izraza
- ✧ Kako internet doprinosi usvajanju govorne produkcije uz upotrebu glagola kretanja u ruskom jeziku
- ✧ Upotreba tabela i mapa kretanja u usvajanju glagola
- ✧ Upotreba glagola kretanja s prefiksima

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 25 - 30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelja seminara i troškovi potrošnog materijala).

IGRA – KREATIVNI NAČIN UČENJA ENGLESKOG JEZIKA

Autori: Milena Danilović, Milka Cerović

Odgovorna osoba (koordinator): Milena Danilović

Adresa: Manastirska 15, 81400 Nikšić

E-mail: danilovicmilena4@gmail.com

Broj telefona: 067 211 544

Opšti cilj programa:

- ✧ uočavanje značaja primjene različitih vrsta igre u nastavi stranog jezika u svrhu stvaranja podsticajne atmosfere za učenje, jačanja motivacije i kreativnosti učenika, a samim i bržeg i boljeg usvajanja jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ definisati pojam igre; saznati nešto više o teorijskom utemeljenju korišćenja igre u nastavi; analizirati prednosti i ograničenja korišćenja igre u nastavi; identifikovati različite vrste igara koje nastavnici/ce koriste u sopstvenoj praksi; simulirati igre koje podstiču interakciju i učenje stranog jezika; zaključivati o primjenljivosti ponuđenih igara u praksi.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika i nastavnici drugih stranih jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, rad u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, Power point prezentacija, igra uloga, simulacija, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, bujica ideja).

Teme:

- ✧ Prednosti korišćenja igara u nastavi engleskog jezika
- ✧ Kako učimo kroz igru
- ✧ Tematske društvene igre u nastavi engleskog jezika
- ✧ Igre za podsticanje učenja jezika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala). Za članove Udruženja nastavnika engleskog jezika Crne Gore ELTAM i članova udruženja drugih stranih jezika cijena je 15 € dnevno.

IZRADA PLANA RADA STRUČNOG AKTIVA STRANIH JEZIKA

Autori: Kristina Šebek, Slobodanka Doman

Odgovorne osobe (koordinatori): Kristina Šebek, Slobodanka Doman

Adresa: Đura Đukića bb, Mojkovac

E-mail: tinasebek@gmail.com

Broj telefona: 067 417 406

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje rada Stručnog aktiva

Specifični ciljevi programa:

- ✧ unapređenje znanja/kompetencije nastavnika za izradu plana rada Stručnog aktiva

Ciljna grupa: Nastavnici stranih jezika

Metode i tehnike rada: Obuka interaktivnog tipa

Teme:

1. Teorijski uvod (Rad Stručnog aktiva stranih jezika, važnost i uloga plana rada Stručnog aktiva, selekcija i definisanje problema prilikom izrade plana, razmjena iskustava iz prakse)
2. Dobri i loši planovi rada Stručnog aktiva i njihova analiza (koje elemente treba da sadrži plan - kako ih odrediti i formulirati)
3. Samostalna izrada plana Stručnog aktiva
4. Analiza gotovih planova rada Stručnog aktiva, evaluacija, zaključci i prijedlozi

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 20 - 30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

KOOPERATIVNO UČENJE, II DIO (KOOPERATIVES LERNEN)

Autor: Anne Robert

Odgovorna osoba (koordinator): Anita Bogavac

Adresa: Njegoševa 45, Podgorica

E-mail: edcentre@t-com.me

Broj telefona: 067 240 962

Opšti cilj programa:

- ✧ unaprjeđivanje znanja i vještina nastavnika njemačkog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ na seminaru će nastavnici kroz praktične primjere i interakciju sa autorom isprobati niz aktivnosti baziranih na konceptu kooperativnog učenja, upoznati se sa njegovim tipičnim tezama i obraditi različite forme, i na taj način spoznati koje bi metode i strategije kooperativnog učenja bile najbolje za sopstvenu nastavu; nastavnici su u prethodnom seminaru imali priliku da se upoznaju sa osnovama koncepta kooperativnog učenja te ovaj seminar ima za cilj da analizira iskustva profesora pri primjeni usvojenih metoda tokom prethodne godine, kao i da produbi temu i kroz nove primjere i vježbe omogući što bolju primjenu u svakodnevnoj nastavi.

Ciljna grupa: nastavnici njemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa po modelu kooperativnog učenja

Teme:

- ✧ Kooperativno učenje i kooperativni rad
- ✧ Razumijevanje pisanog teksta i pisanje u grupi
- ✧ Rad u paru, rad u grupama
- ✧ Vježbe kooperativne komunikacije i konverzacije
- ✧ Uloge prilikom kooperativnog učenja
- ✧ Aktivnosti odjeljenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 25 - 40

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 30 €. Educational Centre d.o.o. pokriva ovu cijenu za svakog učesnika i ona uključuje honorar predavača i radni material za učesnike. Educational Centre d.o.o. ne pokriva putne troškove učesnika.

KORELACIJA U NASTAVI STRANIH JEZIKA – PRIMJER KORELACIJE SA LIKOVNOM KULTUROM I UMJETNOŠĆU

Autori: Milica Šćepanović, Nada Simonović
Odgovorna osoba (koordinator): Milica Šćepanović
Adresa: Bulevar Džordža Vašingtona 66, Podgorica
E-mail: milicasc2@gmail.com
Broj telefona: 069 091 897

Opšti cilj programa:

- ✧ razvijanje svijesti o značaju korelacije u nastavi; poseban osvrt na nastavu stranih jezika u korelaciji sa umjetnošću; izglašavanje stava kod polaznika da nastava stranih jezika koja korespondira sa umjetnostima vodi boljem poznavanju kultura naroda koji taj jezik govore, te motiviše na napredovanje u jeziku, navodi na komunikaciju, jača opštu kulturu učesnika i osjećaj za lijepo.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ razvijati svijest o značaju dovođenja u međusoban odnos različitih sadržaja i predmeta; povezivanje znanja, prenositi znanja iz likovne umjetnosti i kulture i istorije umjetnosti, a jezik postaje samo sredstvo kojim izražavamo kako umjetničko djelo sa nama komunicira; koristiti drugačiji metodološki pristup u funkciji ovladavanja jezičkim kompetencijama; razvijati estetski doživljaj kod učenika i da to umiju izreći na stranom jeziku; raditi na poboljšanju kvaliteta i atraktivnosti nastave; koristiti kreativan i inicijativan pristup nastavi stranog jezika – kulture; pažljivo birati sadržaje vezane za likovnu umjetnost, vodeći računa o nivou znanja, uzrastu i interesovanjima učenika; smjestiti umjetničko djelo u istorijski i društveni kontekst; spoznati univerzalnost jezika umjetnosti koji komunicira sa svijetom; jačati svijest o jeziku i umjetnosti kao sredstvima komunikacije; razvija svijest o jeziku i umjetnosti kao nosiocima kulture i baštine.

Ciljna grupa: nastavnici stranih jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: savremene nastavne metode i interaktivne obrazovne tehnike

Teme:

- ✧ Korelacija i interdisciplinarnost u nastavi stranih jezika
- ✧ Strani jezici u korelaciji sa umjetnošću
- ✧ Likovna kultura i umjetnost kao izvor sadržaja za aktivnosti u nastavi stranih jezika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 16 - 24

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

MODULARNI KURS IZ NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Autor: British Council

Odgovorna osoba (koordinator): Vanja Madzgalj

Adresa: British Council, Ulcinjska 8, Podgorica

E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me

Broj telefona: 020 618 405

Opšti cilj programa:

- ✧ da se pomogne uvođenje i širu upotrebu komunikativnih metoda u nastavi engleskog jezika tako što će obezbijediti strategije za nastavu i interakciju sa učenicima, i promovisati održivost promjena koje se odnose na fokusiranost na ishod kao i na iskustvo učenika u procesu učenja engleskog jezika u svim razredima osnovnih škola u Crnoj Gori.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ podići znanje nastavnika o tome kako učenici uče strani jezik, i kako nastavnici mogu da zadovolje potrebe učenika kroz interaktivne pristupe u nastavi bazirane na razvoju vještina; pomoći nastavnicima da prošire znanje o vrijednosti i svrsi rapora sa učenicima i stvaranja pozitivnog okruženja, dajući im strategije za učioničke rutine, za upravljanje neželjenim ponašanjem i za efektivan rad sa velikim odjeljenjima; obezbijediti tehnike za kreiranje govornih aktivnosti gdje je gramatika integrisana na atraktivan način, adaptirajući priče, rime, pjesmice i igre kako bi se podigla efektivnost časa u smislu postizanja ishoda; identifikovanje prednosti i mana određenih nastavnih pomagala i odabir onih koji će pomoći u kreiranju okruženja usmjerenog na ishode; dati teoretski pregled važnosti efektivnog planiranja časa, uključujući faze, dinamiku, tipove aktivnosti i stilove učenja, uključujući i efektivno korišćenje tehnologije i podsticanje kontekstualizovanog razmišljanja o tome kako da čas bude usmjeren na učenika sa ishodom u centru.

Ciljna grupa: ciljna grupa za ovaj kurs su nastavnici engleskog jezika u srednjim školama u Crnoj Gori; ne postoje određeni zahtjevi koji se tiču iskustva i novokvalifikovani nastavnici su dobrodošli, kao i oni sa velikim iskustvom u predavanju engleskog jezika u osnovnim školama; važno je istaći da su ciljna grupa nastavnici koji trenutno predaju engleski jezik u srednjim školama; cilj je da dopremo do svakog nastavnika engleskog jezika koji predaje u srednjoj školi tokom perioda od naredne dvije godine.

Metode i tehnike rada: radionice koje obuhvataju samostalni i grupni rad kako bi se istražili potencijalni pristupi komunikativnom predavanju na nastavi engleskog jezika u osnovnim školama; učesnici izrađuju grupne radove, izvještaje i povratne informacije o primjeni metodologije sa kojom su se upoznali na seminarima, i oblikuju časove i aktivnosti koji promovišu komunikativno, interaktivno učenje, razvoj jezika i vještine kritičkog mišljenja kod njihovih učenika; grupne diskusije, dijeljenje najbolje prakse i inovativni pristupi materijalu i kurikulumu su ključni elementi metodološkog i

tehničkog rada programa, tako što daju učesnicima stvarni udio u pokretanju procesa inovacije i promjene u učionici gdje se uči jezik.

Teme:

1. Kako djeca uče jezike: Tehnike nastave usmjerene na učenika
2. Upravljanje časom 1
3. Upravljanje časom 2
4. Gramatika i govorne aktivnosti
5. Pjesmice i rime
6. Uvodne i završne aktivnosti
7. Uvodne aktivnosti za zagrijavanje i interaktivne igre
8. Čitanje priča
9. Nastavna pomagala
10. Planiranje časa

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 10 dvosatnih (120 minuta) radionica koje se održavaju jednom nedjeljno; efektivno vrijeme za učenje na radionicama je 20 sati ali angažman nastavnika se nastavlja tokom cijele nedelje tokom implementacije i vođenja reflektivnog dnevnika.

Broj učesnika u grupi: 12 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: -

MODULARNI KURS IZ NASTAVE ENGLESKOG JEZIKA U SREDNJIM ŠKOLAMA

Autori: British Council, Teaching for Success
Odgovorna osoba (koordinator): Vanja Madzgalj
Adresa: British Council, Ulcinjska 8, Podgorica
E-mail: vanja.madzgalj@britishcouncil.me
Broj telefona: 020 618 405

Opšti cilj programa:

- ✧ da se pomogne uvođenje i širu upotrebu komunikativnih metoda u nastavi engleskog jezika tako što će obezbijediti strategije za nastavu i interakciju sa učenicima, i promovisati održivost promjena koje se odnose na fokusiranost na ishod kao i na iskustvo učenika u procesu učenja engleskog jezika u svim razredima srednjih škola u Crnoj Gori.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ učesnike snabdijeti teoretskim i praktičnim znanjem za upravljanje učionicom, posebno kada je riječ o radu sa velikim grupama, i motivisanje učenika tinejdžera, uključujući praktične, testirane tehnike koje pomažu i angažuju učenike tinejdžere i omogućavaju pozitivno okruženje za učenje na časovima engleskog jezika; osposobiti učesnike da kreiraju i koriste vježbe komunikacije i aktivnosti koje promovišu učenje gramatike i vokabulara u kontekstu, sa fokusom na komunikativnoj praksi i na sposobnosti učenika da razmišljaju kreativno o tome kako da koriste jezik i uključivati će aktivnosti koje promovišu vještine 21. vijeka, kao što su kritičko razmišljanje i rad na projektima; osposobiti učesnike da koriste širok spektar aktivnosti za razvijanje vještina na svojim časovima, tako što će dati teoretsku podlogu za kreiranje uspješnih časova koji se „zasnivaju na vještinama“, i praktične ideje o tome kako da angažuju učenike tinejdžere u značajnoj komunikativnoj praksi i uključivati će aktivnosti (za zagrijavanje i za kraj časa) koje će sprečavati „gubljenje vremena“ u učionici; omogućiti učesnicima teoretsko razumijevanje uloge ispravljanja i ocjenjivanja na časovima engleskog jezika, uključujući razliku između greške i zabune, i praktične pristupe različitim načinama ocjenjivanja i testiranja, koji pomažu da se promoviše učenje i da se razumijevanje stavi u kontekst; biće diskutovano o značaju kontinuiranog ocjenjivanja, kao i o pozitivnim i negativnim aspektima „tradicionalnih“ pristupa testiranju i evaluaciji; obezbijediti teoretski pregled važnosti efektivnog planiranja časa, izvođenja, vremenskog okvira i tipova aktivnosti, u opštem okviru VAK stilova učenja; kurs takođe treba da obučni nastavnike kako da planiraju bolje, efikasnije i značajnije časove jezika, što uključuje integrisanje tehnologije u nastavu i podsticanje kontekstualizovanog razmišljanja o izvođenju časova koji su fokusirani na učenika, sa realističnim ishodima koji se mogu verifikovati

Ciljna grupa: ciljna grupa za ovaj kurs su nastavnici engleskog jezika u srednjim školama u Crnoj Gori; ne postoje određeni zahtjevi koji se tiču iskustva i novokvalifikovani nastavnici su dobrodošli, kao i oni sa velikim iskustvom u predavanju engleskog jezika u osnovnim školama. Važno je istaći da su ciljna grupa

nastavnici koji trenutno predaju engleski jezik u srednjim školama; cilj je da dopremo do svakog nastavnika engleskog jezika koji predaje u srednjoj školi tokom perioda od naredne dvije godine.

Metode i tehnike rada: radionice koje obuhvataju samostalni i grupni rad kako bi se istražili potencijalni pristupi komunikativnoj nastavi engleskog jezika u srednjim školama; učesnici izrađuju grupne radove, izvještaje i povratne informacije o primjeni metodologije sa kojom su se upoznali na seminarima, i oblikuju časove i aktivnosti koji promovišu komunikativno, interaktivno učenje, razvoj jezika i vještine kritičkog mišljenja kod njihovih učenika; grupne diskusije, dijeljenje najbolje prakse i inovativni pristupi materijalu i kurikulumu su ključni elementi metodološkog i tehničkog rada programa, tako što daju učesnicima stvarni udio u pokretanju procesa inovacije i promjene u učionici gdje se uči jezik.

Teme:

- ✧ Motivisanje tinejdžera
- ✧ Upravljanje časom
- ✧ Upravljanje velikim razredima
- ✧ Govor
- ✧ Učenje gramatike na komunikativan način
- ✧ Vokabular
- ✧ Čitanje
- ✧ Izgovor
- ✧ Korekcija
- ✧ Planiranje časa

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): 10 dvosatnih (120 minuta) radionica koje se održavaju jednom nedjeljno; efektivno vrijeme za učenje na radionicama je 20 sati ali angažman nastavnika se nastavlja tokom cijele nedelje tokom implementacije i vođenja reflektivnog dnevnika.

Broj učesnika u grupi: 12 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: -

NASTAVA STRANIH JEZIKA KROZ STRIPOVE, DIGITALNE PRIČE I VIRTUELNA OKRUŽENJA

Autori: Damir Drašković, Dijana Milošević

Odgovorna osoba (koordinator): Damir Drašković

Adresa: Dobrota, Kotor

E-mail: damir.draskovic@dobrota.edu.me

Broj telefona: 068 613 881

Opšti cilj programa:

- ✧ upoznati i osposobiti nastavnike za unaprijeđivanje nastave i poboljšanje motivacije učenika kroz integraciju stripova, i digitalnih priča u nastavnom procesu i prokazati mogućnosti virtuelnih okruženja.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ poboljšati motivaciju učenika; omogućiti učenicima samostalno kreiranje kreativnih priča na stranim jezicima; prikazati mogućnosti realizacije nastavnih sadržaja kroz izradu stripova, digitalnih priča i virtuelnih okruženja.

Ciljna grupa: nastavnici stranih jezika u osnovnim i srednjim školama.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa - metoda rada na računaru (prezentacije, diskusije, radionice, rad na računaru); onlajn obuka uz stručno vođstvo e-moderatora putem Moodle platforme

Teme:

- ✧ Uvod - Maštom kroz svijet stripova i digitalnih priča i značaj stripova i digitalnih priča u učenju stranog jezika
- ✧ Uloga učenika i nastavnika u kreiranju digitalnih priča
- ✧ Web alati za izradu stripova i digitalnih priča
- ✧ Kreiranje stripova i digitalnih priča web alatima Storyjumper, Make Beliefs Comix, My Storymaker, Dvolver i Zimmer Twins
- ✧ Kreiranje video priča web alatima Animoto i Movie Maker
- ✧ Prikazi i upoznavanje okruženja virtuelnih šetnji i panorama
- ✧ Internet resursi virtuelnih učionica za nastavu

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): trajanje seminara organizovanog kao neposredna obuka interaktivnog tipa je jedan dan (8 sati); trajanje seminara organizovanog putem Moodle online platforme je dvije sedmice (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15 – 30; za online obuku nema ograničenja

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: cijena seminara organizovanog putem neposredne obuke je 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara, cijena potrošnog materijala); cijena online seminara organizovanog putem Moodle online platforme je 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara, e-knjige i tutorijali).

***OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA –
KORAČAJMO STAZAMA USPJEHA U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA***

Autori: mr Dragana Radoman, Milka Cerović
Odgovorna osoba (koordinator): Dragana Radoman
Adresa: Stubička 7/2, Nikšić
E-mail: dragana_radoman@yahoo.com
Broj telefona: 068 081 180, 067 638 863

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje načina koji poboljšavaju ishode učenja; ukazivanje na koji način podsticajna atmosfera za učenje i integrisanje vještina doprinose boljem usvajanju stranog jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika; Program je osmišljen na osnovu petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the Way We Teach English: Paths to Success in English Language Teaching“

Specifični ciljevi programa:

- ✧ uspostaviti pravila, rutinu i pozitivnu disciplinu u učionici; stvoriti podsticajnu atmosferu za učenje; saznati nešto više o značaju integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika; upoznati se sa tehnikama alternativne procjene znanja učenika; podučavati na način koji poboljšava ishode učenja.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika i nastavnici drugih stranih jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Kreiranje učionice u kojoj svi učenici uče; uspostavljanje pravila, rutine i pozitivne discipline
- ✧ Značaj integrisanja vještina u podučavanju engleskog jezika
- ✧ Individualne razlike među učenicima
- ✧ Tehnike alternativne procjene znanja učenika
- ✧ Podučavanje koje poboljšava ishode učenja

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 30.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala). Za članove Udruženja nastavnika engleskog jezika Crne Gore ELTAM i članova udruženja drugih stranih jezika cijena je 15 € dnevno.

OBLIKOVANJE NAČINA PODUČAVANJA ENGLESKOG JEZIKA – RAZNOLIKOSTI U PODUČAVANJU ENGLESKOG JEZIKA

Autori: mr Dragana Radoman, Milka Cerović
Odgovorna osoba (koordinator): Milka Cerović
Adresa: Peka Pavlovića P+4, Nikšić
E-mail: miki_monte@yahoo.com
Broj telefona: 063 201 682

Opšti cilj programa:

- ✧ istraživanje važnih aspekata u podučavanju engleskog kao stranog jezika, ukazivanje na načine na koje primjena različitih materijala i pristupa vodi boljem usvajanju jezika, kao i istraživanje načina procjene rada učenika; Program je osmišljen na osnovu petonedjeljnog online programa Univerziteta Oregon „Shaping the Way We Teach English: The Landscape of English Language Teaching“

Specifični ciljevi programa:

- ✧ saznati nešto više o upotrebi i primjeni autentičnog materijala u cilju motivisanja učenika za učenje engleskog jezika; saznati na koji način primjena rada u paru i grupama dovodi do uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika; razviti kritičko i kreativno mišljenje kod učenika; upoznati se sa tehnikama pružanja povratne informacije učenicima i procjene njihovog znanja.

Ciljna grupa: Nastavnici engleskog jezika i nastavnici drugih stranih jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa (individualni rad, radu u paru, grupni rad, davanje i primanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, plenum, grupne diskusije, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, kreativni način izražavanja, bujica ideja, karusel), video i audio zapisi, analiza i kreiranje pisanih priprema za časove.

Teme:

- ✧ Upotreba i primjena autentičnog materijala u cilju motivacije učenika za učenje engleskog jezika;
- ✧ Rad u paru i grupama u cilju uspješnijeg razvijanja komunikativnih vještina učenika;
- ✧ Razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja kod učenika;
- ✧ Tehnike pružanja povratne informacije učenicima i procjena njihovog znanja.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 30.

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala). Za članove Udruženja nastavnika engleskog jezika Crne Gore ELTAM i članova udruženja drugih stranih jezika cijena je 15 € dnevno.

PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE U NASTAVI

Autori: Vesna Vuković, Ljiljana Ražnatović
Odgovorna osoba (koordinator): Nataša Rašović
Adresa: ul. Vaka Đurovića bb, Podgorica
E-mail: natasa.rasovic@zss.gov.me
Broj telefona: 069 028 950

Opšti cilj programa:

- ✧ težište rada je stavljeno na pokazivanje puta, kako i na koji način riješiti mnoge nedoumice vezane za planiranje i programiranje u nastavi i kako postupno, sa tradicionalnog preći na kurikulumsko planiranje koje pred savremenu školu stavljaju novine iz oblasti pedagogije, psihologije, metodike rada u nastavi, didaktike, i dokimologije; škola više nije statična kao nekada i unutar škole prisutna su određena kretanja čiju dinamiku, između ostalog, podstiče i planiranje i programiranje nastave i traganje za najefikasnijim načinom za njenu realizaciju te zbog toga nastavnici imaju sve više autonomije, ali u isto vrijeme i više odgovornosti i njihova uloga u postavljanju jasnih i ostvarivih obrazovnih ciljeva u konkretnim školskim uslovima sve više dobija na značenju.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ razumjeti značaj kvalitetnog planiranja; razumjeti značaj godišnjeg i dnevnog planiranja; umjeti realizovati planirano na dnevnom i godišnjem nivou osposobiti se za funkcionalnu korelaciju sa ostalim aktivima (stranih jezika, maternjeg jezika...); funkcionalno koristiti resurse (udžbenik, priručnik, časopisi, internet...).

Ciljna grupa: nastavnici ruskog, maternjeg i ostalih stranih jezika, kao i nastavnici ostalih predmeta.

Metode i tehnike rada: rad u malim grupama (metoda fokusirane rasprave), nezavisan rad u grupi, plenarno, brainstorming, simulacija, individualni rad, aktivno slušanje, diskusija.

Teme:

- ✧ Godišnje planiranje
- ✧ Dnevne pripreme
- ✧ Planiranje na nivou aktiva i saradnja sa ostalim aktivima
- ✧ Resursi (udžbenici, priručnici, časopisi, internet...)

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 25 - 32

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € (uračunati su honorar za voditelja seminara i troškovi potrošnog materijala).

**PRIMJENA TEORIJE VIŠESTRUKHE INTELIGENCIJE U NASTAVI
ENGLSKOG (I DRUGIH) JEZIKA**

Autor: Marina Smović

Odgovorna osoba (koordinator): Marina Simović

Adresa: Omladinska bb, Bijelo Polje

E-mail: simovic.marina@yahoo.com

Broj telefona: 068 667 367

Opšti cilj programa:

- ✧ podizanje svijesti i zainteresovanosti nastavnika za sposobnosti učenika te njihovo unapređivanje radi sticanja znanja.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ primjena raznovrsnih tehnika u nastavi kojima će se nastavnik usmjeriti da omogući razvoj ličnosti učenika tako što će uvažavati njegove osobine i specifičnosti i na taj način mu omogućiti sticanje znanja i vještina.

Ciljna grupa: nastavnici engleskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Teorija višestruke inteligencije: istorija i razvoj
- ✧ Teorija višestruke inteligencije kao osnova za određivanje učenikovih jakih strana i sposobnosti, načini na koji se principi teorije višestruke inteligencije uvode u praksu
- ✧ Okvir putanja i primjena
- ✧ Ulazne i izlazne tačke kao okvir primjene teorije višestruke inteligencije
- ✧ Priprema materijala i projekata na osnovu okvira koje nudi teorija višestruke inteligencije

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (osam sati)

Broj učesnika u grupi: 12 - 28

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelja seminara i cijena potrošnog materijala)

PROBLEM MOTIVACIJE U NASTAVI STRANIH JEZIKA –JA PREDAJEM , A DA LI ONI NAUČE?

Autori: mr Edina Mandić-Abdić, Dušica Šćekić

Odgovorna osoba (koordinator): mr Edina Mandić-Abdić

Adresa: Ulica 4 juli br 27, Podgorica

E-mail: medinaa@t-com.me

Broj telefona: 069 325 884

Opšti cilj programa:

- ✧ nastavnici stranih jezika treba da usavršavaju psiho-pedagošku i interaktivnu kompetenciju, kako u teorijskim konceptima, tako i u didaktičkoj praksi, kako bi interaktivnim pristupom u nastavi/učenju mogli da odgovore na raznovrsne potrebe mladih u savremenom društvu; ovaj program ima za cilj da obuča nastavnika kako da osmisli svoja predavanja, svoje podučavanje da bi efikasno podsticao različite motivacione procese kod učenika i na taj način unaprijedio sticanje funkcionalnih znanja.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ osposobiti i motivisati nastavnike za: sticanje novih znanja o motivaciji; vrstama, djelovanju i efektima; kritičko razmišljanje i analiza motivacije nastavnika za podučavanje; kritičko razmišljanje i analiza motivacije učenika za učenje;
- ✧ prilagođavanje nastavnog sadržaja (koliko god je to moguće) učenicima različitih kognitivnih tipova; raznovrstan metodološki postupak u funkciji ovladavanja jezičkim kompetencijama; uspješno razvijanje sposobnosti učenika/ca za funkcionalnu upotrebu jezika kreativan i inicijativan pristup nastavi stranog jezika; poboljšanje kvaliteta nastave; podsticanje učenika/ca za učenje stranih jezika.

Ciljna grupa: nastavnici francuskog i drugih stranih jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: predavanja, radionice, diskusije, prezentacije.

Teme:

- ✧ Motivacija nastavnika
- ✧ Motivacija učenika
- ✧ Funkcionalno učenje
- ✧ Motivirajuće aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati) .

Broj učesnika u grupi: 20 - 40

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 15 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

PROBUDIMO KREATIVNOST U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Autori: Danijela Bokan, Aleksandra Lalević

Odgovorna osoba (koordinator): Danijela Bokan

Adresa: Njegoševa 79, Cetinje

E-mail: dakab@t-com.me

Broj telefona: 069 095 017

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređenje kompetencija nastavnika za podučavanje na kreativan način; uvođenje inovativnih sredstava i novih obrazovnih tehnologija u nastavu stranih jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ osposobljavanje nastavnika za korištenje različitih materijala u nastavi stranih jezika; razlikovanje osnovnih stilova komunikacije; povećanje nivoa motivacija učenika

Ciljna grupa: nastavnici svih stranih jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Vještine komunikacije i saradnje
- ✧ Podsticanje radoznalosti i kreativnosti
- ✧ Korištenje različitih izvora informacija i novih tehnologija
- ✧ Igre i kreativne aktivnosti u nastavi

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 20 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala i osvježenje).

PRODUKTIVNE VJEŠTINE U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Autori: mr Tanja Đonlaga, Natalija Savićević-Mrvaljević

Odgovorna osoba (koordinator): Natalija Savićević-Mrvaljević

Adresa: Manastirska 17, Nikšić

E-mail: natalija.savicevic.teacher@gmail.com

Broj telefona: 068 799 269

Opšti cilj programa:

- ✧ upoznavanje nastavnika stranih jezika sa savremenim teorijskim postavkama u vezi s nastavom produktivnih vještina, osposobljavanje nastavnika za upotrebu tehnika u cilju unapređenja komunikativne kompetencije i pisane produkcije kod učenika, kao i načina evaluacije postignuća učenika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ upoznavanje nastavnika sa savremenim tendencijama u metodici nastave stranih jezika, prezentovanje širokog spektra aktivnosti u cilju poboljšanja vještine govora i pisanja, uvježbavanje produktivnih vještina kroz rad u paru i grupi, evaluacija komunikativne kompetencije i pisane produkcije sa akcentom na alternativne vidove procjenjivanja.

Ciljna grupa: nastavnici stranih jezika.

Metode i tehnike rada: radionice interaktivnog tipa - individualni rad, rad u paru, grupni rad, pružanje povratne informacije, power point prezentacija, igra uloga, diskusija, pojedinačne i grupne prezentacije, kooperativno učenje, brainstorming, tehnika galerija, pisanje činkvina i kratkih sastava na osnovu vizuelnog materijala, projekat ostrvo, video i audio zapisi.

Teme:

- ✧ Savremene metode i tehnike u nastavi stranih jezika.
- ✧ Prezentovanje i upotreba govornih vježbi kroz rad u paru i grupama.
- ✧ Prezentovanje i upotreba tehnika za unapređivanje vještine pisanja.
- ✧ Evaluacija produktivnih vještina sa akcentom na alternativne vidove procjenjivanja i tehnike pružanja povratne informacije učenicima.

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati)

Broj učesnika u grupi: 20 - 35

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala). Za članove udruženja nastavnika stranih jezika cijena je 15 € dnevno.

STRATEGIJE I TEHNIKE ZA RAZVIJANJE INTERAKTIVNIH VJEŠTINA U NASTAVI STRANOG JEZIKA

Autori: mr Predrag Jovović, Katrina Berišaj, Milica Zvicer-Vujković

Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj

Adresa: 27. marta br. 48/23, Podgorica

E-mail: kberisaj@yahoo.com, p.jovovic@yahoo.com, vujkovic.milica@gmail.com

Broj telefona: 069 092 239

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja nastavnika stranih jezika

Specifični ciljevi programa:

- ✧ program je usmjeren na pospješivanje interaktivnih vještina, kao i strategija i tehnika za njihovo razvijanje (govor tijela, role play, simulacija, telefonski razgovor, intervju, monolog, dramatizacija,) kao i komunikativnih aktivnosti u komunikativnoj nastavi stranih jezika.

Ciljna grupa: nastavnici stranih jezika.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Pojam i značaj interaktivnog učenja/nastave
- ✧ Interaktivno učenje - participativno učenje; najčešće zablude o interaktivnom učenju/nastavi
- ✧ Interaktivne vještine i strategije za njihovo razvijanje u nastavi stranog jezika
- ✧ Tehnike za razvijanje interaktivnih vještina u nastavi stranog jezika

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15 – 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

TESTIRANJE U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA – RECEPTIVNE VJEŠTINE

Autori: prof. dr Julijana Vučo, dr Gordana Luburić

Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj

Adresa: 27.marta br.48/23, Podgorica

E-mail: kberisaj@yahoo.com, bgole81@yahoo.com, julivuco@gmail.com

Broj telefona: 069 092 239

Opšti cilj programa:

- ✧ Unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika

Specifični ciljevi programa:

- ✧ program je usmjeren ka unapređivanju znanja vezanih za receptivne vještine u nastavi stranih jezika – vještinu slušanja i čitanja, kao i vještine medijacije i komunikacije u komunikativnoj nastavi stranih jezika; Razvoj sposobnosti nastavnika da različite vrste testova prilagođava ciljevima nastave stranog jezika, da određuje kriterijume za testiranje jezičkih vještina i nastavne građe, kao i da evaluira postignuća učenika u skladu sa jezičkim nivoima Zajedničkog referentnog okvira.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Teorijska dostignuća u oblasti jezičkog testiranja
- ✧ Testiranje receptivnih jezičkih vještina
- ✧ Praktične aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20 € (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

UČENJE NEMAČKOG NA ZABAVAN I SAVREMEN NAČIN

Autori: Aleksandra Obradović, Virđinija Pasku

Odgovorna osoba (koordinator): Dr. Bernd Schneider, direktor Odjeljenja za nemački jezik i zamenik direktora Goethe-Instituta

Adresa: Knez Mihailova 50, 11000 Beograd, Srbija

E-mail: Bernd.Schneider@belgrad.goethe.org

Broj telefona: +381 11 4427108

Opšti cilj programa:

- ✧ metodičko-didaktičko usavršavanje nastavnika nemačkog jezika, upoznavanje sa najnovijim dostignućima i novinama u interaktivnoj nastavi stranog jezika zasnovanoj na individualnim potrebama učenika i novoj ulozi nastavnika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ upoznavanje nastavnika sa različitim metodološkim pristupima u razvijanju jezičkih kompetencija, različitim oblicima rada u nastavi, tipovima zadataka i najpogodnijim oblicima rada za njihovo rešavanje kao i sa fazama časa u kojima je primena svakog pojedinačnog oblika rada najoptimalnija; upoznavanje sa promenjenom ulogom nastavnika, koja se na času svodi na ulogu savetodavca i pomagača kao i sa specifičnostima nastave sa decom i mladima; osposobljavanje za korišćenje različitih digitalnih alata i kreiranje digitalnih nastavnih materijala.

Ciljna grupa: nastavnici nemačkog jezika u osnovnim i srednjim školama

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa

Teme:

- ✧ Razvijanje produktivnih veština (govor i pisanje)
- ✧ Razvijanje receptivnih veština (čitanje i slušanje)
- ✧ Jezička interakcija sa digitalnim medijima
- ✧ Nastava njemačkog za decu i mlade

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): dva dana (16 sati).

Broj učesnika u grupi: 20-30

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: seminar je za učesnike besplatan.

UPOTREBA FILMA U NASTAVI ITALIJANSKOG JEZIKA

Autori: dr Gordana Luburić, mr Sanja Bogojević

Odgovorna osoba (koordinator): Katrina Berišaj

Adresa: 27.marta br.48/23, Podgorica

E-mail: kberisaj@yahoo.com, bgole81@yahoo.com, snjbogojevic@gmail.com

Broj telefona: 069 092 239

Opšti cilj programa:

- ✧ unapređivanje znanja nastavnika italijanskog jezika.

Specifični ciljevi programa:

- ✧ unapređivanje znanja vezanih za upotrebu multimedijalnih sredstava, preciznije na upotrebu filma u nastavi stranih jezika – sve u cilju razvijanja receptivnih i produktivnih jezičkih vještina, kao i interkulturalnosti kod učenika u komunikativnoj nastavi stranih jezika; razvoj sposobnosti nastavnika da djelove italijanskih filmova prilagođava ciljevima nastave stranog jezika.

Ciljna grupa: nastavnici italijanskog jezika.

Metode i tehnike rada: obuka interaktivnog tipa.

Teme:

- ✧ Film kao sredstvo u nastavi stranih jezika
- ✧ Jezičke karakteristike filma
- ✧ Djelovi filma kao jezički input
- ✧ Praktične aktivnosti

Trajanje programa (broj dana i broj sati efektivnog rada): jedan dan (8 sati).

Broj učesnika u grupi: 15 - 25

Cijena po učesniku dnevno i šta ona uključuje: 20€ (uračunati su honorar za voditelje seminara i troškovi potrošnog materijala).

PRILOG 3
(Standardi kompetencija za nastavnike)

STANDARDI KOMPETENCIJA ZA NASTAVNIKE

Standard 1: UČENICI I PROCES NASTAVE/UČENJA

Nastavnik razumije kognitivne, socijalne, lingvističke, emocionalne i fizičke aspekte procesa učenja, prepoznaje individualne razlike među učenicima (uključujući učenike s posebnim obrazovnim potrebama) i uvažava ih prilikom planiranja i organizovanja nastave kako bi ona bila prilagođena njihovim razvojnim karakteristikama, potrebama i mogućnostima; postavlja visoka očekivanja koja inspirišu, motivišu i učenicima predstavljaju izazov; promoviše napredak i usmjeren je na ishode učenja kod učenika.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ prilikom planiranja i organizovanja nastave, uzima u obzir razvojne karakteristike učenika;
- ✧ daje pravovremena i odgovarajuća uputstva učenicima
- ✧ planira proces nastave/učenja uvažavajući predznanja učenika
- ✧ koristi različite resurse i pruža učenicima mogućnost izbora u odnosu na njihove sklonosti i interesovanja (ICT i drugo)
- ✧ podstiče razvoj različitih vrsta pismenosti (čitalačka, naučna, matematička, informatička, informaciona, medijska pismenost)
- ✧ razvija vještine saradnje, uspostavljanja komunikacije, zdrave razmjene mišljenja i ideja, ispravnog rješavanja konflikata i postizanja kompromisa
- ✧ postavlja vaspitne i obrazovne ciljeve kojim se stimuliše cjelovit razvoj učenika bez obzira na njihovo porijeklo i sposobnosti
- ✧ tokom nastave/učenja koristi pristupe prikladne potrebama učenika kako bi ih uključio i motivisao
- ✧ postavlja zadatke različitog nivoa zahtjevnosti uvažavajući tempo napredovanja svakog učenika, uključujući učenike sa posebnim obrazovnim potrebama
- ✧ prilagođava način komunikacije i način davanja povratne informacije
- ✧ usmjerava učenike da razmišljaju o svom napretku i svojim narednim potrebama
- ✧ omogućava učenicima da razvijaju više nivoje znanja i osposobljava ih za samostalno učenje
- ✧ podstiče učenike da budu odgovorni i savjesni prema svom radu i učenju.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ razumije da kognitivni, jezički, socijalni, emocionalni i fizički razvoj svakog pojedinog učenika utiče na proces učenja i zna da prilagodi nastavu u odnosu na njihove individualne razlike (uključujući i učenike s posebnim obrazovnim potrebama)
- ✧ zna kad i kako da pravilno diferencira (zadake, pristupe), koristeći pristupe koji omogućavaju djelotvoran proces podučavanja i učenja
- ✧ zna i razumije kako učenici uče i kako to može uticati na nastavu
- ✧ zna i razumije zašto su akademska postignuća učenika i njihov socijalno-emocionalni razvoj komplementarni procesi
- ✧ razumije da učenici imaju lična iskustva, sposobnosti, talente, prethodna znanja i vršnjačko-grupnu interakciju zasnovanu na jeziku, kulturi, porodičnim i društvenim vrijednostima

- ✧ posjeduje šire znanje o pitanjima koja se tiču prava na obrazovanje učenika, uključujući različite potrebe svakog pojedinca (uključujući djecu sa posebnim obrazovnim potrebama)
- ✧ zna da niz faktora (rizika) može ugroziti učenikovu sposobnost da uči i poznaje načine njihovog sprečavanja, preveniranja i prevazilaženja
- ✧ zna da koristi i evaluira različite pristupe u procesu vaspitanja i obrazovanja kako bi pružio podršku učenicima i podstakao njihovu što veću uključenost u učenje i njihov zdrav moralni razvoj.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ koristi jake strane učenika kao osnov za njihov napredak, a njihova slaba područja kao prilike za učenje
- ✧ vjeruje da svi učenici mogu postići visok nivo u učenju i pomaže im da dostignu svoj puni potencijal (uključujući djecu sa posebnim obrazovnim potrebama)
- ✧ čini da se učenici osjećaju vrijednim i pomaže im da nauče kako da vrednuju i cijene druge
- ✧ konzistentno i dosljedno demonstrira pozitivne stavove i vrijednosti i model je ponašanja u kojima se manifestuju ovi stavovi
- ✧ prepoznaje i osjeća odgovornost za uspjeh učenika, njihov napredak i ishode učenja.
- ✧ Nastavnik je u stanju da stvori bezbjednu i stimulativnu sredinu za učenje, koja je zasnovana na međusobnom uvažavanju, visokim očekivanjima u odnosu na ponašanje i postignuća svakog učenika, a karakteriše je aktivno učenje, podsticanje i podržavanje interesovanja učenika i pozitivna socijalna interakcija; vješto upravlja časom, djelotvorno usmjeravaći ponašanje učenika sa ciljem obezbjeđivanja sigurnog i podsticajnog okruženja za učenje.

Standard 2: DJELOTVORNO I SIGURNO OKRUŽENJE ZA UČENJE

Nastavnik je u stanju da stvori bezbjednu i stimulativnu sredinu za učenje, koja je zasnovana na međusobnom uvažavanju, visokim očekivanjima u odnosu na ponašanje i postignuća svakog učenika, a karakteriše je aktivno učenje, podsticanje i podržavanje interesovanja učenika i pozitivna socijalna interakcija; vješto upravlja časom, djelotvorno usmjeravaći ponašanje učenika sa ciljem obezbjeđivanja sigurnog i podsticajnog okruženja za učenje.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ saraduje sa učenicima, porodicama učenika i kolegama sa ciljem stvaranja pozitivne klime i bezbjedne sredine za učenje
- ✧ organizuje sredinu za učenje kako bi aktivno uključio sve učenike posvećujući im odgovarajuću pažnju, vrijeme i podršku
- ✧ ima jasna pravila i rutine za ponašanje u učionici i preuzima odgovornost za promovisanje
- ✧ dobrog, poštenog i ljubaznog ponašanja, kako u učionici, tako u školi i školskom dvorištu, u skladu sa pravilima ponašanja škole

- ✧ komunicira (verbalno i neverbalno) na način koji pokazuje poštovanje i odgovornost u odnosu na kulturno porijeklo i različite vrijednosti i stavove koje učenici donose u školu
- ✧ kontinuirano i efikasno omogućava učenicima da sarađuju u direktnom kontaktu i u virtuelnom okruženju primjenom vještina uspješne međusobne komunikacije.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ zna kako da stvori bezbjednu i produktivnu sredinu za učenje, zasnovanu na jasnoj organizacionoj strukturi, pravilima i očekivanjima
- ✧ zna kako da usmjeri učenike da sarađujući postižu ciljeve učenja
- ✧ zna da kreira bezbjedno i stimulatívno okruženje za učenje, zasnovano na međusobnom poštovanju
- ✧ zna kako da postojeću sredinu i uslove za učenje učini podsticajnim za ostvarivanje visokih očekivanja u odnosu na postignuća svakog učenika.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ ima/saopštava visoka očekivanja za učeničko ponašanje i uspostavlja rutine koji obezbjeđuju radnu, produktivnu atmosferu, a sastoje se od niza strategija koje uključuju pohvale, nagrade i određene sankcije – konzistentno/dosljedno i pravedno
- ✧ vjeruje da odnoseći se pravedno i ljubazno prema svakom učeniku poštuje njegovo dostojanstvo i integritet i model je takvog ponašanja u učionici i školi
- ✧ njeguje dobre odnose sa svim učenicima, koristi autoritet na prikladan način, demonstrira odlučnost kada je to potrebno
- ✧ smatra da treba da bude pažljiv slušalac i sagovornik, kao i posmatrač i da je u tome uzor učenicima
- ✧ iskazuje podršku/podržava razvoj interkulturalnosti, tolerancije prema različitostima, solidarnosti i drugarstva kod učenika
- ✧ razumije važnost stvaranja sredine za učenje u kojoj se poštuju, podstiču i podržavaju interesovanja učenika.
- ✧ Nastavnik dobro poznaje svoju struku i saznajne postupke u okviru nje; dobro poznaje predmetni program; razumije ključne termine i pojmove, njihov odnos i hijerarhiju, predmetne specifičnosti, aktuelna pitanja i rasprave u struci, kao i česta pogrešna razumijevanja, zablude i tipične greške učenika.

Standard 3: POZNAVANJE STRUKE I PREDMETNOG PROGRAMA

Nastavnik dobro poznaje svoju struku i saznajne postupke u okviru nje; dobro poznaje predmetni program; razumije ključne termine i pojmove, njihov odnos i hijerarhiju, predmetne specifičnosti, aktuelna pitanja i rasprave u struci, kao i česta pogrešna razumijevanja, zablude i tipične greške učenika.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ prati nove naučne ideje i dostignuća u svojoj struci
- ✧ demonstrira potpunu upućenost u sve oblasti svog predmeta i predmetnog programa;

- ✧ nastoji da svaki učenik u skladu sa svojim mogućnostima usvoji znanja i stekne vještine iz predmeta koji predaje
- ✧ nastoji da stručnu terminologiju učini učenicima dostupnom i razumljivom
- ✧ upućuje učenike na različite izvore informacija i njihovo korišćenje, kao i na načine procjene kvaliteta i etičnosti informacija
- ✧ podstiče i zadržava interesovanje učenika za predmet i otklanja nerazumijevanje kod učenika
- ✧ demonstrira pravilnu upotrebu crnogorskog jezika, bez obzira na to za koji se predmet nastavnik specijalizovao
- ✧ koristi obrazovnu tehnologiju na efkasan i uspješan način kako bi učenicima omogućio da ostvare ciljeve učenja
- ✧ demonstrira poznavanje različitih vrsta pismenosti i preuzima odgovornost za promovisanje visokih standarda pismenosti, prije svega čitalačke, naučne i matematičke (zavisno od struke), zatim informacione, medijske i računarske
- ✧ nastoji da razvija kod učenika ljubav prema naučnoj istini i naučnom pogledu na svijet, u cilju podsticanja moralnog razvoja
- ✧ identifikuje vaspitne potencijale svog predmeta/nastave i planski ih koristi za razvoj ličnosti učenika.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ posjeduje sigurno znanje predmeta koji predaje i obrazovnih programa koji se na te predmete odnose
- ✧ dobro poznaje pojmove i sadržaje u okviru svoje struke, njihov odnos i hijerarhiju;
- ✧ poznaje i koristi stručnu terminologiju primjerenu uzrastu
- ✧ prati razvoj znanja u struci
- ✧ poznaje saznajne postupke u svojoj struci i njihovu vezu sa postupcima u drugim strukama, njihove prednosti i nedostatke pri razmatranju različitih pitanja i problema
- ✧ zna da koristi ICT radi ličnog unapređenja u struci
- ✧ zna šta učenici teže razumiju i prepoznaje njihove tipične greške
- ✧ razumije kako su interdisciplinarna znanja povezana sa užom strukom i kako postaju sastavni dio aktivnosti učenja u okviru predmeta koji predaje.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ prihvata da unutar struke postoje različita viđenja pojedinih pitanja
- ✧ smatra da svaki učenik u skladu sa svojim mogućnostima može da usvoji znanja i stekne vještine iz predmeta koji predaje
- ✧ uvjeren je da su obrazovni i vaspitni ciljevi njegove nastave snažno prepleteni i dosljedno afirmišu ovu vezu.
- ✧ Nastavnik poznaje i primjenjuje savremene didaktičke postupke (kombinacije nastavnih metoda i tehnika rada, oblika rada i sl.) kako bi pojmove i znanja iz programa učinio dostupnim, smislenim i mogućim za učenje i razvoj ličnosti/karaktera učenika; podstiče učenike da razumiju, ispituju i analiziraju ideje iz različitih perspektiva da bi razumjeli pojmove/koncepte na ispravan način, kao i da stečena znanja i vještine primjenjuju u konkretnim situacijama; koristi različite resurse i obrazovne tehnologije na primjeren i djelotvoran način.

Standard 4: POZNAVANJE METODIKE PREDMETA

Nastavnik poznaje i primjenjuje savremene didaktičke postupke (kombinacije nastavnih metoda i tehnika rada, oblika rada i sl.) kako bi pojmove i znanja iz programa učinio dostupnim, smislenim i mogućim za učenje i razvoj ličnosti/karaktera učenika; podstiče učenike da razumiju, ispituju i analiziraju ideje iz različitih perspektiva da bi razumjeli pojmove/koncepte na ispravan način, kao i da stečena znanja i vještine primjenjuju u konkretnim situacijama; koristi različite resurse i obrazovne tehnologije na primjeren i djelotvoran način.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ podstiče učenike da razumiju, postavljaju pitanja, analiziraju i vrednuju nastavne sadržaje iz različitih perspektiva da bi se postigli ciljevi učenja
- ✧ koristi različite metode, tehnike i oblike rada kojima omogućava da pojmovi i znanja sadržani u kurikulumu budu dostupni, smisleni i mogući za učenje
- ✧ koristi nastavna sredstva, nastavne materijale i tehnologiju prilagođenu prirodi predmeta i stalno inovira proces nastave/učenja
- ✧ u proces sticanja znanja i vještina uključuje ICT
- ✧ podstiče učenike na stvaranje originalnih radova iz oblasti predmeta koji predaje
- ✧ podstiče učenike da primjenjuju saznavne postupke relevantne za predmet
- ✧ razvija i podržava jezičku/čitalačku pismenost unutar svog predmeta
- ✧ pronalazi strategije i postupke za prevazilaženje tipičnih grešaka učenika
- ✧ planira ciljeve i sprovodi aktivnosti koje se odnose na razvoj socio-emocionalnih i vještina za 21. vijek (kritičko mišljenje i donošenje odluka, saradnja, rješavanje problema, kreativnost, adaptibilnost, istrajnost, empatija i solidarnost i sl.)
- ✧ razvija i uvodi projekte u okviru kojih učenici rješavaju probleme kroz interdisciplinarni pristup
- ✧ procjenjuje uspješnost primijenjenih nastavnih metoda, tehnika i oblika rada, kao i materijala i nastavnih sredstava i u skladu sa procjenom mijenja sopstvenu praksu
- ✧ podstiče primjenu stečenih znanja kreirajući odgovarajuće situacije učenja.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ zna da odabere i organizuje aktivnosti učenika koje omogućavaju ostvarivanje ciljeva predmetnog programa
- ✧ zna ulogu socio-emocionalnih vještina, i vještina za 21. vijek, kao osnova za održivost akademske, poslovne i opšte životne uspješnosti svakog učenika
- ✧ poznaje proces kritičkog mišljenja i rješavanja problema
- ✧ razumije značaj komunikacijskih vještina kao sredstva za učenje, ali i kao sredstva za izražavanje naučenog
- ✧ razumije značaj kreativnosti
- ✧ poznaje metodiku rada sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama unutar svog predmeta
- ✧ prati, primjenjuje i demonstrira najnovija dostignuća u oblasti metodike predmeta koji predaje.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ razumije i prihvata promjene u pristupima podučavanja uslovljene promjenama u prirodi i društvu i, shodno tome, izmijenjenim potrebama učenika
- ✧ posvećen je stalnom proširivanju i usavršavanju svojih znanja i vještina iz metodike predmeta koji predaje kao i njihovoj primjeni
- ✧ spreman je da dijeli svoja znanja sa kolegama.
- ✧ Nastavnik planira nastavu, na godišnjem i mjesečnom nivou, u skladu sa važećim
- ✧ obrazovnim programom, uvažavajući sposobnosti, potrebe i prethodna znanja učenika kako bi se ostvarilo napredovanje u učenju i postigli definisani ishodi učenja; redovno i detaljno planira dobro strukturisane časove; na godišnjem i mjesečnom nivou ciljno planira razvoj socio-emocionalnih vještina i vještina za 21. vijek, u skladu sa važećim obrazovnim programom.

Standard 5: PLANIRANJE I PRIPREMANJE NASTAVE

Nastavnik planira nastavu, na godišnjem i mjesečnom nivou, u skladu sa važećim obrazovnim programom, uvažavajući sposobnosti, potrebe i prethodna znanja učenika kako bi se ostvarilo napredovanje u učenju i postigli definisani ishodi učenja; redovno i detaljno planira dobro strukturisane časove; na godišnjem i mjesečnom nivou ciljno planira razvoj socio-emocionalnih vještina i vještina za 21. vijek, u skladu sa važećim obrazovnim programom.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ planira oslanjajući se na prethodna znanja i iskustva učenika
- ✧ redovno i detaljno se priprema za redovnu, dopunsku i dodatnu nastavu i vannastavne aktivnosti
- ✧ bira odgovarajuće i raznovrsne metode, tehnike i oblike rada, kao i nastavna sredstva prilagođavajući izbor sadržaju, ciljevima učenja i učenicima sa kojima radi
- ✧ za neposrednu realizaciju časa planira adekvatan slijed aktivnosti učenika
- ✧ dobro procjenjuje vrijeme potrebno za realizaciju ciljeva učenja
- ✧ redovno planira načine procjene i ocjene znanja učenika (na godišnjem i mjesečnom nivou, kao i na nivou nastavnog časa)
- ✧ zadaje domaći zadatak i planira druge aktivnosti kako bi utvrdio i proširio znanje i razumijevanje koje su učenici stekli
- ✧ sistematski se osvrće na djelotvornost nastave i nastavnih pristupa koje koristi
- ✧ procjenjuje djelotvornost sopstvenog planiranja i shodno tome ga unapređuje
- ✧ upravlja časom u cilju stvaranja prijatnog ambijenta za učenje i uslova za realizaciju ciljeva
- ✧ ciljno planira i u svakodnevnoj nastavi realizuje aktivnosti usmjerene na razvoj socio-emocionalnih vještina i vještina za 21. vijek.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ zna da prilikom planiranja odabere adekvatne sadržaje kojima se postiže postavljeni cilj
- ✧ poznaje taksonomije znanja i shodno tome planira aktivnosti učenika

- ✧ zna da planira adekvatan slijed aktivnosti i uputstva za rad koja su podsticajna i razumljiva učenicima.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ prilikom planiranja poštuje različite mogućnosti, potrebe i predznanja učenika sa ciljem napredovanja svakog pojedinca
- ✧ prepoznaje važnost timskog rada prilikom planiranja i primjenjuje horizontalnu korelaciju (međupredmetnu povezanost) što omogućava lakše razumijevanje i veću primjenjivost znanja.
- ✧ Nastavnik kontinuirano i na djelotvoran način koristi formativno i sumativno ocjenjivanje
- ✧ da bi podržao, obrazložio i dokumentovao proces učenja; redovno i blagovremeno pruža učenicima povratne informacije o postignućima u učenju, podstiče ih na samoocjenjivanje i postavljanje ciljeva sopstvenog učenja; zna da analizira podatke dobijene na osnovu interne i eksterne provjere znanja, vještina i razumijevanja i koristi ih za unapređivanje procesa podučavanja i učenja.

Standard 6: PROCJENJIVANJE I OCJENJIVANJE

Nastavnik kontinuirano i na djelotvoran način koristi formativno i sumativno ocjenjivanje da bi podržao, obrazložio i dokumentovao proces učenja; redovno i blagovremeno pruža učenicima povratne informacije o postignućima u učenju, podstiče ih na samoocjenjivanje i postavljanje ciljeva sopstvenog učenja; zna da analizira podatke dobijene na osnovu interne i eksterne provjere znanja, vještina i razumijevanja i koristi ih za unapređivanje procesa podučavanja i učenja.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ upoznaje učenike sa jasnim kriterijumima ocjenjivanja i praćenja njihovog rada, dosljedno se pridržava kriterijuma uspješnosti i time pomaže učeniku da i sam izgradi vlastite kriterijume, da autonomno ocjenjuje svoj rad i rad i učenje drugih učenika
- ✧ adekvatno koristi formativno i sumativno ocjenjivanje radi pružanja podrške učenicima i dokumentovanja učenja i napretka
- ✧ redovno vodi evidenciju o svakom učeniku kako bi podržao, dokazao i dokumentovao njegovo napredovanje u učenju
- ✧ koristi relevantne podatke za praćenje napretka učenika, postavlja ciljeve i u skladu sa tim planira naredne časove
- ✧ redovno daje učenicima povratne informacije o postignućima, i usmeno i pisano
- ✧ podstiče učenike da sami procjenjuju svoje znanje i postavljaju ciljeve svog učenja
- ✧ analizira rezultate dobijene na osnovu procjenjivanja i ocjenjivanja i koristi ih za unapređivanje procesa nastave i napredovanje učenika
- ✧ priprema učenike za različite tehnike procjenjivanja s ciljem da učenici uvide da su one oblici podrške njihovom učenju.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ razumije različite funkcije praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja

- ✧ razumije praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje kao integralni dio nastave/učenja
- ✧ zna kako da kriterijume ocjenjivanja uskladi sa ciljevima učenja i standardima znanja
- ✧ razumije motivacionu funkciju ocjenjivanja
- ✧ zna i razumije kako da ocijeni relevantne oblasti predmeta i nastavnog programa uključujući i poznavanje zakonskih obaveza u ocjenjivanju
- ✧ zna da efektivno koristi različite tehnike ocjenjivanja i procjenjivanja kako bi ocjena bila objektivna pokazatelj znanja, zalaganja i napretka učenika
- ✧ zna da, na osnovu ocjena i učeničkih postignuća, procjenjuje i koriguje svoj način podučavanja
- ✧ poznaje različite nivoe znanja (prepoznavanje, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza, evaluacija) i tipove znanja (deklarativno, proceduralno i metakognitivno znanje) i koristi ih prilikom praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja napredovanja učenika u školi
- ✧ poznaje vrijednost i ulogu vrednovanja i ocjenjivanja znanja učenika (informativnu, motivacionu, razvojnu itd.) i obezbjeđuje permanentnost, raznovrsnost, javnost i
- ✧ participaciju učenika u procesu ocjenjivanja
- ✧ zna da analizira i sakupi podatke sa interne i eksterne provjere znanja i upotrijebi ih za planiranje poboljšanja.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ prihvata važnost ocjenjivanja kao rezultata praćenja napredovanja učenika
- ✧ preuzima odgovornost i traži načine za objektivnost ocjenjivanja trudeći se da otkloni eventualnu pristrasnost i druge greške u procjenjivanju.
- ✧ Nastavnik je posvećen cjeloživotnom učenju, kontinuirano produbljuje svoja stručna, metodička i druga znanja i preuzima odgovornost za učešće u aktivnostima profesionalnog razvoja; kontinuirano evaluira svoj rad, promišlja o njemu na osnovu prikupljenih dokaza i unapređuje svoju praksu, uspostavlja i održava dobre profesionalne odnose, aktivno učestvuje u radu profesionalnih mreža, nastoji da ostvari saradnju sa kolegama u školi i široj profesionalnoj zajednici.

Standard 7: PROFESIONALNI RAZVOJ

Nastavnik je posvećen cjeloživotnom učenju, kontinuirano produbljuje svoja stručna, metodička i druga znanja i preuzima odgovornost za učešće u aktivnostima profesionalnog razvoja; kontinuirano evaluira svoj rad, promišlja o njemu na osnovu prikupljenih dokaza i unapređuje svoju praksu, uspostavlja i održava dobre profesionalne odnose, aktivno učestvuje u radu profesionalnih mreža, nastoji da ostvari saradnju sa kolegama u školi i široj profesionalnoj zajednici.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ koristi sve mogućnosti za cjeloživotno učenje da bi usavršio znanja i vještine potrebne za unapređivanje vaspitno-obrazovnog procesa (stručnu literaturu, on-line seminare, akreditovane seminare, istraživanja vaspitno-obrazovnog procesa,

konferencije, stručne skupove, okrugle stolove, ogledne i ugledne časove, mentorstvo i drugo)

- ✧ kontinuirano stiče, proširuje i produbljuje svoja stručna i metodička znanja i znanja iz drugih oblasti sa ciljem unapređivanja procesa učenja i postignuća učenika
- ✧ aktivno učestvuje u aktivnostima profesionalnog razvoja unutar škole, kao što su radionice, seminari, okrugli stolovi, debate, konsultacije, mentorstvo, ogledni i ugledni časovi i drugo
- ✧ učestvuje u profesionalnim aktivnostima van škole: razmjena iskustava sa kolegama iz drugih škola i institucija, konferencije, seminari, kursevi, projekti, istraživanja, studentske posjete, stručna udruženja i slično
- ✧ na osnovu prikupljenih dokaza, promišlja o svom radu, njegovim dobrim stranama i onome što treba mijenjati i unaprijediti
- ✧ kontinuirano evaluira svoj rad, samostalno i u saradnji sa kolegama u školi i van nje, kao i stručnim službama škole – na osnovu opservacija časova, analiza postignuća učenika i svih ostalih aspekata njegovog profesionalnog angažovanja
- ✧ uspostavlja i održava dobre profesionalne odnose s kolegama, razmjenjuje informacije i iskustva, stručnu literaturu, daje i prihvata savjete i pruža podršku u rješavanju problema u školi i van nje
- ✧ koristi ICT za učešće u radu formalnih i neformalnih profesionalnih grupa, mreža i foruma
- ✧ mijenja svoju praksu na osnovu podataka zasnovanih na eksternoj evaluaciji i istraživanjima.

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ poznaje različite tehnike za samoevaluaciju i rješavanje problema sa ciljem analiziranja i promišljanja o svom radu i planiranje odgovarajućih aktivnosti za unapređivanje sopstvenog rada
- ✧ zna da izvrši samoprocjenu potreba za profesionalnim razvojem, pripremi i implementira lični plan profesionalnog razvoja usklađen sa sopstvenim potrebama i potrebama škole u kojoj radi
- ✧ poznaje savremene informacione i komunikacione tehnologije (ICT) i mogućnosti koje one pružaju za pribavljanje informacija o savremenoj stručnoj i pedagoškoj literaturi, bazama podataka, događajima relevantnim za njegovu struku, za selektovanje i korišćenje odgovarajućih sadržaja dostupnih na internetu.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ svjestan je potrebe za cjeloživotnim učenjem i promišljanjem o sopstvenom radu sa ciljem njegovog unapređivanja
- ✧ razumije profesionalne standarde i etički kodeks profesije, kao i relevantne zakone i obrazovne politike
- ✧ je posvećen uspostavljanju dobrih profesionalnih odnosa i saradnje sa kolegama u školi i van nje.
- ✧ Nastavnik ima vodeću ulogu u procesu učenja i koristi sve mogućnosti da obezbijedi napredovanje učenika; aktivno traži načine za uspostavljanje dobre saradnje sa učenicima, roditeljima/starateljima, kolegama i lokalnom zajednicom.

Standard 8: LIDERSTVO I SARADNJA

Nastavnik ima vodeću ulogu u procesu učenja i koristi sve mogućnosti da obezbijedi napredovanje učenika; aktivno traži načine za uspostavljanje dobre saradnje sa učenicima, roditeljima/starateljima, kolegama i lokalnom zajednicom.

DESKRIPTORI

PRAKSA - NASTAVNIK:

- ✧ koristi različite tehnologije i oblike komunikacije za stvaranje zajednice koja povezuje učenike, roditelje, nastavnike i ostale profesionalce u školi i van nje sa ciljem stvaranja boljih uslova za napredovanje učenika
- ✧ preuzima liderske uloge u školi, lokalnoj i široj zajednici kojima podržava interese učenika, škole, zajednice i profesije
- ✧ preuzima aktivnu ulogu u radu stručnih tijela i timova, analizi sopstvenog rada i rada svojih kolega (na osnovu podataka zasnovanih na planiranju nastavnog procesa, praćenju postignuća svakog učenika, opservaciji časova i učešću u vannastavnim aktivnostima i aktivnostima profesionalnog razvoja).

ZNANJA - NASTAVNIK:

- ✧ zna kako da saraduje s kolegama, roditeljima i ostalim subjektima u obrazovnom sistemu i uspostavlja direktnu ili virtuelnu interakciju
- ✧ zna da je za ostvarivanje punih potencijala svakog učenika neophodna dobra saradnja porodice, škole i zajednice, kao i da odsustvo takve saradnje može negativno uticati na postignuća učenika
- ✧ zna kako da inicira i sprovodi nove ideje u školi, lokalnoj zajednici i šire
- ✧ zna kako da doprinese stvaranju kulture visokih očekivanja u školi u odnosu na postignuća svakog učenika.

STAVOVI - NASTAVNIK:

- ✧ poštuje vjerovanja, norme i očekivanja porodice učenika i nastoji da saraduje sa učenicima i porodicama u postavljanju i ispunjavanju visokih ciljeva učenja i ponašanja
- ✧ smatra da treba da ima aktivnu ulogu u uobličavanju i pružanju podrške misiji škole kojom se učenici podstiču na učenje i preuzima odgovornost za njihov uspjeh
- ✧ vjeruje u sopstvenu odgovornost za doprinos razvoju profesije i prihvata izazov stalnog usavršavanja i mijenjanja
- ✧ vjeruje u sopstvenu odgovornost za doprinos razvoju ličnosti djeteta, kroz podršku razvoju socio-emocionalnih i vještina za 21. vijek
- ✧ spreman je da pruži podršku roditeljima/starateljima, rukovodeći se pedagoškim i psihološkim principima.

STANDARDI KOMPETENCIJA ZA VASPITAČE U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA

Standard 1: PARTNERSTVO NA RELACIJI VRTIĆ, PORODICA, LOKALNA ZAJEDNICA

Vaspitač razumije i promovira kroz rad širok spektar modela uključivanja porodice i zajednice i podstiče takve vrste partnerstava. Vaspitač saradnju sa porodicom zasniva na povjerenju i poštovanju, te doživljava roditelja kao stručnjaka za svoje dijete. Rad vaspitača jasno pokazuje poštovanje prema djetetu, porodici, kao i kulturi i okruženju iz kojeg dijete potiče.

DESKRIPTORI

PRAKSA - VASPITAČ:

- ✧ koristi različite oblike komunikacije za stvaranje zajednice koja povezuje djecu, roditelje, vaspitače i ostale profesionalce u vrtiću i van njega sa ciljem stvaranja boljih uslova za napredovanje djece
- ✧ posjeduje znanje i razumije različitosti porodica iz kojih dolaze djeca
- ✧ podržava i angažuje porodicu i zajednicu kroz uzajamno poštovanje i uvažavanje
- ✧ pruža podršku roditeljima u razumijevanju vaspitnih i obrazovnih uticaja koje aktivnosti u vrtiću imaju na dijete
- ✧ u saradnji sa stručnim saradnicima inicira organizovanje zajedničkih manifestacija u okruženju
- ✧ uvažava mišljenje i preporuke roditelja u vezi sa aktivnostima saradnje vrtića i lokalne zajednice
- ✧ aktivno učestvuje u aktivnostima uspostavljanja kvalitetnih odnosa i kontakata sa drugim vrtićima, lokalnim školama, vaspitačima u pogledu osiguravanja povoljnijih uslova za potrebe djece u grupi.

PRILOG 4
(Upitnik za studente buduće nastavnike stranih jezika)

UPITNIK ZA STUDENTE STRANIH JEZIKA, IV GODINA, NASTAVNIČKI SMJER

Poštovane kolegice / kolege,

Upitnik koji je pred vama sadrži pitanja vezana za cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika. Cilj upitnika je sagledavanje vaših mišljenja i stavova dragocjenih za unapređivanje obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori, a predstavlja istraživački dio doktorske teze pod nazivom ***Cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika u formalnim obrazovnim sistemima***. Upućujem vam kolegijalnu molbu da odvojite malo slobodnog vremena, razmislite o pitanjima i da na njih odgovorite na način koji najbolje oslikava vaša uvjerenja i očekivanja vezana za vašu buduću profesiju.

IDIO

- 1) **Koji jezik studirate?** (zaokružite odgovarajuće slovo ispred odgovora)
a. engleski   italijanski   c. francuski   d. ruski   d. njemački
- 2) **Zašto ste se opredijelili za nastavnički smjer na Vašem studijskom programu?**
a. zato što želim da budem nastavnik stranog jezika
b. zato što na mom studijskom programu nije postojao drugi specijalistički studij
c. zato što je ovaj smjer lakši od ostalih
d. zato što želim da imam završene četvorogodišnje studije, bez obzira na usmjerenje
e. neki drugi razlog (navesti) _____
_____
_____
- 3) **Koji posao biste voljeli da radite nakon završenih studija jezika?**
a. nastavnik stranog jezika kao najpoželjnije zanimanje
b. nastavnik stranog jezika kao jedno od mogućih zanimanja
c. zanimanje koje nema veze sa nastavničkim pozivom (oblast prevodilaštva, administracije, turizma i slično)
d. neko drugo zanimanje (navesti koje): _____
_____
e. ne znam

II IDIO

- 1) **Kako biste ocijenili važnost predmeta koje ste izučavali na fakultetu, a koji će vam kasnije biti od pomoći za vaš nastavnički poziv** (raspon ocjena je od 1 do 5, gdje je ocjena 1 – potpuno nevažno, ocjena 5 – izuzetno važno; upišite ocjenu pored svakog od ponuđenih odgovora):
- predmet savremeni jezik _____
  - kursevi iz lingvističkih disciplina (fonetika, morfologija, sintaksa, semantika) _____
  - kursevi iz civilizacije i književnosti _____
  - kursevi iz pedagoško-psihološke grupe predmeta _____
  - kursevi iz metodike nastave _____
  - praktični dio iz metodike nastave (posmatranje časova i izvođenje nastave u školama) _____
- 2) **Da li mislite da ste na fakultetu stekli solidnu teorijsku osnovu za vaš budući rad u školi?**
a. da
b. ne
c. ne znam
d. eventualni dodatni komentar: _____
_____
_____

3) Da li mislite da ste tokom specijalističkih studija stekli dovoljno praktičnih znanja i vještina koje će vam biti od pomoći za budući nastavnički poziv?

- a. da, potpuno sam spreman/na za budući nastavnički poziv
- b. da, u velikoj mjeri sam spreman/na
- c. mislim da je moglo da bude više prilike za praksu, te samim tim i za sticanje dodatnih praktičnih vještina
- d. nijesam razmišljao/la o tome
- e. eventualni dodatni komentar: _____

_____

4) Okarakterišite iskustvo koje ste imali tokom praktične obuke u školi:

- a. opravdalo je moja očekivanja u potpunosti
- b. opravdalo je moja očekivanja u velikoj meri
- c. očekivao/la sam više od onoga što sam dobio/la
- d. nijesam zadovoljan/na praktičnom obukom
- e. nijesam razmišljao/la o tome

5) Obrazložite svoj stav vezan za odgovor na prethodno pitanje, bez obzira na to kako je on glasio:

_____

_____

_____

6) Da imate mogućnost odlučivanja, da li biste nešto promijenili u smislu organizovanja nastave na fakultetu, a tiče se predmeta vezanih za nastavu stranog jezika?

- a. da
- b. ne
- c. nijesam razmišljao/la o tome

7) Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje glasio „da“, odgovorite u kratkim crtama na sljedeća pitanja:

- da li biste uveli neki novi predmet, i koji? _____

_____

- šta biste izbacili kao manje potrebno ili nepotrebno? _____

_____

- da li biste povećali/smanjili broj časova teorije vezane za metodiku nastave? _____

_____

- da li biste povećali/smanjili broj časova predviđenih za praktičnu obuku? _____

_____

- šta biste promijenili u nastavi praktične obuke? _____

_____

- eventualni dodatni komentar: _____

_____

_____

III DIO

1) Kako ocjenjujete odnos teorije i prakse u vezi sa vašom budućom nastavničkom profesijom:

- a. teorija je važnija od prakse
- b. praksa je važnija od teorije
- c. i teorija i praksa su podjednako važne
- d. nijesam razmišljao/la o tome
- e. eventualni dodatni komentar: _____

_____

2) U kojoj mjeri ćete, po vašem mišljenju, poslije završenih studija, biti osposobljeni za samostalno kvalitetno izvođenje nastave stranog jezika u školi?

- a. u potpunosti
- b. u velikoj mjeri
- c. djelimično
- d. nedovoljno
- e. ne znam
- e. eventualni dodatni komentar: _____

_____

3) Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje bio „djelimično“, ili „nedovoljno“ napišite u kratkim crtama šta mislite da će Vam biti dodatno potrebno da biste postali dobar nastavnik:

_____

_____

_____

_____

4) Da li ste upoznati sa terminom *kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika*, i da li znate šta on podrazumijeva?

- a. da, upoznat/a sam sa terminom, i znam na šta se odnosi
- b. da, čuo/la sam za termin, ali ne znam na šta se tačno odnosi
- c. ne, nijesam upoznat/a sa terminom, pa samim tim ne znam ni šta podrazumijeva

5) Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje glasio „da, upoznat/a sam sa terminom, i znam na šta se odnosi“, označite jednu od navedenih tvrdnji koja najbolje odražava ideju kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika:

- a. neprekidan proces učenja i usavršavanja nastavnika sa ciljem razvoja profesionalne kompetencije
- b. neprekidan proces razvoja nastavnika u cilju bolje društvene afirmacije nastavničkog zanimanja kao profesije
- c. proces usavršavanja nastavnika koji podrazumijeva profesionalno praćenje i evaluaciju njegovog rada od strane nadležnih obrazovnih institucija

Hvala na saradnji!

PRILOG 5
*(Upitnik za nastavnike stranih jezika osnovnih, srednjih
stručnih škola i gimnazija)*

UPITNIK ZA NASTAVNIKE STRANIH JEZIKA

Poštovane kolegice / kolege,

Upitnik koji je pred vama sadrži pitanja vezana za cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika. Cilj upitnika je sagledavanje vaših mišljenja i stavova dragocjenih za unapređivanje obrazovanja nastavnika u Crnoj Gori, a predstavlja istraživački dio doktorske teze pod nazivom *Cjeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika u formalnim sistemima obrazovanja*. Upućujem vam kolegijalnu molbu da odvojite malo slobodnog vremena, razmislite o pitanjima i da na njih odgovorite na način koji najbolje oslikava vaša uvjerenja i dosadašnju praksu.

I DIO

1) **Koji jezik predajete?** (zaokružite odgovarajuće slovo ispred odgovora)

- a. engleski   b. italijanski   c. francuski   d. ruski   e. njemački   f. španski

2) **Koliko imate godina radnog staža u prosvjeti?**

- a. do 5 godina   b. od 5 do 10 godina   c. od 10 do 20 godina   d. više od 20 godina

3) **Da li ste položili stručni ispit?**

- a. da   b. ne

II DIO

1) **Koja od ponuđenih definicija, po Vašem mišljenju, najbolje objašnjava pojam „kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika“?**

- a. neprekidan proces učenja i usavršavanja nastavnika sa ciljem razvoja profesionalne kompetencije
b. neprekidan proces razvoja nastavnika u cilju bolje društvene afirmacije nastavničkog zanimanja kao profesije
c. proces usavršavanja nastavnika koji podrazumijeva kontinuirano profesionalno praćenje i evaluaciju njegovog rada od strane nadležnih obrazovnih institucija
d. ne slažem se ni sa jednom od ponuđenih definicija, imam drugačiju predstavu o ovom pojmu (navedite Vaše mišljenje): _____
_____

- e. ne znam

2) Sa kojim vidovima profesionalnog usavršavanja ste do sada imali iskustva?

(moguće je odabrati više odgovora)

- a. praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika
- b. mentorstvo (kao nastavnik početnik radio/la sam sa nastavnikom mentorom)
- c. mentorstvo (kao iskusni nastavnik radio/la sam sa nastavnikom pripravnikom)
- d. posjeta školskog nadzornika
- e. refleksivna nastava (razmišljanje o sopstvenoj nastavi)
- f. razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama
- g. opservacije (posjećivao/la sam časove kolega)
- h. opservacije (kolege i/ili stručni organi škole su posjećivali moje časove)
- i. timski rad sa nastavnicima (izvođenje nastave sa još jednim nastavnikom)
- j. učešće na seminarima
- k. učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima koji se bave pitanjima nastave stranih jezika
- l. korišćenje stručne literature
- m. postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave
- n. studijski boravak u inostranstvu
- o. nešto drugo (navesti): _____

---

3) Od kojih vidova razvoja smatrate da ste imali dobrobiti? (moguće je odabrati više odgovora)

- a. praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika
- b. mentorstvo (kao nastavnik početnik radio/la sam sa nastavnikom mentorom)
- c. mentorstvo (kao iskusni nastavnik radio/la sam sa nastavnikom pripravnikom)
- d. posjeta školskog nadzornika
- e. refleksivna nastava (razmišljanje o sopstvenoj nastavi)
- f. razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama
- g. opservacije (posjećivao/la sam časove kolega)
- h. opservacije (kolege i/ili stručni organi škole su posjećivali moje časove)
- i. timski rad sa nastavnicima (izvođenje nastave sa još jednim nastavnikom)
- j. učešće na seminarima
- k. učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima koji se bave pitanjima nastave stranih jezika
- l. korišćenje stručne literature
- m. postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave
- n. studijski boravak u inostranstvu
- o. nešto drugo (navesti): _____

---

4) Molim da ukratko komentarišete dobre strane (navesti na koje vidove usavršavanja mislite i kakvu ste korist imali od toga):

---

5) Šta je bio Vaš glavni razlog za dosadašnji profesionalni razvoj?

- a. želio/la sam da radim na sebi, jer smatram da nastavnik treba neprekidno da se usavršava
  - b. želio/la sam da poboljšam svoju nastavnu praksu
  - c. radio/la sam to zato što se to od mene kao nastavnika očekivalo
  - d. nešto drugo (navesti): _____
-
-
-

6) Koji su, po Vašem mišljenju, najrasprostranjeniji vidovi profesionalnog razvoja među nastavnicima u Crnoj Gori? (od ponuđenih odgovora označiti najviše tri)

- a. praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika
  - b. mentorstvo
  - c. posjeta školskog nadzornika
  - d. reflektivna nastava (razmišljanje o sopstvenoj nastavi)
  - e. razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama
  - f. opservacije
  - g. timska nastava
  - h. učešće na seminarima
  - i. učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima
  - j. korišćenje stručne literature
  - l. postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave
  - m. studijski boravak u inostranstvu
  - n. nešto drugo (navesti): _____
-
-
-

III DIO

1) Koja od navedenih tvrdnji, po Vašem mišljenju, najbolje odražava koncept Odsjeka za kontinuirani profesionalni razvoj Zavoda za školstvo Crne Gore?

- a. kontinuirano praćenje, nadzor, interna i eksterna evaluacija rada nastavnika tokom profesionalne karijere, u skladu sa obrazovnom politikom Zavoda za školstvo i ličnim potrebama nastavnika
  - b. pružanje mogućnosti doživotnog učenja svim nastavnicima, a u skladu sa obrazovnom politikom, potrebama škole, lokalne zajednice i ličnim potrebama nastavnika, kao i stvaranje uslova za realizaciju prava i obaveze nastavnika da se tokom rada profesionalno usavršava i razvija
  - c. ne znam
  - d. eventualni dodatni komentar: _____
-
-
-

2) **Koja od navedenih tvrdnji najbolje oslikava cilj *kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika na nivou škole*?**

- a. razvijanje timskog duha u školi, u kome postignuća pojedinca postaju dio opšteg procesa profesionalnog razvoja
- b. profesionalne aktivnosti nastavnika sa ciljem poboljšanja rejtinga škole
- c. učestvovanje u aktivnostima za profesionalni razvoj koje škola kao institucija treba da organizuje
- d. ne znam
- e. eventualni dodatni komentar: _____

---

3) **Da li smatrate da je ispravno obavezati nastavnika da se profesionalno usavršava tokom čitavog svog radnog vijeka?**

- a. da, smatram da je to potpuno logično i opravdano
- b. da, iako bi profesionalni razvoj trebalo zasnivati na slobodnoj volji nastavnika, a ne na osnovi „moranja“
- c. ne, zato što sam potrebno obrazovanje stekao fakultetskom diplomom
- d. ne, ionako već imam dovoljno drugih profesionalnih obaveza
- e. neki drugi odgovor (navesti): _____

---

4) **Da li smatrate da ste dovoljno motivisani za Vaš dalji profesionalni razvoj?**

- a. da
- b. djelimično
- c. ne

5) **Molim da u kratkim crtama pojasnite odgovor iz prethodnog pitanja, bez obzira na to kako ste odgovorili:**

IV DIO

1) Koje vidove stručnog usavršavanja Vi, kao nastavnik praktičar, smatrate najviše, odnosno najmanje korisnim? (raspon ocjena je od 1 do 5, gdje je ocjena 1 – najmanje korisno, ocjena 5 – najviše korisno; upišite ocjenu pored svakog od ponuđenih odgovora):

- praktični dio iz metodike nastave, još za vrijeme studija stranog jezika ____
- mentorstvo ____
- posjeta školskog nadzornika ____
- refleksivna nastava (razmišljanje o sopstvenoj nastavi) ____
- razmjena mišljenja i iskustava sa kolegama ____
- opservacije ____
- timski rad sa nastavnicima ____
- učešće na seminarima ____
- učešće i izlaganje na konferencijama i naučnim skupovima ____
- korišćenje stručne literature ____
- postdiplomske studije iz oblasti jezika i metodike nastave ____
- studijski boravak u inostranstvu ____

2) Molim da za kraj upitnika iznesete sve ono što smatrate da nije obuhvaćeno upitnikom, a smatrate da je važno za oblast profesionalnog usavršavanja nastavnika (dobre/loše strane trenutnog stanja, izmjene/dopune, Vaša motivacija, savjeti, predlozi i preporuke za budućnost):

Hvala na saradnji!

PRILOG 6
(Biografija)

DRAGIŠA VUKOTIĆ

BIOGRAFIJA

Rođen 08.06.1975. godine u Nikšiću.

Osnovnu školu i gimnaziju društveno-jezičkog smjera završio u Nikšiću, dobitnik diploma „Luča“ za odličan uspjeh na kraju osnovne škole i gimnazije.

Diplomirao na Filozofskom fakultetu u Nikšiću 1999. godine na odsjeku za engleski i italijanski jezik i književnost sa prosječnom ocjenom 9,02. Dobitnik diplome „Luča“.

Magistrirao 2009. godine na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, smjer nauka o jeziku, tema magistarske teze *Gramatika u nastavi stranih jezika u osnovnim školama Crne Gore*, mentor prof. dr Julijana Vučo.

Na treninzima za nastavnike stekao kvalifikacije *nastavnik-mentor* i *nastavnik-trener*.

Od 1997. god. kao apsolvent u O.Š. „Maksim Gorki“ u Podgorici predavao je italijanski jezik, a od 1999. do 2011. god. radio je kao profesor engleskog i italijanskog jezika u O.Š. „Luka Simonović“ u Nikšiću. Od 2011. do 2016. predavao je engleski jezik u O.Š. „Štampar Makarije“ u Podgorici, a od 2016. godine zaposlen je na Filološkom fakultetu Univerziteta Donja Gorica u Podgorici, na odsjeku za engleski jezik i književnost, kao saradnik u nastavi na predmetima Savremeni engleski jezik, Fonetika i fonologija engleskog jezika, Morfologija engleskog jezika i Uvod u lingvistiku.

Radio je honorarno u privatnim školama Oxford Centar u Nikšiću i Cambridge Centar u Podgorici, gdje je držao kurseve engleskog jezika, od početnog do naprednog, zatim na Fakultetu za strane jezike Univerziteta Mediteran u Podgorici (predmeti Savremeni engleski jezik i Nastavna praksa), i na Pravnom fakultetu Univerziteta Mediteran (predmet Engleski jezik).

Angažovan od strane Zavoda za školstvo Crne Gore kao voditelj seminara za nastavnike engleskog jezika, i kao predstavnik Zavoda u komisijama za polaganje stručnih ispita za profesore engleskog jezika. U Ispitnom Centru Crne Gore je ocjenjivač na eksternoj maturi iz engleskog jezika za srednje stručne škole i gimnazije.

Prisustvovao je brojnim seminarima u zemlji i inostranstvu, prezentovao radove na naučnim konferencijama i skupovima, i ima objavljene radove u naučnim časopisima.

Izjava o autorstvu

Potpisani Dragiša B. Vukotić

Broj upisa 16131/D

Izjavljujem

da je doktorska disertacija pod naslovom

Cijeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika u formalnim obrazovnim sistemima

- rezultat sopstvenog istraživačkog rada,
- da predložena disertacija u celini ni u delovima nije bila predložena za dobijanje bilo koje diplome prema studijskim programima drugih visokoškolskih ustanova,
- da su rezultati korektno navedeni i
- da nijesam kršio autorska prava i koristio intelektualnu svojinu drugih lica.

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2018. godine

Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije doktorskog rada

Ime i prezime autora   Dragiša B. Vukotić
Broj upisa   16131/D
Studijski program   Nauka o jeziku
Naslov rada   Cijeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika u
formalnim obrazovnim sistemima
Mentor   prof. dr Julijana Vučo, redovni profesor

Potpisani Dragiša B. Vukotić

izjavljujem da je štapana verzija mog doktorskog rada istovetna elektronskoj verziji koju sam predao za objavljivanje na portalu **Digitalnog repozitorijuma Univerziteta u Beogradu.**

Dozvoljavam da se objave moji lični podaci vezani za dobijanje akademskog zvanja doktor nauka, kao što su ime i prezime, godina i mesto rođenja i datum odbrane rada.

Ovi lični podaci mogu se objaviti na mrežnim stanicama digitalne biblioteke, u elektronskom katalogu i u publikacijama Univerziteta u Beogradu.

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2018. godine

Izjava o korišćenju

Ovlašćujem Univerzitetsku biblioteku „Svetozar Marković“ da u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu unese moju doktorsku disertaciju pod naslovom:

Cijeloživotno obrazovanje nastavnika stranih jezika u formalnim obrazovnim sistemima

koja je moje autorsko delo.

Disertaciju sa svim priložima predao sam u elektronskom formatu pogodnom za trajno arhiviranje.

Moju doktorsku disertaciju pohranjenu u Digitalni repozitorijum Univerziteta u Beogradu mogu da koriste svi koji poštuju odredbe sadržane u odabranom tipu licence Kreativne zajednice (Creative Commons) za koju sam se odlučio.

1. Autorstvo
2. Autorstvo – nekomercijalno
3. Autorstvo – nekomercijalno – bez prerade
4. Autorstvo – nekomercijalno – deliti pod istim uslovima
5. Autorstvo – bez prerade
6. Autorstvo – deliti pod istim uslovima

Potpis doktoranda

U Beogradu, 2018. godine.
